

BARBU DELAVRANCEA

O P E R E

VII

*Ediție îngrijită, studiu in-
troductiv, note și variante,
glosar și bibliografie*

de
EMILIA ȘT. MILICESCU

I
f J t ,
i » J "

Os

H

S

SCRITORII ROMÂNI

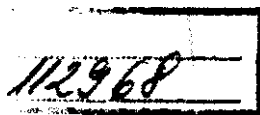
EDITURA «INERVA»

București, 1970

INMMttt CffitrUl Umwjtori

Cota

Invent

PUBLICISTICĂ
ARTICOLE POLITICE (2)

BCU-Litere

UN OM.

- Un om care nu se va duce. Un om care vă rămîne — nervos, viu, devotat, mare, cu defecte, cu calități extraordinare și fără păcat din punctul de vedere al
- 5 naționalismului—, un om rar, unadinecțiunilepe care un secol le produce în calea sa, zicea ieri în Came-
ră, plîngînd la tribună și făcînd să plîngă:
- „Noi bătrînii ne vom duce, ne ducem ca niște
fantome, căci viața noastră, încet-încet, s-a stins
- 10 pentru binele poporului românesc. Generațiunea noas-
tră, din care n-a rămas decît cîtiva, s-a stins săracă,
ca Goleștii, ca Rosetti și atîția alții, și tot săraci
vor muri Brătienii și sărac voi muri și eu. Și acuzați,
și judecați, în pasiunea luptelor politice, genera-
45 tiunea noastră a avut entuziasm și curaj pentru idea-
lul național. Voi, deputați tineri, luați de la noi
numai calitățile; vă conjur, luați numai entuzias-
mul și curajul și lăsați patimele noastre, căci noi am
fost născuți într-o epocă de frămîntări excepționale.
- 20 Nu comiteți rușinea d-a da în judecată guvernul
liberal, căci voi veți continua cu destinile țării și pe
fruntea voastră va rămîne pata acestei rușini în fața
Europei. Noi ne ducem și voi veți rămîne: rămîneți
numai cu curaj și cu entuziasm 1”
- 25 Așa a sfîrșit discursul său Mihail Kogălniceanu și
emoțiunea a cuprins întreaga Cameră, afară de cîtiva
tineri degenerați și bătrîni corupți.

Kogălniceanu n-a fost blînd cu Camera, n-a lingușit parlamentul, a fost mare, fiindcă era convins de sfînta cauză ce apăra; era convins, căci era condus în discursul său de simțul omului de stat și de idealul etern al tuturor cari simt românește.

Noi nu criticăm generațiunea actuală, a căreia cultură este mai presus de orice îndoială; dar trebuie să mărturisim că ieri, în Kogălniceanu, vedeam o dovadă vie de ceea ce noi nu avem îndestul, vedeam o dovadă de cît entuziasm au fost [capabili] bătrînii pentru talurile mari.

Și cînd zicem aceasta nu ne gîndim la naivii incapabili ca Iepureanu, ferit-a Dumnezeu, ci ne gîndim la acei tineri cari sinceri sunt devotați binelui public.

Constatăm cu plăcere și cu regret — cu plăcere și cu regret fiindcă voim să fim drepti și sinceri și cu noi și cu bătrînii noștri — că noi, noi fericirii cari avem totul d-a gata, comitem de multe ori păcatul d-a nu ne întreba prin cîte jertfe și prin cîți martiri a ajuns țara ceea ce este.

Cîți au sărăcit, cîți au pierit, cîți au suferit pentru poporul românesc! Fiecare instituțiune mare are la temelie eroii ei, și libertatea d-a gîndi, d-a seri și d-a vorbi s-a zidit pe osămintele atîtora bravi și dezinteresați, încît mărirea și libertatea noastră de azi trebuie s-o explicăm prin curajul și entuziasmul acelora cari nu mai sunt și acelora cari mai sunt atît de rari și atît de venerabili.

Nouă nu ni se cere decît patriotismul d-a păstra, lor li s-a cerut — și ei au dat voioși — curajul d-a se jertfi.

Să învățăm din cuvintele și lacrimile unui bătrîn mare ceea ce cărțile ne spun atît de rar și atît de palid.

Kogălniceanu ieri, la tribuna parlamentului, n-a fost omul de stat, cum este întotdeauna, ci omul ale căruia cuvinte și lacrimi vorbeau despre o generațiune mare așa cum cărțile nu pot vorbi.

Să învățăm de la el și de la contemporanii săi, cari au mai rămas, cum se vorbește în cauzele mari și sfinte.

LUPTA NOASTRĂ

În doi ani de luptă necurmată contra numeroaselor grupări cari se ridicaseră împotriva noastră, deși oaste mai tînără și neotelită în marile lupte ale șefilor noștri, un singur merit nu ne sfiim a ni-l constata: n-am șovăit. Orice soldat credincios poate să spuie fără a fi acuzat de fanfaronadă: m-am bătut cu credință și credincios m-am dus acolo unde drapelul m-a condus, fără a mă întreba dacă am tăbărit în focul pieirii sau în focul victoriei.

În războaiele cumplite ale politiceii, "din amestecul și înverșunarea luptei, pentru unii rezultă jertfe și pentru alții spoli. Jertfa o fac cei credincioși și spoliile le iau dezertorii, al căror loc, fie tineri fie fcătrîni, este pururea lîngă traista guvernelor corupte, traistă pe care asemenea guverne o pun în vîrfurile unei prăjini și le slujește drept drapel, și prăjina este înaltă pentru ca grăunțele să fie zărite din toate părțile și de la orice depărtare.

Un exemplu putem să dăm fără nici o violență, fără ură și numai cu interesul ce purtăm adevărului, exemplu care rezumă în sine tot ce este trist și detestabil în acei soldați cari mișună nu în focul luptei, ci împrejurul traistei guvernamentale. D-l C. C. Arion va rămînea ca un model perfect al soldatului tînăr, care în doi ani de zile trece prin toate grupările cari nu se luptă, ci își dispută puterea. Cu d-l Pake Pro-

- topopescu, cu d. general Florescu, cu d-l Vernescu, cu d-l Carp, cu toți în total, dar mai ales cu toți pe rând, după cum fiecare punea piciorul pe prima treaptă a puterii. Și d-l Arion este tânăr, este inteligent, are o
- 5 poziție materială independentă, mai mult găsită decât muncită și totuși d-sa a dat exemplul cel mai trist al mercenarului, pe care-l găsești vecinie lângă condotierul favorizat de noroc, fără a vedea în purtarea sa nici renegarea trecutului, nici oroarea prezentului,
- 10 nici distrugerea oricărui pic de caracter, singurul lucru care face din soldat erou și om politic.
- A fi fost și a fi pururea conduși de credință și a detesta în cel mai înalt grad exemplul de mai sus, iacă singurul merit cu care ne vom fâli; restul activității noastre să-l discute oricine va vroi și cum îi va plăcea.
- 15 Am gândit, am scris, am luptat cum am putut și cât am putut, dar n-am dat voie interesului și ambițiunei să ne dea pozițiune în luptă sau să ne găsească articolile și fraza.
- 20 Am fost acuzați îndeosebi de violență. Este ușor să aduci asemenea acuzație aceluia care luptă și luptă cu credință pentru drapelul și idealul său politic când stai la distanță de luptă și nu ai nimic de apărut decât puterea cu farmecile ei, egoismul liniștit și calculator, apetitele personale satisfăcute de puternicii zilei și mandatul și onorurile pe cari niciodată nu le-ai meritat.
- 25 Să-apoi este și natural ca tu, om de credință, să pari fanatic în fața omului fără credință, să pari violent și atroce în fața omului care caută și găsește puful moale și căldicel, să pari execrabil fiindcă rămâi constant în fața apostatului, gata d-a trece din apostazie în apostazie pînă va ajunge sub pulpana puternicilor corupți și fără ideal.
- 30 Nu tăgăduim că în înverșunarea luptei, animați mai cu seamă de lupta pentru naționalitate în fața acelor cari o zguduie izbind-o în instituțiile ei cele mai mari, noi nu tăgăduim că în această învălmășală
- 40 n-am dat cîtorva lovituri grele, cari ar fi trebuit să cază mai mult asupra altora. Dar nu noi am provocat

lupta dintre liberal și liberal, și, cînd între noi și dușmanii țării am întîlnit un cordon de luptători, trebuia să izbim pentru ca să trecem înainte.

- 5 În luptă trebuie să calci pe multe sentimente ale inimei, căci în luptă ți se cere să-ți faci datoria cu orice preț, altfel din cedare în cedare ajungi fatal la dezertăune, la tot ce poate fi mai nedemn pentru un luptător cinstit și curagios.

- 10 După doi ani de luptă crîncenă, orizontul luptelor politice începe a se lumina; armatele se văd și se înțeleg mai bine — de acum înainte încep strîngerile laolaltă — și, cînd ni se cere o concentrare de forțe, noi ne concentrăm cu aceeași credință cu care am intrat acum doi ani în focul unei lupte violente și exterminatoare.

Democrația, încetînd, dorește pace unora și război cumplit altora. Încetăm aci, intrînd în foc **acolo** unde ne va trimete partidul.

La revedere.

STRIGĂTUL LOR

O coalițiune politică este un fenomen politic trecător și adeseaori, din punctul de vedere al intereselor publice, este un fenomen regretabil și primejdios.

- 5 Coalițiunea este o împărecheară nenaturală în care rolul de căpetenie îl joacă ambițiunile personale, iar victimele sunt pururea cei de bună-credință, aceia cari intră în coalițiuni cu intențiunea limpede și hotărâtă d-a se jertfi pentru interesele generale, priimind
- 10 să fie pietrele luminoase de marmură într-un mozaic sumbru și fără de valoare.

Dar ceea ce se îmbină într-un mod nenatural este natural să se dezbine. Din coalițiuni elementele de valoare sunt eliminate, azvîrlite îndată ce elementele

15 murdare — al căror ideal este ambițiunea și foloasele personale — pun mîna pe putere. Nu pot trăi la un loc idealul curat și luminos a căruia strălucire se revarsă asupra națiunii cu capetele înguste și inimele corupte ale căror ideal este salteaua moale și rapacitatea.

20 Viața coalițiunilor se măsoară cu clipele, căci în fond nu este nici chiar o juxtapunere mecanică, ci pur și simplu o apropiere fără atingere, o diviziune esențială cu un aspect amăgitor de *un tot întreg și unitar*.

- 25 Mai de lungă durată sunt formațiunile cari constituiesc uniri politice. Unirile se fac pe oarecari caractere comune, rămîind însă multe și mari deosebiri între cei ce fac aceste alianțe. Dar și asemenea grupări sunt menite să se desfacă, să piară, deoarece este o lege naturală ca *oamenii să se apropie văzînd numai*
- 30 *ce este comun între ei și aliindu-se să vadă imediat numai*

ceea ce-i deosibeste. Partea diferențială, simțită în fiecare moment, crește și ia proporțiuni din zi în zi mai formidabile, pînă cînd cei cari au făcut alianța nu proiectează în cuvintele și faptele lor decît partea diferențială. Ajunsă în această stare, alianța se desface, se dezbină, se risipește.

- Fenomenul cel mai extraordinar însă este despicarea unui partid vechi, crescut în zecimi de ani și glorificat prin fapte mari și patriotice. Cînd începutul unui asemenea partid este o renaștere națională și cînd viața lui este un lung șir de victorii politice și de revendicări naționale, despicarea lui într-un moment de criză excepțională este un imensrău național și un fenomen care uimește și întunecă pentru un moment inteligențele cele mai vaste.
- 10
- 15

Un singur lucru este evident în acest fenomen: *dezbinarea unui asemenea partid este nenaturală, întocmai după cum îmbinarea din coalițiuni era nenaturală*, și de aceea dezbinarea în primul caz și imbinarea din al doilea caz trebuiesc să fie *trecătoare*.

- 20 Acesta este adevărul care izbește de la început pe un om obișnuit să înțeleagă și să adîncească fenomenele politice.

- 25 Și după această primă observație, cînd mîniile momentului trec și răul politic și social devine iminent, cauza dureroasei despicări a unui partid născut din rărunchii și aspirațiunile mari ale poporului devine evidentă.

- 30 Prima cauză, și aproape singura cauză a acestei dezbinări, este numai dorința fatală care se rezumă în cuvintele „din ce în ce mai bine” și care se resimte în tot trunchiul partidului și în ambele bucăți ce se dăsfac pentru un moment. Nu principiile, nu drapelul, nu idealul politic și social divid ceea ce este natural să trăiască indivizibil, ci dorința puternică „din ce în ce mai bine”, împărțită de toți, însă privită din deosebite puncte de vedere.
- 35

- 40 Însăși cauza dezbinării într-un partid vechi, mare, puternic, organic și natural este o cauză laudabilă, oricît de rele ar fi efectele ei pentru binele și propășirea națiunii.

Dar este destul ca această cauză să apară, pentru ca dușmanii partidului să puie în mișcare instrumentul funest al intrigei și să-și strecoare veninul lor picătură cu picătură în aceia care se revoltă.

5 La noi, întregul șir de fenomene pe cari le eriu-merarăm, de coalițiuni, de alianțe și dezbinări nenaturale, s-a produs în acești câțiva ani din urmă.

10 Și astăzi, când țara ordonă ca aceia pe cari numai dorința vie a binelui obștesc de o parte și de alta i-a dezbinat, când țara ordonă aceloră căror le datorește reînvierea, independența și gloria nu să se coaleză, nu să se unească, ci să se contopească, o imensă clamoare se aude în câmpul dușmanilor noștri și dușmanilor ei.

15 Dacă însă ei ar putea avea un moment de conștiință și de onestitate politică și dacă în asemenea moment ei ar privi contopirea pe care opinia publică, pe care țara întreagă o ordonă, desigur că ar tăcea și ar vedea în această plecare a liberalilor la voința națiunii un fenomen natural, care trebuia să se întâmple și pe care nimeni, nici o voință, nici o forță, nu-l putea înlătura.

Dar asemenea momente de luciditate și onestitate politică nu pot avea aceia cari nu cunosc nici țara, nici aspirațiunile ei.

25 Clamoarea lor este țipătul desperărei.

Cei cari ne guvernă sunt dușmanii eterni ai partidului și ai partidelor. Fiecare din ei vor să fie șef și partid.

30 Lupta lor este o sfâșiere de preponderare personală. Fără program, fără trecut și fără ideal politic și național, ei nu pot înțelege un partid atât de vast cu un singur drapel; fiecare din acești fanarioți nu poate pricepe în politică decât un singur principiu de guvernământ oriental: „Unul singur pe dasupra celorlalți”. Și fiecare din ei vrea să fie acel „unul singur”.

35 Iacă de ce rămân uimiți privind la contopirea liberalilor, ș-apoi, văzînd în această contopire un imens ocean care-i coprinde, clamoarea lor este strigătul de disperare al aceloră cari își văd naufragiul.

40 încă o dovadă mai mult că ordinul țarei este salvarea ei.

ȘARLATAN

întrebarea s-a ridicat de mult.

bi\ 5 Furia, demența sau folosul ascuns fac dintr-un publicist cunoscut omul pierdut pentru care nici adevărul, nici morala, nici legile scrise să nu mai aibă nici o valoare? Nervii, nevroza sau junghiurile cerebrale transformă pe acest publicist într-o hienă care țipă de mînie sau de foame?

i* to Maladia sau nerușinarea lui, una sau alta, produc efectele cari revoltă nu numai pe oamenii politici, dar chiar pe aceia cari trec mai la distanță de sfera activității politice? O hienă sau un furios, cea dintîi în gratii de fier, cel de-al doilea închis între patru ziduri, în momentele de criză, când ferocitatea și halucinația i-apucă, sperie nu numai pe cei din menajerie și din ospîțiu, dar chiar pe trecătorii cari s-ar apropia de închisoarea animalului crud sau a furibundului asmuțit de demență și torturat de viții ascunse.

20 Ce vroii, este natural să vedeți în directorul *Lup-tei* un om cu o organizație deosebită de a celorlalți oameni.

25 Ce e drept, oamenii mari și ei au o organizație cu totul specială, ba unii oameni de știință, înduplecați de avantajele trecătoare ale teoriilor originale, au susținut că geniile sunt cel puțin niște monștri, niște bolnavi, a căroră activitate cerebrală este un paroxism involuntar și continuu. Dar nimeni nu poate nega că mulțimea organizațiilor speciale, că monștrii umani, în

regulă generală, și într-un număr imens de mare, în raport cu geniile, sunt reprezentați prin criminali, prin escroci, prin șarlatani, prin ambițioșii maniaci, prin grandomani și prin vițioșii închinați patimelor murdare sau plăcerilor bestiale. Aceste organizații speciale sunt atât de numeroase și atât de ușor de recunoscut, încât originalitatea exterioară nu poate ascunde degradarea lor dinlăuntru.

E cert că directorul *Luptei* a ținut cu orice preț ca să apară lumii ca un om cu deosebire original. Original prin aspect și petreceri, original prin viața publică și privată, original prin violență, cruzime și despreț de conștiință, original prin dezertțiuni, metamorfoze și tripotajuri, original prin antidinasticism, antiliberalism, anticonservatism, pro și antisocialism, original prin murdărie de cuvânt, de frază, de gândire, de fapte și de preocupări, original prin poltronărie și misitie politică ocultă, original prin interesul cu care se dă și prin cutezanța cu care se rupe.

Un lung șir de originalități de felul acesta și de alte feluri, pe cari nu le putem nici indica de teamă d-a nu ofensa sufletul cititorilor, iacă viața directorului *Luptei*; vorbim de partea internă a vieții lui, tocmai despre acea parte de o originalitate înfiorătoare care când nu inspiră scîrbă nu te lasă fără dezgust.

A enumera șirul de fapte din viața sa, de care morala filozofică și naturală și morala legilor scrise a trebuit să sufere neconținut, ar trebui să ne ocupăm prea mult de acest original și prea puțin de delicatețea opiniei publice.

Pe cine nu a înșelat? Al cui joc nu a făcut în vederea unor triste avantaje? Pe cine nu a exploatat începînd de la tipografi și sfîrșind cu opinia publică?

Și acest om se năpustește, din siguranța hotelului în care trăiește, asupra liberalilor care să supun conștiinței lor și voinței generale a țării și se contopesc într-unui și același partid, sub unul și același drapel. Ceea ce au făcut liberalii este un act atât de mare pe cît este de natural. Opinia publică le impunea, pericolele naționale le impunea, trecutul, idealul și credințele lor le impuneau.

Și directorul *Luptei*, a doua zi după ce-și părăsește șeful, pe care-l tratează de apostat și de bolnav inconștient, afirmă că contopirea este o monstruozitate revoltătoare și cinică, un spectacol dezgustător, o formațiune din cei mai desprețuiți oameni din țară, o bătaie de joc care trebuiește înfierată cu fierul roșu, o bandă de exploatare etc. etc.

Cînd un om, de a doua zi ce părăsește un grup politic, începe să strige în așa hal și cu deplină conștiință că fiecăruia al său este o crimă morală, și cînd acel om este același care scria din cafenelile Parisului, după al zecelea coniac, că miniștrii țării sunt niște cîni turbați pe cari trebuie să-i împușcăm, acest om este, desigur, o organizație specială, un original, care, dacă nu va fi un geniu este, desigur, un nebun sau un decrepit moral.

Cînd vom avea poftă de rîs, vom afirma că directorul *Luptei* este un geniu, dar pînă atunci, uitîndu-ne la cantitatea insultelor și trivialităților pe cari le-a împrăștiat cu atîta profuziune pînă la vîrsta de 40 de ani, fără a mai fi comis alt decît șantaj și comerț de condei și conștiință, fatal trebuie să ne întrebăm: ce este acest original: nebun sau imoral?

Iată o întrebare grea. Dacă n-ar exista acel *sau*, întrebarea n-ar mai fi și problema s-af dezlega ea de la ea.

După furie și unele gândiri, după aspectul și faptele din unile momente, după inconștiența sa în nerușinări și grandomanie, după unele iluzii puerile și spasmuri defigurante, problema se rezolvă într-un fel. Ceea ce te pune pe gânduri și risipește prima soluție este calculul evident d-a fi în opoziție și în același timp cu o parte din guvern dacă **nu** cu întregul, d-a menaja unele persoane astăzi pe cari ieri le acoperea cu noroi numai pentru că acele persoane sunt aruncate de vîntul norocului pe băncile ministeriale sau foarte aproape de ele.

Dar, desigur, acest om, curtenit de *Timpul* și lăudat de *Constituționalul*, nu poate avea nici chiar scuza nebuniei.

- Originalitatea iui este din acea clasă care inspiră dezgust, dispreț, și când va fi împinsă ceva, ceva mai mult, ea va provoca mișcarea justiției și fuga originalului peste graniță pentru a-și prescri pedeapsa în loc d-a-și espia nelegiuirea.
- 5 Culmea cinismului însă este întrecută cu nouă sulițe când acest personaj declară că mine va „răzbuna opinia publică ultragiată de ... înfrățirea liberalilor”. Un asemenea om să răzbune opinia publică !?
- 10 Și de ce? Cît curaj, cîtă prezumție, cîtă șarlatanie! Sub o mască diformă... o diformitate morală.

REZOLUȚIUNEA NOASTRĂ

- „Delegații partidei liberale din toată țara, întruniți astăzi în 25 martie 1890 în București, proclamînd Comitetul Central al partidului liberal, ia următoarea rezoluțiune:
- 5 De a lupta din toate puterile pentru a face ca țara să reentre *în exercițiul drepturilor și libertăților ei* și să înceteze o stare de lucruri *periculoasă pentru toate instituțiunile noastre publice*”.
- io Iată rezoluțiunea luată la întrunirea noastră de la Ateneul vechi și aclamată cu un entuziasm zguduitoare.
- Era timp ca partidul liberal să se ridice în picioare ca un singur om și să pornească ca o singură
- 15 legiune disciplinată și gata d-a se jertfi, astăzi ca și în trecut, pentru binele neamului românesc. Aceia cari au luptat o jumătate de secol, necunoscînd odihna și spaima, ar fi comis o crimă națională dacă nu s-ar fi grăbit să năpădească sub același drapel splendid pe
- 20 care a stat și va sta pururea scris idealul politic și național al românilor. Acei cari au redeșteptat simțul național adormit de un secol și mai bine, acei cari s-au pus în fruntea mișcărilor și aspirațiunilor mari ale poporului românesc, acei cari au luptat contra fanarioților dinlăuntru și dușmanilor din afară,
- 25 acei cari au zguduit și sfărîmat cătușile ce ne încingeau brațele și grumajii și le-au aruncat la pămînt

pentru ca pe aceste belciuge groase și grele poporul românesc să puie un picior ferm, acei cari au pus în mina românului spada și i-a aprins înaintea ochilor un ideal în veci nepieritor, acei cari au realizat marele

5 vis al națiunii și a făcut din două provincii umilite de o suzeranitate coruptă și de un protectorat sălbatic, un popor liber și independent nu puteau rămîne mult timp prada animozităților și a intrigilor fără ca să puie în primejdie munca lor, munca națională de

10 o jumătate de secol. Dacă partidul care a reînviat un popor și a învins lăcomia dușmanilor colosali din afară ar fi stăruit într-o viața de diviziuni și mînie, o mîna de pigmei, streini unii prin sînge și înstreinați alții prin creștere, ar fi izbutit să facă din noi

15 ceea ce nu au putut să facă nici fanarioții Bizanțului, nici Turcia, nici colosul Nordului. Ar fi izbutit să ne adoarmă conștiința națională și să ne răpească ceea ce s-a dobîndit prin jertfe mari: libertățile publice și instituțiunile naționale.

20 Fără îndoială că ura și diviziunea din marele partid liberal-național ar fi întărit pacostea și primejdia de sus, ar fi întărit pe aceia cari au furat puterea și pe care nu o întrebuințează decît pentru a ne slăbi, a ne dezorganiza, a ne umili, a ne robi, a ne îngenuchea înlăuntru și a ne rușina în afară.

25 Pe această cale un partid titanic ar fi fost ținut la pămînt de un moșoroi de furnici.

Și nu e vorba de învingerea unui partid, oricît de mare și glorios ar fi el, ci de o învingere națională.

30 Această primejdie a străfulgerat în inima fiecărui liberal, a străfulgerat în inimile bătrînilor luptători, a străfulgerat în inima țarei. O vastă conștiință s-a luminat. Primejdia care amenință țara ar fi fost o crimă pe care ar fi comis-o fanarioții de la putere, la care indirect ar fi consimțit liberalii, fiindcă ar fi permis prin diviziunile lor să se comită-

35 Și națiunea, și patriotismul, și idealul lor comun au impus pacea salutară liberalilor din capitală și din toate unghiurile țarei. Și rezoluțiunea luată deii-

40 berali este o dovadă mai mult că țara în momentele grele nu are decît o pirghie: partidul liberal, întregul

partid, bătrîni și tineri, luptători deprinși cu focul luptelor și voluntari tineri care ard de dorința d-a se oțeli, ca și cei bătrîni, în luptă și jertfe.

5 Rezoluțiunea luată de liberali este demnă de trecutul lor; liberalii sunt hotărîți să lupte pentru ca „țara să reîntre în exercițiile drepturilor și libertăților ei”, sunt hotărîți să lupte din toate puterile pentru ca „să înceteze o stare de lucruri periculoasă pentru toate instituțiile noastre publice”.

10 Astăzi suntem sub un regim vechi, vechi de tot, sub regimul fanariot, sub regimul bunului plac și al parveniților, al cărora ideal este „elita socială”, „privilegiile”, „piramida socială”, „oligarhia fanariotă”.

15 Abia ajunși la putere, și atentatele contra libertăților publice au început cu o furie și o cutezanță uimitoare. Cine a uitat bătaile de la Giurgiu, sîngele de la Ploiești și de la Focșani? Cine nu știe că candidaturile guvernamentale au ajuns la gradul cel mai înalt al nerușinărei? Cine nu știe că impudența și

20 curajul în rău a fost împins pînă acolo, încît pe unii magistrați i-au obligat să subsemneze un jurămint în toată forma oă vor lupta pe toate căile pentru ca *candidații guvernamentali să izbutească în alegeri*? Cine nu știe cît de grav a fost călcată *Constituțiunea* prin

25 bătaii și vărsări de sînge, prin corupțiune și amenințare, prin candidaturi oficiale și prin alegeri făcute în persoanele atîtor funcționari administrativi, plătiți nu numai de comună și județ, dar plătiți chiar de stat?

30 Cum voiți ca o mîna de păcătoși, orfani de partid și de încrederea țarei, să respecte libertățile publice și mai ales marea libertate a alegerilor?

Acest regim nu poate fi decît fatal condus la sfîșierea drepturilor și libertăților naționale.

35 Și legile lor pe cari voiesc să le impuie țarei sunt niște adevărate capitulațiuni pe cari le impun geniului poporului românesc.

49 Așa cum vor să prefacă administrația județelor, așa cum vor să distrugă comuna și să o înlocuiască cu un furnecai de funcționari umili, dacă partidul care a creat România modernă îi va lăsa să facă și să dis-

trugă, țara va ajunge prada unor îngâmfați păcătoși, unor streini de aspirațiunile mari și generoase ale neamului românesc.

5 Ș-apoi primul ministru actual este acela care a cutezat să propuie „starea de asediu în timp de pace” !

Dar acești parveniți izbesc în tot ce țara și-a creat printr-o luptă eroică și conștientă.

10 Nimic din ce e mare și național nu vor să tolereze, căci tot ce e mare și național năbușăște aspirațiunile oribile ale micilor fanarioți.

Lupta lor nu se mărginește numai la distrugerea libertăților publice, ci este împinsă și mai departe. *Creditele agricole, creditul funciar rural și urban* și cetatea financiară a României, *Banca Națională*, sunt obiectele urei și a complotului lor. Creditul țării, izvorul ei de bogăție și de progres, și industria națională, garanția independenței economice, vor fi ruinate, vor fi distruse, sub niște oameni incapabili și fără patriotism.

20 In fața acestei primejdii naționale, liberalii s-au adunat la un loc sub același singur și glorios drapel, țara întreagă s-a ridicat în picioare, și-a trimes delegații ei, tot ce a avut mai cult, mai conștient, mai patriot, pentru ca să aclame rezoluțiunea care în curînd va deveni un fapt împlinit, o nouă victorie a partidului liberal.

ONOARE[A] LUI PANU

Există, din nenorocire, în țară un partid, o seamă de oameni cari se susțin unii pe alții ca ovreii, ca membrii aceleiași bande al căruia ideal este devastațiunea, a căreia pozițiune este larăspîntii, a căreia forță formidabilă este imoralitatea. Dacă se prepară un atentat la ordinea stabilită, acest partid este la spatele atentatului; dacă se plănuiește o crimă, acest partid formează statul-major al crimei; dacă un guvern de uzurpatori voiește să sfărîme zidul care se împotriva lăcomiei streine și a coțcarilor dinlăuntru, acest partid dă cel dîntîi și cel de pe urmă hîrleț în diga salvatoare.

15 Acest partid coprinde în el transfugi liberali, transfugi conservatori și în mare parte invențiunile noi, etichetele noi, saltimbancii și șarlatanii noi: junimiștii și radicalii. Tot ce a azvîrlit din ele ca elemente putrede cele două partide, sau, mai just, partidul liberal și ruinile vechiului partid conservator, să găsește în acest partid, în această alianță monstruoasă al

20 căruia ideal este parvenirea și jaful, a căreia menire pentru o parte este ospiciul, iar pentru alta pușcăria. Cînd în această comunitate sufletească găsești bunăoară pe Maiorești, pe Paniști, pe Cozadini, pe Blarembergi, pe Lahovăriști, pe Marghilomăniști, pe

²⁵

Maniști și pe Teodor-Rosettiști, cînd în această grupare banditească, sub un aspect atît de variat după vorbe, vezi naturi atît de asemenea în cîmpuri atît

- de deosebite, este absurd, este pueril să-i discuți pe fiecare în parte din punctul de vedere politicesc. Asupra lor este de făcut un studiu de psiholog și de judecător de instrucție.
- 5 In țeasta lor este un creier sceptic, în pieptul lor este o inimă coruptă, în concepțiunile lor patriotismul este distrus, cuvîntul lor este portretul scabros al minciunei, idealul lor este infecția morală și, jaful bănesc. Oriînce cîmp și grupare s-ar găsi,
- 10 ei sunt bucățile perfecte ale aceluiași tot detestabil, și, cînd un atentat mare se prepară, bucățile se alipesc, se încleștează și imediat îți apare partidul coțcarilor, compus din rămășițele' bandei negre din Moldova, din consorțiile și syndicatele
- 15 falimentelor frauduloase din Muntenia,' din avocații și judecătorii tovarăși în procesele scandaloase, din dezertorii și trădătorii bătrînilor șefi politici, din descendenții fanarioților, din junimiști și radicali.
- In acest partid se detașază figura oribilă a unui
- 20 sutaș. Și asupra lui ne vom opri o clipă, o clipă numai, de teamă d-a nu-l privi mult timp sub vîrfurile condeiului.
- Este un membru influent în acest partid, căci este tipul desăvîrșit al lipsei de onoare și de rușine. El este
- 25 brațul care nu întreabă în cine să izbească, el este inima și capul care nu întreabă de ce să izbească, pentru dînsul infamia este lupta pentru existență și înainte d-a o comite nu are decît o singură întrebare: cît produce această nouă infamie?
- 30 Cînd unui „bravo” unui „spaccone”, unui ucigaș de profesie i se încredința o afacere, întreba „pe cine” și „cît”, iar nu „de ce” și deschidea buzunarul și punga, iar nu inima și capul.
- Cine în partidul monștrilor dispută locul de onoare
- 35 al infamiei unui Blaremborg este directorul *Luptei*. Importanța lui este capitală și curajul în nerușinare luptă să întreaacă curajul lui Blaremborg.
- Acum 500 de ani ar fi fost cel mai vestit ladru din cartierile murdare ale Romei și ale Neapolului; astăzi
- 40 este tipul cel mai cinic și publicitate și susținătorul cel mai impudic al unui regim corupt și coruptibil.

- Corupțiunea este la putere, o atmosferă grea și pestilențială apasă asupra țării și monstrul care plutește și se răsfață într-un astfel de mediu guvernamental este
- 5 radicalul intransigent, predestinat ca în veci să nu părăsească valurile tulburi și amare ale unui vast partid de coțcari și mizerabili.
- Are tot ce-i trebuie pentru a triumfa în scandal: înfățișarea sinistă de codru, inteligența necesară pentru a putea comite infamii de primul ordin și la șita-
- 10 tea potrivită pentru a întoarce spatele opiniei publice revoltate și reprezentanților justiției puși în mișcare.
- Si dacă vrodată s-a putut vedea limpede ce închide în ea această carcasă de satir irascibil este acum, cînd
- 15 pacea a reintrat în partidul liberal; și dacă vrodată rolul nedemn al acestui element dizolvant a devenit mai evident pentru toți oamenii politici este acum, cînd pentru a susține gruparea fanarioților de la guvern are curajul, sinistrul curaj, d-a bîrfi reconstituirea
- 20 partidului care a redeșteptat un popor și a creat o națiune.
- Din acest suflet pierdut țîșnește insulta și infamia ca infecția dintr-o reptilă iritată și va pieri copleșit și sufocat de propriile lui emanațiuni putride.
- Dar unde se oglindește mai viu un asemenea om
- 25 este în cuvintele pe cari le aruncă asupra șefului său de ieri. Și una din revoltele lui care îl zugrăvește mai complet este aceea pe care o coprinde cuvintele adresate foștilor săi amici, pe cari ieri îi spiona și astăzi i-a trădat și-i insultă. Despre ei spune „bravul”,
- 30 înrolat de guvern, că nu aveau decît „acea cinste și corectitudine burghezească, mediocră...”.
- Desigur, această *cinste* era un flagel pentru acest „spaccone”, desigur, această corectitudine sufoca pe omul a căreia viață este un lung șir de necuviințe, de
- 35 șarlatanii, de trădări și de murdării.
- Revolta în contra *cinstei* și a *corectitudinii* este evidentă și desprețul lui și pentru una și pentru alta răsufală în cuvintele: *burghezească* și *mediocră*. Ei, cîta ură trebuie să aibă escrocii și tîlharii pe *burghezii* și
- 40 *mediocrii* cari au înzestrat societățile cu legi și instituțiuni de apărare contra plastografiei și a jafului!

Radicalul Panu are o onoare deosebită, **onoarea** cavalierilor de industrie și a talentelor **fără scrupule** morale, iar nu a burghezilor și a mediocrilor. Onoarea lui are o întreagă odisee.

Dacă a primit sub liberalii-naționali funcțiuni de încredere, procuror și șef de cabinet al ministrului de interne, pentru ca a doua zi după ce s-a ales deputat să-i insulte și să-i calomnieze, trebuie să aflați că a fost condus de o onoare specială, de onoarea radicală.

Dacă a vândut o scrisoare intimă a celui mai bun prieten al său pentru o influență politică nenorocită și o serie de articole mănoase a fost pentru a se deosebi în onoare și corectitudine de *burghezi* și *mediocri*.

Dacă s-a pus în serviciul plătit al conservatorilor antidinastici și a servit de element inflamant în complotul de răsturnare a fost pentru a glorifica deosebita sa onoare.

Dacă a dezertat din fața justiției a voit să dovedească caracterul cavaleresc al onoarei sale.

Dacă a mîncat banii adunați de către conservatori pentru a-și plăti amenda, a voit să ridice un zid de demarcațiune între burghezii și mediocrii cari își plătesc datoriile, și onoarea lui atît de bine cunoscută și de justiție și de tipografi.

Dacă cu numele se găsea între disidenți și cu inima și cu brațul în sferele guvernamentale, cauza este desprețul enorm ce-l are pentru oamenii de onoare burghezească cari nu voiesc să înșale cu cuvîntul și cu faptele.

Dacă a doua zi după ce trădează pe colegii săi îi insultă atît de sălbatic și de scîrnav și susține că sub „guvernul actual libertățile și instituțiunile țării sunt garantate”, cauza e onoarea și corectitudinea lui, radicale și una și alta, amîndouă demne de a sluji de model cinstitei populațiuni de ambele sexe de la Plătorești și de la Ocnele Mari.

Iacă una din figurile cele mai splendide din partidul „bravilor”; onoarea și corectitudinea lui îl pun în fruntea reformatoarelor, în fruntea erei noi, în fruntea

oamenilor cu idei mari, a căroră concepțmne nu se împiedică nici de opinia publică, nici de Codul penai

Dar destul, deja e prea mult; nimeni nu este îndestul de forte pentru a răbda prea mult o asemenea figura în imaginația sa.

Un naturalist italian mărturisește că, „cu toata dragostea de știință și de adevăr, niciodată n-amputut studia îndestul de bine pe animalele care-mi inspira scîrbă si oroare”.

BĂTRÎNII LUI PAKE
(Năravuri politice)

J

Este vorba de o serie de impresii din alegerea pakistă de alaltăieri. Nu voi descrie aci decît faptele întîmplute, fără a le exagera întru nimic, fără a le preface și fără ură, deși nu pot afirma că voi face această narațiune fără dezgust. Cine izbutește să ridice vălul, fie cît de puțin, de peste misterele și operațiunile primarului capitalei ar spune un enorm neadevăr dacă ar susține că și-a stăpînit dezgustul și scîrba, afară numai dacă nu se găsește în trista stare sufletească în care omul nu se mai impresionează de nimic.

Numai un om corupt și îmbătrînit în rele poate privi în viața politică și privată a domnului Pake Protopopescu fără a roși, fără a se cutremura. Pentru orice cuget curat, pentru orice om care nu și-a ucis toate iluziile, primarul capitalei este omul care dezgustă și răspîndește fiori reci și mîhnire adîncă de furtul comis al formelor umane pe cari un asemenea tip le-a îmbrăcat într-un moment de uluială al naturei.

Să începem. Primul fenomen al alegerii de duminică la secția II, culoarea de galben, a fost pentru mine mulțimea bătrînilor bolnavi, orbi, surzi, paralitici, neștiind nici ce vor, nici ce să facă, abia putînd să dea din cap la toate poveștile agenților d-lui Pake Protopopescu, funcționari în poliția comună, demisionați pentru 15 zile în vederea alegerilor, cu posturile re-

zervate și cu lefile dublate și triplate prin diurne din fondurile... comitetului concentrat.

5 Nu vreau să rîz de bătrînețe; și noi tinerii vom îmbătrîni; și noi poate vom orbi, vom surzi și ne vor izbi toate nenorocirile cari cad pe mulți cari se apropie să-și ia adio de la lumea aceasta. Dar dacă eu nu batjocoresc bătrînețile, dacă respect de la prima vedere pleșuvia și barba albă a tuturilor, bătrînețile cari sosesc după unile tinereți nedemne se
10 insultă singure, se batjocorasc.se înjosesc, se murdăresc. Și în acest caz nu noi, constatînd asemenea decrepitudini, am insulta pe acești bătrîni, ci ei se insultă pe ei și inspiră dezgust tinerilor cari îi privesc de la înălțimea iluziilor, pe ei, din mocirla unei bătrîneți păcătoase.

15 Puterea primarului stă în primul rînd în bătrîinii decrepiți, nenorociți, a căroră viață este stinsă pentru toate afară de înjosire.

20 Eu, care nu m-am mișcat toată ziua de la biroul electoral de la școala din strada Clementei în calitate de delegat al d-iui Dumitru Cariadgi, am constatat că bulgarul Athanasie Popovici a trebuit să aibe la toate secțiunile capitalei peste 200 de voturi de la bătrîinii lui Pake, de la acei bătrîni orbi, surzi, paralitici, instrumente nenorocite, demne de plîns și de dispreț în mîna unuinerușinatcaprimarul actual, a căruia viață este un lung șir, pe care-l lungește continuu, de ofense aduse moralității publice, de infamii și siluiri de conștiințe, de falsuri făptuite în voințele slăbite de boale ale muribunzilor.

30 Cînd am văzut pe bătrîinii lui Pake duși de mîna de agenți electorali pînă în apropierea biroului, fără voie m-am întrebat: „Nu cumva acești bătrîni sunt călugări travestiți? Nu cumva primarul a zis către niște asemenea sfinți monahi: «Sfinți părinți, lăsați rasa, țara este
35 în pericol, votați pentru bulgarohtonul Popovici, căci numai el o poate salva!»".

Și acum să ne încercăm a descrie repede defileul acestor fantome cari rătăceau prin sala biroului ca umbrele nefericite ale lui Dante.

⁴⁰ Primul bătrîn. Pleșuv, cocoșat, cu un cosor ^de barbă albă pe sub beregată și prelungită subțirel pînă

la urechi; are un cercel și mustățile sunt murdar-castanii din cauza tabacului. Vede încă bine, dar se sprijină pe o cîrje. Se apropie de birou și, cînd președintele-i cere carta de alegător, el bagă mîna în buzunarul unui pardesiulung și vechi și scoate un plic cu buletinul lui Athanase Popovici.

Maiorul Cocăneanu, pensionar, agent înflăcărat al primarului, se repede asupra bătrînului, îl ia de subțioară și-l coboară jos pentru a-l întoarce cu o carte de alegător.

Al doilea bătrîn. Cu barbă lungă alb-gălbie, cu părul ca birjarii muscali, cu lunete mari și rotunde. Cînd îl întreb de ce profesie este, răspunde: *lăptar!* Și acum mai vinzi lapte? *Nu, de trei ani am ieșit la pensie!*

Al treilea bătrîn. Bolnav, prins de friguri, tremurînd, deși era cu o scurteică cu blană stufoasă și încălzit pe la mijloc cu o curea lată cu cataramă galbenă. Nu știe să scrie și să citească. Cînd i se dă cele două buletine, se strecoară pe lîngă d. maior pensionar Cocăneanu și-i face semn cu cele două buletine, în înțeles de: *pe care să-l pui în plic?* I se șoptește: *litere mici și groase.* Într-adevăr, buletinele bulgarului Popovici erau cu litere mai mici și mai groase decît ale d-lui Cariadgi.

Al patrulea bătrîn. Negru la față, zbîrcit, așa de zbîrcit cum arar am văzut un bătrîn. E paralytic. Cînd îl întreabă președintele cum îl cheamă, el abia izbutește să slomnească, după trei eforturi de a deschide gura: *Hi-i-i-ste-a-a A-a-a-ghel*, adică Christea Anghel. După ce i se dă buletinile, pleacă în sala de alegeri: picioarele-i tremură; un umăr i se ridică în sus ca și cum ar tresări îmboldit sub subțioară cu un ac; cînd revine la birou cu plicul votului, îl dă președintelui și-i gîngîie: — A-a-a-m... o-a-t!, adică: Am votat!

Al cincilea bătrîn. Nu vede: este adus pînă la scară de un băiat al vestitului Olangiu; de la scară pînă la birou este condus de un copil. Cînd întinde carta de alegător, văz pe ea o iscălitură frumos scrisă cu litere latinești. Un bătrîn de peste 80 de ani, cu amîndoi ochii *albi*, cu niște ochi pentru care ziua cea mai splen-

didă și noaptea cea mai profundă îi sunt indiferente, nu putea iscăli atît de frumos și de curent. Rog pe d. președinte să-l puie pe acest domn alegător să iscălească în fața biroului, căci nu puteam și nimeni nu putea crede că este iscălitura lui. Cînd bătrînului i se pune condeiul în mînă și se încearcă să iscălească, mîna îi tremură, oscilînd de la dreapta spre stînga și viceversa ca un pendul; în sfîrșit apare pe hîrtia albă niște cocostîrci, niște gîturi de lebădă, era o iscălitură din care cel mai teribil paleograf nu ar fi scos nimic. Delegatul-agent al bulgarului Popovici, d. maior Cocăneanu, afirmă președintelui că, bătrînul nevăzînd, a iscălit băiatul care l-a adus pentru el. Nu iscălise nici acel băiat de 11 ani, căci scrisul, cum am spus, era curent și cu niște litere pe cari numai o mînă obișnuită mult cu scrierea le putea face.

Bătrînul, care nu vedea nici lumea și lumina dimprejurul său, nici nemernicia dinlăuntrul lui, este condus pînă la ușă și predat în mîinile unor funcționari de la primărie, puși sub comanda d-lui Mareș, șef al poliției comunale. Apoi s-a întors nefericitul bătrîn oftîind, cu o nouă carte de alegător. După ce cu chiu cu vai a votat, plecînd, a șoptit misterios împrejurul lui: „Să mă puie în trăsura”.

Al șaselea bătrîn. Să nu-l mai descriu. E oribil. De unde a' scăpat? Din ce vizuine l-au scos? Știe el ce vrea? Vrea el ceva? Desigur că înviata lui n-a votat și desigur că nu este el alegătorul cu numele de pe cartea de alegător sau este înscris cum mulți alții au fost înscriși, fără a avea censul cerut de lege. Este atît de murdar și de zdrențaros, atît de decrepit atît de speriat, atît de nesigur de mișcări, încît mi-a părut că ar putea figura ca modelul bătrînului lui Pake.

Vine cu plicul nelipit.

Președintele: N-ai lipit plicul.

Bătrînul: L-am lipit!

Președintele: Nu vezi că e dezlipit?

Bătrînul: Ba da.

Președintele: Lipește-l.

Bătrînul ia plicul, îl învîrtește de cîteva ori și-l dă din nou președintelui.

Bătrînul: Poftim, d-le președinte, acum l-am lipit.
 Președintele, mirat: Dar nu vezi că nu l-ai lipit?
 Bătrînul: Vă rog, d-le președinte, cum să-l lipesc?
 Președintele mirat: D-ta nu știi să închizi un plic?
 5 Bătrînul: Apoi eu n-am mai votat niciodată.
 Cei din sală rîd. Și rîd cu hohote cînd, după ce i-a arătat președintele cum să-și lipească plicul, văd pe bătrîn încercînd tot plicul cu scuiat.
 10 Mie însă îmi era greu să rîz. Înțelegeam pe deplin alegerile nerușinatului Pake. La aceste alegeri m-am convins și mai mult că primarul actual este o imensă rușine pentru capitală.
 N-am isprăvit cu acești bătrîni, vînduți la vreme de adînci bătrînețe, înjosiți la vîrsta cînd omul trebuie să
 15 se gindească la adiată și la lumea cealaltă.

Al șaptelea bătrîn. E cu scurteică scurtă, blăniță cu piele de miel negru și cu căciulă cu fundul revărsat; încins cu brîu vișiniu. Nu știe carte; la iscălitura sa de pe
 20 carta de alegător a tras cu degetul. Tușea adîncei bătrîneți îl îneacă și se face roșu-vînat, mai ales în vîrful nasului, pe care se văd destul de bine fire de păr. Cînd președintele îi dă plicul, pleacă grăbit. Este chemat ca să i se dea buletinele.
 25 — Nu trebuie, domnule, să iei și biletele? Ce să pui în plic?
 — Ei, ei, așa, așa, răspunde bătrînul înecat de tuse și cu o respirație sfîrșită mormăie: Apoi eu aveam biletul făgăduit adică.
 30 Al optulea bătrîn. Abia suie scările gîfuind. E cu un palton gros și cu o pălărie cît roata carului. Tocmai cînd se apropia de birou, președintele, dînd plicul și buletinele unui alegător, îl întrebă:
 — D-ta ești N. Constantinescu? La această întrebare bătrînul se repede și zice cu o siguranță uimitoare:
 35 — Eu sunt N. Constantinescu.

Președintele: Cum, d-le, d-ta ești Constantinescu?
 Bătrînul: Da, eu sunt.
 Președintele: Dar d-lui (arătînd pe cellalt alegător) este N. Constantinescu.
 Bătrînul își revine în slabele lui minți și întinzînd cartea de alegător zice încet:
 — Am auzit de Constantinescu și am vrut să zic Brădeanu și am înnemerit Constantinescu.
 Al noulea bătrîn. Vorbește singur, suind scările cu greu. Cînd ajunge sus, dă carta de alegător maiorului Cocăneanu și îi zice „Mi s-a tăiat picioarele, dar eu așa sunt, sunt așa, mă țiiu de cuvînt”. Se retrage d-o parte pînă să-l cheme la vot și începe a vorbi singur, a mișca din mîni, a tuși ușor. Cînd nu vorbește, mișcă buzele; acest bătrîn este ajuns în starea cînd gîndurile cele mai ascunse nu pot fi reținute și pornesc din cap fără voie și fără știrea lui. Erau caracteristice mustățile și sprîncenile: sprîncenele îi acopereau pe jumătate ochii, iar mustățile îi acopereau cu desăvîrșire gura. Abia ca la cățelușii cei lățoși, cari se murdăresc dupe mîncare, mai puteai bănui locul și întrucîtva forma gurei. În sfîrșit, a intrat într-una din cele trei odăi rezervate pentru a se pune în taină buletinele în plicuri; odată intrat acolo, credeam că i-a venit rău, deoarece abia dupe 10 rhinute a apărut în fața biroului. Era foarte vesel; se părea printre genile lui amestecate cu sprîncenile revărsate o slabă licărire de bucurie. Nu pot să afirm cu siguranță, dar mi se pare că a șoptit la plecare maiorului Cocăneanu, mentorul acestor demenți: „Am pus două d-ale lui”. Este posibil să nu mă fi înșelat, căci la șoptite bătrînului maiorul s-a încrunat, iar la despuierea scrutinului am văzut un plic în care erau două buletine d-ale bulgarului Popovici, alias Dinu Păturică. Așa numai se explică întîrzierea bătrînului în odaie și veselia lui cînd și-a adus votul: două voturi de la un alegător! Iacă o invenție demnă de bătrînii lui Pake, ai marelui elector, ai șefului inimitabil de peste pietrari, bețivi, păcătoși și pușcăriași.

Al zecelea bătrîn. Apare dus de subțiori. Ca să-i descriu starea în care se afla este destul să spun că, dacă s-ar fi întîmplat un balotaj, este probabil că n-ar mai fi putut duminica viitoare să voteze pe lumea aceasta.

Cred că este timp să mă opresc. Am cules multe notițe. Am transcris toate impresiile mele și, pe cît mi-a fost cu putință, imaginile acestor bătrîni, acestor momii aduse de primarul capitalei pentru a păta alege-
rile cu niște minți pierdute, cu niște voințe moarte, cu niște bătrîneți nenorocoase, cu niște umbre cari s-au dat primarului pentru cinci lei și mai jos. Ce să mai pomenesc despre un bătrîn care nu putea vorbi, despre altul care era cu desăvîrșire surd și despre un al treilea, îmbrăcat birjerește, care, desigur, a votat în locul stăpînului său? Ce să mai spui despre unii cari fonfăiau în loc d-a vorbi, cari se cletăneau de zece ori pe un picior pînă a-l muta din loc și de cari te temei să nu li se taie respirația sau să nu le cadă picioarele din genuchi?

Și cînd mă gîndesc că asemenea fantome, scoase ca din morminte de primarul capitalei, au fost aduse în cîrduri sinistre la toate celelalte secții!... Și cînd mă gîndesc că bulgarul Popovici, *Dinu Păturică* a izbutit să fie ales *numai cu patru voturi!*... Rușinea aceasta nu se datorește, în fond, capitalei, cetățenilor ei, ci muribunzilor scoși cu d-a sila, cumpărați cu d-a sila, uluiți cum numai bătrînii decrepiți se pot silui și cumpăra și cum numai un primar ca Pake Protopopescu poate silui mai ales pe muribunzi.

Nici chiar,—sunt acum 18ani—, majoritățile, servile și pătate de sînge, ale vechiului partid conservator nu puteau să întreacă în rușine, în lipsă de voință, în înjosire de conștiință, în origine impie, murdară și frauduloasă majoritatea guvernamentală din camera șarlatanilor cari ne guverna sau, mai potrivit, a acelor cari corup și ruinează țara înlăuntrul, o umilesc, o compromit și o batjocoresc în afară. Tabloul acestei majorități este înfiorător. Funcționari plătiți de comună, de județ și de stat chiar, compro-

„isi prin afaceri veroase, imorali patentati de tuneluri și spelunci de orgii, patentati de azilurile de noapte, ale caselor de desfrîu, înfierați de opinia publică din cauza cinismului cu care și-au desfășurat vițiile cele mai degradante în lumina cea mai vie și cea mai populată a zilei, abuzivi, șarlatani, escroci, delapidatori și jefuitori, iacă în cîteva cuvinte secțiile depravaților din cari majoritatea majorității din parlament se compune sub actualul regim. Nu există o slăbiciune, o patimă, un vîțiu, un deboș care să nu fie reprezentat în această majoritate adunată prin corupțiune, prin bani, prin bătauși, prin opresiuni, prin făgăduieli și amenințări, prin surprindere și uluială, prin toate mijloacele ce niște oameni fără caracter, fără conștiință și fără patriotism pot inventa și uza și abuza.' Cînd Popovici-Răcăciune a apărut în parlament, regimul era condamnat să-și scrie pe frunte: delapidare; cînd Blaremburg și Severeanu primesc din minele guvernului funcțiuni salariate și totuși apar în parlamentul camerei, regimul concentrat a consimțit să-și scrie pe frunte: sfișierea *Constituției*; cînd Vlădeseudela Cîmpulung intră în parlament, regimul de astăzi și-a scris pe frunte: cu slugi administrative și cu funcționari servili vom «avea o majoritate; cînd Rosetti-Teșici a pătruns în parlament, regimul junimist și-a scris cu mîna lui pe o frunte pecetluită de pete: aici escrocheria este în mare stimă!

De ce dar omul lui Pake nu ar figura în majoritatea Senatului, care întru nimic nu se arată mai prejos în rele decît majoritatea din Dealul Mitropoliei?

Astfel, regimul în fruntea căruia se află un general poltron, dezertor și trădător, se sprijină pe niște suflete pierdute, pe niște inimi moarte pentru orice mișcare generoasă, pe niște conștiințe vîndute, pe niște exemple cari ar figura cu succes unele în casele de nebuni, altele în casele de corecțiuni, altele în pușcării și altele, în fine, în altarele în care Venera obscenă a Sodomei și-ar avea statua turnată în aur

masiv sau în casele antice din Pompei a căror firmă nu se poate nici zugrăvi, nici descrie.

Așa fiind, N. Athanasie Popovici, alesul a 100 de muribunzi, este demn d-a reprezenta voința unui Pake Protopopescu și a unui general Manu.

Din votul muribunzilor a ieșit sluga rusinei și a dezonoarei, a primarului șarlatan și a generalului trădător.

IGNORANȚI ȘI CALPUZANI

- 5 într-un articol de fond, iluștrii junimiști de la *Constituționalul* dau o dovadă mai mult că ignoranța lor este cel puțin egală cu fudulia lor, că îndrăzneala lor nu se teme nici de control, nici de ridicul. Un junimist care nu s-ar lăuda că poate discuta și rezolva toate problemele științifice, literare, politice și istorice ar fi un junimist fals, căci ar fi un om în toată firea lui; dar asemenea speță de junimist
- 10 ar fi o speță rară, un *rara avis*, *rara columba*, și desigur că nu ar putea ocupa un loc de onoare în stolul junimist, compus din oameni a căror fudwlie, aroganță și vanitate le dau aspectul unei cete de primitivi. Prezumțiunea, suficiența, încrederea fără margini în
- 15 fantaziile lor au fost pururea însușirile oamenilor ignoranți, incapabili și declasați ca cultură. Spoiala culturală, superficialitatea conduc fatal la laudă zgomotoasă, la vanitate oarbă și la presumțiune puerilă.
- 20 Tipul junimist este vechi, e de când lumea, căci întotdeauna s-au găsit nuliți poleite, ignoranți cu aspect de savanți, oameni lipsiți de talent cucerind situațiuni nemeritate și broaște cari au voit să ajungă pe tauri.
- 25 Astăzi însă, la noi, un concurs de împrejurări nenorocite pentru țară grupează la un loc o mînă de asemenea tipuri, și aroganța și presumțiunea tuturilor

în politică, ca și în toate activitățile inteligenței umane, teoria de diferențiere a junimiștilor este cu desăvârșire nouă.

Junimiștii au același scop politic ca și d. Panu; și mai departe: junimiștii au același metod politic ca și d. Panu; și mai departe: junimiștii totuși se deosebesc prin soluțiuni de d. Panu.

10 Dar voi, cari faceți paradă de o știință pozitivă de care habar nu aveți, ce-ați zice de doi matematici care s-ar închide în cabinetele lor și și-ar propune același scop, adică să descopere același adevăr, și-ar lua același metod de calcul, ce-ați zice când asemenea oameni ar pretinde că se deosebesc între ei ca oameni de știință?

15 Dar voi, cari faceți paradă de o filozofie pe care desigur că orice cafenegiu ar studia-o afund în patru serate la Opller cu d. Laurian și d. Maiorescu, ce ați zice de doi filozofi cari și-ar propune să dovedească existența spiritului și ar lua pentru această metodul bunăoară *baconian*, și totuși ar susține că ei sunt doi
20 filozofi din două secole deosebite?

Dar să formulăm și altfel chestiunea.

D. Carp este junimist; d. Panu este radical; d. Carp și d. Panu au același scop și același metod; întru ce se mai deosebesc în politică? în deosebirea soluțiunilor, după cum spuneți voi?

30 Dar dacă doi oameni de știință pozitivă, având același metod, dau peste soluțiuni deosebite, deși au același scop, între ei nu există deosebire decât de inteligență, iar nu de altceva. Unul din ei a fost gogoman sau, lucrul nu este imposibil, amândoi au fost gogomani.

în cazul vostru binevoiți a spune care din doi — d. Carp sau d. Panu — este gogoman?

35 Ceea ce e pozitiv și înțeles de oameni serioși e că și d. Carp, și d. Panu își fac revoluția de sateliți în jurul d-lui Gogu-Manu.

Dar asemenea nerozii cu pretenție de știință nouă nu se văd întâia oară la junimiști.

Junimismul stă în superficialitate și ignoranță, în șarlatanie și cutezanță.

APOLOGIȘTI ȘI DETRATORI

10 Omul este cum i s-a dat să fie de la legile firei; asupra lui aceste legi apasă greu, îl ține în loc sau îi dă avântul mare și biruitor, îl ticăloșăște sau îl glori-fică, îl face erou sau nebun, un geniu mare sau un nimic detestabil, om de inimă sau om de stomac, generos sau înjosit de ură și invidie. Peste legile firei nimeni nu poate călca, ci ele stau asupra omului neclintite și fa-tale. Fără a discuta partea de răspundere a omului, fără
15 a dovedi întrucît omul singur hotărăște de legile firei sale, pentru ca apoi odată ele stabilite, omul să devie sclavul lor, ne oprim asupra junimiștilor, cari în arti-colul de fond intitulat *Legile firei*, voind să le aplice altora, dovedesc inconștient cît de greu apasă asupra lor aceste legi fatale.

20 Legile firei junimiste rezultă din ignoranță, din vanitate, din ură și ambițiune, din fatuitate și din vițiile degradatoare în cari ș-au tăvălit tinerețile, cu un cinism execrabil, cea mai mare parte din acești politicieni grupați în jurul d-lor Carp, Maiorescu și Teodor Rosetti.

Să analizăm puțin acest articol junimist și vom vedea cît de fatale sunt legile firei și mai ales cît sunt de urîte și de scandaloase legile firei junimiste.

25 Se știe, și nimeni nu poate tăgădui, cît de cinici s-au arătat junimiștii cu datele mari ale românilor de la cari a pornit viața cea nouă și glorioasă a națiunei,

din cari au izvorît libertățile publice și constituirea statului românesc.

În discursuri, în articole de ziare, în studii critice și istorice, în versuri și în proză, în farse și comedii de teatru, junimiștii s-au încercat să terfelească datele la cari orice bun român se închină.

Dintre toate aceste date mari, aceea care a fost mai impiu batjocorită a fost revoluția de la '48. O ură abjectă și o ironie grosolană au caracterizat scrierile și discursurile junimiștilor cînd s-au oprit asupra lui '48. Era convingere la ei? Nu. Era cinism și fudulie, apoi inconștientă dacă nu stupiditate și uneori o stare sufletească bolnavă, coruptă, degradatoare, care îi îndemna să ridice cu știință insulta asupra simboalelor de mărire adorate de o națiune întreagă.

Ce poate gîndi acum orice om sănătos la minte și cu o conștiință senină și onestă cînd va citi apologia și panegiricul pe cari tot junimiștii le fac și datei '48 și oamenilor mari cari au luptat la '48?

Ascultați cum vorbesc acei cari au inventat trivialitățile de *pașopt* și *pașoptiști* despre '48:

„Înainte de 1848, exista o stare de lucruri care convinea de minune bătrînilor ce trăise o viață întreagă cu dînsa. Cu gîndirea obosită într-un cerc strîns de idei, acei bătrîni, moșii noștri, nu puteau înțelege o societate nouă altfel organizată decît aceea în care albiseră. De aceea dînșii arătau un mare dispreț *pentru ideile și simțimintele mai potrivite cu dignitatea omului, se împotriveau la revendicările generației de la '48, tratau pe tineri de pantalonari și de răzvrătiți, îi amenințau cu surghituneala și-i puneau și la răcoare*”.

Dacă dar recunoașteți contra cărei stări de lucruri trebuia să lupte generația din '48, dacă recunoașteți „ideile și simțimintele mai potrivite cu dignitatea omului”, dacă recunoașteți că generația de la '48 a trebuit să se jertfească și să îndure *surghineala și pușcăriia*, pentru ce v-ați înjosit voi pe voi atît de mult încît să batjocoriți pînă acum și pe '48, și pe oamenii de la '48? Cunoșteți lupta d-atunci și ce reprezenta ea și contra cărei stări de umilință se îndrepta

ea cunoșteți și azi, recunoașteți eroismul și martiriul celor de la '48, și totuși v-ați încărcat sufletele cu venin și gura cu murdărie pentru a răvărsa și veninul și murdăria asupra datei și oamenilor cari reprezintă reînvierea neamului românesc.

Dar, ce vroți, *legile firei* sunt fatale și în poruncile legilor firei junimiste stă și detractarea nerușinată după cum stă și apologia interesată, plătită și cumpărată.

„Bătrînii nu voiau să înțeleagă cerințele noi ale timpului, se împotriveau reformelor și de aceea s-a întîmplat să se realizeze pe cale *revoluționară* ceea ce era cu neputință să se făptuiască cu liniște, cu judecată, cu învoire”.

Ideile și simțimintele generoase, reformele salutarii și demnitatea omenească nu puteau dar să triumfe decît pe „cale revoluționară”, o afirmați, o susțineți și scriți voi cu mîna voastră aceste lucruri. Atunci de ce acuzați, pentru această revoluție salutară, pe oamenii cari au făcut-o de *petroliști*, de *revoluționari* și de *răsturnători*?

Dacă '48 este o revoluție pentru care istoria trebuie să consacre cele mai frumoase elogii, dacă '48 nu este capriciul unor *conspiratori*, ci strigătul de redeșteptare al unui popor, dacă cei de la '48 au împiedicat d-a se comite crima de vecinică adormire a unei națiuni cu drepturi sfinte și istorice d-a trăi liberă pentru o misiune mare și civilizatoare, atunci de ce pînă azi ați insultat pe aceia pe cari ar trebui să-i adorați?

Dar, ce vroți, în legile firei voastre stă și porunca d-a pîngări ceea ce oamenii sănătoși și conștiințele senine admiră și glorifică.

Dar mai departe:

„*Generația de la 1848 a trebuit să lupte cu curaj în contra multor prejudecăți adînc încuibate în giubelii, să biruiască pe bătrîni și să meargă înainte, ridicînd pe ruinele trecutului un nou edificiu politic, care garanta libertățile omului și cetățeanului și asigura ființa unui stat neatîrnat*”.

Așa e; generația de la '48 a trebuit să lupte cu „curaj” și cu un devotament pentru țară pe care, trebuie să mărturisim, generația nouă abia și-l poate închipui.

Exil, foame, boală, pușcărie și surghiunuri, toate acestea le-au suportat cu eroism fără a se plînge și fără a da înapoi, ducînd lupta din țară peste hotarele țării. Și rezultatul acestei lupte titanice a fost:

5 „garanția libertăților omului și cetățeanului” și asigurarea „ființei unui stat neatîrnat” !

Cînd dar lupta a fost atît de grea și de crîncenă, cînd luptătorii au fost atît de mari și cînd rezultatul a fost atît de glorios, cum de nu v-ați sfiit d-a batjocori

10 o dată și niște oameni atît de mari?

Dar să vă lăsăm ca să admirați și voi o singură dată ceea ce ați insultat neconținut:

„Mult au trebuit să lucreze oamenii acestei generații pentru a putea realiza idealurile lor și fericiți trebuiesc

15 sase simtă luptătorii de atunci cari văd realizată opera gîndirii lor tinere”.

Da, este adevărat, mult au trebuit să lucreze oamenii acestei generații! Ei nu se sfiau d-a-și face datoria ca soldați și ca generali, ei nu dormeau prin

20 cafenele și cluburi, ei nu goneau la șosea și la curse, ei nu se răs fătau în saloane, ei se mulțumeau cu suferințele și privațiunile mari, alinate și răsplătite de lumina mare a idealului unui popor martir.

Ei nu întemeiați societăți de desfrîu în case de prostituție, ci organizau legiuni de eroi pe cîmpuri de luptă pentru victoria poporului românesc.

25

Ați spus și voi un adevăr, căci și gura păcătoșilor greșește d-a spune adevărul. Așa e; oamenii generației de la '48 mult au lucrat cu minte și inimă românească,

30 dar să nu credeți că sunt atît de „fericiți” privind la opera realizată a gîndirii lor tinere”. Cum voiți să fie fericiți cînd o operă atît de mare a încăput pe mina unor pigmei îngîmfați și înstreinați? Cum voiți ca bătrînețile lor să fie fericite privind la opera zidită

35 prin abnegațiune, patriotism, înțelepciune și jertfă, încăpută pe mina unor vițioși, înstreinați, demenți și egoiști?

Dar voi nu puteți înțelege această mîhnire sfîntă, căci așa sunt legile firei voastre; puteți să răpiți drepturile românilor pentru a le arunca în mîinile străinilor; puteți să robiți capitalul și munca românilor la streini

40

[...] și totuși să fiți fericiți. Așa sunt legile firei junimiste.

Si tot aceste legi fatale vă conduc ca să sfîrșiți articolul ca niște detractori zăpăciți pe care l-ați început ca niște apoloغيști fără rezervă.

5

Dupe elogiile atît de mult meritate de oamenii mari ai generațiunei de la '48 încep retractările, contrazicerile, detractările. Unui moment de lumină urmează bezna urei junimiste, invidia oarbă și mișelnică.

Este de necrezut, dar tot dupe junimiști și tot în același articol, oamenii de la '48 sunt „absolutisti, încărcati cu eresuri”, plini de „prejudecăți”, „bogați in pretenții”, „terfeliti în toate murdăriile corupțiunei”.

10

Ați înțeles unde conduce ura oamenilor mici? Cum se poate ca acei cari au întemeiat „libertățile omului și ale cetățeanului” să fie niște „absolutiști”? Ș-apoi ea „eresuri, prejudecăți și pretenții” pot fi tratate ideile oamenilor cari au luptat pentru „dignitatea omului” și pentru întemeierea unui „stat neatîrnat”? Este o pretenție a lupta pentru dobîndirea și conservarea libertăților publice și „neatîrnarea statului român”? Dați voi, cititori, sentința care se cuvine unor astfel de aberațiuni junimiste, unor astfel de insulte triviale și smintite, căci sentința meritată pentru niște astfel de secături nedemne și imorale este foarte greu de imprimat.

15

Culmea însă a cutezanței și a nebuliei stă în ultima insultă pe care junimiștii o aruncă asupra oamenilor pe cari îi lauda în prima parte a articolului. Cum este

30 cu putință să spui de niște oameni a căror tinerețe a fost trecută prin lupte mari, prin jertfe, prin exiluri, pușcării și surghiumuri, conduși de un ideal atît de mare, că după o astfel de tinerețe viața lor „a fost terfelită în toate murdăriile corupțiunei”?

Dar atît de fatale sunt legile firei, încît junimiștii nu se sfiesc d-a susține că *bătrînețile unor oameni cari au dus o viață eroică și sfîntă sunt terfelite în corupțiune*, iar viața lor, a junimiștilor, petrecută în cafenele, în case de depravațiune, în orgii, în mascarade, în violări și violuri, a ajuns a fi o A'iață de sfîinți neprihăniți !

40

Dar trebuie să sfârșim pentru astăzi cu legile firei junimiste, cu declarațiunea categorică a junimiștilor: „Noi înțelegem altfel statul și datoriile omului politic...”. Altfel decât cine?

Altfel decât oamenii de la '48, cari au întemeiat „libertățile omului și a cetățeanului”, altfel decât bătrânii de la '48, cari au întemeiat un „stat neatârnat”.

Declarațiunea aceasta este un omagiu adus și bătrânilor de la '48, și adevărului, căci ceea ce au întemeiat ei este prea mare pentru a fi înțeles de niște secături, și-apoi spuneți lămurit cum priviți voi libertățile publice și neatârnatul regatului românesc.

Dar așa sunt legile firei, fatale și neîndurate; ele au constrâns pe junimiști ca într-un singur articol să fie și apologiști, și detractori, și zăpăciți, și bîrfitori, și sinceri cînd este vorba d-a mărturisi că ei înțeleg altfel statul, iar nu cum l-au înțeles cei de la '48, mare și neatârnat.

Așa sunt legile firei!

LUCEAFĂRUL REGIMULUI

Cine nu știe că brațul drept, puterea executivă și corupătoare în alegeri a marelui elector este ajutorul de primar Brătescu?

- 5 Dar cine nu cunoaște pe acest om copleșit în cel din urmă grad de unul din viciile cele mai rușinoase? Tabloul sufletesc al acestui om este înfiorător și dezonnoarea ce o răsfrînge asupra capitalei este imensă. Aproape în fiecă zi acest șef suprem al accizelor își
- 10 înecă mintea, demnitatea și pudoarea într-o cantitate de vin, de bere și de rachiuri; și, în aceste momente, bestia apare în toată goliciunea ei scîrboasă. Insultă, înjură, țipă, oprește oamenii în drum, se bate cu pumnii în piept, scrișnește din dinți, scuipă în barbișonul lui
- 15 voind să scuipe jos, se clatină, cade, se rănește, se ridică iarăși pentru a se repezi din nou într-altă circumștață și a reîncepe iarăși țipetele, scandalul și murdăria. Nu e chef continuu, ci vecinică decădere, abrutizare, timpire, nebunie și murdărie, la care nu ajung decât
- 20 oamenii cei mai păcătoși, al căror sînge atît de mult s-a alcoolizat, încît sudoarea lor miroase a alcool și sunt în stare să se aprinză îndată ce te-ai apropia, cu un chibrit aprins, de suflarea lor pestilențială.

- 25 în delir și tortură, în flăcări care-l ard și cer neconținut alimentare, ajutorul de primar Brătescu nu se află într-o stare psihologică de dăsfriș, ci a ajuns în acești doi ani din urmă într-o stare patologică și dezgus-

tătoare ! Cine l-a văzut izbind cu pumnii în felinare și în stîlpii telegrafului, cine l-a văzut, din întâmplare, năpustindu-se în ușile caselor de prostituție și căzind acolo ca o grămadă de carne în care viața nu se mai manifestă decît cu începuturi de cuvinte scabroase, morfolite într-o gură duhoroare și epileptică, a văzut ultimul grad de înjosire la care se poate coborî un om. În aceste momente de abrutizare, murdăria lui este atît de înfiorătoare, încît din om nu mai rămîne nimic, nici chiar forma, căci noroiul și sîngele și umflăturile cari-l acoperă îi răpesc pînă și înfățișarea de om. Asemenea momente nu mai sunt nici tragice, nici comice, și de un astfel de păcătos autorii cei mai cruzi și-ar dezgusta imaginațiunea de spectacolele cutezătoare și murdare.

Și cu toate acestea Brătescu este șeful capitalei, este omul situației, este oratorul care vorbește la solemnități mari m.-sale regelui, este brațul și izbînda în alegeri, este purtătorul drapelului unei falange de mercenari cari stau la cîrma regatului României.

Să vorbim de bătăile lui, de căderile prin șanțuri, de insultele pe care le-a adus atîtor bărbați și atîtor femei pe cari i-a întîlnit în drum în momentele de bestializare? Să vorbim despre procesele scandaloase pe care le-a avut și de depozițiile pe cari le-au făcut contra lui un cîrd de femei pierdute? Să vorbim de halul în care se prezintă instanțelor judecătorești? Să vorbim de injuriile pe cari nu s-a sfiit d-a le aduce pînă și prefectului de poliție? Ar fi zadarnic, lumea le cunoaște, primarul le cunoaște, guvernul le cunoaște, primul ministru le știe, și cu toate acestea acest om reprezintă capitala, spre rușinea tutulora cari rabdă asemenea delirium tremens acolo unde n-ar trebui să aspire decît tot ce are capitala mai de valoare.

Ultima insultă pe care acest păcătos a adus-o doamnei P... a alarmat opinia publică; un senator a anunțat o interpelare în Senat; un ofițer superior cere reparațiunea ce i se cuvine; ziarele, afară de cele ca *Constituționalul*, au protestat energic contra unui astfel de ajutor de primar.

Și Brătescu se clatină pe fotoliul de primar, se clatină, îl pîngărește. dar rămîne la postul lui în loc d-a fi revocat și trimis înaintea tribunalului corecțional pentru a răspunde de toate delictele la cari l-au împins o stare de beție irascibilă, murdară și perpetuă. Opinia publică este bravată cu un cinism uimitor, revolta ei este călcata în picioare, onoarea și demnitatea ei nu are nici un respect, strigătul ei nu produce nici un ecou în sferile de sus, în acei oameni cari s-au obicinuit a disprețui moralitatea publică ca pe un factor netrebnic și de nimic.

Cine este Brătescu pentru ca să aibă dreptul de a batjocori capitala?

Așa se întreabă și amicii noștri de la *Liberte roumaine*. Dar cu aprepierile lor noi nu ne învoim.

„Est-ce donc un haut personnage politique, puissant par ses relations ou sa parente?

Nullement, c'est un pauvre diable d'avocat, naguere stenographe à la Chambre...".

Amicii noștri se înșală.

Cine este Brătescu? Este un mare personaj politic? Este un om puternic prin relațiile sale? Este un om puternic prin familia și rudeniile sale? Ei, da! În situațiunea politică creată de guvernul generalului Mănu, Brătescu este un înalt personaj politic, puternic prin relațiile și rudeniile sale !

Cînd cineva, tîrînd după el orgiile, izbutește să îngenuche capitala și să aleagă deputați și senatori pe mai mulți miniștri, este un mare personaj politic în ochii guvernului.

Cînd cineva, fiind beat mort, izbutește a i se da cuvîntul de către cele mai înalte autorități de stat pentru ca să vorbească m.-sale regelui, m.-sale reginei și m.-sale principelui moștenitor, în aplauzele d-lui P.P. Carp, trebuie să admitem că Brătescu este un om puternic prin relațiile sale !

Și cînd cineva are o familie electorală compusă din două sute de bețivi, pungași, escroci, pușcăriași și bătăuși patentati, trebuie să recunoaștem că acest om este puternic prin familia lui politică și electorală .

Acela care batjocorește capitala de doi ani de zile, acela care alege pe miniștri, deputați și senatori, acela care, abia ținându-se pe picioare, ține discursuri suveranilor noștri, acela care conduce bandele guvernului și ale primarului la biruințe electorale nu poate fi un biet avocatei, odinioară stenograf la Cameră.

Desigur că nu. Brătescu, prin beție și deboșuri, este simbolul junimiștilor; Brătescu, prin energia cu care-și conduce bandele la spaima și schilodirea cetățenilor, este simbolul d-lor Manu-Lahovary, așa încât Brătescu, prin vițiile, cinismul, deboșul, orgiile și urgiile cu cari cade asupra capitalei, este și trebuie să fie stîlpul și cheia boitei edificiului politic al junimisto-conservatorilor. Are tot ce-i trebuie pentru a fi factorul cel mai puternic, stîlpul cel mai gros și luceafărul cel mai splendid al regimului cinic și imoral de astăzi. Brătescu este din marea familie politică a Teșicilor, a Răcăciunilor, a Dobrescului-Argeș, face parte dar din constelațiunea capitală asupra căreia guvernul își îndreaptă ochii săi rugători.

Nu, dar, generalul Mănu și primarul Pake țin pe Brătescu și-i tolerează să insulte și să dezonoreze capitala, ci pe umerii Brătescului și a haiducilor săi de circumă și răspîntie se reazămă și generalul Mănu, și primarul Pake.

Brătescu durează și caracteriza întreaga situație politică junimisto-conservatoare. El este stîlpul colosal al lor; fără Brătescu, întregul edificiu politic să prăvălește la pămînt.

Brătescu va rămînea neclintit la postul lui, pînă cînd capitala nu se va înfiora și revolta de dezonoarea ce i-o impun oamenii regimului actual.

DOUĂ MORALE...

Două morale identice la două grupuri cari se deosebesc politicește nu este un fenomen extraordinar, căci tendința tuturor ar trebui să fie, și în bună parte este, aceeași morală, cu aceleași principii capitale, dacă nu cu o identitate perfectă în toate detaliile și micile consecințe.

Ceea ce ne-a pus pe gînduri însă e faptul de a vedea că cele două grupuri politice diferite, **cu idei noi**, cu politică nouă, **cu** pretențiuni incommensurabile și **cu** îndrăzneală nemărginită, să împărtășească **exact** aceeași părere în fața unei imoralități, și această părere să fie deopotrivă de imorală și de dezgustătoare.

În două tabere deosebite, în două ziare deosebite, în două medii și doi creieri deosebiți, în aceeași zi, același fenomen de imoralitate s-a produs, s-a tipărit și împărtășit lectorilor cu o nepăsare uimitoare.

Dacă despre corectitudine, demnitate și onestitate ar fi vorbit un intern de la Dobrovăț și altul de la Ocnele Mari, nu ne-am fi mirat să-i vedem căzînd de acord fără o prealabilă înțelegere. Nu ne-am fi mirat să-i vedem susținînd cu o liniște perfectă că demnitatea, corectitudinea și onestitatea sunt niște prejudecăți, niște pretenții burghezești, niște falsități detestabile inventate de cei mai mulți în dauna altora, cari, dacă sunt internați, e grație școalei vechi a lumii ruginite și îmbătrînite.

Cîți eroi d-ai lui Balzac și d-ai lui Shakespeare nu protestează energie contra slăbiciunii umane d-a avea o morală sucită care oprește în loc, privind de libertate, pe atîtea genii mari și originale!

5 Aceeași revoltă s-a produs în rîndurile junimiștilor și ale radicalilor cu ocazia discuției unui erou de carnaval dupe unii, unui erou radical dupe alții, unui erou țaran dupe cîțiva.

10 S-a acuzat nobila figură a distinsului deputat Dobrescu-Argeș de o faimoasă și delicată escrocherie. Firește că un asemenea om a protestat, ca om, ca deputat, ca țaran, ca o figură imaculată, contra calomniilor cutezătoare pe care noi le scorneam din senin. A protestat, ne-a batjocorit, ne-a insultat. Cine, citindu-i

15 protestele, nu ar fi zis că acest suflet feciorelnic este un martir al invidiei și al urei noastre?

Ș-apoi calomnia era monstruoasă ! Un deputat, un om nou, un radical cu idei și morală nouă, să înșele pe patru tineri fără experiență? Să le ceară patru chitanțe, a cîte 250 de lei una? Și toate acestea pentru a forța pe amicul său M..., probabil Matei, pentru a-i înainta la gradul de sublocotenent?

20

Dar revolta unui asemenea mîndru și sfînt cavalier trebuia să producă răsunset în inimile multora. Și de fapt a produs. Două ziare i-au luat apărarea, *Lupta* și *Constituționalul*, și noi, în fața acestor judecători de o înaltă și cunoscută moralitate politică și socială, eram tratați ca niște calomniatori, ca niște invidioși, ca niște cutezători cari pînă într-atît nu mai avem

25

30 nimica sfînt, încît nici chiar pe Dobrescu-Argeș nu-l mai respectăm!

Dar dodată judecătorii noștri încep a se încrunta. Balanța dreptății se clatină în mîna lor. In contra cavalerului Argeș nu erau numai vorbe. Însuși cavalerul șovăiește. Începe să rîză, nemaiputîndu-și stăpîni

35

40

humurul, apoi se mulțumește a ne amenința cu justiția... în sfîrșit, de la teribila înălțime de la care învîrtea condeiul ca o sabie de foc în contră-ne, se hotărăște a se ocupa de chestia țaranelor.

Care era cauza acestei transformări sufletești?

Un lucru de nimic, ceva peste care orice erou de Dobrovăț trebuie să treacă tăcînd... S-a citit în Camera scrisorile cavalerului adresate celor patru victime de la cari cavalerul luase patru chitanțe a 250 de lei una.

5

Cavalierul era dezarmat; leul de Argeș era prins, iar teribilii noștri judecători ar fi trebuit să recunoască brutalul adevăr.

•jo Și aci nu mai e vorba de Dobrescu-Argeș, ci de demnitatea și moralitatea radicalilor și a junimiștilor, a *Luptei* și a *Constituționalului*.

Acești domni, desigur, fără o prealabilă înțelegere, ei din porniri intime ale unor suflete identice, ajung la aceeași concluzie în apărarea deputatului prins cu

15

o escrocherie de o natură absolut scabroasă.

Și aci vedem cum radicalii și junimiștii sunt deopotrivă de cinici și de perversi. Și aci vedem că acești domni nici nu au conștiință că moralele lor sunt cu desăvîrșire două imoralități.

20

S-a prins Dobrescu-Argeș. S-a dovedit prin propriile lui scrisori că a comis o escrocherie.

Știți ce cred și scriu junimiștii în ziarul *Constituționalul*?

Că d. Paladi a avut o „inimă neagră” o „inimă de cîine”, că a fost un „delator” cînd a „citit în parlament acele două scrisori” prin cari se dovedea pînă la evidență escrocheria faimosului deputat.

25

Și știți ce-ar fi trebuit să facă d. Palade după morala junimistă?

30 „N-avea decît să vorbească d-lui Dobrescu între patru ochi și să-i arate scrisorile...”

Iacă ce se tipărește în *Constituționalul*, cu o nepăsare de ce va zice lumea pe care nu suntem obișnuiți d-a o vedea la oamenii cari nu și-au pierdut demnitatea și conștiința de om.

35

Noi, acuzații de „calomnii monstruoase”, noi, pentru cari un cavalier ca Dobrescu-Argeș nu avea la începutul discuției decît „palme, bastoane și călciie”, trebuia să tăcem cînd prindem pe un șnapan cu escrocheria, ba trebuia să-i vorbim între patru ochi și să-i dăm scrisorile cari dovedeau că locul unui aseme-

40

nea om nu este în parlamentul țarei. De această delicată și moralitate sunt capabili mulți partizani ai regimului actual cari nu au părăsit încă pușcăriile pentru a intra în parlamentul junimist.

5 Dar, ascultați acum și morala radicalilor produsă în *Lupta*, exact în aceeași zi ca și *Constituționalul*. Ce minunată potrivire! Ce colosală asemănare! Ce moralități identice!

Ascultați ce tipăresc d-nii radicali:

10 „Eu cred însă că d. Dobrescu-Argeș nu e vinovat decât de o greșală de procedură”.

De procedură? Ce procedură? Luați bine aminte, să nu credeți că vorbim noi, ci d-nii de la *Lupta*: „...a

15 moment orice corespondență cu guarzii de artilerie și de a declara că nici măcar nu-i cunoaște, iar la urmă a fost nevoit, în fața evidenței, să afirme contrariul”.

Ați înțeles cam ce va să zică procedură la radicali?

20 Dacă nu ați înțeles, radicalii vă dau în privința aceasta o minunată lămurire, căci imediat continuă:

„Aceasta dovedește lipsă de experiență...!”.

Și noi suntem convinși că morala radicalilor de la *Lupta* se aseamănă cu morala cazacilor: cazacul are voie să fure, dar nu-i este permis să-l prinză, căci altfel îl scoate în fața celorlalți camarazi pentru a fi bătut cu vergele.

25 Cine acum, din comparațiunea celor două ziare, nu rămîne convins că morala radicalilor este identică cu a junimiștilor? Cine nu vede în ei aproape în fiecare zi două școli identice prin cinism și imoralitate, prin cutezanță și șarlatanie?

30 În curînd toți se vor convinge de păcătoșia acestor scamatori de bîlciuri.

INIMI DE CINE...

Acest titlu îl luăm din coloanele *Constituționalului*, pentru a înfățișa aci niște inimi rele, mici, veninoase, lașe și într-adevăr cu mult mai rele decât ale celor mai răi cîni.

5

Care a fost rolul nostru în afacerea lui Dobrescu-Argeș și care a fost rolul în genere al acelor cari au susținut pe Dobrescu-Argeș și în special al junimiștilor.

10

Rolul nostru a fost delicat, greu și hotărît, întocmai ca acela al procurorilor cari s-au convins că posedă toate dovezile morale și materiale ale unei crime, cari s-au convins că-și fac o datorie teribilă d-a exila din societate pe un membru vătămător interesului, siguranței și moralității ei. In genere, cineva nu îndeplinește în politică

15

rolul d-a acuza și executa decât cu un adînc regret, dar în același timp cu o hotărîre fermă de a-și face datoria așa cum lumea a înțeles-o, o înțelege și desigur că o va înțelege pe cît timp omul va fi om, iar nu Dumnezeuul clemenței și al milei nemărginite care să tolereze și să mîngîie infamiile cele mai odioase.

20

Este adevărat că în fața unui acuzat blînd, senin, cuviincios, moderat și pietos, dacă procurorul nu are îndeștule probe și totuși este crud și vehement în acuzațiile sale, riscă d-a vedea opinia publică trecînd de partea acuzatului și acuzînd grav, de ușurință rea și condamabilă, pe acuzatorul public.

Noi însă în afacerea Dobrescu-Argeș am luat rolul de procuror, de acuzator public, convinși pe deplin, edificați pe deplin că deputatul de Argeș și-a terfelit mandatul de reprezentant al națiunii cu o escrocherie demnă de un răufăcător, de un pierdut care aține poteca călătorilor, de un pervers care abuzează de tinerețea și naivitatea unor băieți de școală pentru a-i compromite și a le lua bani.

În fața noastră, acuzatul era departe de a lua aspectul unui inocent bănuț pe nedrept. Nu blînd, nu pios, nu senin, nu calm, ci rău, ci nerușinat, ci crud și violent-murdar apăsarea acest domn, acest tip al lăcomiei febrile, al parvenitului fără scrupule, al impostorului, care nu s-a sfiit și nu se va sfiia de a face victime de la opincă pînă la vlădică dacă aceasta-i va mai sta prin putință.

În fața unui asemenea acuzat, pe deplin dovedit cu depozițiile victimelor și cu scrisorile lui proprii, în fața unui astfel de escroc cinic și obraznic, întrebăm pe orice om cinstit și de bun-simț, ce stil de acuzație, în ziare și în parlament, ar fi trebuit să avem? Trebuia oare să-i spunem: „Onorabilul d. Doferescu a comis o gentilă escrocherie, care nu se potrivește destul de bine cu severa datorie de mandatar al națiunii?”

Sau trebuia să povățuim astfel pe acuzat: „Amice al Constituției, caută un paravan înalt și un voile gros pentru ca să-ți ascunzi micile cochetații financiare; nu de altceva, amice, decît că asupra brunetului d-tale obraz se pot opri priviri bănuitoare”.

Să zice că d. Maiorescu este foarte abil în întrebuintarea unui asemenea stil auriu cînd își face lecțiunile sale de morală transcendentă între patru ochi, dintre care doi ochi de domnișoară, bineînțeles.

Ei, noi nu am întrebuintat un asemenea stil cînd am dovedit escrocheria unui deputat cinic și obraznic, dupe cum nu am întrebuintat o litieră cu puf, mătăsuri și pasmanterie pentru a-l duce de la Cameră la Văcărești, și pentru această nepoliteță am fost acuzați că suntem niște „inimi negre”, „niște inimi de cîine”. Ce e drept, asemenea sentințe dovedesc nu numai felul delicateții, ci și felul moralității junimiste.

Dar să venim la a doua parte a acestei schițe. Care a fost rolul junimiștilor în afacerea Dobrescu-Argeș? Al procurorului sever care își face datoria fără a se îngriji dacă cei ce îl ascultă îl vor aproba sau nu? Desigur, nu acest rol l-au avut junimiștii, căci ei au apărut în cîteva numere d-ale *Constituționalului* pe acuzat și au izbit fără rezerve pe acuzatori. Au avut rolul judecătorului? Nu, căci junimiștii nu au ascultat acuzațiunile, nu le-au cîntărit cu dezinteresare și nici n-au dat o sentință, fie în greul, fie în descărcarea acuzatului. Dar atunci care le-a fost rolul lor? În general, la jurați avocații nu numai că apără pe acuzat, dar acuză pe procuror de ușurință și răutate, de violență și nedibăcie. Ei bine, rolul avocatului l-au avut junimiștii? Nu, nici acest rol. Să spunem clar: nu au luat rolul avocatului propriu-zis, al avocatului care rezolvă o controversă și scutură probele pentru a dovedi insuficiența lor.

Junimiștii au preferit rolul unei spețe de avocat mizerabil, care este convins de mai înainte că apără un cinic, un imoral, un escroc atît de bine prins, încît, orice s-ar zice, răsfrînge o umbră tristă asupra apărătorului său. Junimiștii, în această afacere, ca și în multe altele, au preferit rolul *avocatului* Jără pic de scrupule, care, pentru un interes brutal, ar fi în stare să rupă filele din dosar și să plastografieze iscălituri. Ei s-au identificat cu tot ce e mai rar, din fericire, în corpul care, fiind atît de numeros, are și el cîte un membru dezonorant.

Dar nu numai atît. Pînă unde se pot coborî junimiștii este foarte greu de priceput. Dacă demnitatea are limită, nedemnitatea și înjosirea nu au.

Junimiștii au dovedit că ei pot fi avocați cari apără pe escroci, se identifică cu ei, dar la un moment dat, în loc de a-și recunoaște greșala, în loc de a se pocăi în fața opiniei publice, sunt în stare să acuze pe clientul lor; sunt în stare să se dezmință fără a roși, să acuze ceea ce au apărut, să murdărească ceea ce voiau să sfințească, să părăsească și să trădeze cu ușurință și volubilitatea celui mai pervers cavalier de industrie.

Cu o zi înainte ne acuza de inimi negre, de inimi de cine în afacerea Dobrescu-Argeş pentru a-l apăra pe el şi a ne condamna pe noi. Dar abia a trecut o zi şi îşi părăsesc clientul, îşi uită rolul şi a doua zi scrie, în
5 litere cursive:

„D. Dobrescu-Argeş nu e mulţumit că l-au făcut de rîs ziarele de opoziţiune cu cestiunea guarzilor de artilerie; vrea să se facă de rîs şi singur”.

După o asemenea sentinţă, junimiştii spun că
10 acuzatul nu va îndrăzni să facă „proces de calomnie aceloră cari l-au acuzat de necinste”.

Iacă o notă dominantă din caracterul şi moralitatea junimiştilor. Laşitatea cu care trădează şi repeziciunea cu care trece prin toate rolurile cele mai abjecte, iacă
15 două din însuşirile intime ale junimistului de rasă.

Rolul pe care junimiştii l-au avut în afacerea Dobrescu-Argeş îi pune alături şi perfect pe aceeaşi linie cu apărătorul lor de pînă ieri şi cu acuzatul lor de astăzi.

Cine dar are inimi de cîine, inimi de o răutate perversă: noi cari am acuzat şi ne-am dovedit acuzaţiunea, sau ei, cari au apărat şi au acuzat pe acelaşi om
20 pentru acelaşi fapt?

Lăsăm ca opinia publică să-şi dea verdictul cuvenit pentru nişte asemenea inimi putrede şi rele.

LA MĂNĂSTIRE!...

Făgăduieli zadarnice, falsuri evidente, umiliri naţionale, intrigi nedemne, certuri, ură, invidie, scandal şi cinism, iacă socoteala dreaptă a activităţii guvernului actual, a căruia ruină morală va covîrşi, în curind, răbdarea ţărei, îndelung îngăduitoare.

Ceea ce ne pune pe gînduri este nu numai starea reală şi odioasă a guvernului, dar şi lipsa desăvîrşită de pudoare a guvernanţilor, lipsă care îi îndeamnă si îi încurajază d-a-şi prezenta în vileag decrepitudinea lor, d-a se înfăţişa Camerei şi Senatului aşa cum sunt, aşa cum i-a lăsat Dumnezeu, mici, cinici, „îngîmfaţi şi cutezători.

15 Li acuzi şi le dovedeşti că îngenuche streinilor suveranitatea naţională, dînd drept funcţionarilor streini d-a exercita mandatele ţărei lor pe teritoriul ţărei noastre. Ei nu răspund, tac, n-aud şi-şi continuă scenele de familie, scene cari înjosesc şi pe cei cari le comit, şi pe ţară în fruntea căreia stau asemenea saltimbanci
20 îngîmfaţi. îi acuzi şi le dovedeşti că dau finanţele ţărei pe mîna bancherilor ovrei, că dărimă instituţiunile noastre de credit, că susţin interesele streinilor, că distrug începuturile fericite ale industriei naţionale, că ne dau legaţi cot la cot pe mîna puterilor mari în ajunul expirării tarifului autonom, că ne ponigresc şi dezorganizează armata, că batjocoresc justiţia, că impestează bunele moravuri, azvîrlindu-se pe povîr-

nișul slugărniceii și al nerușinării; pace bună, ei tac, înghit, nu roșesc și, fericiți că stau la putere, aruncă opiniei publice blagele: idei noi, eră nouă, sistem nou, politică științifică, elită socială, guvern tare și altele
5 de felul acestora, unile mai obraznice și mai impudente decât altele. Toate acestea le debitează în fața țarei ca în fața unei provincii, barbară și cucerită, în fața adversarilor lor, pe cari îi tratează cu nerușinarea caracteristică a parveniților. Când însă rămân singuri
10 și dăschid discuția, lucrul se schimbă; parveniții și șarlatanii se cunosc și încep acuzațiunile, intrigile și murdăriile să curgă ca dintr-un izvor mare și nesecat.

Sfera guvernamentală, din acest punct de vedere se aseamănă aidoma cu o casă de prostituție. În fața eelor-
15 lalți onoarea casei este salvată prin elogiile triviale, prin lungi discursuri de moralitate, prin panegirice brutale și prin acuzațiuni aruncate asupra tuturor cari nu se adăpostesc sub acoperișul unui astfel de azil de dăsfriș. Dar când populația casei rămâne singură
20 și-și discută titlurile, o! atunci tabloul aparent dispare ca un vis și în locul lui tabloul real și scîrbos apare. Acuzațiunile, intriga și murdăria cad grindină, acoperind de sus pînă jos infama populație de necinste și oroare.

25 Cu o astfel de casă se aseamănă guvernul și sfera lui; tot așa se prezintă celorlalți și tot atît de putred și corupt și ros de ură și de invidie rămîne guvernul cînd se închide în cei patru pereți ai Consiliului de Miniștri.

30 Dar nici chiar cel din urmă pic de pudoare al ease- lor spurcate nu a mai rămas casei guvernamentale.

Acești oameni, unii pe alții, se acuză de lene, de ineptie, de viții și păcate în public, în Cameră și Senat, în presă chiar, și totuși stau agățați de putere, înfășurați în propriile lor acuzațiuni.

*5 De cîte ori au ridicat singuri vâlul care le acoperea mizeriile intime? De cîte ori nu au sfidat opinia publică și țara? De cîte ori nu s-au sfîșiat fără a ține socoteala de ce va zice țara și străinătatea?

40 Dar nu mai mult, ci alaltăieri, unul din membrii majorității, liderul ei, d. Carp, acuză guvernul întreg că nu aplică legea vînzării moșiilor statului în loturi

mici. Și în această aeuzățiune ministrul domeniilor, d. Păucescu, apărea înaintea parlamentului, din cuvintui d-lui Carp, ca un nepriceput, ca un om fără energie, ca un ministru nedemn de a sta pe banca ministerială, ca un ușier de la minister, iar nu ca un ministru.

5 Faptul este adevărat; nu s-a făcut nimic pentru țărani. Li s-au dat pămînt pe hîrtie. Au fost împușcați, torturați și închiși, dar pămînt nu li s-au dat. Legea s-a votat, dar legea nu se poate aplica sau ministrul Păucescu nu știe ori nu vrea să o aplice. Junimiștii și conservatorii au împuiat urechile tutulora că ei au adus
10 fericirea în vatra satelor, dar tot ei, alaltăieri, prin d. Carp, au mărturisit crudul adevăr că pentru țărani nu s-a făcut nimic, că pentru ei nu există nici lege, nici pămînt, nici dragoste în guvernul actual în genere, și în special în ministrul Păucescu.

D. Păucescu a afirmat că nu a făcut nimic pînă acum pentru țărani. A pus chestia ministerială, iar
15 generalul Mănu s-a mirat că d. Păucescu are epiderma prea subțire și că a înțeles rău pe d. Carp !

20 L-a înțeles rău? Dar de ce rău? L-a înțeles rău cînd singur a recunoscut că nu a făcut nimic pînă acum pentru țărani?

25 Dar nu aci stă morala fabulei. D. Păucescu, ca și ceilalți miniștri, primește a fi a doua oară tăvălit de majoritatea Camerei și mai ales de junimiști. D-sa rabdă acuzațiuni, trivialități și palme numai și numai să stea ghemuit pe banca ministerială. Ca și d. Ghermani, Marghiloman și T. Rosetti, ca și d. Mănu și Lahovari, a renunțat la orice amor propriu, la orice început de sensibilitate, delicatețe și demnitate umană, numai și numai să nu ajungă iar avocatul Păucescu.

30 Ce tristă figură ! Ce tip demn de casa avilită a guvernului ! Cîta înjosire pentru a fi ministru ! Cîta rușine ca să fii un astfel de ministru ! Îl acuză de ineptie liderul majorității, îl insultă primul ministru în apărarea lui; bietul ministru se revoltă și nu găsește un glas, un ecou pentru a-l susține, și totuși rămîne încă pe acea bancă de espiațiune și de rușine ! Pînă într-atît se poate toci într-un om simțul de demnitate? Ce au
40 ajuns miniștrii României, niște măscărici ordinari cari

se pîngăresc între ei fără a se sinchisi de morala și opinia publică?

Hamlet zice Ofeliei: „Am auzit că Dumnezeu ți-a dat un obraz și tu-ți faci altul cu suliman și dresuri!...

5 La mănăstire ! La mănăstire !...".

Mulți pot să zică d-lui Păucescu, ca și generalului Mănu: „Am auzit că Dumnezeu ți-a dat o epidermă subțire!". Dar, ca Hamlet, au dreptul de-a-i spune: „Șitu

10 ți-ai îngroșat epiderma atît de mult, încît primești toate acuzațiunile și toate insultele fără a te retrage din casa avilită a guvernului! La mănăstire! La mănăstire!".

Un asemenea exemplu de nedemnitate l-a dat d. Păucescu de două ori pînă acum. E de mirare cît de mult și-a prefăcut epiderma și cum, în urma rușinei de alaltăieri, conștiința sa nu s-a revoltat pentru a-i striga: „La mănăstire!".

Atîta impudență este la josimea nivelului moral al guvernanților de astăzi.

20 Într-o zi țara se va întreba unde să trimeată pe asemenea oameni: la ospițiu, la Dobrovăț sau la mănăstire?

REAȚIUNE... ECONOMICĂ

Independența politică stă în strînsă legătură cu independența economică.

5 O națiune care și-ar vărsa sîngele pentru a dobîndi independența politică și nu ar face nimic pentru a scutura jugul economic pe care celelalte puteri i-l impun ar avea dreptul d-a zice: „Pot să pier liberă", dar n-ar putea zice: „Pot să trăiesc liberă". Dacă guvernul d-lui Ion Brătianu s-ar fi mulțumit numai cu sfărîmarea vasalității în care ne găseam, numai cu ridicarea națiunii la rangul de regat, numai cu un rege încoronat în loc de un domn vasal Imperiului otoman, ar fi făcut mult pentru națiune, dar nu ar fi fost de ajuns. Guvernul d-lui Ion Brătianu a înțeles că o glorie săracă nu

10 ridică națiunea la adevărata și reala independență. Popoarele moderne, pînă să ajungă la războaie, au între ele o luptă continuă și serioasă, lupta economică, din cari ies biruitoare sau biruite întocmai ca și din războiul cu armatele. Și toată activitatea, precum

20 și tot meritul guvernelor în timp de pace, stă în a ieși triumfătoare din teribilul război economic, care, dacă nu costă nici un pic de sînge, costă însă milioane și miliarde și pune în pericol avuțiile naționale.

25 Eram vasali politicește; guvernul d-lui Ion Brătianu prefăcea vasalitatea umilitoare într-o independență glorioasă. Cu toate acestea, pentru un guvern înțelept și patriotic, atît nu însemna decît numai jumătate drumul spre adevărata și reala independență.

Guvernul liberal-național vedea limpede că, dacă noi încetaserăm d-a mai fi vasali politicește, totuși eram robi economicește.

Nu mai plăteam tribut de stat, dar plăteam tribut de națiune; nu mai aveam un suzeran care să ne impuie, dar aveam popoare cari ne exploatau; nu mai eram comandați politicește de străini, dar eram tiranizați și storși economicește. Guvernul liberal-național vedea în independența câștigată prin sîngele eroicei noastre armate o coroană de laur pusă pe fruntea unei națiuni anemice. Producțiunea națiunii slujea să îngrășe alte popoare; și despre noi, ca și despre albine, s-ar fi putut zice: „Sic vos, non vobis...”. Al nostru pentru alții, bogățiile țarei pentru lăcomia streinilor, vitalitatea noastră pentru fericirea altora, noi săraci pentru îmbogățirea și bunul trai al tutulora.

Contra acestei stări de aservire economică s-a ridicat guvernul care izbutise să sfărîme aservirea politică.

Lupta a fost grea. Aveam de distrus credința tuturor că noi suntem oaia Orientului, din care toți mulgeau, toți tundeau, toți rădeau, ba uneori smulgeau lîna cu piele cu tot. Și aceștia cari se deprinseseră cu astfel de credințe erau împărații mari și puternici al căror cuvînt era pînă atunci ordine umilitoare pentru noi.

Cea dintîi victorie pe care guvernul Ion Brătianu trebuia să o cîștige era neapărat sfîșierea capitulațiunei economice ce ne-o impusese Austro-Ungaria. Convențiunea cu acest imperiu era testamentul națiunii române obținut prin captațiunea unor conservatori cari nu știuseră să reziste, cari uitaseră că nu au mandat să testeze în numele națiunei pe care o reprezentau atît de scandalos.

Guvernul Ioan Brătianu a denunțat la timp această convențiune, a sfărîmat la timp această capitulațiune economică și în locul ei a ridicat tariful autonom ca un zid puternic desfășurat pe hotarele țarei, pentru apărarea bogățiilor și a forțelor ei de producțiune.

Și în urma acestui război economic, întreprins cu atîta succes de guvernul liberal-național, s-a produs un

fenomen de regenerare, de reînviere, de independență reală, care a uimit chiar și pe dușmanii poporului nostru. În trei-patru ani de zile, industria națională s-a întemeiat și s-a dezvoltat, așa încît era mai mult decît începutul prosper al unei industrii naționale. Fabrici de hîrtie, de postavuri, de săpunărie, de sticlărie, de pînzărie, de pielărie, de alcooluri, de făinărie etc. etc. s-au clădit și au început să producă atît de repede încît păreau a fi mai mult în vis, în legende și în basme decît în realitate. Peste 100 de milioane intrau în industrii și atîtea mii de brațe inactive își găseau de lucru în aceste instituții de muncă, de disciplină, de producțiune și de progres.

Iacă a doua independență, independența economică, pe care guvernul Ion Brătianu o alătura pe lîngă cea dîntîi, pe lîngă independența politică, pentru a o completa și a o desăvîrși.

A fost destul însă ca în locul unui guvern înțelept și patriotic să vie niște oameni nepricepuți, desprețuitori de forțele națiunei, pentru ca independența noastră economică să priimească imediat lovituri grave, lovituri al căror efect final va fi compromiterea industriei naționale și distrugerea independenței noastre economice.

Prima lovitură a fost dată instituțiilor de credit, a acelor instituțiuni, ca Banca Națională, Creditul agricol și altele, cari în fond nu sunt altceva decît depozitul mare din care se alimentează forțele comerciale și industriale ale națiunei.

A doua lovitură a fost ulița pe care au deschis-o despre Serbia prin zidul tarifului autonom, căci prin această largă deschizătură năvălesc și vor năvăli mărfurile streine pentru a concura și a bate producțiunile noastre naționale.

A treia lovitură pe care guvernul o dă industriei naționale este ștergerea primelor de încurajare.

În sfîrșit, pe lîngă criza financiară din țară pe care guvernul o prepară în favoarea bancherilor streini, în genere ovrei, trebuie să mai adăugăm că prin convențiunile precipitate și neghioabe pe care le încheie ne vor pune în imposibilitate d-a lupta cu succes în

ziua cind vor expira convențiunile cu toate statele.

O adevărată reacțiune economică a întreprins guvernul concentraților, și rezultatul final și fatal al acestei tendințe va fi: reîntoarcerea țării la primitiva stare de oaie a Orientului din care toți să mulgă și să smulgă, la distrugerea industriei naționale, la aservirea economică a țării.

Din acest trist punct de vedere guvernul concentraților nu este numai un guvern reacționar politicește, ci și un guvern reacționar economicăște.

LUMINA ELECTRICĂ

5 Primarul Pake Protopopescu, avînd alături pe Brătescu, iar în virful porților un mare barometru, este unul din aceia care simbolizează mai bine starea actuală de astăzi și mai ales fondul real al guvernanților noștri.

10 Cascade de seîndură, jedouri mici și ridicule, statuete meschine și poleite cu aur, piedestaluri de brad văpsite cărămiziu, focuri bengale din cînd în cînd și mai ales artificii detunante, iacă numai o parte din jucăriile și bibelourile eu care primarul dilectează capitala. Acestea sunt titlurile lui la recunoștința bandelor conduse de Brătescu din circiumă în circiumă și la recunoștința „elitei sociale” rahitice, condusă de sanguinul

15 și sanguinarul Alexandru Lahovari. Și mulțimea nu se întreabă la ce-i folosesc aceste jucării copilărești; doar numai din cînd în cînd și-aduce aminte că există un primar al capitalei cînd își vede ulucile și casele dărîmate fără nici o formă legală și cînd se pomenește

20 cu o serie de procese de contravențiuni, serie care se ridică uneori pînă la numărul de 24 de procese în 24 de ore.

Cine cunoaște bine pe primarul capitalei — și cine nu-l cunoaște? — distinge în înclinările bilosului primar două cauze cari îl îndeamnă la opere meschine, ridicule și de multe ori chiar scandaloase. Mai întii este ambițiunea primarului d-a domina capitala, d-a

25

i se impune, d-a o zăpăci și d-a o supune. Și d-aci frământarea lui și mulțimea deorațiunilor meschine și ordinare cu cari împodobește atât de barbar capitala. Un strein care ar vedea statuetele și jedourile primarului, începînd din fața primăriei și pînă la curțile bisericele ale căroră împrejmuiri au fost dărîmate, desigur că s-ar întreba: este oare capitala lilipuțienilor sau a unui popor sălbatic? Sunt atât de pitici locuitorii acestei capitale încît jucăriile primarului să li se pară

5 opere gigantice sau sunt atât de înapoiați încît chiar cei mai culți să rămîie uimiți în fața unui fir subțire de apă care țîșnește de un metru și în fața unei statui proaste de tuci poleită ca și cadrul unei cromolitografii de circiumă?

10 Un bătrîn ne povestea că acum 70 de ani, cînd un zugrav mai bun a zugrăvit pe peretele unei case o fereastră cu perdele și cu un ghiveci de flori, mai toată capitala a defilat pe lîngă această casă pentru a-i vedea și a-i admira fereastra; cîți n-au rămas uimiți în fața

20 acestei minuni! Suntem noi oare tot în aceeași stare de cultură și cu același simț artistic grobian, încît să admirăm jucăriile ridicule ale primarului? Și, cu toate acestea, primarul ne crede în halul acesta și de aceea ne debitează cu banii noștri copilăriile lui.

25 Dar în primar mai este o cauză care îl îndeamnă la asemenea opere inferioare. Natura lui ingrătă, cultura lui superficială, instinctul lui de barbar, de primitiv îl fac să simtă o adevărată mulțumire în fața acestor combinațiuni burlești. Copiii, ale căror instincte primitive sunt în toată puterea lor, rămîn înmărmuriți în

30 fața unui ceasornic și dorința lor cea mai vie este să bage degetele în roatele ceasornicului; și mult timp admiră cu o pasiune extraordinară ceea ce nu pricep de loc. În starea aceasta este primarul Pake. La el nu

35 admirațiunea conștientă a descoperirilor științifice l-a făcut să-și bată în fruntea porților un ceasornic și un barometru. Chiar faptul că-și decorează porțile cu barometru dovedește că se aseamănă cu un șef de sălbatici despre care un călător ne spune că se decorase

40 pe piept cu un feșnic de bronz și cu o călimară de ti-

nichea, dobîndite de la un misionar catolic, în schimbul unei însemnate cantități de aur.

Și tocmai instinctul sălbaticului, care este atât de puternic în primarul capitalei, l-a făcut să-și lumineze casa cu electricitate. El a văzut în această lumină fără fum și fără feștilă o drăcie minunată, iar nu altceva, și a voit să aibă această podoabă, întocmai cum țiganii își bat în chimirul lat nasturii galbeni de pe la mantalele soldățești, nasturi pe cari îi freacă

5 în fiecă dimineată. Voiți o dovadă că în primar nu este admirațiunea unei lumini mai frumoase și a descoperirilor noi, ci numai admirațiunea inconștientă a primitivului? Dovada este ușor de făcut. Cînd lumina electrică se aprinde în casele primarului, de la 100

10 de metri cel puțin de jurîmprejur se aud gemetele regulate și exasperante ale locomotivei, instalate chiar în coprinsul caselor d-lui primar. În biroul primarului, ca și în salon, ca și în toate odăile lui, lumina electrică albă-argintie clipește regulat la cîte cinci secunde și

20 obiectele pentru un șir de clipe nenumărate își joacă înaintea ochilor. Și pînă aci încă n-ar fi nimic, dar ceea ce pentru un cap omenesc este imposibil de suportat e acel gemăt surd, grav, acel hu !... hu !... hu !... ca de bestie gigantică, închisă într-un grilaj de fier, pe care locomotiva îl scoate neconținut și te*face să crezi că

25 încăperile casei sunt lipite de o menajerie de fiare și de monștri din pădurile virgine. Iacă ceea ce dovedește, în primul rînd, că în capul primarului nu este nimic de turburat și, în al doilea rînd, că la el nu e decît instinctul sălbaticului de a se împodobi eu drăcii pe care le înțelege tot atât de profund ea și un liotentot sau ca și o piele-roșie.

30

Cauzele despre care vorbirăm pînă acum au făcut pe primar să lumineze șoseaua cu electricitate. Pe de o

35 parte dorința de a ameți, d-a lua ochii unora și d-a satisface plăcerile „elitei sociale”, iar pe de alta mulțumirea instinctului lui de sălbatic d-a se juca cu o lumină misterioasă pentru inteligența lui neoultivată. Și eu șoseaua, ea și cu altele multe, a dovedit un fel de fudulie, o îngîmfare de sălbatic. Deși lumina electrică era de mult instalată, primarul nu a permis să se inau-

40

gureze decît tocmai în ziua de s-tul Emanoil, adică tocmai în ziua cînd el sărbătorea onomastica lui.

Dar pentru ca să fie pe deplin înțeles sistemul de po-
leială, de praf în ochi, de șarlatanie, de parvenitism
5 și de minciună al primarului și al concentraților în
genere, nu are cineva decît să se ducă într-o sară la
șosea cînd este iluminată cu lumina electrică, iar a
doua zi să se plimbe pe jos prin cîteva străzi ale capi-
talei din apropierea centrului. La șosea lumină elee-
10 trică ! Și pe strade? Murdării, infecții, pisici și cîni
morți, zidurile transformate în privați, depozite de
gunoaie de grajd și de bucătărie, în sfîrșit o duhoare
sufocantă, un izvor de miliarde de microbi, un specta-
col scîrbos, pe care-l vedem chiar în fața caselor pre-
15 ședintelui Consiliului sanitar superior, pe strada Col-
ței, în apropierea primăriei și a palatului regal, în fața
palatului legațiunei Austro-Ungariei!

Regimul concentraților, în toate ale lor, se ase-
măna cu unile cocoane care trăiesc într-o murdărie
20 pestilențială, mîncînd prost, îmbrăcîndu-se soios toată
săptămîna, suferind privațiuni extraordinare, toate
acestea pentru ca duminica să iasă îmbrăcate în rochii
de mătase verde și vișinie, cu suliman pe față și părul
creț, cu umbreluțe ciucurate și cu pantofi ca elitrele de
25 găinuși, pantofi care plesnesc pe picioare și în care pi-
cioarele plesnesc de durere.

Cînd lumina electrică luminează șoseaua, îți dă
imaginea justă a spoielei și a parvenitismului regimu-
lui actual; această lumină apare, în mijlocul arborilor
30 bătrîni de la șosea, ca o pată feerică într-un vast în-
tuneric.

Paradă și spoială în aparență, minciună și infec-
ție în fond.

LAHOVARYUS MAGNTS

Nu poți A'orbi despre acest mare bărbat din „elita
socială” decît într-un stil medieval și evocînd umbrile
eroilor feudali, căci nici un boier din țara românească
5 nu are spițele neamului mai adîncite și mai cunoscute
în trecutul României și al omenirii întregi. Heraldica
are un vast capitol consacrat numai acestui bărbat de
stat, care, după unii, se trage din Godefroy de Bouillon,
iar după alții din Richard Inimă de Leu. Ceea ce în-
10 curcă pe acești din urmă este faptul că leul din armele
excelenței sale are gura ca un căuș, pîntecile ca o tin-
gire, iar coada ca o lingură mare. Astfel că în fața
acestui monstru unii susțin că e leul lui Richard, alții
văd o șaradă glorioasă, arme vorbitoare cari nu ar în-
semna decît bouillon, adică ciorbă, după unii cu ste-
15 luțe, după alții cu perișoare, ciorbă orientală, pentru
a exprima transplantarea marelui neam feudal din
Occident în Orient.

Iată de ce noi nu suntem atît de nedrepți cu *Timpul*
încît să nu afirmăm că stilul lui este foarte potrivit pen-
tru a descri călătoria d-ului Lahovari la Craiova.

Mai înlîi cei cari l-au luat de la gară au avut o fe-
ricită inspirațiune și o atențiune care le face onoare
cînd i-au oferit dejunul la un domn străin, al căruia
nume, Alfred de Marenzeller, a procurat excelenței-sale
iluzia că s-ar găsi în sala de mîncare a străbunilor săi
din veacul al XII-lea, sală încărcată cu armuri, cu
pavăze, cu portrete murale, cu drapele ale cărora

tuiuri purtau vulturi de argint, grifoni de aur și balauri întraripați.

5 Dacă în loc de „Alfred” și în loc de „de Marenzeller” pe ospățator l-ar fi chemat Alecu Marinescu, desigur că excelența-sa ar fi dejunat fără poftă și ar fi înghițit cu noduri.

10 Alfred de Marenzeller îi suna ca numele unui burgrav de pe malurile Rinului al căruia castel, înconjurat cu ziduri dințate, predomina cât bătea cu ochii în cele patru părți ale orizontului.

Lahovaryus Magnus ospătat de *Alfred Marenzeller!*

15 Când citești asemenea rînduri, timpurile feudale ți-apar în minte cu umbrile teribile ale cavalerilor lor, și parcă pe aceste umbre mari mai răsună încă armurile colosale, armuri cari ne-ar strivi pe noi piticii, urnire mari a căror statură când o măsurăm după cămășile de zale ne amintim de celebrul vers al poetului Alexandrescu: „ne îndoim dacă așa oameni întru adevăr au stat!”

20 Craiova este fericită, căci posedă un Alfred de Marenzeller pentru ca să primească un astfel de oaspete.

Prînzul însă, din cauze politice, a degnat excelența-sa să-l ia la d. Boldescu.

25 Boldescu dupe de Marenzeller mărturisim că nu rimează. Un nume nou terminat cu banalul „eseu” în loc de feudalul de Marenzeller... iacă ceea ce nu convenea, cu drept cuvînt, ziarului „elitei sociale”, *Timpului*. Dar cită delicatețe din partea istoriografului de la *Timpul!* Pentru ca opinia publică să nu fie scandalizată că un Boldescu primește și ospătează pe excelența-sa, se grăbește a scrie: „Prînzul servit într-o sală de mîncare din cele mai elegante stiluri Henri* II...”

35 O sală de mîncare avînd stilurile Henric II desigur că a făcut pe ministru să uite de numele gazdei, și mai ales cînd „vinurile și șampania din pivnițele gazdei (să nu-i mai pomenim numele!) au fost foarte aprețiate și la care i-au dat o deosebită plăcere excelenta muzică a Regimentului II de linie”.

40 Pînă să venim la „stilurile Henric II” ale salei de mîncare, trebuie să mărturisim că stilul istoriografului

lui este un model de stil lapidar, iarăși un stil care-ți recheamă timpurile vechi.

Să venim la sala de mîncare „din cele mai elegant» stiluri Henric II” !

5 Aci finețea istoriografului este o adevărată minune.

10 Dacă pomenește de Henric II este ca să facă pe lume să uite pe d. Boldescu. Și dacă vorbește de stiluri Henric II, iar nu de stilul Henric II, cauza e **ca să** facă aluzia la problema istoricilor și a heraldicilor cari se dispută pe originea neamului și a blazonului d-lui Lahovari. Ce stil ar fi fost potrivit pentru un asemenea mare personaj? Stilul lui Henric II, regele Bavariei, devenit împărat al Germaniei în 1002? Stilul lui **Henric II**, regele Angliei, 1154—1189? Stilul lui Henric II, regele Castiliei, domnind acolo în al treilea pătrar al secolului al XIV-lea? Sau stilul Henric II, regele Franței de pe la jumătatea secolului al XVI-lea?

20 Mărturisim că numai la prînzurile monarhilor din Europa se descrie stilul sălilor de mîncare, ba se pomenește uneori cum cutare împărat a băut din cupa cutărui cuceritor sau rege glorios. Dar suntem veseli **că** asemenea săli avem și noi în țară și mai ales suntem fericiți că avem asemenea oameni de viță preistorică pe care nu-i poți primi într-o sală mobilată de Olbricht.

25 închipuiți-vă, dacă mulțimea ar fi venit să protesteze excelenței-sale contra prefectului Mavrodolu, **ce** teribil ar fi răsunat: „Mitraillez-moi cette canaille!” în vasta sală de mîncare croită și împodobită în stilurile Henric II !

30 „Elița socială” poate fi mîndră de o asemenea primire !

TARTARIN MINISTRU

Cine nu a râs de faimosul Tartarin al lui *Daudet*? Tartarin este Don Quijotul modern, bineînțeles însă cu multe deosebiri, căci fiecare din acești doi eroi seamănă părinților lor și mediului în care s-au născut și au crescut. Don Quijote trăiește printre cavalerii mistici și pasionali a căroră divinitate pe pământ era femeia.

Ceea ce toți grecii la un loc, ca eroii lor semizei, au făcut pentru frumoasa Elenă, cavalerii din timpul nemuritorului Don Quijote făceau fiecare în parte pentru Dulcineele lor, însosiți uneori de câte un servitor credincios, de câte un *ecuyer*, și idealul acestor nefericiți cari sufereau o viață întreagă ascultând oftările, poemele și discursurile cavalerilor înamorați a rămas bunul și spiritualul Sanco Pânza, al căruia nume rechemă spaniolilor numele regilor de Navara, de Austria și de Castilia.

Și când un asemenea cavaler, a căreia imaginațiune și pasiune-l trece mai adeseaori printre nebunii de cea mai poetică clasă, este creat de geniul unui Cervantes, desigur că se va deosebi mult de Tartarin al fermecătorului Daudet.

În Tartarin nu este iubirea care predomină, ci pasiunea primejdiilor materiale... puțin primejdioase. Tartarin e gras, roșu, cu barbă mare și, dupe un volum de năzdrăvănii, de minciuni și îngîmîarc, în al doilea volum se hotărăște să facă excursiunea Alpilor. Cine nu a citit și această întreprindere a eroului ridicol

tarasconez? Dar nebuniile tarasconezului, deși sunt admirate de unii mai mult în prima lor parte, constatăm însă că explorările lui de pe Alpi (*Tartarin sur les Alpes*) au făcut mai multe victime. Africa prea era departe pentru a călca mulți pe urmele lui Tartarin și a se bate cu leii lui fantastici; dar Alpii? Și Alpii sunt departe de noi, dar avem și noi munți cari au vîrfuri cel puțin pe jumătate de înalte ca cele mai nalte vîrfuri ale Alpilor. Avînd Carpații noștri, trebuia, era fatal, în urma seducătoarei farse *Tartarin sur les Alpes*, să avem tartarinii noștri. Dar cine și-ar fi putut închipui că această manie va face victime chiar printre miniștri? Ce e drept, dacă Daudet ar fi fost la noi în țară în timpul războiului, desigur, studiind temperamentul, îngîmfarea și minunile generalului Mănu, precum și „virtuțile sale militare în timp de pace”, ar fi scris al treilea volum, intitulat *Tartarin contre les Twcomans*. Iar seria de ilustrațiuni s-ar fi terminat cu scena teribilă în care generalul Mănu și-ar fi adunat oasele într-o basma popească.

Ministrul însă care s-a hotărît să rivalizeze cu *Tartarin sur les Alpes* este gigantul de la Domenii, d. Păucescu. Cine-ar fi crezut o astfel de minune? Și, cu toate acestea, așa e. D-sa a suferit multe înainte d-a se închide parlamentul. Dar, ca un voinic, ca un om în care exista stofă unui brav Tartarin, a înghițit atacuri din cele mai violente din partea majorității și a leaderului ei, d. Carp, și a rămas pe banca ministerială. Este foarte probabil că ușierul său, auzind că majoritatea îl acuză că n-a făcut nimic cu împroprietărirea sătenilor și că a împănat ministerul cu diamante de funcționari superiori ca pseudoinginerul Boțea, e foarte probabil că s-a întrebat dacă trebuie să-l mai salute sau nu. Și e foarte probabil că ușierul, văzînd că trebuie să-l mai salute, s-a întrebat: de ce o fi d. Păucescu ministru și eu ușier?

De ce? Pentru că d. Păucescu are în el stofă unui Tartarin, ba este un Tartarin cu mult mai vestit decît acela al lui Daudet.

Acum în vacanție a fost dat eroului să se manifeste în toată splendoarea temperamentului său.

Lumea se întreba de ce d-l Păucescu a dat vestita circulară inginerilor prin care le ordonă să nu se mai ocupe cu altceva decât cu parcelarea moșiilor ce într-un viitor foarte depărtat se vor vinde țăranilor? Și lumea

5 nu știa că d-l Păucescu a dat asemenea circulară pentru ca d-sa să fie absolut liber. Dar poate că lumea iarăși n-a fi știind de ce d-l Păucescu voiește să fie absolut liber.

10 Această nedomirire o risipește organul lahoiăresc, *Timpul*. După ce acest organ vorbește despre pericolele prin cari trebuie să treacă turiștii din Elveția și despre cluburile alpine, al căror scop este de a face prin munți adăposturi cu lemne de încălzit și ceva provizii de mâncare, se repede într-un: „*prin urmare*, o societate

15 care să aibă același scop ca și cele din Elveția ar fi fost de mare folos pentru țara noastră".

Și după ce prepară astfel debutul Tartarinului nostru, Tartarin-Păucescu apare falnic ca omul merit a se bate cu urșii carpatini:

20 „Inițiativa unui asemenea club, ce se va numi „Clubul' carpatin" a fost luată de d. Gr. Păucescu, ministrul domeniilor, care în tot timpul verei se va ocupa pentru adunare de membri!"

Cine nu vede aci pe Tartarin ministru în țara românească? Și cită pasiune ! Ministerul va fi lăsat pe mîna Boșilor, vinzarea moșiilor statului la săteni este lăsată în voia întâmplărei, iar ministrul Tartarin „în tot timpul verei" se va ocupa cu recrutarea membrilor „Clubului carpatin"! Cită pasiune! Cită vitejie

30 într-un om atît de mic la statură, pe lîngă care Daniel Scavinski ar fi părut un titan! În tot timpul verei va lucra pentru realizarea idealului său și apoi va porni cu o caravană mai numeroasă decât a lui Stanley pentru ca să ajungă la Bușteni sau pe Păpușa, unde au pierit

35 atîtea mii de turiști extraordinari despre cari lumea cultă din Europa nu a avut decât elogii și lacrimi!

Și ceea ce ne uimește în Tartarinul nostru este enorma deosebire de aspect între el și Don Quijote, între el și Tartarin al lui Daudet. Despre Don Quijote,

40 un pui de român, văzîndu-l într-o gravură alături de cu grosul Pânza, a zis: este mai lung decât o cumpănă

de puț. Și despre d. Păucescu ar fi zis: e ceva mai nalt decât un chibrit. Tartarin al lui Daudet este enorm ca un atlet, rubicund ca un preot catolic cînd abia să ridică din pivniță și cu o barbă de bandit. D. Păucescu este mic, slab, galben și cu o barbă nușoară. E așa încît ar călări minunat pe un cine danez.

5 Ce deosebire ca aspect de eroii spanioli și francezi, și cu toate acestea cît de mare ne apare eroul nostru ca avînt și vitejie pe lîngă ei ! Și mai ales cîtă pasiune !

10 Don Quijote era cel puțin înamorat la nebunie și primejdiile prin care trece se explică prin femeie. Tartarin al lui Daudet n-avea nici o ocupație și enorma sa cantitate de sînge, arsa de soarele de sud al Franței, îl aruncă într-o viață de... primejdii! Dar d. Păucescu,

15 nici ațîțat de patima amorului, nici sîngeros și enorm ca Tartarin, ș-apoi fiind și ministru, cu vînzarea în loturi a moșiilor statului în spinare și, totuși să se devoteze în astfel de condițiuni la viața de turist cutezător, mărturisim că un astfel de eroism a întrecut

20 cu mult vitejia lui Don Quijote și a lui Tartarin.

Nici vorbă că d. Păucescu, pus în fruntea „Clubului carpatin", cu care se va ocupa „toată vara", cînd se vor deschide camerile și va fi din nou judecat că n-a făcut nimic în ministerul domeniilor, va răspunde triumfalnic cu un gest de erou:

25

„Să tacă aceia pe cari urșii Carpaților nu-i recunoaște de stăpîni! Cînd cineva a înfruntat torențele Carpaților, nu se mai teme de vijelia unei Camere poltrone !"

30 Tartarin a ajuns ministru.

LINIȘTE

A fost destul ea să se zică „deocamdată în țară este o liniște, dar o liniște fioroasă care vestește în curînd o mare vijelie”, a fost destul atît pentru ca mai multe zile în șir cîmpoiul ministerial să intoneze un duo de îngîmfare sub inspirațiunea și sub conducerea d-lor Lahovari și Carp.

Și acest duo, repetat de infinite ori, nu are o temă mai variată decît aceea pe care cîmpoierii napolitani nomazi o au în călătoriile lor pline de mizerii.

„Ați recunoscut că este liniște”, „în adevăr este liniște”, nici nu se putea sub un guvern înțelept decît „să fie liniște”, și această „liniște va dura”, iar țara mulțumită „va binecuvînta această liniște prielnică”.

Iacă la ce se reduce faimosul duo bîzîit de *Constituționalul* și de *Timpul*.

Dacă țara noastră s-ar asemana cu un edificiu mare și vechi pe care orice companie de meșteri dărimători să-l poată da jos fără ca din zidurile groase să se auză nici o voce, nici un protest, atunci desigur că liniște ar fi și nu s-ar auzi decît loviturile de tîrnăcoape sunînd trist a ruină și a pieire.

Liniște ar fi dacă țara ar fi o clădire brută și inconștientă, fără simțire și fără aspirațiuni, fără dureri și fără bucurii.

De cînd concentrații au venit la putere este puțin timp, dar, dacă le cântărești viața după numărul de răni naționale pe cari le-au deschis adînc în inima țarei,

viața lor este lungă, este atît de lungă, încît pieirea lor nu va fi prematură, ci fatală și naturală.

5 Au găsit un zid puternic de apărare ridicat d-a lungul hotarelor pentru a ne apăra industria națională și a ne garanta independența economică și l-au dărîmat, cel puțin l-au spart tocmai acolo pe unde mărfurile străine năvălesc în țară și concurează și distrug producțiunea noastră.

ftO Au găsit o instituțiune în virtutea căreia țăraniile puteau să dobîndească și să-și mărească proprietățile și în locul ei au venit cu o lege pe care nu au putut-o și nu o vor putea aplica, fiindcă legea e rea și oamenii chemați de m.-sa să o aplice sunt și mai răi.

15 Au găsit creditele agricole cari progresau, dezvoltînd creditul micului agricultor, și în locul lor, desființîndu-le, au făgăduit un credit de stat, încercare care n-a izbutit nici în Franța, unde creditul este atît de mult dezvoltat.

20 Au găsit ambulanțele sanitare cari cutreierau țara tămăduind pe suferinzi și combătînd cu succes boalele care vițiază sîngele, nu al unor oameni, ci al mai multor generațiuni. Și le-au desființat.

25 Au găsit o Bancă Națională prosperă, care asigura creditul industriilor și comerțurilor mari, și i-au dat un asalt criminal pentru a face din ea prada marilor samsari ovrei.

30 Armata, care avea încredere în ea, a fost defăimată, batjocorită și dezorganizată tocmai de aceia cari ar fi trebuit să o încurajeze, să o conducă și să o organizeze. Justiția a devenit jucăria unui ministru exploator, care a obținut de la un parlament servil o lege menită d-a o preface într-o adunătură de instrumente oarbe de guvernămînt imoral.

35 Și, dacă ne-am opri aci, impresia revoltătoare pe care o lasă „concentrații” oricărui cetățean îl face să-i asemene cu o ceată de vandali cari au căzut asupra edificiului național pentru a-l dărîma, cari au căzut asupra națiunii pentru a-i dărăpăna forțele și a-i distruge instituțiunile.

40 Iacă de ce zicem că, dacă națiunea s-ar asemana cu un edificiu inconștient, inert, fără voință și fără

aspirațiuni, liniște ar fi și loviturile primite de ea n-ar găsi nici un ecou, nici un strigăt, nici o împiedicare.

Și liniștea ar fi pe deplin și eternă.

r, Dar câmpiile și munții au glas puternic; și țăranii lăsați fără pământurile pe cari le primeau regulat sub noi, deși cu o lege imperfectă, fără credit și în prada boalelor teribile cari îi infectează pe ei și le deformează copiii, după ce au fost împușcați, bătuti și închiși cu miile, sunt exasperați. Și liniște nu este nici în câmpii, nici la munte.

10 Dar orașele au glas puternic; industriașii și comercianții, izbiți în creditul lor și dezarmați față de producătorii străini, prevăd sărăcia și ruina de odinioară dupe o stare atât de prosperă și de fericită și nu vor consimți să întinză mîna de ajutor acelor cari îi lovesc atât de cumplit cu atîta cutezanță și nepăsare.

20 Cu noile impozite și cu un parlament de Răcăciuni, de Răceni, de Teșici, de Dobrescu-Chitanță și cu organe ca *Constituționalul* și *Timpul* și cu miniștri îngîmfați și incapabili ca general Mănu, Păucescu și Lahovari și cu miniștri mincinoși și maniaci ca Teodor Rosetti și Carp, nu vor izbuti să acopere ruina și rănilile adinei pe cari le-au cauzat țarei într-un timp atît de scurt.

25 Vor ațîta în capitală hordiile pakiste și vor lăsa voie liberă în provincie Mănciuleștilor și Mavrodolilor, dar liniște nu vor avea și căderea lor va fi dureroasă și spasmodică, o cădere potrivită cu niște nemernici incapabili și criminali.

30 Nu este liniște, ci este vaeanție. E timp ca să petreceți ca niște haiduci cari au un moment de răgaz. E timp să vă luați șampania la Sinaia și să vă jucați cancelele unei vieți private dezordonate, căci în curînd țara întregă va fi o imensă poteră ridicată

35 contra voastră, devastatorii ei.
E timp să vă îngîmfați cîteva săptămîni și să vă bîzîiți monotonul duo prin cele două țifloi de publicitate, căci în curînd nu veți rămîne decît cu cîmpoiul, ca niște cîntăreți vagabonzi și mizerabili.

%2

E liniște, vom sta la putere cît viața unui om, zice *Constituționalul*; e liniște, vom sta la putere și liberalii vor intra sub pat, zice *Timpul*.

5 ~^{C e f a c e ț a r a ?} întreba un voievod fanariot pe un sietme al său.

—De cîtva timp tace, ba p-alocurea a început să cmte și să joace.

—Nu e semn bun, sfetnice! răspunse domnul ianariot.

0 Și, într-adevăr, semn bun n-a fost pentru domnul țarei.

STUDENȚII LA BOTOȘANI

Inaugurarea bustului lui Eminescu

5 Anul acesta, congresul studenților universitari s-a ținut în orașul Botoșani. Numărul aproximativ al lor a fost între 450 și 500, așa încît era cu neputință să se găsească un local în care cu toții să ia parte la congres. Totuși, teatrul din Botoșani a fost aproape suficient pentru ca discuțiunile și conferințele studenților să se poată produce cu o solemnitate impozantă. Cele două 10 conferințe de anul acesta au dovedit marile și repezile progrese pe cari tinerimea universitară le-a făcut și le face neconținut. În ambele conferințe nu a lipsit nici studiul serios, nici originalitatea, nici mai puțin forma, admirabila formă, sub care tinerii universitari deja de 15 mai mult timp știu să-și prezinte cercetările lor. Noi aplaudăm din tot sufletul pe acești conducători de mîine ai destinelor noastre.

S-a observat de către unii prea multă vivacitate în discuțiunile studenților. Am vrea însă să știm în care 20 corp deliberativ n-ar avea loc vivacitatea cînd numărul membrilor ar fi atît de mare și timpul diseuțiunilor atît de răstrîns. Ș-apoi să nu se uite că temperamentul studenților este cu mult mai cald decît al bătrînilor cari abia se așază pe băncile senatoriale.

25 Impresia noastră este cu totul alta. Studenții au dovedit că sunt vii, entuziaști, plini de foc și nu rămîn indiferenți la cestiunile cari sunt de cea mai mare importanță pentru poporul românesc [...].

Cine a asistat la solemnitatea inaugurării bustului lui Eminescu a rămas pe deplin convins că tinerimea cultă poate da oricînd exemplul unui entuziasm demn, 5 solemn, impunător și prin ordine, și prin sentimentele ei de o profundă pietate. Această solemnitate a fost punctul culminant al congresului. Serbarea a fost cu desăvîrșire la înălțimea celor cari sărbătoreau și a celui sărbătorit. Eu mărturisesc cu o vie mulțumire că 10 nu am văzut o solemnitate mai izbutită și mai impunătoare. <

Piața în care s-a ridicat bustul marelui poet Eminescu este și frumoasă și spațioasă. Împrejurul imaginii lui Eminescu erau adunați mai multe mii de cetățeni, de doamne, de studenți, de copii, din Botoșani și din celelalte orașe ale țării.

O serie de discursuri, de la 10 și jum. pînă la 12, au iost pronunțate în amintirea lui Eminescu, a căreia viață a fost atît de nefericită pentru el și atît de fericită 20 pentru literatura românească. Au vorbit d. Bădescu, Carp, Teodorii, Ștefan Ioan, Ventura, Vasiliu, Delavrancea, Bacalbașa Savu, Gruber și alți oratori, al căror nume regret că-mi scapă din amintire, dar, de la cei mai în vîrstă pînă la tînărul licean care a vorbit 25 în numele delegațiunii liceelor s-tu Sava și Matei Basarab, toți s-au ridicat dasuprabanalităților oficiale, toți au dovedit o profundă admirațiune pentru marele și nefericitul poet. Nici vorbă că legenda care precede poeziile lui Eminescu, ultima ediție, a fost cu desăvîrșire 30 spulberată-

Eminescu a fost uitat de toți aceia pentru cari luptase și se jertfise, Eminescu a suferit ca un martir, îndurînd chinurile celei mai negre mizerii, aceasta s-a dovedit de către toți oratorii, ba unii, ca d. Gruber, 35 s-a sprijinit pe scrisori, necunoscute pînă acum, pe cari Eminescu le-a adresat diferiților săi prieteni.

După terminarea discursurilor a început procesiunea pe dinaintea bustului lui Eminescu, compusă din mai mulți călărași, muzica Regimentului 16 de dorobanți, școalele primare, școala de meserii, liceul, 40

delegațiunile liceelor St. Sava, Matei Basarab, Conservatorul, Societatea pentru învățătura poporului român, delegațiile junimei medicale, Asociațiunei generale a studenților români din București și din Iași,, a studenților universitare, Comitetul studenților pentru ridicarea bustului lui Eminescu, delegațiunea studenților în medicină, a Societății „Unirea”, a „Tinerime) române” , a cluburilor liberale din București și Iași, a societății presei, a Asigurărei „Unirea”, în sfârșit defileul se încheia prin cetățenii botoșeneni.

Cei trei miniștri cari promisesse că vor lua parte la această serbare n-au venit.

În seara de 11 septembrie, după inaugurarea bustului lui Eminescu, primăria orașului Botoșani a dat studenților un banchet de 500 de tacâmuri în vasta hală de lângă cazarmele militare. Petrecerea tinerimei universitare a fost cât se poate de minunată. Ți-era drag să-i privești și emoțiunile ce simțai în fața acestei mîndre speranțe a României de mîine era una din cele mai ferice și mai profunde pe care un român o poate simți..

Să trăiască studenții români universitari!

D. TEODOR ROSETTI

Sunt vro trei ani de cînd unii prieteni ai d-lui Maiorescu au observat la d-sa un fenomen curios, un fel de întrerupere și întârziere a răspunsurilor. Așa, bunăoară, vorbești cu d-sa despre literatură și-i formulezi o întrebare serioasă, d-sa dă din cap, tace și începe o altă discuție, avînd drept obiect o cestiune politică. Pe la sfîrșitul discuției politice formulezi d-lui Maiorescu întrebarea ce ți se pare decisivă în dezbateri; d-sa stă puțin pe gînduri, apoi deschide gura, face un gest măsurat și academic și-ți răspunde, dar... îți răspunde la prima întrebare literară, uitînd, pentru un moment, cu desăvîrșire că nu despre aceasta este vorba. Cine nu vede aci un fenomen curios, un drum încurcat dinlăuntru în afară, de la punctul luminos, cum ar zice d. Maiorescu, la lumea din afară? Cînd d. Maiorescu se află în asemenea momente, nu-ți răspunde niciodată la întrebările actuale, ci la cele trecute, și răspunsul d-sale este tirziu, scurt și puțin serios.

Acest fenomen se observă și la ziarul junimist *Constituționalul*. Adeseaori trec săptămîni la mijloc și o cestiune, rmai ales dacă e personală, e cu desăvîrșire uitată, cînd te pomenești cu *Constituționalul* discutînd ceea ce trebuia să discute acum patru săptămîni, răspunzînd, ca și d. Maiorescu, astăzi la o întrebare ridicată de este timp îndelungat la mijloc. Se vede că retardivitatea minții este o boală specială la junimiști,

al căruia grad din urmă este starea în care se află mintea d-lui Iacob Negruzzi când nu mai răspunzi niciodată la nici o întrebare, când ceri cuvîntul în Cameră și pleci acasă, negînd că ai cerut cuvîntul, când impresiile, ideile și problemele nu mai au nici înțeles, nici timp.

Astăzi *Constituționalul* răspunde la niște acuzațiuni aduse d-lui Teodor Rosetti, aduse nu ieri-alaltăieri, ci unile din ele sunt mai mulți ani, altele sunt mai multe luni și peste cele din urmă acuzațiuni și ponoase au trecut mai multe săptămîni. În adevăr, nu este ciudat să citești tocmai astăzi o apărare a d-lui Rosetti în *Constituționalul* de năravul minciunei? În adevăr, nu este ciudat să vezi pe cei de la *Constituționalul* revoltați tocmai astăzi contra acelor cari au bănuț corectitudinea d-lui Rosetti ca consilier la înalta curte de casație? Și acest răspuns junimist atît de întîrziat este scurt, lămurit, arrogant și prost.

Ce pretinde *Constituționalul*? Că d-lui Teodor Rosetti pe nedrept i s-a zis „boier minciună”. Și ce mai pretinde? Ca și noi să spunem cititorilor că excelența de la justiție n-a mințit niciodată. Să vorbim drept: dar ce. A-oiesc concentrații și adversarii noștri să nu ne mai creadă cititorii noștri? Dar au uitat junimiștii că d. Teodor Rosetti a fost poreclit „boier minciună” chiar de ruda d-sale, răposatul domn Cuza? Au uitat neadevărurile intenționate ce le debita în întrunirile fostei societăți „Junimea”? Nu știe că d. Teodor Rosetti făgăduiește foarte serios la mai mulți tineri același loc în justiție? Au uitat rîsul cu hohote cu care d. Carp primește orice afirmațiune a d-lui Teodor Rosetti? Au uitat că d. Teodor Rosetti, fiind prim-ministru, vede în răscoala țăranilor „o mîină streină”, apoi susține că nu a văzut-o, apoi afirmă din nou că a văzut-o și, în sfîrșit, să mulțumește cu afirmațiunea că nu-și aduce aminte dacă a spus sau nu așa ceva ziariștilor? La congresul studenților, cu ocazia inaugurării bustului lui Eminescu, d. Teodor Rosetti făgăduiește că va veni în Botoșani ca reprezentant al guvernului. În ziua solemnității, președintele congresului primește o telegramă prin care d. Rosetti îl anunță că nu va veni la

serbare. Un student, rîzînd, zice: „Eram sigur că na vine, deoarece a făgăduit că vine”. Dar chiar junimiștii între ei cunosc atît de bine acest nărav rușinos al d-lui Rosetti, încît, ori de cîte ori d-sa vorbește toți zîmbesc, își fac din ochi și fac pariuri pro și contra, pe fiecare cuvînt al oratorului.

5 Și cînd în așa de triste raporturi se află d. Rosetti cu adevărul, noi să susținem că d-sa nu merită porecla de „boier minciună”? Ar fi destul aceasta pentru ca lumea să creadă că de boala de care suferă ministrul de justiție ne-am molipsit și noi.

10 Dar cei de la *Constituționalul* să revoltă contra noastră pentru că nu credem pe d. Rosetti un „filozof” devotat „binelui obștesc” și cu desăvîrșire dezinteresat de bunurile pămîntești și de „binele său”. Și revolta junimistă devine o murdărie inferioară cînd asupra magistratului Rosetti cad bănuțeli grave, motivate de multe și multe fapte. Nici mai mult, nici mai puțin, domnișorii de la *Constituționalul* pretind că d. Teodor Rosetti a fost „podoaba” înaltei curți de casație.

20 Cînd misiții ovrei aduceau pe împricinați la domnul Maiorescu numai pe cuvîntul marei prietenii ce există între avocat și președinte și cînd aceste fapte erau cunoscute în tot baroul, la toate cluburile, la toate restaurantele și cafenelele, să ne ierte domnii de la *Constituționalul* a respinge epitetul de „podoabă” ce i se decerne magistratului Rosetti. Pentru respectul ce-l purtăm înaltei curți de casație, noi respingem această gloriificare ce se face consilierului Rosetti, intimul și aranjatul avocatului Maiorescu.

25 Rămîne vorba despre dragostea imensă a acestui „boier... Rosetti” pentru binele public și absoluta dezinteresare pentru interesul său. Sunt cestiuni cari nu se discută, mai ales cînd ele sunt puse de conștiința celor de la *Constituționalul*. Mai deunăzi, ridicau în slava cerului pe un *utraquist* spre a înjosi memoria Golesților pentru că și-au jertfit parte din avere la redeșteptarea și mărirea patriei. Astăzi vin cu dezinteresarea d-lui Rosetti. Dar jaful țarei în afacerea »° Crawley de cine oare a fost patronat?

Să nu mai vorbim însă de dezinteresarea d-lui Teodor Rosetti, căci aceasta și eu o dovadă ca soarele nu apune este totuna.

Ne mirăm însă de fenomenul mintal al celor de la *Constituționalul*: cu apologia d-lui Rosetti a dat însă o dovadă că ei se grăbesc, peste mai multe luni, a răspunde la ceea ce n-au nimic de răspuns.

CLODIU

- Cine are cuvîntul cel de pe urmă în capitală și în țară? Națiunea, parlamentul, guvernul, regele sau bandele de scelerați? Și desigur că nu ridicăm această
- 5 întrebare cu intenție d-a mai discuta *Constituțiunea* și legile noastre. A trecut prea mult timp de cînd un mare drept al poporului românesc a fost lăsat în uitare, ba chiar a fost și este desprețuit pe față, substituindu-se lui alte forțe streine pe cari colegiul național nu
- 10 le-a recunoscut și consacrat; a trecut prea mult timp de cînd s-a acordat unor cete de pușcăriași impunitatea faptelor lor și onoarea d-a dura la putere orice minister neconstituțional căroră caprițiile de sus le-au acordat dreptul d-a corupe și teroriza ceva mai jos, în marea
- 15 masă a națiunii; a trecut prea mult timp de cînd regimul parlamentar a primit lovituri criminale, iar parlamentul a devenit o comedie rușinoasă. Și de aceea, cînd ne întrebăm cine are cuvîntul cel de pe urmă în țara românească, nu voim a discuta lucrul
- 20 din punctul de vedere al moralei și al legalității, ci din punctul de vedere al faptelor. Din punctul de vedere al legalității ar trebui ca între forțele cari emană de la națiune să existe un echilibru și cel din urmă cuvînt națiunea să-l aibă în acest concert de forțe.
- 25 în timpurile anormale însă, cînd parlamentul devine un bazar de conștiințe, cînd pe puterea executivă pune mîna niște impostori, cînd, în sfîrșit, sub

luminile coroanei se petrec lucruri cari exasperează opinia publică, nu e de mirare ca ordinea socială să fie răsturnată și să se ridice asupra aceia cari vecinie ar trebui să stea la întuneric, aceia cari, în loc d-a face legi, ar trebui să sufere asprimea legilor.

În timpul dezordinilor din Roma, când războiul civil era la ordinea zilei, mulți se întrebau cine e mai mare: Senatul Romei, Cezar sau Pompei?

Și mai mare, de fapt și pentru un moment, nu era nici Senatul, nici Cezar, nici Pompei, ci un mizerabil, un Clodiu, care tira dupe el bande armate de libertini, de sclavi, de streini de pe la toate marginile Imperiului roman și de cetățeni afamați cari nu mai puteau trăi decât din pomeni publice, din jafuri și omoruri. Clodiu amenința maiestatea Senatului și a cetății eterne, Clodiu speria pe Cicerone, Clodiu domnea peste alegeri, Clodiu dicta în forul roman, căci bandele lui înspăimântase lumea într-un timp când se plămădea ruina *Constituțiunei* și prefacerea republice! romane.

Să fi ajuns și noi la marginea prăpastiei? Ne apropiem oare de momentul când *Constituțiunea* țării va fi prefăcută? Într-o jumătate de secol s-a învechit oare cartea mare pe care s-a zidit statul român? Cetățeni, vegheați! Clodiu a apărut, urmat de bandele de sclerați afamați de pine și bani, însetați de vin și de sânge. Priviți-l, cetățeni, el este galben și fieros, iar bandele lui bat și torturează astăzi, mine vor ucide și vor devasta. El e mai mare decât Pompei, el e mai mare decât legea, el e mai mare decât Senatul, el e mai mare decât Cezar!

M.-sa regele, casă nu mai vorbim de guvern, ne-a asigurat că ordinea va domni în capitală și în țară și că alegerile vor fi libere. Cuvîntul m.-sale, aruncat de sus în cumpănă, după o serie de atentate odioase, a fost auzit de guvern și de agenții săi, a fost auzit de Clodiu și de sclerații săi, a fost auzit de țara întreagă și opinia publică a fost în drept să erează că acest înalt cuvînt va fi o pavăză de apărare a drepturilor publice și a vieții cetățenilor cari vor să-și exercite aceste mari drepturi.

Clodiu a risipit sfaturi cetățenești, a bătut un deputat consilier comunal, a scăldat în sânge pe trei cetățeni, a violat domiciliu și în calea nelegiurii bandele sale n-au respectat nici chiar copiii, sfînta inocență și naivitatea în afacerile publice.

5 Cuvîntul m.-sale regelui trebuia să se ridice pentru ca încrederea în ordinea socială să reînceapă pentru binele națiunii și al dinastiei.

10 Ce s-a făcut cu cuvîntul m.-sale regelui? Ce a făcut din acest înalt cuvînt guvernul? La ce l-a redus Clodiu, care domnește în mijlocul bandelor de sclerați?

15 M.-sa veghează, m.-sa autoriză pe un fost ministru să spuie capitalei și țării că alegerile vor fi libere și a treia zi după acest cuvînt regal două domiciliu se asediază, un cetățean este bătut, iar șeful bandei clodiene se plimbă vesel de beție cu Clodiu alături.

20 M.-sa veghează, m.-sa regele se angajează printr-un înalt cuvînt regal și alaltăieri cetățeanul Ghiță Ionescu este scăldat în sânge de banda agenților comunali cari în furia lor bestială își lasă chipiile pe locul scenei sîngeroase !

Unde voiește să ne ducă guvernul de astăzi care calcă atît de cinic și de cutezător peste cuvîntul m.-s. regelui?

25 Cu grije și durere suntem datori să vestim pe m.-sa regele că Clodiu domnește, că Clodiu voiește să fie mai mare și decât Pompei, și decât Cezar!

30 Cine voiește ca brațul lui Clodiu să prepare atentatul la ordinea socială și la *Constituțiunea* actuală a poporului românesc? Și dacă Clodiu va sfîrși ca Clodiu, cum rămîne cu legile țării, ce devine *Constituția* ei?

35 Cetățeni, vegheați, fiți hotărîți și demni, căci, dacă guvernul lasă pe Clodiu să insulte coroana și să calce cuvîntul ei, numai înțelepciunea și eroismul vostru vor izbuti să salveze națiunea de atentatul criminal îndreptat în contra *Constituțiunei* noastre.

„DURALEX, SEDLEX”

**„D-voastră cunoașteți acum diferența
caracteristică dintre partidul liberal-
conservator și acela care a trăit cu
sînge și prin sînge...
Vom continua cu toții aceeași luptă
independent de orice formație nouă, o
repet independent de orice formație
nouă și fără nici o preocupare guver-
namentală”.**

(Discursul d-lui G. Vernescu,
România, 31 oct.)

Pe tavanul aurit și feeric scăldat în bogățiile și farmecile unei imaginații exuberante de arhitect, pe tavanul unui parvenit legănat în avuții fără de număr și chinuit de un egoism întunecat și bas, stau scrise în litere de aur cuvintele din fruntea acestor notițe, această banalitate cunoscută de toți bucherii, înțeleasă pe deplin de rari cărturari și aplicată de foarte puțini înțelepți.

„*Dura lex, sed lex!*” Banalitate divină, câți nu te-au invocat fără să te înțeleagă, câți te înțeleg fără să te invoace și câți, fără a te cunoaște, nu se supun ție în îndoita ta fatalitate naturală și civilă !

Dar dacă vreodată, banalitate divină, ai fost mai batjocorită este, desigur, acum, cînd omul rapace și crud te țintuiește cu litere de aur pe bogatul lui tavan, pentru ca neconținut să te privească cu un zîmbet desprețuitor și cinic.

Banalitate divină, de mult fatalitatea ta civilă și socială a încetat pentru omul care nu s-a sfiit d-a călca legile scrise și legile morale aprobate de toate

conștiințele senine; peste tine *lex*, oricît de suverană ai fi pentru cei mici și umili, omul bogat, omul bogățiilor infame de mult și-apus călcîiul în casa lui, în parlamentul și guvernul țării, în viața privată și în viața publică.

Un singur imperiu ți-a mai rămas, banalitate divină, asupra acestui om putred și cinic: *fatalitatea naturală*. De sub această fatalitate nimeni nu scapă, nici cu bani, nici cu onoruri, nici cu sceptre, și nu a scăpat nici el. Dacă a îmbătrînit e că *legea* naturii l-a făcut să îmbătrînească; și dacă la bătrînețe se arată tot atît de rapace și de cinic e că natura lui degradată îl conduce fatal să fie ceea ce a fost întotdeauna și să nu poată ascunde nota dominantă și caracteristică cu care a sosit pe lume. În privința aceasta da, milionarul cinic poate exclama trist: „*Dura lex, sed lex!*”

Ce n-ar da un asemenea om să nu se arate ceea ce este: egoist, cinic, răpitor și cu un trecut care se pierde într-o negură deasă cu aparițiuni singeroase! Ce n-ar da el ca țărani jăfuiți de pe domeniile lui să nu aibă glas și lacrimi! Ce n-ar da el ca să poată fi tot atît de capabil pe cît este de bogat; ce n-ar da el ca să aștearnă un vâl gros peste trecutul lui, un trecut tragic care-l arată neconținut cu un deget înfiorător î. Ce n-ar da el să poată sugruma opinia publică, acest judecător teribil care-i va repeta pînă cînd va ieși cu picioarele înainte din palatul său: „Ai fost cinic, ai fost răpitor, ai fost funest, ai fost nerușinat, ai fost o plagă în societate, ai jăfuit pe oameni; tu reprezinți în gradul cel mai înalt «*auri sacra fames*», patima cea mai înjositoare, pasiunea bestială a banului!”.

Dar toate acestea nu se pot schimba, căci a fi cum este un Gună Vernescu și a fi cum este un divan al lumii nu depinde de o lege civilă pe care un cinic bogat ar putea-o sfîșia, ci atîrnă de la o lege naturală pe care nimeni nu o poate călca, de la acea lege despre care Gună Vernescu poate exclama trist: „*Dura lex, sed lex!*”.

E cu neputință acestui om să-și ascundă natura sa degradată și să înșele opinia publică. E destul să

deschiză gura, să arunce cîteva cuvinte în public pentru ca să se arate ceea ce e fatal să fie; e cu neputință acestui om ca, intrînd în orice combinație politică sau privată, să nu se arate ceea ce e: un ambițios dizolvant, un om care nu poate lăsa în urma sa decît faliment moral și ruină materială.

5 A vorbit la Ateneu și atît a fost de ajuns pentru ca din nou să apară în opinia publică cu același aspect detestabil. Gună Vernescu să vorbească în numele
10 partidului liberal-conservator? Dar un asemenea om nu poate forma și dirige decît partidul Pake-Naumescu-Mareș-Brătescu-Fidot. Bietul d. Catargiu și bietul partid conservator acum îl cunosc mai bine, îl cunosc profund, și tinerimea conservatoare s-a retras cu
15 oroare din'jurul acestui personaj funest. Combinațiile lui politice sunt niște rușini pe cari le impune conservatorilor; acest om s-aruncă cu frenezie în brațele aceloră cari l-au aruncat cu scîrbă din minister. E natural ca pe un asemenea om să-l arunce pe scut un
20 Pake, un Naumescu, un Fidot, un Mareș și un Brătescu, după cum este de demnitatea conservatorilor cari se respectă să-l îmbrîncească din mijlocul lor ca pe un stîrv, împrejurul căruia nimeni nu poate sta fără a se scîrbi, fără a cădea bolnav de greață.

25 A vorbit la Ateneu și a acuzat pe alții că au „trăit eu sînge și prin sînge” ! Noi nu ne revoltăm cînd un năuc ne acuză astfel. Știm că am fi putut sta la putere dacă aplicam acestui hrăpitor cele trei somațiuni. Dar ne-am retras de la putere și am văzut pe acest om
30 funest privind fericit la sîngele țaranilor robiți, sărăciți, jăfuiți și jupuiți de Vernescani și de Marghiloman'! Noi nu ne revoltăm cînd un năuc sanguinar ne acuză de sîngile vărsat de alții. Dar, cu toată liniștea, afirmăm și credem că în dreptul gurei acestui
35 om funest, cînd ne-a acuzat pe noi de crime, a trebuit să apară o cupă cu spume roșii și nu se știe dacă nu a auzit o șoaptă cumplită pe la urechi: „Bea, eald încă, e din acela pe care odinioară l-ai văzut vărsîndu-se la picioarele tale!”.

40 Cînd acuzațiuni grave ne vin din partea unui Vernescu, a unui Pake și a unui Iancu Marghiloman,

cel mult trebuie să dăm din cap și să ne întrebăm dacă în curînd cei din pușcării și din ocne nu vor scăpa din celule pentru a acuza societatea întreagă de furturile, escrocheriile și crimele lor.

5 Cînd însă Gună Vernescu afirmă că el va lupta „independent de orice formație nouă” și „fără nici o preocupare guvernamentală”, trebuie să mărturisim că acest om este de un cinism revoltător.

Cînd se pune pe lista lui Pake, a lui Pake, omul
10 bandelor sprijinite de general Mănu, însemnează că luptă independent de orice formație nouă?

Cînd se dă în brațele guvernului concentrat, mai vorbește de independență? Cînd voiește a izbuti prin poliție și prin bandele pakiste, cutează a afirma că el
15 nu vrea să știe de noua formațiune junimistă-concentrată de la guvern?

Acest om nu are nici rușinea formei, rușinea aparentă pe care chiar oamenii cei mai degradați o au de multe ori în viață.

20 Și cînd acest om funest a trecut prin toate partidele și prin toate grupările durabile sau efemere numai pentru a putea figura pe banca ministerială, cutează a afirma în public că va lupta „fără nici o preocupare guvernamentală”?

25 Dar e prea mult despre un asemenea om. E un cadavru vechi și intrat în descompunere prea de demult pentru a putea continua cu asemenea disecțiune.

Ș-apoi ce-am mai putea descoperi publicului? O natură vilă, un cap mic, o inimă putredă, un răpitor sanguinar, un parvenit dezgustător..., orice am spune
30 sunt deja cunoscute de opinia publică. Acest milionar infect nu este un mister pentru nimeni și nu e om care să nu-l crează o rușine pentru orice formațiune politică.

Ignominia acestui tip îl va prigonii vecinie în virtutea unei legi fatale, și, cînd și copiii îl vor arăta cu degetul ca pe un om de care trebuie să fugi, atunci
35 Gună Vernescu se va uita în tavanul său bogat și va înțelege pe deplin cuvintele aurite: „Dura lex, sed lex!”.

MINISTERUL „FORȚELOR RESPECTIVE”

i
„...0 remaniere ministerială e proba-
bilă și este de sperat că ea va corespunde
cu forțele respective din Camera
actuală”.
(Constituționalul, 11 noiembrie 1890)

Țara nu poate fi domirită.

S-au alcătuit atâtea ministere, încît nu e cu putință
a admite că voința ei a prezidat la aceste combinațiuni
de ambițioși neputincioși. Atîtea ministere dușmane
între ele au susținut același parlament, încît este
imposibil a admite că există o majoritate parlamentară,
o majoritate care să reprezinte țara legală, miniatura
legală a națiunii, voința ei virtuală concretizată într-un
număr determinat de mandatar.

Țara, prin voința ei manifestă sau prin delegațiunea
ei legală, a chemat la putere cabinetul junimist din
1888? Desigur că nu. Însuși acest minister, prin or-
ganul primului ministru, a declarat că nu are încrederea
națiunii, dar că se va sili să o dobîndească. De la
această încercare funestă, regimul constituțional a
suferit prima lovitură gravă, căci dacă ar fi fost
admisibil un guvern fără partid și extraparlamentar,
trebuia imediat ca acest minister să mărturisească
înaintea parlamentului și a țarei că nu are decît
caracterul și misia unui minister de" tranziție. În
cutezanța însă a ministerului junimist s-a văzut

limpede dorința unor oameni fără partid d-a guverna
țara fără voința ei și d-a se impune, precum și de a-și
improvisa un partid numai prin puterea de fapt:
prin brutalitate și corupțiune.

5 în noiembrie 1888, țara a consimțit la altoirea
ministerului junimist cu conservatorii? Desigur că
nu. Parlamentul era smuls din uimirea și opresiunea
națiunii. Acest parlament era cel mult imaginea
guvernului de fapt, aliat cu conservatorii în alegeri,
10 dar nicidecum imaginea legală a țarei. Acest parla-
ment a consimțit la formarea noului guvern junimist-
conservator, iar nu națiunea. D-aci încolo vaîvîrtejul
ministerelor neconstituționale uimește opiniunea pu-
blică și ridică protestări energice și drepte din toate
15 unghiurile națiunii ofensate. În martie 1889 ministerul
junimist-conservator cade pentru a face loc ministe-
rului Catargiu, un minister pur conservator. În noiem-
brie 1889 cabinetul Catargiu își dă demisia, de astă
dată însă înainte chiar d-a fi convocat tristul parlament
20 și în locul lui se ridică cabinetul concentraților. Acest
nou minister va dura pînă mîine și mîine îi va lua locul
o altă combinație a căreia etichetă este găsită deja
de către junimiști. Mîine este sigur că vom avea
ministerul „forțelor respective”.

25 Ministerul junimist, ministerul junimist-conserva-
tor, ministerul Catargiu, ministerul concentrat și
ministerul „forțelor respective”, toate aceste mi-
nistere în doi ani și jumătate! Primul durează nouă
luni, al doilea patru luni, al treilea șapte luni, al
30 patrulea 12 luni și al cincilea desigur că nu va împlini
o jumătate de an pentru ca o nouă combinație efemeră
să-i ia locul. Și cînd trebuie să adăugăm că toate aceste
firme au fost în luptă perpetuă, nu putem crede că va
fi un om cîstit, luminat și patriot care să vază în
35 acest valvîrtej voința națiunii, în modul d-a fi create
aceste guverne, respectul *Constituțiunii*, iar în parla-
mentul înjosit care a susținut toate aceste guverne
adversare, o majoritate onestă și o imagine legală a
națiunii.

40 E cert că regimul parlamentar este de fapt desființat
de o mîină de ambițioși fără putere și fără conștiință, e

cert că voința națiunii este călcată în picioare, e cert că *Constituțiunea* este înlăturată, iar în locul acestor factori decisivi și legali avem un bazar de conștiințe, un caprițiu fără ideal și un mănuchi

5 de voințe obscure, dar cinice și cutezătoare.

Ar trebui ca să admitem că poporul românesc este o aglomerare de mișei pentru ca să vedem în parlamentul nerușinat echivalența lui morală și legală ; ar trebui să credem că o națiune întreagă se poate

10 pune sub un consiliu judiciar pentru ca să putem crede că voința ei a prezidat la acest valvirtej ministerial, ar trebui să credem că *Constituțiunea* noastră este un terfelog murdar pentru ca să credem că ceea ce se petrece este conform cu litera și spiritul ei.

15 Nu, desigur toate acestea nu le putem crede. Poporul românesc este în firea lui și nu a ajuns la epoca tristă de faliment moral care să justifice istoricește toate aceste scandaluri, toate aceste ofense, tot acest dispreț ce i se aruncă de sus ca la un popor sclav, desfrînat și condamnat la pieire. A sosit timpul ca

20 națiunea să pună capăt acestui dans macabru, pentru ca singură să se guverne, pentru ca ea singură să dea mandat celor cari pun mîna pe destinele ei.

Ministerul „forțelor respective” să fie cea din urmă

25 încercare și cel din urmă atentat la pactul nostru fundamental. Nu există decît o forță demnă de respect: voința națiunii, manifestată în liniște și ordine. Nu există decît un factor puternic și decisiv care are dreptul d-a forma guvernele legale și durabile: poporul

30 românesc !

„Forțele respective” din actualul parlament sunt niște forțe cari nu au mandat și respect de la națiune. Aceste „forțe” sunt niște grupulețe de conștiințe venale ; a clădi pe aceste forțe va să zică a clădi pe nisip.

35 II

într-adevăr, se simțea necesitatea d-a ști cum va fi botezat noul minister care se prepară țarei în anticamerile palatului. Se sfîrșise cu toate etichetele.

Minister junimist, minister junimist-conservator, minister conservator, minister concentrat, și toate aceste ministere susținute de aceeași majoritate transformabilă, de aceeași majoritate care se mlădie pînă

5 la îngenucherea înaintea tuturilor cabinetelor, iacă un șir de guverne triste cari nu s-au putut susține nici cu suma de conștiințe venale din parlament a căroră spaimă de dizolvare și de noi alegeri le obligă a susține orice combinațiune ministerială, orice etichetă, orice

10 prim-ministru și orice atentat la marile instituțiuni ale națiunii.

D. Carp a bătut din picior acestor umbre din parlament, d. Catargiu le-a bătut din picior, d. Vernescu, chiar d. Vernescu, le-a amenințat, în sfîrșit, de un an de zile, un general care în viața lui n-a îndrăznit să comande o trupă în momente de primejdie a avut

15 curajul d-a porunci acestei turme poltrone și venale, iar turma parlamentară s-a supus acestuia cum s-a supus și altora și cum se va supune oricăruia va avea trista onoare d-a prezida alt nou minister efemer și neconstituțional. Turma parlamentară nu are ambițiunea d-a ști cine prefăce și formează ministerele; nu are curagiul d-a întreba ce reprezintă ministerele; nu are demnitatea d-a crede că e un parlament; nu are

20 pretențiunea d-a fi consultată; turmă vindută o dată pentru totdeauna, știind că nu mai are ce vinde, ea trece ca zestre la toate guvernele, ea rămîne ca o servitute neîntreruptă a băncei ministeriale, indiferent de cine stă pe acea bancă.

30 Tot ce dorește acest „conglomerat” păcătos e să afle cu o zi mai înainte cum se va boteza noul guvern pentru a putea rosti cu ușurință o etichetă nouă. Și cu cîtă fericire nu-și dă, vila turmă, porecla ministerelor ! De cîte ori nu s-a ridicat de pe băncile acestei

35 majorități un murmur delicat, ca un behăit auzit din depărtare: „Noi suntem «era nouă» !”, „Noi suntem junimiștii”, „Noi suntem junimiști-conservatori !”, „Noi suntem liberali-conservatori !”, „Noi reprezentăm

40 forțele conservatoare-ceneentrate !”, „Noi suntem concentrați !”.

Zilele acestea vom auzi un nou murmur de la aceeași turmă, care, urmînd după clopotul președintelui, va declara fericită că nu a fost dizolvată: „Noi suntem *forțele respective*, iar ministerul este ministerul nostru,

5 ministerul forțelor respective".
Niciodată de cînd avem o *Constituțiune* și un regim parlamentar n-a existat un parlament mai înjosit și o serie de guverne mai slabe și mai cinice.

Niciodată nu s-a găsit o sumă mai mare de deputați care să-și vîndă conștiința în fiecă zi pe 25 de Ici
10 în timp de 7—8 luni pe an. Însuși faimosul parlament *sultan-mezat* a fost mai puțin murdar, căci și-a ridicat prețul conștiinței la o sumă mai mare și nu s-a închinat decît la unul și același guvern, oricît de nenorocit
15 ar fi fost el pentru țară.

Un parlament aservit prin interes la un guvern este un rău pentru țară și comite un act imoral; dar un parlament care se vinde tuturilor guvernelor este o nenorocire pentru țară și vînzarea lui constituie o
20 crimă fără asemănare, căci își aseamănă mandatul cu trupul femeilor de bulevard, gata d-a se arunca în brațele oricărui trecător, fără a-l întreba cine e și de unde le plătește.

Dar să lăsăm turma parlamentară. Să venim la cei cari au inventat noua etichetă: ministerul „forțelor
25 respective". Dacă n-am fi știut cine a scris asemenea copilărie, am fi ghicit, am fi putut afirma că invenția este junimistă. Mai întîi pentru că intră în școala junimistă încumetrirea cuvintelor goale și, al doilea, pentru că această școală a perfecționat sistemul schimbărilor la față și la etichete- Șeful acestui grup a părăsit
30 pe d- Catargiu în opoziție și s-a dat drept șef al unei noi partide de 4—5 membri. Și a dat numele unei direcții literare noului grupuleț politic. Și atunci am
35 avut grupul junimist. Dar grupul s-a ostenit în opoziție. D. Carp a inventat un nou soi de opoziție, cerșind partidului liberal ajutor în alegeri, funcțiuni după alegeri, onoruri și misiuni. Și cînd această opoziție ciudată, ne-explicabilă și pentru liberali și pentru conservatori, a
40 fost demascată- și izbită cu epitetul de „opoziție miluită", d. Carp, șeful grupului, după mai multe citațiuni

din diferiți autori dramatici, eu un gest de Cezar liric și inofensiv a declamat conservatorilor următoarea baladă: „Viu d-acolo de unde țara m-a trimes să-i salvez bătrînul Danubiu și vin aici aducîndu-i pacea; 5
opoziția, ca și partidul de la putere, este dator să-și servească patria; noi suntem o opoziție pusă în serviciul... patriei!".

Dar d. Carp voiește a intra în ministerul liberal. Partidul liberal-național a crezut că poate guverna
10 țara fără participarea opoziției-zaharica. D. Carp, șeful junimiștilor, ciupit în vanitatea sa deșartă, invoacă înaintea parlamentului o nouă formulă: „Dacă nu sunt pe acea bancă, cauza e că am voit puterea, iar nu portofoliul!". A fost însă un moment de criză pentru
15 d. Carp; de astă dată nu a mai fost în stare să găsească o formulă salvatoare, ci a declarat pur și simplu: „Am rămas singur!".

Și, pentru ca țara să fie și mai atinsă în drepturile ei, cîteva luni după ce omul-formulă rămăsese singur,
20 îl vede pus în fruntea unui guvern junimist. După ce guvernul junimist cade, un nou epitet se găsește pentru acei cari susțineau „era nouă": se inventează „constituționalii", apoi se dă la lumină „concentrații", astfel încît am putea zice că junimiștii, cu condițiunea
25 d-a fi stăpîni sau cel puțin miluiți, s-au angajat d-a boteza orice combinație ministerială. E în educația lor d-a ascunde sub un nume nou orice nouă înjosire sau orice nouă atentare la *Constituțiunea* țarei. Era dar fatal că tot ei, tot *Constituționalul*, sub dictarea d-lui
30 Carp, să anunțe opiniei publice că acum vom avea „ministerul forțelor respective".

Ministerul „forțelor respective" însemnează, într-un adevăr, o „eră nouă". E numele cel mai potrivit care se poate da batjocorei ce îndură țara, e înlocuirea
35 regimului parlamentar cu domnia facțiunilor și a clienților fiecărei persoane care se poate ministerializa.

„Forțele respective" nu înseamnă altceva decît echilibrarea momentană a clienților de conștiințe înjosite din Cameră și Senat, dar mai ales din Cameră.
40 în Camera actuală nu există un partid predominant, ci există diferiți șefi de clientelă, diferiți ambițioși

- înconjurați de slugi, diferite cercuri de egoiști cinici gata de a strica orice echilibru și a restabili altul, gata d-a se vinde oricărei combinații ministeriale și, în caz de lipsă de preț, d-a combate orice minister.
- 5 D. Lahovari are 20 de voturi, d. Mănu 10, d. Carp 15 voturi, vorbim de voturi sigure, d. Vernescu 12, d. Cărtărgiu 25, d. Marghiloman 5 etc. etc. Restul parlamentului, afară de opoziția liberală, sunt spectatori cari se aruncă oriunde vede gruparea voturilor ministeriale.
- 10 E un parlament fără ideal și fără cinstea elementară și de aceea combinațiunile „forțelor respective”, ale tuturor ambițioșilor ministeriabili, sunt decisive și hotărăsc de existența oricărui guvern.
- Dedesubtul ministerului „forțelor respective” se
- 15 văd intrigele respective, vînzările respective, trădările respective, înjosirile respective și murdăriile respective.
- Ministerul forțelor respective înseamnă dar desființarea regimului parlamentar, înlocuirea partidelor cu clientelele, înlăturarea de fapt a *Constituțiunei*
- 20 și ridicarea la doctrină politică a regimului personal.
- Ministerul „forțelor respective” înseamnă dar ruina instituțiunilor mari pe cari țara și le-a revendicat prin lupte și jertfe uriașe.

GUVERNE PERSONALE

- Să lăsăm la o parte oricari alte dovezi. *Mesagiile tronului* din aceste trei sesiuni parlamentare sunt trei
- grave dovezi că regimul parlamentar este înlocuit cu
- 5 caprițiul unei oligarhii de ambițioși și de parveniți, iar guvernele au încetat d-a mai fi produsul parlamentului și, prin urmare, al națiunei. Sunt acum aproape 50 de ani de cînd poporul românesc a cerut Unirea Principatelor, domn străin și regimul reprezentativ.
- 10 Sunt acum aproape 50 de ani de cînd țara a spus Europei că dorește a se guverna ea prin ea însuși, cerînd un suveran care să domnească, iar nu să guverneze.

- După o jumătate de secol de luptă și de sacrificii, națiunea și-a realizat rînd pe rînd toate aspirațiunile
- 15 ei cele mari și, cînd și-a văzut visul împlinit, o zguduire nenorocită i-a știrbit, de fapt, idealul său, făcînd să înceteze revendicarea ei cea mai mare: *dreptul de a se guverna ea prin ea însăși*.

- Este trist și ne doare să constatăm că cele trei
- 20 din urmă mesagii ale tronului sunt niște dovezi că țara nu-și mai are guvernele ei, că guvernele nu mai depind de parlament, deși actualul parlament este ales prin spaimă, uimire și opresiune. Este trist și ne doare, dar nu este durere peste care să nu trecem cînd e vorba d-a servi țara, arătînd țarei unde o duc triste
- 25 guverne ale caprițiului, arătînd coroanei că țara nu trebuie să se guverne decît cum înțelege ea, conform cu spiritul pactului ei fundamental.

Să nu mai vorbim de situația grea pe care asemenea guverne streine de țară o fac coroanei ori de câte ori vine ocazia unui mesagiu. Să nu mai pomenim deocamdată că cu asemenea guverne mesagiile regale sunt încărcate de făgăduieli cari nu se realizează niciodată, de contraziceri grave dintr-un an într-altul și de un ton ordinar care, desigur, nu revine decât diferiților miniștri triviali. Mai presus de orice, cu asemenea guverne, mesagiile, în împrejurările în cari se produc, dovedesc înlocuirea de fapt a regimului reprezentativ cu un regim anticonstituțional, distrugerea ordinii parlamentare și înlăturarea celui mai scump drept pe care o națiune cu drept de a trăi îl are: dreptul d-a se guverna ea și numai ea.

15 Noi am spus de mult că situațiunea este anormală ; mesagiile tronului din '88, '89 și '90 dovedesc și mai mult: că, din nenorocire, noi avem dreptate; noi am afirmat cu grije și durere că parlamentul actual nu reprezintă națiunea; mesagiile tronului din '88, '89 și

20 '90 dovedesc, din nenorocire, că noi avem dreptate. Noi am afirmat cu grije și spaimă pentru destinele țării că guvernele personale au înlocuit guvernele națiunii ; mesagiile tronului dovedesc că noi avem dreptate să ne îngrijim și să ne luptăm pentru a înconjura

25 primejdia care amenință țara și instituțiunile ei. La 1 noiembrie 1888, m.-s. regele deschide prima sesiune a actualului parlament. Țara votase, țara alesese, avînd în fața ei sîngele țaranilor vărsat cu atîta profuzie de un guvern strein de voința ei. Țara votase

30 și alesese, auzind gemetele miilor de țărani închiși la Văcărești și prin toate cazărmile. Se simțea în aer praful de pușcă, mirosul crud de sînge proaspăt și amenințarea unui nou război civil, aprins în bună parte de către cei cari prezidau aceste alegeri. Ce parlament putea să-și dea țara?

35 Primul mesagiu regal dovedește că acest parlament nu reprezintă voința liberă a națiunii. M.-s. regele, la 1 noiembrie 1888, începe astfel mesagiul său:

40 „Sunt fericit de câte ori mă aflu în mijlocul aleșilor națiunii”.

N-a trecut decît cîteva zile după ce m.-sa regele a pronunțat aceste solemne cuvinte și, fără ca acest parlament, fără ca acești aleși ai națiunii să puie pe guvernul junimist în minoritate, guvernul să schimbe.

5 Da, guvernul s-a schimbat, căci cei cari au altoit guvernul junimist au înlăturat întregul program al guvernului junimist. De ce s-a schimbat guvernul? Parlamentul nu a știut, parlamentul nu a fost consultat, parlamentul, după cum era străin de națiune, a rămas

10 străin și de această schimbare ministerială. Și, cu toate acestea, cine mai poate pune la îndoială că numai și numai aleșii națiunii schimbă guvernele, căci numai națiunea are dreptul d-a se guverna.

15 Sau parlamentul nu reprezintă națiunea și parlamentul trebuia dizolvat, sau parlamentul era constituit din libera voință a națiunii, și în acest caz nu coroana trebuia să schimbe guvernul.

20 În 15 noiembrie 1889 m.-sa regele deschide a doua sesiune și începe mesagiul său cu următoarele înalte cuvinte:

„Salut cu inima plină de bucurie pe reprezentanții națiunii”.

25 La 15 noiembrie așa începea m.-sa regele în acest al doilea mesagiu. Coroana dar se găsea în fața reprezentanților națiunii, în fața acelor cari, în 1888, erau aleșii națiunii.

30 Dar reprezentanții națiunii se găseau în fața unui nou guvern ! D. Catargiu căzuse și în locul său se ridicase cabinetul Manu. Cu 15 zile înainte d-a fi convocați acești reprezentanți ai națiunii, un guvern căzuse și altul era alcătuit. Cine dărimase fostul guvern? Cine crease noul guvern? Reprezentanții națiunii? Nu ! Cine zisese d-lui Catargiu: „Du-te!” și cine zisese

35 d-lui Manu: „Vino!”? Reprezentanții națiunii? Nu. Dacă dar nu reprezentanții națiunii formase guvernul, acest nou guvern legalmente nu putea fi al națiunii. E trist, e dureros, dar trebuie să constatăm că acest nou guvern era constituit contra *Constituțiunei*, și nu putea reprezenta decît voința m.-sale regelui,

40

nereprezentînd nici chiar voința unui simulacru de parlament.

5 În sfîrșit ieri, 15 noiembrie 1890, m.-sa regele deschide a treia sesiune și începe mesagiul fără a mai pomeni că acest parlament reprezintă națiunea. De astă dată mesagiul este drept, dar tocmai de aceea ne pare rău de bucuria coroanei cînd se află în mijlocul acestei adunături, străină de națiune.

10 În acest mesagiu m.-sa regele aduce elogii tuturor miniștrilor, laudă cu profuziune guvernul său, și cu toate acestea, în momentul cînd se citea acest panegiric, în guvern era criză ministerială! Cu toate acestea, țara și parlamentul, imediat după acest mesagiu elogiios, va avea alt guvern! Cine schimbă actualul guvern? Țara? Nu. Parlamentul? Nu. Cine dar răstoarnă guvernele și ridică altele în locul lor?

15 Cu grije și durere constatăm că chiar mesagiile coroanei dovedesc că țara nu se mai guvernează ea prin ea însăși, că în locul voinței ei s-au substituit alte voințe, că guvernele țării sunt înlocuite cu guvernele personale.

20 E dureros pentru noi și pentru țară și pentru coroană ca să constatăm aceasta, dar, constatînd-o, ne îndeplinim o înaltă datorie către țară.

SUNTEM PE BANCĂ!"

Jocul intrigilor ministeriale se face fără perdea. E un vicleim murdar și miniștrii, ca și păpușile vicleimului, debitează cinic de pe banca decăzută rolurile lor anticonstituționale, fără nici o temere de *Constituțiune*, de tradițiunile și dogmele parlamentare, fără nici o sfială de opinie publică și de națiunea în fruntea căreia au fost aruncați printr-un caprițiu personal și nejustificat.

5 Taraba ministerială pe care apar miniștrii este înjosită prin prezența păpușilor de ipsos, sforile manechinilor se văd de cît colo, căci sunt groase și grosolane și se încurcă la fitece scenă mai complicată, iar șeful acestor păpuși dezgustătoare este un om incapabil de a comanda și renumit prin retragerile și dezertările sale.

10 Țara asistă la un vicleim de măscărici, hotărîți să-i ia în rîs toate instituțiunile ei fundamentale, grație cărora a fost ridicată la înălțimea unui stat suveran și pe deplin stăpîn pe destinele sale. Este o glumă cinică, o încercare cutezătoare și o experiență primejdioasă; insultele naționale se plătesc scump; atentatele la independența unui popor sunt crime cari, mai curînd sau mai tîrziu, trebuiesc espiaate; instituțiunile fundamentale nu se pot zgudui decît pe capul acelor cari se încumetă să le dărîme; voința codificată a unui popor nu se poate înlocui cu caprițiile de

zordonate; nu există de cînd e lumea un exemplu care să făgăduiască binele și fericirea acelor care s-au încercat să stringă în cercuri de fier pe un popor obicinuit să trăiască liber și să se guverne prin forța și voința lui. Și dacă de doi ani și jumătate poporul românesc îndură și rabdă experiențele cutezătoare a unor guverne personale, nu este un cuvînt d-a crede că el va bea pînă la fund paharul ce cu d-a sila i s-a apropiat de buze. Un popor nu poate fi decît martirul cataclismelor mari, al fatalității, al providenței istorice, dar niciodată nu a existat popor care să devie martirul păpușilor, al istrionilor, al măscăricilor, al tiranilor de carton, al homunculilor ambițioși și al acelor pe cari el i-a creat și i-a mărit, înșelîndu-se o clipă în cursul etern al istoriei sale.

Vicleimul ministerial va trebui să înceteze. Va înceta, căci, dacă un popor rabdă mai mult decît un singur om, revolta lui nu se poate măsura cu mînia unui om; pentru mînia unui om există forța publică și legile, mînia unui popor este și forța legală, și legea sancționată în virtutea dreptului lui de existență liberă și așa cum și-o înțelege.

De doi ani și jumătate, o lungă serie de guverne anticonstituționale durează pe banca ministerială; regimul constituțional și parlamentar, de fapt, au încetat, întreaga situație anormală se rezumă în cuvintele: voința națiunii este înlocuită cu caprițiul personal.

Zilele acestea s-a văzut și mai limpede pînă unde poate să împingă cinismul un guvern personal, un guvern strein de voința națiunii.

Primul-ministru, ministrul de justiție și ministrul de instrucție, în mijlocul a 60 de senatori, au declarat că guvernul susține candidatura d-lui Crețulescu la președenția Senatului. Rezumatul discursurilor lor au fost publicate în ziarele guvernamentale. A doua zi în Senat guvernul a făcut aceeași declarație categorică. Senatul dar se afla în fața unui guvern care propune un candidat la președinția Senatului. Senatul era în fața celei mai grave cestiuni ministeriale.

Și Senatul, în majoritate, a ales pe d. general Florescu și a făcut să cază candidatul guvernului, pe d. Crețulescu.

Guvernul, în fața acestui teribil vot de blam, a rugat pe maturul corp să-și înceteze lucrările, căci ministerul va supune m.-sale cazul spre a aviza.

A doua zi miniștrii apar pe băncile ministeriale, și în Cameră, și în Senat. Se aștepta la o declarație din partea guvernului; se aștepta cu drept cuvînt să se auză din partea guvernului declarația dimisiei sale. Două organe guvernamentale o anunțaseră deja.

Ei bine, cu toate somațiunile ce s-au făcut guvernului în Cameră și în Senat de a vorbi, guvernul a tăcut și drept orice declarație s-a auzit îngînîndu-se de pe banca ministerială în Cameră și în Senat: „Deoarece miniștrii sunt pe banca ministerială, guvernul nu și-a dat dimisia, guvern există”.

Această conduită a guvernului nu are altă semnificare decît că a încetat cu desăvîrșire regimul constituțional și parlamentar.

Nu, guvern nu există ! A sta pe banca ministerială nu va să zică a fi ministru. Guvern constituțional nu există de doi ani și jumătate; în urma votului de blam a încetat de a mai fi chiar guvernul personal.

Și acei cari au stat ieri pe banca ministerială au stat cu forța. Nu le-a mai rămas decît faptul material de a sta pe o bancă. Atît și nimic mai mult. Atît, și aceasta este de ajuns pentru ca țara să înțeleagă că guvernele personale nu se pot răsturna, decît cu forța.

„*Suntem pe această bancă!*”. Iacă singura rațiune de a fi a guvernului. Dar cine i-a trimis? Dar în virtutea cărui drept stau pe acea bancă? Dar cum mai apar pe acea bancă în urma unui vot de blam? Nici un răspuns, nici o declarație din partea guvernului.

Întrebăm atunci, cu tot respectul cuvenit, pe m.-sa

regele: *cum se poate răsturna guvernul m.-sale?* Noi știm că guvernele cari emană de la națiune, națiunea^, prin parlament, le poate răsturna și înlocui, dar guvernele neconstituționale vedem că nu se pot răsturna prin parlament.

M.-sa regele să gîndească asupra maximei guvernului său: „Suntem pe această bancă, minister există”.

Și dacă pe căile legale un minister nu se poate răsturna, ce cale mai rămîne?

5 Noi nu ne oprim d-a spune guvernului m.-sale care voiește să stea cu d-a sila la putere:

„Sunteți pe acea bancă în contra voinței națiunii și nu vă veți duce decît prin forța națiunii. Sunteți **acolo** prin sfășiarea *Constituțiunii* și, dacă votul parlamentului nu vă poate alunga, vă va alunga piciorul națiunii!”.

10

Acest guvern a baricadat căile legale, căile naturale **pe** cari o națiune își revarsă liniștit voința și forțele ei.

RAPORTORUL ZESTRE

În Senat găsești tipuri de bătrîni cari prin lipsă de caracter și prin completa lipsă de cultură și de conștiință au devenit tipuri perfecte de zestre guvernamentală. Pacoste pe județe, navalele pentru alegători, momii pentru parlament și voturi imbecile pentru guverne, aceste tipuri de bătrîni, cu aerul cel mai înofensiv din lume, sunt niște izvoare de imoralitate pentru tinerimea n răbdătoare.

5

10 Cînd un tînăr ambițios, doctor în drept, privește bunioară pe maiorul T..., ajuns colonel. ridicul în rezervă, cum susține toate guvernele trecute și prezente, gata fiind să voteze și pentru toate guvernele viitoare, în mintea tînărului se ridică Întrebarea: pentru ce un asemenea mormoloc afon să fie în parlament și eu, care pledez destul de bine, și eu, care aș putea să dau lecție acestui imbecil 20 de ani d-aci înainte, să nu pot pătrunde în parlamentul țării?

15

20 Și cînd de la știință și talent ajunge să se gîndească la mijloacele practice d-a se alege, tînărul nerăbdător nu poate admite, firește, alt motiv d-a fi aleși asemenea bătrîni inconștienți decît înjosirea lor d-a vota cu toate guvernele, d-a se crede și d-a afirma că ei au fost liberali, că ei au fost conservatori, că ei au fost concentrați și că ei au fost junimiști în toată viața lor. Și, cu toate acestea, tînărul ambițios vede că ăstor bătrîni le întind mîna cu dragoste miniștrii, că mulți, foarte mulți, le zic cu respect: „domnule senator”.

25

Sub aceste impresii acumulate sosesc junimiștii, și mîna de tineri ambițioși cari mai aveau oarecare pudoare cu toată rîvna d-a imita pe acei bătrîni decăzuți, își găsesc drumul deschis, calea ușoară d-a parveni și d-a-și satisface ambițiunea unor triste onoruri. Junimist și constituțional nu spun nimic. Și, de fapt, în publicitate și în parlament s-au citit și s-au auzit aceste împărechieri de cuvinte: junimiștii sunt liberali, constituționalii sunt conservatori, junimiștii formează partidul nou, școala nouă care luptă contra direcțiilor învechite și contra partidelor putrede. Cu această formațiune neînțeleasă de opinia publică, ambițioșii, cari poate unii erau liberali, iar alții conservatori, găsesc ocazia d-a se vinde zestre guvernamentală, apărîndu-se de gura lumii destul de ușor, căci într-o zi pot să zică: „junimiștii sunt liberali” iar a doua zi: „junimiștii sunt conservatori”, dupe împrejurări, dupe opiniile politice ale aceluia care ar încerca să le dovedească că nu sunt corecți, că debutează în politică printr-o neonestitate politică.

Junimismul, fiind o firmă universală, este școala pernicioasă care a distrus pudoarea multor tineri și i-au adus în halul de zestre guvernamentală cum numai unii bătrîni decăzuți se mai văd prin Senat.

Junimismul a avut însă un singur lucru bun ca experiență: acum s-a văzut puterea de rezistență a marelui majorității de tineri corecți și convinși și s-au dat pe față acei tineri cari erau născuți cu trista înclinare de a-și vinde conștiința ori de cîte ori pot întrevede un grad de parvenire.

Cine rezistă la junimism și cine nu rezistă, cine este refractar la această boală morală și cine are apatitudini d-a se altoi cu acest virus rușinos au dovedit și vor dovedi că au sosit pe lume cu putere de caracter, sau cu o baseță de suflet evidentă.

Unul din tinerii care prin excelență a sosit pe lume fără pic de caracter este, desigur, actualul junimist C.C.Arion, faimosul raportor-zestre din Cameră, tînărul care a dovedit o precocitate excepțională în nerușinare și neonestitate politică. Acest ambițios, la 36 de ani, a trecut prin atîtea partide prin care abia

un bătrîn ca d. Tufelcică a putut să treacă pînă la 70 de ani. Și pentru a dovedi că numai cultura, iar nu și mintea, îl deosebește de o zestre—Tufelcică, cutează să cenzureze pe un parlamentar ca d. Nicolae Ionescu. Cutează să-i spuie în Cameră că este un dascăl monoton, pentru ca să auză cum dascălul monoton îi ripostează: eu, da, sunt dascăl monoton în înțelesul că nu am cîntat decît nota liberală în toată viața mea, dar d-ta ești paracliserul variat care ai ținut isonul și liberalilor, și conservatorilor, și ver-nescanilor, și concentraților, și junimiștilor.

În loc să tacă pentru ca prin tăcere să i se uite întrucîtva imoralitatea sa din viața publică, el provoacă pe un bătrîn parlamentar pentru ca să-i spuie cît de variat este el în baseță și cinism.

Tînărul d.C.C. Arion și-a finit viața politică. Orice ar face, nu poate fi decît deputat-zestre, senator-zestre, orator-zestre, raportor-zestre, și astfel a fost născut ca să se identifice cu ideea înjositoare de zestre, și nimeni nu poate să zică că și-a atins într-o viață lungă idealul său mai mult decît și l-a atins d.C.C. Arion, fiind abia la debutul vieții politice.

D.C.C. Arion face parte din acei tineri cu cari s-a înșelat și partidul național-liberal.

Au fost tineri pe cari partidul liberal i-au îngrijit, i-au ridicat, i-au încurajat, i-au ales deputați, voind să prepare generațiunea tînără pentru afacerile publice.

Și unii din acești tineri au fost decepțiunile amari pe cari toate partidele politice le încearcă. Și unii din acești tineri s-au asemănat cu gîndacii de mătase cari mor înainte d-a-și face gogoșa.

Gîndaci frumoși și sprîncenați, îngrijiți să nu aibă frunză murdară, să fie aerisiți fără a-i atinge curente reci de aer, să primească mîncare din mîna curată, neatinsă nici de praf, nici de sare, gîndaci frumoși și sprîncenați crescuți mari și aduși pînă la somnul mătășii, lor li se așterne pat de ramuri delicate, pat de sîpică fină și poetică, dar adorm și dorm, iar cînd se așteaptă că din gura lor să iasă firul subțire și ușurel de mătase, din gura lor ies bale groase și înveninate,

și rodul atîtor griji și sacrificii este gogoășe moale, pătată și murdară; și acest rod se aruncă.

Gîndacii erau bolnavi.

Au fost unii din tineri pe cari partidul național-liberal i-au îngrijit ca pe niște gîndaci de mătase, dar au fost bolnavi și sunt bolnavi de suflet; în loc de fir de mătase, limpede și strălucitor, din gura lor va ieși pururea balele murdare din care gogoășe de mătase nu se poate face.

Oricît un partid va îngriji de deputatul-zestre și oricîte sacrificii l-ar costa, mai degrab' va face mătase din coada cînelui decît din balele acestui gîndac bolnav.

STÎNTFTTr?

o u m k j i .

5 Cînd ridicăm această întrebare miniștrilor m.-sale regelui, nu o răsfrîngem decît asupra d-lui general Manu și asupra d-lui Lahovari. Acești doi consilieri ai coroanei dau culoarea politică întregului minister, ei sunt voința celorlalți, ei par a fi forța, în orice caz acești doi oameni înghit pe ceilalți. Și-apoi e zadarnic să întrebăm pe colegii lor ce sunt, căci sunt cunoscuți de toată lumea cam ce sunt și cam ce reprezintă.

10 Nimeni nu mai stă la îndoială că d. Ghermani este un bancher grec, un fost lingușitor al d-lui Ion Brătianu, un ministru-avocat al tuturor grecilor cari voiesc să răpească averea statului și a comunităților românești, un financiar care sau din nepricepere, sau
45 din urmărirea unui gheșeft ascuns a făcut pe stat să piarză milioane cu vînzarea argintului. Și nici un deputat sau senator nu vede în d. Ghermani un ministru cu educațiune politică, cu principii politice și cu capacitatea necesară d-a influența mersul politic al cabinetului nr.6 cu care m.-sa regele a hărăzit
20 țara românească. Țara-l cunoaște cît trebuie. E un bancher ridicat de urechi dintr-un comptuar murdar și aruncat să gîngîie o limbă imposibilă pe banca ministerială.

25 Nimeni nu se îndoiește că d. Maiorescu este tipul juisorului, al omului care făcea d-lui Brătianu opozițiunea cea mai miluită. Cît pentru viața lui publică,

ea este imaginea perfectă a vieții lui private, devenită în bună parte publică din cauza cinismului cu care și-a afișat plăcerile senzuale și scandalurile lui bătrânești nepermise nici chiar unui tânăr cu tendință d-a nu ofusca și d-a nu fi blamat de opiniunea publică.

Nimeni nu se îndoiește de ce poate fi d. Triandafil; cine nu-l cunoaște ca avocat-om de afaceri: un soi de administrator-samsar, a căruia aptitudine d-a face treburi în socoteala clienților i-a acoperit mult timp nulitatea sa patentă și ca orator și ca om de legi. D-sa a fost amestecat, ca om de afaceri productive, în secretele daraverilor din care a născut la Paris procesul scandalos Brîncoveanu. În orice caz, cînd un om trecut de 50 de ani este absolut necunoscut în politică, prin aceasta chiar este cu desăvîrșire cunoscut ca o nulitate politică, ca un figurant pe banca ministerială, făcînd același serviciu ministerului pe care-l fac femeile pe unele scene din Paris cari tac, arătîndu-și picioarele artistelor care cîntă în fața publicului.

Nu dar pe aceștia îi vom întreba: *ce sunteți?* Juni-miștii în minister pot avea voturi, dar nici glasuri, nici oameni politici capabili d-a da o notă specială guvernului. D.Carp, în fond, nu mai are piciorul în cabinet. D-sa este bătut. Întregul minister este nuanțat și înghițit de cei doi trădători ai d-lui Catargiu, de d-nii Manu și Lahovari.

Acești doi miniștri, mult timp înainte d-a forma cabinetele anticonstituționale ale m.-sale regelui, au fost consilierii intimi ai d-lui Catargiu. Conservatorismul d-lui Catargiu adeseori a fost oprimat și alterat de un temperament ca al d-lui Lahovari. Cînd un asemenea om cutează să strige în fața mulțimei: „*Mitraillez-moi cette canaille*”, fără a apăra pe d. Catargiu de multe acte cari-l privesc și de responsabilitatea sa ca prim-ministru, totuși nu putem crede că d.Catargiu ar fi împărtășit acest strigăt sanguinar și despotic: „*Mitraillez-moi cette canaille*”. Această exclamație a unui ministru tînăr, căci pe atunci d. Lahovari era tînăr, este un întreg program politic, denotînd pe reacționarul care voiește să guverneze cu baioneta și glonțul, este o descriere completă a unui temperament

crud, sîngeros și despotic, pentru care scena tragică de la Mavrodol îl înveselește, îi ferește sufletul pentru mai multe luni de zile. Această exclamație dovedește că natura piratului insular a rămas nedomolită de cultura universitară. Un asemenea om nu este conservator, nu este nici conservator încăpățînat care să nu cedeze întru nimic la victoriile și cuceririle timpului, ci este un reacționar crud și sîngeros, a căruia ură contra poporului crește cu cît acest popor progresaază și se afirmă mai mult prin energia și drepturile lui dobîndite.

La voința națiunii, un asemenea reacționar crud și furibund răspunde **cu** voința lui. La drepturile națiunii răspunde cu caprițiul lui. La votul și avizul națiunii răspunde **cu** baioneta și glonțul. La discursurile din întruniri publice el răspunde **cu** formula: „*Mitraillez-moi cette canaille!*”.

Dar reacționarul de lîngă d-nu Catargiu n-a ezitat o clipă d-a conspira contra tronului, d-a scrie articole violente și injurioase la adresa coroanei, d-a susține pe acei publiciști cari aruncau cu noroi în viața privată a regelui, și n-a ezitat o clipă d-a încuraja pe cei de la Iași ca să fluiere pe suveran și n-a ezitat o clipă d-a se amesteca în omorul ce se prepara la Vîlcea și n-a ezitat o clipă d-a se pune în capul slugilor, al ovreilor derbedei, al oamenilor plătiți și al pușcăriașilor pentru a asedia palatul și parlamentul.

Acest reacționar, ajuns consilier al regelui prin intrigă și prin trădarea șefului său, nu-și poate stăpîni mînia sîngelui și strigă de pe banca ministerială că guvernul liberal a fost „decapitat” de popor. Decapitat! Acesta este cuvîntul pe care l-au auzit toți senatorii. Acesta este cuvîntul pe care, prin fals, l-a înlocuit în *Monitorul Oficial* prin cuvîntul „destituit”.

Acest ministru dar, cînd poporul uzează de drepturile lui d-a se întruni, d-a protesta și d-a vota contra guvernului, îi răspunde cu: „*Mitraillez-moi cette canaille!*”, iar cînd un guvern din care nu face parte, stă la putere în virtutea ordinei constituționale, acest reacționar face apel la lepădăturile societății pe care le cumpără, și în fața acestei bande, ca și în Senat,

îi spune: „Ai dreptul suveran d-a decapita guvernul 1”.

Un asemenea om în politică nu este conservator; el nu poate fi decît un reacționar crud și un anarhic furibund.

Reacționar și anarhist ca politic, intrigant, tîrîtor și trădător ca om, iacă ce este excelența-sa de la externe, tipul cel mai repulsiv din cîte s-au ridicat în politică pe ruinele bătrînilor lor șefi.

10 Ceea ce leagă strîns pe d. Lahovari de generalul Manu este mai întîi rușinea trădărei lor comune. Generalul dezertor de sub drapelul națiunii, a trădat, ca și d.Lahovari, partidul din care făcea parte și pe bătrînul șef al acestui partid. Infamia leagă pe oamenii
15 cari o comit, după cum crimele înfrățesc pe bandiții cei mai deosebiți ca temperament.

Ceea ce leagă pe d.Lahovari cu generalul Manu este, în al doilea rînd, reacționarismul acestuia din urmă. General Manu s-a încercat în decalogul său să transforme formula „*Mitraillez-moi cette canaille*” într-o dogmă legală, cerînd parlamentului să acorde guvernului dreptul de a proclama starea de asediu în
20 timp de pace. Și aci poate nu este vorba numai de idealul omului politic, ci și de idealul eroului Manu: a asedia în timp de pace generalul dezertor admite, dar a asedia în timp de război aceasta niciodată.

Formula d-lui Lahovari a rămas însă netransformată în lege de stat. Senatul, oricît de înjosit este, a refuzat d-a consacra asemenea atentat odios la libertățile publice.
30

Cu toate acestea, general Manu, căzînd în Senat, nu s-a sfiit d-a relua formula d-lui Lahovari și d-a o arunca în fața parlamentului. Amenințarea cutezătoare a primului-ministru este aceeași: „*Mitraillez-moi cette canaille*”, spusă sub altă formă.
35

Ceea ce unește pe d.Lahovari cu d.general Manu este, în al treilea rînd, originea comună, rasa, streinismul lor, pe care l-a lăsat nealterat vremea atîtor generațiuni.

40 Ceea ce unește pe d.Lahovari cu general Manu este, în al patrulea rînd, și prostia excepțională a pri-

mului-ministru. General Manu este reacționar ca și d.Lahovari, este strein ca și d.Lahovari, este trădător ca și d.Lahovari, este însă și un aluat moale pe care ambițiosul de la externe îl modelează cum vrea, îl domină, îi poruncește și-l constrînge să declare el tot ceea ce voiește d. Lahovari. Adevăratul prim-ministru este d.Lahovari, și de aceea acest ministru s-a opus și se va opune ca să nu vază în minister pe d.Carp.

10 Iacă ce este acest minister: *un minister și reacționar, și anarhic.*

Și acest minister nu este al țării.

O TEORIE CONSTITUȚIONALĂ

I

„Nu; națiunea modernă își exercită puterile ei prin delegațiune. Ea dă o delegațiune permanentă regelui pentru executiv și administrativ; ea dă o delegațiune temporară corpurilor legiuitoare pentru control și legiferare. Or, delegațiunea executivă, regele, a ales pe consilierii actuali ai coroanei...”

(Constituționalul, 11 decembrie 1890)

De când d. Carp s-a hotărât să puie mîna pe condei, organul junimist este categoric în teoriile sale politice. Pînă aci nu ni se răspundea decît cu clișeuri învechite deja: idei noi, eră nouă, căldări occidentale și altele inventate ieri, învechite astăzi și moarte mîine.

D. Carp voiește să-și spuie ideile noi, și în adevăr și le spune de cîtva timp.

Cînd s-a susținut că titlurile guvernului actual constă într-o selecțiune de cultură occidentală și că atît este de ajuns pentru a guverna națiunea orientală, incultă și brută, desigur că aveam a face cu o profesie de credință a d-lui Carp scrisă de d-sa sau cel puțin dictată unuia dintre junimiști, însărcinat d-a plimba condeiul pe hîrtie. Suficiența și prezumțiunea cu care se invocau aceste titluri dovedeau pe autorul, dacă nu și al redacției, dar cel puțin al aces-

tor idei cu care se legitima prezența la putere a guvernului actual.

Cînd organul junimist îndrăznea să afirme că regele, neavînd încredere în cele două partide existente, s-a adresat la unele elemente, parte streine de cele două partide, parte dezlipite din formațiunea liberal-conservatoare, și cînd, constatînd acestea, susținea că e constituțional acest guvern, îndoiala nu mai ne era permisă: asemenea teorii aparțin d-lui Carp, fie că d-sa le-a scris, fie că le-a dictat altcuiva însărcinat cu redacția lor. Cine altcineva ar îndrăzni să afirme că coroana are prerogativa constituțională d-a nesocoti partidele țării, d-a izbi în partidele ei istorice, d-a le desființa și d-a le înlocui cu facțiuni, cu facțiuni cărora să le dea dreptul d-a se înmulți prin opresiunea unora și prin captațiunea altora? Cine altcineva, afară de d. Carp, ar îndrăzni să afirme că regele are dreptul divin d-a executa partidele țării și puterea divină d-a ridica pe ruinele lor alte grupuri nerecunoscute de națiune?

Asemenea afirmațiuni sunt de o gravitate excepțională și, cînd se fac, se servește rău națiunea și se servește și mai rău coroana. Este adevărat că deocamdată se ridică numai în principiu, coroana contra națiunii și națiunea contra coroanei. Dar asemenea crannerii sunt grave, sunt periculoase și ațîță curente nenorocite pe cari nici un bun patriot nu trebuie nici să le ațîțe nici să le nutrească. Pe cînd d. Carp declara că a rămas singur, îi era permis, ceva mai mult, d-a-și reduce tot crezul său și toată fatuitatea sa la formula „regele și dorobanțul”. Dar astăzi, cînd afirmă că regele a înlăturat pe cele două partide, încrederea în sine și aroganța sa juvenilă îl constrîng să izbească mai mult în coroană decît în drepturile națiunii. Astăzi d-sa conduce majoritatea de o împeștițare barbară, astăzi d-sa, prin locotenenții săi, face parte din guvern; și, cînd afirmă că coroana a înlăturat partidele țării, această afirmare nu o mai poate face numai în numele său personal.

In sfîrșit, în numărul de astăzi, organul junimist formulează mai strîns ceea ce spusese mai repede și

mai risipit, reduce la teoremă constituțională ceea ce pînă aci era un amestec siluit de fapte, de afirmațiuni și de principii.

5 „Națiunea modernă își exercită puterile prin delegațiune”.

„Ea dă o delegațiune permanentă regelui pentru executiv și administrativ”. „Ea dă o delegațiune temporară corpurilor legiuitoare pentru control și legiferare”.

10 Și, pentru ca să-și lămurească și mai bine teoria constituțională, d. Carp ridică orice limită delegațiunei permanente a regelui, mărginind cu desăvîrșire delegațiunea temporară a corpurilor legiuitoare.

15 Este deajuns ca d. Carp să arunce după teoria d-sale cuvintele: „Or, delegațiunea executivă, regele, a ales pe consilierii actuali al coroanei...”, pentru ca oricine să înțeleagă cum m.-sa regele este, dupe d.Carp, un monarh care nu mai voiește să domnească ca într-un stat modern și constituțional, ci începe să guverneze

20 ca înainte de marea revoluțiune. Cît pentru corpurile legiuitoare, ele sunt reduse numai la control și legiferare, just la ceea ce nu se poate numi decît o dietă prusiana.

Regele, dupe această nouă teorie constituțională,

25 și mărturisim că de astă dată teoria este nouă, își alege pe consilierii săi, regele îi trimite să se plimbe, regele face și dăsfăce orice minister, regele nu se pune în raport cu delegațiunea temporară care reprezintă țara legală pentru a alcătui ministerele, regele nu ține seamă de națiunea reprezentată prin partidele ei, regele nu admite partide organice și istorice, regele are

30 puterea divină d-a crea partide noi, regele poate să-și ia miniștri de oriunde și pe oricine.

Este de ajuns ca regele să aleagă pe miniștri pentru ca ministerul să fie constituțional. Nici aspirațiunile generale, nici voturile de blam nu pot răsturna un guvern pe cît timp regele nu voiește să-l destituie sau să-l decapiteze.

35 Consecința fatală a acestei teorii este: regele poate dizolva corpurile legiuitoare ori de cîte ori va vroi, fără a fi obligat de a renunța la ministerul său.

40

Fondul acestei teorii constituționale este: regele guvernează.

Această teorie, cînd vine de la d. Carp și de la un organ guvernamental, nu poate avea altă semnificare decît că se prepară un atentat. Și ce este mai grav e că guvernanții pun înainte coroana, răsfrîngind, cu intențiune, răspunderea acestor teorii odioase asupra coroanei.

Am expus teoria, mîne o vom discuta.

10

II

Teoria constituțională a d-lui Carp este cu desăvîrșire nouă. Dacă d-sa, gonind neconținut după idei noi, a înnemerit vreodată ceva nou este, desigur, acum. Pînă astăzi prerogativele coroanei nu au fost înțelese în modul în care d.Carp le înțelege și le formulează.

15

Pînă astăzi, nimeni nu și-a permis să despartă *Constituțiunea* scrisă de dogmele constituționale, de uzurile constituționale; pînă astăzi nimeni nu a îndrăznit să se mărginească numai la *Capitolul I, secțiunea I și II* de sub *titlul III* din *Constituțiune* pentru a înțelege pe deplin prerogativele și rolul parlamentului.

20

În orice caz, nimeni nu-și permite astăzi d-a afirma că cuvintele „regele numește și revoacă pe miniștrii săi” constituie pentru coroană dreptul independent și nețărmurit d-a numi ministru pe oricine și d-a forma ministerele așa cum va crede, în timpurile normale, ca și în cele anormale. Și, desigur, dacă nu stă scris în *Constituțiune*, nici un om de stat însă și nici un comentator al *Constituțiunei* nu și-au permis d-a afirma că regele nu este ținut d-a vedea în partidele constituite niște factori constituționali din lupta și contrabalansarea cărora *Constituțiunea*, în întregime ei, este pusă în aplicațiune.

25

30

35

În *Constituțiune* nu găsim nici un capitol privitor la votul de blam. Cine însă și-ar permite să susție că parlamentul, blamînd nu poate răsturna un minis-

ter, deși *Constituțiunea* afirmă că regele revoacă pe miniștrii săi?

A trebuit însă să se răstoarne lupta legală a partidelor, a trebuit însă ca facțiunile să triumfe temporar
5 contra partidelor țarei pentru a vedea pe d. Carp inventînd asemenea teorii constituționale și pentru a asista la tristul spectacol pe care-l dă un guvern blamat de două ori și reîntors **de** două ori în parlament pentru a obține, prin opresiune și corupțiune, două
10 răzvoturi în mai puțin de un an **de** zile.

Dar dacă teoria formulată de d. Carp în *Constituționalul* și paralel, în sensul junimist al paralelismului, susținută și dezvoltată de liberalul-democrat d. Take Ionescu în Cameră ar fi adevărata teorie constituțională, apriori afirmăm că regele s-ar despărți
15 și de parlament, și **de** națiune. Regele ar alege singur un minister, ministerul său personal, pe care nici țara, nici parlamentul nu l-ar cunoaște. Și dacă parlamentul n-ar consimți la **un** asemenea minister, parlamentul de la începutul lui ar fi dizolvat. Și parla-
20 mentele s-ar dizolva de rege pînă cînd s-ar smulge, prin uimirea, surprinderea și fatiga națiunii, **un** parlament fără conștiință de voința și aspirațiunile națiunii, fără conștiință de mandatul său, fără inde-
25 pendență și fără ideal politic.

Cu un asemenea parlament regele și-ar impune mi-
nisterul său personal, pe care l-ar revoca cînd s-ar
sătura de el, pentru ca să aleagă singur, conform teo-
riei junimiste, alt minister, sfîrșind pe această nouă
30 cale constituțională, prin a-și numi pe șeful grajdurilor prim-ministru al unui minister constituțional, după teoria d-lui Carp și a d-lui Take Ionescu.

Cu asemenea teorie regele devine un monarh cu desă-
vîrșire deosebit în rolul lui de voința națiunii, iar
35 partidele politice pot pieri de vechime, pot exista sau nu, căci acolo unde suveranul guvernează, parti-
dele politice nu mai pot avea nici un rol. Cînd cezarii Romei au înțeles, ca d. Carp, *Constituțiunea* imperiu-
lui roman, Senatul a devenit un lux netrebnic, parti-
40 dele politice au încetat, lupta dintre democrați și

aristocrați a fost definitiv suspendată, căci cezarii guvernau imperiul prin miniștrii și favoriții lor.

Dar mai înainte d-a schița rolul partidelor într-un
stat constituțional, mai înainte d-a dovedi că dacă re-
5 gele își poate alege guvernele în afară de partide *Constituțiunea* este înlăturată, să încheiem aci prin a constata că d. Carp, în graba sa d-a acorda o putere nemărginită coroanei, îi răpește una din cele mai mari prerogative. Această constatare va pune în evi-
10 dență superficialitatea și ignoranța junimistă.

Dacă prin ce acordă coroanei d. Carp este de o superficialitate arogantă față de parlament și de na-
țiune, apoi, desigur, prin ce răpește coroanei dove-
dește că, deși de 20 de ani stă sau în opoziție miluită
15 sau în guverne miluite ignorează cele mai elementare principii scrise în *Constituțiunea* noastră.

D. Carp, făcînd o enormă deosebire între națiunea noastră, din punctul de vedere al modului d-a-și exer-
cita suveranitatea ei, și poporul atenian, formulează
20 astfel delegațiunile poporului nostru:

„Națiunea modernă își exercită puterile ei prin
delegațiuni. Ea dă o delegațiune permanentă regelui
pentru executiv și administrativ. Ea dă o delegațiune
tim-porară corpurilor legiuitoare pentru control și
25 legiferare”.

Formularea acestei teorii este clară și categorică.
Delegațiune permanentă regelui pentru executiv și
administrativ, atît și nimic mai mult; delegațiune
tim-porară corpurilor legiuitoare pentru control și
30 legiferare, atît și nimic mai mult.

După d. Carp dar, deși regele are nețărmurita
putere d-a-și alcătui ministerele cum va voi, fără să
știe seama nici de partidele politice, nici de parlament,
nu are însă de la națiune decît „delegațiunea perma-
35 nentă pentru executiv și administrativ”, iar corpu-
rile legiuitoare, deși nu pot să stea alături cu regele în alcătuirea ministerelor, numai ele însă au dele-
gațiunea pentru control și legiferare.

În fața acestei enormități, în fața acestui furt de
prerogative și delegațiuni comis de d. Carp în pasivul
40 coroanei, să dăm cuvîntul *Constituțiunei*:

„Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și reprezentanți naționali”.

„Inițiativa legilor este dată fiecăruia din cele trei ramuri ale puterii legislative”. Adică Camerei, Senatului și regelui”.

Încăpe aci vro discuție, vro controversă? Desigur că nu. *Constituțiunea*, sub titlul III, art. 32 și 33, face din rege una din cele trei ramuri legislative.

Cum rămîne cu teoria carpiană?

10 Regele are numai o delegațiune permanentă pentru executiv și administrativ?

Corpurile legiuitoare singure au delegațiunea temporară pentru *legiferare*?

15 Cînd cineva comite asemenea copilării constituționale, noi credem că cel puțin nu are dreptul d-a-și boteza grupul cu porecla de *constituționali*, căci dovedește că *cartea de citire* pe care a citit-o mai puțin este, desigur, *Constituțiunea*!

III

20 Partidele *învechite*, partidele *istorice*, acelea cari au rămas *înapoi* și nu înțeleg *era nouă*, bogată în idei misterioase, apără, cu o energie demnă de ura facțiunilor politice, *regimul reprezentativ* și nu vor înceta această luptă decît în ziua cînd *Constituțiunea* va fi respectată și țara va reintra în drepturile ei.

25 Recunoaștem, și din aceasta ne facem o onoare, că luptăm pentru un ideal vechi, susținînd ca țara să-și aleagă în libertate reprezentanți săi legali și din majoritatea acestei reprezentanți să iasă ministerele pe care coroana să le învestească cu decretul ei. Recunoaștem, și din aceasta ne facem iarăși o onoare, că nu vom ceda niciodată ca facțiunile să ia locul partidelor, că nu vom ceda niciodată ca coroana să devie prizoniera ambițioșilor fără partid, în loc d-a sta asupra țării, la o egală distanță între partidele ei, lăsînd țării dreptul și datoria d-a-i indica pe acel partid în minele căruia înțelege a-și încredința temporar destinele ei.

B. Drliivranceu in anul 100."

Theater-, *tfjjjM* Kunst

LITERATUR-ZEITUNG

wit* • (.rtutowui.

Männer der /oii: ST. BARBL.1 DEL AVRAN<,1A

Portret din 1908 (revista *Theater-Kunst-und L Ueralur-Zeitun*^
din Viena si Cernăuți).

Această teorie este veche, dar va rămîne totdeauna nouă cît timp România se va guverna de un regim reprezentativ, cît timp va avea pe tronul ei regi constituționali, iar nu monarhi absoluți. Cu această școală veche, țările s-au unit și Principatele dunărene au devenit o Românie modernă; cu această școală veche, România a izbutit să trăiască independentă, să se înalțe la rangul de regat și să-și afirme în divanul european drepturile sale inprescriptibile d-
10 exista ca națiune liberă alături de celelalte națiuni mari.

Recunoaștem însă, și din aceasta nu facem o onoare d-lui Carp, că d-sa vine cu o teorie constituțională nouă, absolut nouă, cînd încearcă să dovedească legi-
15 timitatea unui guvern de uzurpatori prin afirmațiunea că regele, *alegînd pe consilierii săi, este de ajuns pentru ca ministerul să fie constituțional.*

D. Carp, cînd citește în *Constituțiune* cuvintele: „Regele numește și revoacă pe miniștri”, pune foarte
20 mult temperament, dar foarte puțină inteligență. D-sa crede și afirmă că regele poate să-și constituie cum va vroi ministerele pe cari le trimete înaintea corpurilor legiuitoare.

D. Carp, pedepsit de natură cu un temperament arogant și autoritar, crede că regele, în *numirea și revocarea* miniștrilor, are o putere nețărmurită. Dacă d-nu Carp ar fi rege, teoria sa ar fi o teorie de despot, dar, fiindcă altul este rege, teoria d-sale este de lacheu, iar nu de om de stat.

30 Să admitem că sub ministerul X s-ar face alegeri libere, că națiunea liniștită s-ar pronunța și ar trimite în parlament o majoritate a unuia sau a celuilalt partid. Ce ar face coroana? Dupe d. Carp ar fi liberă d-a-și alege miniștri din majoritate, din minoritate, ca și
35 din aceia cari nu îi indică nici majoritatea unui partid, nici minoritatea celuilalt.

La această concluzie imposibilă conduce noua teorie a șefului *constituționalilor*. La un absurd mai revoltător nu putea să ajungă. Școala nouă este compu-
40 să din oameni cu capete medievale sau cu suflete

servile cari renunță oricînd la demnitatea lor pentru beneficiul unei puteri dezonorante.

„Regele numește pe miniștri”. Ideea de *a numi* face pe d. Carp să invente noua sa teorie. În *a numi*, d-le Carp, nu intră, constituționalicește, prerogativa regală *d-a alege oricînd, oricum și pe* oricine. *A numi*, constituționalicește, coprinde cu totul altceva decît *a alege*. *A numi* coprinde partea și prerogativa decretală, *investitura celor indicați și, prin urmare, aleși de partidele țarei prin majoritățile reprezentățiunilor ei legale*.

„Regele numește sau confirmă în toate funcțiunile publice”, după *Constituțiune*, și cu toate acestea, nici în fapt, nici în principiu, nimeni nu tăgăduiește că *alții sunt aceia cari aleg pe funcționari* și în urma acestei *alegeri* maiestatea-sa regele numește pe cel ales.

Tot astfel trebuie să se întîmple și cu miniștrii. Coroana *decretează numirea* celor *indicați* și, prin urmare, *aleși* de majoritățile unor corpuri legiuitoare consultate prin reprezentanții lor.

Prerogativa decretală de *a numi* miniștri este partea exterioară, solemnă și maiestoașă, care aruncă asupra ministerelor alee aureola regală; este investitura publică și pompoasă pe care coroana o face deciziei luate de reprezentățiunea legală a țarei.

Cînd în trecutul țărilor românești, divanul alegea pe domn, domnul *ales* trebuia să fie *uns* și cu mirul sfînt al *mitropolitului* țarei. Și *ungerea* se făcea cu mare pompă, urmată de sărbători vesele, mai ales cînd domnul era iubit nu numai de cei cari îl alegeau, dar și de cei în numele cărora fusese ales.

Decretul prin care m.-sa regele numește pe miniștri în timpurile normale nu este altceva decît mirul cu care *unge* pe cei *aleși* de națiune conform cu principiile și uzurile regimului reprezentativ.

Iacă, d-le Carp, ce însemnează, constituționalicește, regele numește pe miniștrii săi.

‘Și în zadar veți scorni teorii noi pentru a susține un guvern neconstituțional; acest guvern este și *ales* și *numit* de coroană, iar miniștrii cari trec și se duc

din acest minister sunt și *aleși* și *numiți* fără ca majoritatea parlamentară să murmure, căci în această majoritate venală există conștiința că nu reprezintă voiața și drepturile națiunii, și mai ales există spaima că nu se va mai întîlni cu mandatul pe care, cînd nu l-a putut vinde, l-a terfelit prin tocmeli înjositoare.

IV

Partidele istorice și clasice, d-le Carp, nu se sfiesc d-a împărtăși și d-a susține o idee clasică în care se rezumă înaltul rol pe care coroana îl are în politica generală a țarei. Acest rol, d-le Carp, nu este d-a arunca coroana în luptele, în frămîntările și pasiunile zilnice, acest rol nu este acela d-a face pe rege complicele unei partide și adversarul celeilalte, acest rol nu este acela d-a distruge partidele prin cari națiunea și-a ales dinastia și a creat România modernă, în sfîrșit acest rol nu îngăduie maiestății-sale d-a se momi de facțiunile ambițioșilor al cărora ideal este ruina regimului parlamentar.

Regele, într-un stat constituțional, are rolul clasic, înalt și senin, d-a sta dasupra celor trei puteri, parlament, minister și justiție, veghind la ijiersuî lor regulat și armonic. Regele constituțional, deși prin prerogativele sale nu este străin de cele trei puteri de stat, totuși, prin modul lui d-a fi, d-a domni, face din această creațiune înaltă o *putere neutră*.

Fără această *putere neutră*, fără acest *suveran* care nu mai poate aspira la un grad mai înalt de mărire umană, celelalte puteri ar putea ajunge la anarhie, luptînd pentru preponderență, luptînd pentru cuvîntul cel din urmă, mai ales în momentele de criză.

Un exemplu istoric, desigur, este teroarea din marea revoluție franceză.

Teroarea urmează revoluțiunei. Dacă, după răsturnarea monarhului slăbănogit și a unei aristocrații corupte și jefuitoare, dasupra puterilor de stat s-ar fi așezat *puterea neutră*, oricare ar fi fost numele ei, nu afirmăm că persecuțiunile ar fi încetat, dar desigur

că Franța ar fi fost scutită de o anarhie sălbatică, de domnia bandiților de stat, a căror teroare a întrecut cu mult teroarea din luptele religioase, ba chiar teroarea și crimele din războaiele civile ale republicii romane.

Regele constituțional este o creațiune de echilibru, el nu face, ci împiedică d-a se desface armonia care trebuie să domnească între cele trei puteri de stat; el nu luptă, ci readuce luptele în limitele *Constituțiunei*; el nu distruge, ci veghează ca să nu se distrugă; el nu micșorează puterile de stat, ci veghează ca nici una din puteri să nu iasă din angrenajele lor naturale pentru a produce confuziune și exploziune în mecanica statului.

Iacă de ce rolul neutru și de echilibru al regelui constituțional este un rol mare și glorios.

Chiar când pentru un moment situațiunea devine anormală, rolul regelui constituțional nuse schimbă, deși se accentuează, deși se pare că trece dincolo de limitele unui rol neutru.

Cazul cel mai grav, în care rolul coroanei ar fi trebuit să rămîie același cu toate dificultățile, cu toate frământările, cu toate că pasiunile politice ajunseseră la un grad excepțional de mare, a fost în 1888.

Guvernul național-liberal, cu toate că era susținut de o mare majoritate, se retrage de la putere, fără a se gîndi o clipă la cele *trei somațiuni* atît de mult celebrate de d. Carp.

Se încearcă a se produce un nou minister, care să conducă afacerile statului și care să poată fi susținut de acea majoritate parlamentară. Această încercare nu izbutește.

M.-s. regele se găsea dar în această situațiune: majoritatea parlamentară nesusținînd decît ministerul d-lui Ion Brătianu, ministrul d-lui Ion Brătianu refuzînd d-a mai sta la putere.

Cazul, într-adevăr, este excepțional.

M.-s. regele, după cum afirmă d. Carp, era îngrijit și de răzbunările la cari fatal trebuia să ajungă liberalii-conservatori dacă ar fi format din ei un minister cu misiunea de a face alegeri.

Regele constituțional ce trebuia să facă în asemenea situațiune anormală? Pentru cine înțelege rolul neutru al suveranului constituțional, problema nu are decît o singură soluțiune.

Regelui constituțional îi era cu putință să puie în evidență cît de binefăcătoare este această putere neutră și de echilibru.

Regele constituțional nu avea decît să consulte țara. Sub ce minister? Sub un minister care să *reprezinte numai pe m.-sa regele*, minister însă *neutru*, minister de *tranziție*, minister care să *gireze* afacerile și care să nu aibă alt rol decît de a *ajuta*, **d-a multiplica** și **d-a răsfringe** asupra alegerilor *veghearea și grija coroanei ca voința națiunei să se pronunțe în deplină libertate*.

Rolul acestui minister trebuia să se încheie o dată cu alegerile, atît și nimic mai mult. *Un minister de tranziție trebuie să se identifice în politică cu neutralitatea regelui*.

Cînd însă d-voastră, d-le Carp, ați venit în parlament și ați declarat că „vă bucurați de încrederea regelui și că vă veți sili să dobîndiți și încrederea națiunei”, ați încetat d-a mai juca un rol constituțional și, ceea ce e mai grav, ați prezentat coroana ca dorind să iasă din rolul de putere neutră, din rolul înalt și senin pe care *Constituțiunea* i-l consacră.

D-voastră, d-le Carp, ați voit să transformați caracterul d-voastră neutru și tranzitoriu în activ și definitiv; d-voastră, fără partid, ați voit ca prin alegeri să vă creați un partid; d-voastră, prin opresiune și corupțiune, ați voit să înlăturați partidele politice, și aceste ambițiuni și sfîșieri de *Constituțiune* le-ați acoperit cu numele și persoana m.-sale regelui.

V

Teoria constituțională a d-lui Carp, nouă și unică în speculațiunile abstracte ale principiilor de drept constituțional, nu este pentru d-sa numai o fantazie, un caprițiu, o reverie alcătuită la gura sobei, numai de plăcerea d-a face ceva nou pentru satis-

facțiunea unui instinct de noutate. Teoria d-lui Carp este născocită pentru a da aparența de legalitate unor evenimente ilegale, pentru a momi opinia publică așa incit să vadă în seria ministerelor de la 1888 și

5

pînă acum o succesiune de ministere depărtate și înlocuite conform cu regimul nostru constituțional.
Dacă d. Carp ar fi constatat, într-un mod leal și serios, prerogativele coroanei, seria de guverne de la 1888 ar fi fost prezentate de d-sa ca niște formațiuni

10

anticonstituționale, iar întreaga situație politică ca o anomalie revoltătoare și periculoasă. Dar, dacă ar fi fost numai atât. D. Carp însă avea nevoie de o teorie care să acopere și să legitimizeze guvernul actual, un guvern de uzurpatori, guvern care stă la cîrma statului fără a se sprijini pe un partid avuabil și fără a

15

ține seamă de voința națiunii.

Pentru a apăra și susține un asemenea guvern, d. Carp nu avea decît să intinză prerogativele coroanei pînă a le face identice cu ale unui rege cu prerogativele împăiatului Germaniei. „*Sic colo, sic jubeo*”,

20

rezumă toată teoria constituțională a d-lui Carp. Și dacă într-adevăr m.-sa regele ar avea această putere constituțională în ceea ce privește ministerele, atunci ar fi absurd d-a mai avea un regim parlamentar, și mai ales ar fi o neghiobie a mai pomeni că toate puterile emană de la națiune. Dacă m.-sa regele ar *alege* și ar impune de fapt, ministerele, toate puterile statului ar emana de la rege și numai de la rege.

25

Dar d. Carp are nevoie d-a afirma că ar fi constituțional un discurs al d-sale de la înălțimea băncei ministeriale care s-ar termina cu formula: „*Rex voluit, rex fecit!*”.

30

Cu asemenea teorie politică ce minuni nu se pot face?

35

În martie 1888, ministerul Teodor Rosetti declară în parlamentul țarei că are încrederea regelui și se va sili să dobîndească și încrederea națiunii. Va să zică un minister fără partid, un minister extraparlamentar, un minister afară din națiune și din parlament declară că prin alegeri se va sili să dobîndească

40

o majoritate parlamentară. Cine nu înțelege cam de ce fel de alegeri este capabil acest minister și cam ce fel de majoritate ar putea să smulgă masei de alegători cînd alegerile vor fi precedate de cumplite vărsări

5

de sînge. Și cine nu și-a pus întrebarea: ce fel de minister este acesta cînd se coboară din anticamerile palatului pentru a da ochii cu alegătorii, avînd într-o mîna baioneta și ciomagul, iar în cealaltă bugetul și onorurile?

10

Nimic nu poate apăra pe un asemenea minister de acuzațiunea gravă că a funcționat prin sfîșierea

Constituțiunei. Nimic, afară de teoria constituțională a d-lui Carp: regele și-a ales pe miniștrii săi, ministerul este constituțional. „*Rex voluit, rex fecit!*”.

15

În noiembrie 1888, ministerul Teodor Rosetti se modifică esențial. Alt program; alte legi; altă preponderență și tendință. Cuvîntul în minister îl au d. Lahovari-Vernescu, în loc de d. Rosetti—Carp. Parlamentul, fie chiar că ieșise din uimirea și surprinderea națiunii, nu hotărîse de această metamorfoză ministerială. Și s-a văzut în urmă că nu era cu puțință în acest bazar de conștiințe să se pronunțe o majoritate de partid. Cum se explică această nouă surprindere ministerială? Teoria d-lui Carp răspunde:

20

25

„*Rex voluit, rex fecit!*”.

În martie 1889, majoritatea care susținea ministerul Teodor Rosetti și ministerul Rosetti-Vernescu se pomenește cu ministerul Catargiu; în noiembrie 1889, înainte d-a se deschide parlamentul, ministerul Manu ia locul ministerului Catargiu; în 1890 parlamentul se deschide și, după elogiile ce coroana aduce miniștrilor în mesagiul ei, cabinetul se modifică înainte d-a se alege biroul Camerei și al Senatului; după această *fortificare* a ministerului, ministerul imediat primește un vot de blam. Ministerul blamat apare a treia zi pe banca ministerială. Senatul nu se dizolvă și guvernul rămîne la postul lui.

30

35

Ce teorie constituțională ar fi în stare să legitimizeze această serie de ministere, și mai ales ministerul concentrat? Desigur că numai invențiunea surprinzătoare a d-lui Carp, dacă ar fi împărtășită de opinia

40

publică, de oamenii de stat și de comentatorii dreptului constituțional, desigur că numai această teorie îndrăzneată se poate invoca de pe banca ministerială.

„*Rex voluit, rex ferit!*”

- 5 t) ar națiunea, în curînd, va deosebi destul de limpede pe aceia cari i-au uzurpat drepturile ei, acoperindu-și odiosul atentat cu exploatarea coroanei.

VI

- 10 Dacă d. Carp ar fi meditat mai mult și mai bine asupra partidelor, desigur că ar fi înțeles cum se formează și cum se impun partidele, care este rolul lor una față de cealaltă și care este rolul lor față de națiune. Dacă
- 15 d. Carp ar fi meditat o părticică măcar din timpul de cînd face politică asupra acestor probleme, d-sa s-ar fi convins că partidele nu se improvizează, nu se inventă, nici chiar de rege, că partidele nu se distrug, nici chiar de rege, că, dacă partidele se înlătură, regimul constituțional încetează și lupta fatal este
- 20 scoasă pînă în cele din urmă din limitele legale; s-ar fi convins, d. Carp că, fără cele două partide ale țării, regim reprezentativ nu este cu putință. Și, desigur, d. Carp, intrînd în luptă cu asemenea convingeri, s-ar fi sfiit d-a expune opiniei publice oridicula
- 25 teorie constituțională.
- în contact direct cu națiunea nu se pot pune nici regii, nici miniștrii, ci numai partidele. Partidele politice au ramificări întinse în țară, pătrund masele electorale prin reprezentanții lor, și din discuțiunile
- 30 și schimbările de vederi cari se petrec în totalitatea sumedeniilor de mici grupulețe și adunări și din micile și marile întruniri publice se determină curențele mari și conștiințe ale națiunii în favorul uneia sau a celeilalte partide. Numai partidele politice pot să determine
- 35 curențele generale, numai ele pot să ridice marea voință a națiunii, voința unitară și conștiință, numai dar ele au dreptul d-a vorbi în numele țării; ambițioșii fără partid nu pot vorbi decît în numele

lor personal, iar o facțiune politică cel mult în numele unei localități uluite pentru un moment.

- 5 Cînd m.-sa regele se adresează națiunii și îi cere avizul ei, dacă nu ar exista partidele bine definite pentru masa alegătorilor, acest consult ar rămînea fără nici un efect. Pentru a pune în evidență acest adevăr elementar n-avem decît să luăm ipoteza următoare : să admitem că partidele istorice, pentru motive grave, se hotărăsc să nu se prezinte în lupta electorală. Alegătorii nu mai aud discutîndu-se înaintea
- 10 lor cele două tendințe cunoscute și naturale de liberalism și conservatism; alegătorii nu mai văd în luptă cele două drapele cunoscute; în schimb însă se pomenesc cu stegulețe personale. Din acest consult al națiunii nu pot ieși decît 183 de deputați fără coeziune politică și, prin urmare, fără grupare în jurul vreunei tendințe mari, în jurul acelor tendințe, singurile concrete pentru națiune, singurile înțelese de ea. Ce va înțelege coroana din acest consult? Nimic,
- 20 absolut nimic, căci cei trimeși să reprezinte voința generală a națiunii nu pot reprezintă decît caprițiile personale, capriții cari nu se pot însuma, fiind eterogene, pentru a obține voința generală și conștiință a națiunii.

- 5 Ce va face coroana?

Cu cine și cum va conduce destinele țării? Coroana va asista, cum astăzi asistă, la faceri și desfaceri de majorități parlamentare, la voturi și răzvoturi, la un scandal care nu onorează nici națiunea, nici coroana și va vedea petrecîndu-se fenomene de anomalie politică cari nu sunt nici în interesul țării nici al coroanei.

Partidele politice premerg înființarea regimului constituțional, ele se formează cu încetul și cu greu și cu vreme îndelungată, ele se elaborează în sinul națiunii într-un mod organic, și, cînd ele nasc, națiunea iese din regimul personal și trece în regimul constituțional și reprezentativ. La noi, ca și aiurea, partidele politice au premers *Constituțiunea* noastră.

40 între națiune, *Constituțiune* și cele două partide politice sunt legături atît de organice, încît nu poți

să te atingi de unul din acești factori politici, fără a învălmăși și distruge pe celelalte două.

Iacă de ce avem dreptul d-a afirma că d. Carp, cînd susține că bine a făcut coroana d-a conduce națiunea înlăturînd partidele istorice, singurile partide politice, nu servește nici națiunea, nici coroana. Cu asemenea teorii politice ordinea stabilită se răstoarnă și în locul regimului reprezentativ se aşază regimul personal, atît de fatal legat în țările constituționale cu anarhia cea mai primejdioasă.

Să încheiem aceste notițe cu revolta sinceră pe care ne-o inspiră teoria că *regele alege pe consilierii săi*.

Nici vorbă că un minister trebuie să aibă consimțămîntul coroanei pentru a putea guverna, dar cine *indică* coroanei, cine *alege* pe miniștri este parlamentul, iar nu coroana. Așa s-a petrecut la noi pînă acum, așa se petrec lucrurile pretutindeni unde domnește regimul reprezentativ.

Și faptul este logic, este firesc, nu numai conform cu spiritul *Constituțiunei* și cu uzurile parlamentare.

Consilierii regelui sunt trimeși de la națiune la rege, iar nu de la rege la națiune. Consilierii regelui expun coroanei preocupările, nevoile, durerile și aspirațiunile națiunei, iar nu vin de la rege pentru a expune națiunei preocupările, nevoile, durerile și aspirațiunile personale ale regelui. Iacă de ce este și logic, și natural, și constituțional ca majoritățile parlamentare, cari' în stare normală reprezintă națiunea, să *design*e, să *aleagă* pe miniștri, iar coroana să-i învestească cu consimțămîntul său, conform prerogativei sale decretale.

Teoria d-lui Carp este bună în Prusia, la noi este monstruoasă și condamabilă.

VECHI ȘI BANAL

Într-o luptă de un an de zile, un mare scriitor francez a încheiat polemica, spunînd adversarilor săi: „M-ați acuzat de multe ori că multe din cele ce am afirmat și susținut pînă acum sunt și vechi și banale. Eu mă bucur că le credeți astfel, căci numai adevărurile necontroverabile sunt și vechi și banale”.

Cînd noi susținem că țara nu cunoaște decît două partide politice, ce e drept, acest adevăr e și vechi și banal; nu există un om de bună-credință și onest care să creadă și să susție contrariul sau altceva.

Cînd noi susținem că nu numai la noi, dar nicăieri nu se poate pune în practică regimul constituțional decît numai prin ajutorul acestor două partide istorice și clasice, afirmăm un fapt și banal și vechi; nimănui, din cei cari au scris asupra țărilor constituționale nu i-a trecut prin minte să creadă și să susție că regimul constituțional ar putea funcționa cu trei-patru și mai multe partide sau grupuri politice. E o ba-

lanță politică în țările constituționale, așa cum sunt și celelalte balanțe: cu două talere și cu un punct de sprijin. Punctul de sprijin este în națiune, și, dupe timp și împrejurări, se ridică cînd un'taler, cînd celalt, cînd un partid, cînd celalt. Dar e banal și vechi. În tot trecutul primului stat constituțional, acest adevăr se verifică, și de o jumătat de secol el

se verifică în toate statele europenești înzestrate cu o constituțiune liberală și democratică.

5 Cînd noi susținem că partidele țării nu se inven-
tează de un om, că ele nu se improvizează de un gu-
vern, că ele nu pot pieri decît o dată cu regimul con-
stituțional, că suveranul nu are dreptul și puterea d-a
le distruge, că ele se dezvoltă cu timpul fără soluțiune
de continuitate și fără salturi, că liniștea și progresul
io unei națiuni provin din lupta acestor două puteri ad-
versare, că consecința înlăturării amîndorora de la
putere este falsificarea regimului reprezentativ, de-
căderea regimului parlamentar și în cele din urmă
anarhia și primejdia și pentru națiune și pentru co-
roană, știm foarte bine că susținem niște verități și
15 banale și vechi.

Dar tocmai fiindcă sunt și banale și vechi scot din liniște și din răbdări pe guvernul actual.

20 Un guvern care nu stă la putere decît prin încrede-
rea coroanei stă contra națiunei și sfîrșitul lui va fi
trist în curînd, iar de va întîrzia mai mult timp să
guverneze contra voinței generale va sfîrși sub teribi-
lul aviz al națiunei.

25 Recunoaștem și noi că guvernul actual, fie în par-
lament, fie prin presă, opune teorii noi la vechile și
banalele teorii constituționale, cunoscute și admise
nu numai de partidele istorice și clasice, dar și de opi-
niunea publică, dar și de țara întreagă.

30 E o teorie nouă constituțională a susține că un
guvern fără partid poate sta la cîrma statului; e o te-
orie nouă că un guvern poate reveni în parlament după
fiecare vot de blam ca să ceară un răzvot de încredere;
e o teorie nouă cînd se susține că regele are prerogativa
d-a numi oricînd și pe oricine la guvern; e o teorie nouă
cînd se susține că regele poate schimba guvernele in-
35 dependent de majoritățile parlamentare; și mai ales
este o idee cu desăvîrșire nouă d-a susține că este în
interesul coroanei și al țării d-a opune anticamerile
palatului voinței generale a națiunei.

Sunt și banale și vechi în ordinea civilă și morală
adevărurile: cine fură este hoț, cine ucide este asasin
și cine minte este mincinos.

Dacă metoda întrebuițată de concentrați în po-
litică îl vor întrebuița și în ordinea civilă și morală,
desigur că vor ajunge la ideea cu desăvîrșire noi: cine
fură este om cîstit, cine ucide este om inocent și cine
minte spune adevărul.

JUGUL VIZIRULUI

- Parlamentul și-a luat vacanție. Guvernul se liniștește pentru sfintele sărbători de Crăciun. Au muncit mult, ce e drept, și parlamentul și guvernul, au votat
- 5 răspunsul la mesagiul tronului și au primit binecuvîntarea coroanei. De la 15 noiembrie pînă la 20 decembrie nu sunt decît 35 de zile, un timp destul de scurt pentru a se vota marea operă a raportorului CC.Arion în Cameră și a raportorului Ath.Popovici în Senat.
- 10 Constatăm dar că și parlamentul și guvernul au drept la odihnă, au drept, cum se zice în românească neaoșe, să-și mănînce porcul, să-și închege piftiile și să-și umple caltaboașele.
- 15 Și, pentru că concentrații au scăpat pentru cîteva zile, era natural să se dea la petreceri în publicitate. Așa, de pildă, junimiștii renunță la ideile noi, la noile teorii constituționale și se aruncă pe o cestiune veche: disciplina noastră și jugul d-lui Ion Brătianu, jugul „vizirului”.
- 20 La guvern, ca și în opoziție, d.Ion Brătianu poruncește partidului, îl mișcă cum vrea, îi dă cuvîntul sau i-l ia, îl face să voteze sau să renunțe la vot, îl scoate pe stradă sau îl strînge la club sau chiar îi dă ordin de zi să nu iasă din domiciliu. Pe scurt, junimiștii o spun: ceea ce Holden face din păpușile sale, Ion Brătianu face din membrii partidului.
- 25

Un jug mai greu să fie cu puțință? Desigur că nu. Jugul vizirului e greu. Vai de cel care intră în armia liberală, căci liberul lui arbitru încetează d-a mai funcționa!

- 5 în parlament, d. Ion Brătianu fiind la putere, deputații și senatorii cereau cuvîntul d-lui Ion Brătianu. în opozițiune, chiar dacă d. Ion Brătianu citește la Florica, i se telegrafiază din întruniri publice dacă cutare sau cutare are cuvîntul, și d.Ion Brătianu răspunde: are sau nu are cuvîntul. Pînă la sosirea acestei telegrame d. Orăscu prezidează întrunirea publică, dar nici un orator nu se suie la tribună.
- 10 Iacă ce constată *Constituționalul* cînd își uită d-a debita opiniei publice idei noi, teorii noi, reforme noi.
- 15 Jugul vizirului e greu, e zdrobitor, e sufocant, un alt jug mai greu nu a existat pînă acum.
- Dar întrebarea se ridică. Dacă e așa de greu acest jug, cum se găsesc atîtea mii de oameni cari să-l poarte cu o resignație divină?
- 20 Dar să lăsăm această întrebare fără răspuns. Cestiunea fiind mai grea chiar decît jugul vizirului, nu se poate dezlega decît de niște „căldări occidentale”, vorba d-lui Carp, în care fierbe cultura occidentală cu zgomot mare și clocote spumînde.
- 25 Ceea ce ne pune pe gînduri, pe noi cari suportăm încă acest jug greu, este modul și timpul, cum și cînd unii au scuturat acest jug al vizirului.
- Și d.Carp a suportat acest jug; și d.Maiorescu a suportat acest jug; cît pentru d-nii Nica și Negruzzi,
- 30 jugul vizirului era foarte ușor, căci pentru d-lor erau încîntați că poartă numai un jug figurat.
- Dacă d.Carp susținea că finanțele țării sub d.Ion Brătianu erau mai mult decît prospere, cauza nu era alta decît jugul vizirului. Așa îi porunca, așa vorbea.
- 35 Dacă politica exterioară a d-lui Ion Brătianu, căci p-atunci nu era numai a regelui, era înălțată în slava cerului de elocința pregătită a d-lui Carp, cauza nu era alta decît jugul vizirului. Așa porunca d. Ion Brătianu, așa vorbea d.Carp. Dacă alegerile sub
- 40 d. Ion Brătianu, erau libere, pe cînd partidul național-

liberal alegea pe câțiva junimiști, cauza nu era alta decît jugul vizirului, căci din acest jug fermecător ieșea d.Carp, d.Maiorescu, d.Negruzzi și d.Nica. Dacă d.Carp a primit să reprezinte guvernul d-lui Ion Brătianu la Viena, cauza nu este alta decît jugul vizirului: d.Ion Brătianu a poruncit și d. Carp a plecat. Dacă d.Carp acuza pe conservatori de putrejunie și era gata să intre împreună cu d.Maiorescu în ministerul d-lui Ioan Brătianu, cauza o veți căta zadarnic în altă parte dacă nu vă veți gândi la jugul vizirului, care apăsă asupra d-lui Carp ca o fatalitate orientală și antică.

Atîția ani de zile să apese asupra d-lui Carp un jug atît de greu, desigur va rămînea în istorie o enigmă pe care secolile viitoare nu o vor putea dezlega. Acest jug să-l poarte naționalii-liberali poate că s-ar mai înțelege pentru viitorime, dar d.Carp, care a salvat Dunărea, care a pacificat Europa, care era primit de împăratul Austriei, ori de cîte ori îmbrăca vasmintele poleite de cavaler al Camerei și care veșnic a frondat contra tuturor, începînd de la d.Negruzzi și trecînd peste capul și voința cancelarului de fier, iacă ce va fi inexplicabil pentru istoricii viitorului cînd se vor ocupa de marea figură a d-lui Carp și de jugul fatal al d-lui Ion Brătianu.

Un singur lucru va pune pe gânduri pe istoricii viitorului. Se vor gândi la atîția ani de pasivitate, de marionetă a la Holden a d-lui Carp și vor rămînea uimiți în fața marelui moment cînd d. Carp a scuturat acest jug fatal. Și desigur că vor zice: „Petre Carp, într-un moment de elevațiune morală și de cavalerism, a zguduit fatalitatea și a aruncat la pămînt jugul vizirului”. Și acest moment de elevațiune morală îl vor pune, păstrînd ordinea cronologică, în ajunul retragerii d-lui Ion Brătianu de la putere. Și de la d.Carp, trecînd la figurile de a doua mînă a cîtorva tineri valoroși, le vor preciza și lor momentul care le face onoare cînd s-au scuturat, urmînd exemplul d-lui Carp, de jugul fatal al d-lui Ion Brătianu. Și de doi din ei, rezervîndu-le locul de onoare, istoricii vor constata:

„Doisprezece ani acești tineri de geniu au suportat

jugul vizirului pe cînd vizirul era la putere: apoi trei ani au așteptat ca vizirul să vie la putere, și au dus cu resignație jugul fatal, dar, văzînd rezultatul alegerilor comunale, au crezut că vizirul nu vine la putere la 1 ianuarie 1891 și s-au simțit ridicați la elevațiunea morală și cavaleriească a d-iui Carp 'și au zguduit jugul fatal al d-lui Ioan Brătianu".

Așa va vorbi istoria, glorificînd caracterele acelora cari au sfărîmat jugul vizirului, și dînd deplină dreptate celor de la *Constituționalul*.

JUDECĂTORIILE,

Erai la tribuna parlamentului, palid, slab, aiurit, furios, spumînd, tremurînd ca o fantomă în convulsii, erai la tribună și te băteai în piept, judecătorule, și doreai ca țara întreagă să te vadă în minie și să simtă ura ta adîncă, pentru că tu ziceai că cercetezi, că cîntărești, că judeci și răsplătești dupe cum merită pe un om din a căruia minte și voință s-a ridicat un popor întreg în rîndul celorlalte popoare ale funiei.

10 Il judecai. Nici marele instituțiuni financiare și de credit, nici gloria armelor noastre, nici independența țării, nici coroana regală pusă pe fruntea primului rege român, nici viața nouă și intensă a poporului românesc și nici aspirațiunile lui eroice nu ți-au clintit

15 balanța judecatei tale, a judecatei lungi, de 10 zile și mai bine. Tot ce făcuse acel om, acel geniu cutezător, mare și românesc nu însemnau nimic pe lingă para nestînsă care te ardea adine, judecător fără de seamăn în ura ta fără de margini.

20 Acel om comisese o crimă mai mare decît toate crimele și tu nu i-o puteai ierta, și cu atît mai crud te arătași, cu cît un popor întreg te privi, pârînd a-ți zice: „Sfîrșește odată, căci mă insultî pe mine”. Judecătorule, aveai dreptate și neamul românesc se înșela.

25 Aveai dreptate: acel om mare și-aducea cîte o butelie de apă în sacul lui de voiaj și nu o plătea drumului de fier și nici că da, ca pentru o butie cu vin, o mare

vamă primăriei. Iacă o crimă pe care trebuia s-o expieze; și tu l-ai judecat două săptămîni pentru două pahare de apă. Orce ar zice românul, orice va zice istoria și toți acei cari l-au admirat, tu ți-ai făcut datoria, o datorie pe care numai oamenii excepționali ca

5 tine o pot înțelege. Și cît de mult ai suferit că parlamentul și legile țării nu au îngăduit decapitarea unui geniu pentru un căuș de apă. Consoală-te însă, tu, ți-ai făcut datoria pînă la sfîrșit.

10 Cînd dar pentru un căuș de apă de la Dumnezeu ai acuzat și ai osîndit cu atîta înverșunare pe un om care-și ridicase neamul în rîndul lumii, ce vei zice despre un om care, nefiind cunoscut decît prin procese scandaloase, prin risipă, prin deboș, prin cinism, prin

15 murdării și prin palme, jefuiește din masa bolnavilor, rupe din cămașa prostituatelor, dărimă azilul nefericiților și lasă pe sărmanii nebuni să piară de frig acolo unde ei întotdeauna au găsit căldură pentru îndurerațele lor trupuri? Ce zici, tu judecător teribil, carele ai

20 ridicat securea d-asupra unui sfînt prins cu un pahar de apă din izvorul său, ce zici despre un om care ia velința și cearșafurile muribunzilor, otrăvește cu aer pestilențial pe aceia cari aspiră la viață, răpește somnul inocenților copii, torturează pe lăuzile cari nu au

25 altă scăpare și adăpost decît spitalul și întinde o masă plină de viermi, acelor cari nu se pot ridica din paturile lor de milă și de suferință? Și ce sentință ai da în contra acestui om care, cauzînd ruina, durerea, foamea și pesta, el să plimbă și petrece, risipind banul îndureraților lăsați în urma sa? Fii drept, o clipă măcar în viața ta excepțională, și gindește la teribilul proces al paharului cu apă și cîntărește cu aceeași balanță pe devastatorul azilelor de bolnavi și de muribunzi. Și, dacă ai fi drept o clipă măcar, n-ai întreba de numele acestui om fatal și sinistru, ci, legînd de un stejar înalt o fringhie lungă, te-ai arunca în ochiul ei și cletenarea ta în aer ar fi cea din urmi sentință a marelui judecător, a Catonului fără de seamăn, cea din urmă și singura dreaptă, umană și divină.

40 Cînd acela cu care ai lucrat și ai biruit te acuză și te condamnă și cînd acest om bătrîn este șeful urnii

partid și ai unui guvern și totuși nu se mai poate opri de a-ți deseri toate isprăvile pe numele lor, toate jafurile și turpitudinile, chiar cu riscul d-a se înjosi și d-a arunca o tristă umbră peste bătrânețile sale, înțelegi prea bine că nu ai altceva de făcut, nici altă sentință de dat.

Dintre toate imputările însă ce ți s-a adus de bătrînul ministru de interne, una din ele a uimit pe toți aceia cari te cunosc bine și de demult. Cum, tu Catone, să fii atît de ingrât? Tu să nu fii mai uman cu secția prostituatelor? Aveai datorii vechi de plătit, din vremi grele, din vremi de nevoie, aveai un adăpost bun și o mîncare delicioasă de întors, aveai o mare datorie de conștiință de împlinit. Ori de unde va ieși blestemul, poate să nu te-ajungă, fie chiar al nefericiților copii; gîndește-te însă că blestemul ieșit din acea secție ar putea să te covîrșească prin scăpărarea unui trecut de o memorabilă industrie.

Și cînd te gîndești că Nicolae Blaremburg a judecat două săptămîni pentru o butelie cu apă pe omul care a făcut mărirea României!

E rușinos, e dureros, e uimitor.

1892

Sărbătorind începutul anului 1891, m.-s.regele, după ce arată pe scurt cam ce semnificare are pentru el și dinastia țarei, exprimă via dorință d-a vedea domnind în România „pacea liniștea și concordia”. Urarea suveranului era plină de înțeles și umplu de bucurie inimile tutulor acelora cari cred că ce vine de sus este numai lumină pură și adevăr binefăcător. Ce e drept, urarea aceasta venea după niște frămintări extraordinare, cari duraseră trei ani și se anunțau tot atît de amenințătoare în continuitatea lor indefinită. „Pace, liniște și concordie” acolo unde nu e nici repaus, nici senin e tot ce poți dori mai bine din tot ce te-ai milostivi să dorești pentru o țară, pentru un popor.

Intrucît s-a realizat dorința suveranului țara știe și regretă că urările suveranului ei nu s-au îndeplinit decît numai pentru zilele de 10 și de 11 mai. Și „pacea, liniștea și concordia” din aceste zile sunt datorite numai acelora cari au hotărît să nu turbure nici chiar cu doliul lor, cu cel mai mare doliu ce l-au purtat vreodată, sărbătoarea monotonă și tihnită, cu defileurile ei înțelepte și neînsuflețite și mai ales cu discursurile ei d-o solemnitate higienică, fără emoțiuni și fără aspirațiuni, așa cum se cuvine în salonul unui mare și scump bolnav aromit într-o ațipire binecuvîntată de Dumnezeu și de oameni.

în anul cu „pacea, liniștea și concordia”, două dizolvări a corpurilor legiuitoare au avut loc și au fost acordate de către suveranul doritor de „pace, liniște și concordie”. Cîtă pace, liniște și concordie copri-
5 două dizolvări într-o jumătate de an credem că e de prisos a mai spune.

Și anul 1892 începe după o frământare de patru ani cu alegerile generale de Cameră și de Senat din februarie. Și aceia cari sunt chemați să prezide la alegeri au
10 trei figuri dominante: pe d. Lascăr Catargiu, al căruia nume va rechema vecinie noțiunea de „ciomag”, pe d. Al. Lahovari, a căruia trăsură caracteristică în materia de alegeri este: „*Mitraillez-moi cette canaille*”, și pe d. P.P. Carp, al căruia ideal de stat, întotdeauna și în toate, este „regele și dorobanțul”. Începînd astfel
15 anul 1892, ce ar fi putut dori regele pentru regatul și poporul românesc? în fața nedomiririi din afară și a nemulțumirii evidente dinlăuntru și în legătură cu dizolvarea acordată d-lui Catargiu printr-o răsturnare a posibilului și admisibilului, i-ar fi fost foarte
20 greu suveranului să ureze ceva pentru națiunea română. Dacă viile sale dorințe, din anul trecut, au rămas atît de departe de realizarea lor, ce înțeles ar fi avut altele noi și înalte urări pentru anul 1892
25 din partea coroanei, care a crezut că rămîne în chemarea ei cînd a creat situațiunea actuală? Cînd aprinzi un foc mare ce înțeles mai poate avea dorința d-a se stinge cît mai grabnic?

Românul are un cuvînt al său pe care-l spune la zile mari și la onomasticele rudelor și bunilor prieteni: „tot ce dorești”. Adică românul în înțelepciunea
30 lui a văzut că a ura cuiva bani, mărire... dorința omului. Ce ar folosi banii unui bolnav? Ce ar folosi mărirea unui deziluzionat? Ce ar folosi norocul material în fața unei nenorociri morale? Și de aceea românul știe el ce zice cînd te felicită cu „tot ce dorești”.
35 Este însă și aci o finețe a românului. Cînd te felicită astfel, el știe ce dorești, dar nu îndrăznește să-ți spuie

chiar pe față, fiind vorba despre vro dorință intimă și delicată.

În sărbătorirea anului 1892 suveranului i-ar fi fost greu să mai repete aceeași urare de „pace, liniște și concordie” în ajunul unor alegeri generale prezidate de trinitatea Lascăr Catargiu, Al. Lahovari și
5 P. P. Carp. Iar cît pentru *tot ceea ce dorește poporul românesc*, îi trebuia suveranului să știe din cei 25 de ani de domnie, dacă nu tot, dar o parte din ceea ce dorește poporul românesc, și în acest caz regele ar fi putut să ia cuvîntul poporului și să-l prezinte poporului. Cînd însă suveranul s-a înconjurat de cei mai puțini cunoscători ai românilor și a ascultat de sfaturile perfide ale acestora, s-a dovedit un lucru:
10 că suveranul a pierdut pentru un moment firul dorințelor mari ale poporului românesc. Și, așa fiind, suveranul nu ar fi putut ura nimic națiunei române care să nu-i aducă aminte că suveranitatea ei este grav atinsă și aspirațiunile ei sunt rău întîmpinate de aceia
15 cari stau în jurul coroanei.

Anul 1892 începe prin absența și tăcerea regelui. Cine știe dacă tăcerea nu va fi mai ugurliă. Cînd regele a dorit „pace, liniște și concordie”, se știe
20 ce a fost pe capul României. În 1892 regele tace și națiunea va trebui să dea marea lecțiune uzurpatorilor prerogativelor ei pentru ca în 1892 să realizeze urările regelui din 1891.
25

¹ Pagina periodicului de la Biblioteca Academiei este deteriorată (n. ed.).

NEROZIA LOR

Organul cel mai cutezător și adeseaori cel mai nerod, din câte apără concentrarea reacționară este, desigur, *Constituționalul*. Și partea neroadă începe de la titlu, adică de la cap. Avea vrun rost sau nu acest titlu de *Constituționalul*? Este indiferent a duce discuția în trecut. Se pretindea că s-a format un grup nou, grupul constituționalilor, cu un club pe domiciliul căruia stă și acum, scris în tuburi de fier: Clubul constituționaliilor. Și așa fiind se putea înșela mulți de a crede că era foarte logic un organ cu numele de *Constituționalul* care să apere marile idei—taine ale grupului nou cu domiciliul de pe bulevard.

Dar acum ce rost mai are acest nume și acest organ?

Se știe că acela căruia porumbeii îi zic *șeful* a trecut cu arme și bagaje — arme tocite, dar arme, și bagaje puține, dar bagaje — în cortul d-lor Lahovari-Catargiu, ce înțeles dar mai are și numele organului și organul în sine? D.Carp a dus în tabăra conservatorilor-reacționari pe toți tinerii cari au consimțit a juca rolul unor mobile inconștiente sau a unor sclavi albi și, lipindu-le pe frunte un bilet cu eticheta *conservator pur*, i-a prezentat d-lui Catargiu și i-a îngenucheat baș-boierului d. Al. Lahovari. Ce e drept, pe fruntea acestor oameni, cape niște uluci pline cu afișe, se zăreau petecile vechilor etichete de *junimiști* și *constituționali*, dar de astă dată d. Carp le-a lipit de frunți benzi mai

late și le-a imprimat cu caractere mai mari noua etichetă a acestor oameni fără nici un fel de caracter. Turma întreagă, ca un stol de păcate, s-a dat îmboldită de golul pîntecelor și de pustiul capului, s-a dat reacțiunei pe girul marelui zeflemist, d. P. P. Carp. Și dacă turma a trecut dincolo și dacă clubul lor nu mai există și dacă statutele formațiunei lor sunt distruse și dacă ei nu mai pot zice „noi junimiștii” sau „noi constituționali”, pentru ce acest organ și pentru ce sub numele de *Constituționalul*? Se știe că'd. Catargiu a primit turma și pe șeful ei cu condițiune ca să nu mai existe nimic din câte au existat în staulul junimiștilor.

Iacă de ce nerozia și ridicolul încep de la începutul primei pagini a organului foștilor junimiști și foștilor constituționali. Mai la vale nerozia, cînd trufășe, cînd trivială, umple coloanele acestui organ mort, ai căruia ideal astăzi este concentrarea conservatorilor puri. Foștii junimiști vor să-și plătească favoarea d-a fi primiți lingă amicii d-lui Catargiu și Lahovari, și pentru aceasta nu se sfîșie nici de calomnie, nici de nerușinare, nici de nerozie. După zile și după momente, după cum li se fîgăduiesc mai multe scaune sau mai puține, după cum li se deschid perspective mai adînci sau mai turtite, foștii junimiști și-aleg armele veninoase ale calomniei, armele murdare ale cinismului sau armele de carton argintuit ale neroziei. După fîgăduială și perspectivă variază și stilul și conținutul atacurilor îndreptate în contra noastră, căci acești foști liberali, foști junimiști, foști constituționali, fac parte din clasa acelora cari trăiesc și înaintează prin vilipendarea și bîrfirea adversarilor tutulor partidelor cari vin la putere.

În numărul de astăzi, întreg articolul de fond, intitulat *Tactica lor*, este plin de nerozii. Probabil două cauze au contribuit la acest fenomen: mai întîi fierea are și ea o limită cantitativă, și mai ales cînd o storci într-un mod artificial — după o ferocitate de gîndire și de stil de 10 zile, foștii junimiști au scăzut la un fel de orașav de nerozii —, și al doilea, peste entuziasmul

lor bătrînul Catargiu, sub inspirațiunea d-lui A. I. Lahovari, a turnat o găleată eu apă rece, firește, e cestiunea de scaune și d. Catargiu a început să reducă numărul scaunelor. Și entuziasmul foștilor junimiști producînd în ei calomnia și ferocitatea, încetarea entuziasmului nu poate corespunde decît cu nerozia și platitudinea. Iacă, după părerea noastră, cele două mari cauze cari explică pe deplin toate neroziile din articolul intitulat *Tactica lor*.

Să relevăm trei, numai trei, din lungul șir al neroziilor lor. Foștii junimiști cred că este destul să spuie că actualul guvern este un guvern cinstit pentru că să-și cîștige simpatia și admirațiunea tuturor. Ce o fi înțelegînd ei prin cinstit? Dacă înțeleg ceea ce de obicei se înțelege și este admis în fața legilor, atunci ar fi trebuit să zică: guvern de oameni cinstiți. Dacă însă vor să alăture pe cinstit lîngă guvern pentru a înțelege un guvern cinstit politicește, în acest caz nerozia este patentă. Ce fel de guvern cinstit este acela care stă la putere prin înlăturarea *Constituțiunei* și care a deschis tîrgul de conștiințe prin decretul regal de prorogare? Ce fel de cinste politică are guvernul acela care se compune din oameni ce s-au tratat între dinșii pînă mai ieri de reacționari, de dezertori, de trădători și de ambițioși ordinari? Ce fel de guvern cinstit este acela cînd este compus numai din oameni vestiți în alegeri prin fraudă și teroare?

Dar *Constituționalul* voiește să apere pe acest guvern cinstit de „propaganda șireată și ocultă a naționalilor-liberali”. Ce va fi înțelegînd acești foști constituționali prin *propaganda noastră șireată și ocultă*? Nu pot înțelege nimic, și de aceea este cea de-a doua ilustră nerozie pe care foștii junimiști o aștern în coloanele lor. Propaganda noastră este fățișe și clară. Lupta noastră contra uzurpatorilor este limpede și categorică. Unde este șiretenia și unde ocultul?

A treia nerozie încheie articolul *Constituționalului*. Știți de ce guvernul actual este politicește onest și

iubit de națiunea întreagă, începînd de la rege și pînă la pălmaș? Pentru că, dupe amicii d-lui Carp „poporul este la urmă și din fire conservator”.

5 Poporul românesc este conservator! De cînd? Ne-apărat de cînd turma junimistă a fost vindută d-lor Catargiu-Lahovari.

Dar asupra acestei nerozii cu proporții extraordinare vom reveni. În ea se coprinde idealul și moralitatea foștilor junimiști.

CINSTE!

- Cuvîntul cel mai des întrebuințat de către noii tovarăși ai d-lor Lascăr Catargiu și Alexandru Lahovari este cuvîntul *cinste*, în toate formele pe cari le îngăduie
- 5 gramatica și limba românească. Foștii junimiști sunt reduși aproape exclusiv la această laudă: „Suntem cinstiți, am dat țarei un guvern cinstit”. Ideile *noi*, era cea *nouă*, programul *nou*, s-au învechit atît de mult, încît despre așa ceva nu se mai pomenește decît
- 10 din Paște în Crăciun, și atunci în treacăt și pe furiș. Și dacă despre toate aceste *minuni noi* nu se mai aude nici o gălăgie în vastul pustiu junimist, cauzele sunt două și foarte puternice: mai întîi că lumea s-a obosit de etichetele *reforme noi*, *eră nouă* etc.,
- 15 auzindu-le neconținut fără ca vrodată să fi bănuir ce se ascunde dedesubtul lor, și, al doilea, că junimiștilor nu le mai permit d-nii Catargiu și Lahovari să zbîrnîie niște strune cari nu au loc în tambura reacționară. Iacă de ce amicii noi ai d-lor Catargiu și Lahovari
- 20 sunt reduși numai la blaga: „Noi am dat țarei un guvern cinstit”.
- Un domn își întâlnește un vechi prieten pe care nu-l mai văzuse de cîțiva ani. Bucurie sau obicei, se repede la el, îl îmbrățișează și-l întreabă astfel: „Ce mai faci, *onorabile*? De unde vii, *onorabile*?”. Prietenul se înroșește și îngîmă: „Patimi, *mon cher*, politică, prigonire...”. *Onorabilul* venea de la pușcărie și de

- aceea era foarte încurcat în răspunsul său. Tot atît merită și guvernul actual ca să i se zică *cinstit* de către acei puțini cari mai pot crede că au în fața lor un guvern cinstit în politica și mersul poporului românesc.
- 5 Să răfuim puțin această aureolă de chibrit trasă noaptea în jurul guvernului actual de către condeiașii junimiști. Să vedem, prin ajutorul cîtorva fapte din trecut, de ieri și de astăzi, cam cît merită actualul guvern însușirea de guvern cinstit! Să lăsăm la o parte revoltătoarele
- 10 reporturi dintre un avocat în ilustră poziție critică și un fost ilustru judecător, astăzi retras într-un cașcaval cu proporții mai extraordinare, să lăsăm la o parte unele discursuri ale unor oratori cinstiți cari răpeau mila binefăcătoare de la așa-presupușii lor adversari,
- 15 să nu mai intrăm în detaliile spolierei unei primării de către patronii acelora cari astăzi cîntă pe momitoarea temă a onorabilității, să uităm și pe Goetz și pe aceia cari au tripotat în această cunoscută afacere, să uităm afacerea Musicu, să nu bănuim vînzarea argin-
- 20 tului făcută cu pierderi de milioane de către un bancher ministru altor bancheri ovrei și amici ai ministrului, să lăsăm toate acestea la o parte și împreună cu ele tot ceea ce privește viața intimă și cinstea de om, chiar dacă ele ar fi fost ofilite de sentințe cari încep a
- 25 se uita de leneșă și blinda memorie a opiniunei publice.
- Să nu ne oprim decît asupra vieții publice, asupra onestității politice a bărbaților cari, toți laolaltă, strigă de pe acoperișul Ministerului de Interne că au dat țarei un guvern cinstit. În guvernul actual sunt oameni
- 30 cari sub direcțiunea lor politică un parlament conservator ajunsese în așa hal de corupție, de perversitate și de mituire, încît un mare ziar englez începuse a publica numele mituiților și sumele respective, iar acest parlament a fost numit de către un conservator „sultan-
- 35 mezat”; în guvernul actual sunt oameni cari a doua zi după căderea de la putere a partidului și a șefului lor și-au părăsit partid, șef și drapel, au vestejit partid, șef și drapel, s-au lingușit spre milială pe lîngă partidul care suia treptele puterii, au tratat pe ascuns ca
- 40 să fie primiți de aceia pe cari îi ataca în numele celorlalți, au primit mila cu dragoste și umilire, au bătut

cu sfiială la ușile noilor puternici și au îngenucheat înainte-le pentru a fi căpătuiți pe la unele colegii electorale mai facile, au părăsit și pe noii protectori când aceștia erau în ajun d-a părăsi puterea și au avut momente când au denunțat și pe unii și pe alții, pentru ca scandalul și imoralitatea d-a se arunca din brațele unora în ale celorlalți să fie pe deplin; în guvernul actual sunt unii oameni cari au atacat cu o furie ignobilă pe acela pe care ei îl numeau *omul providențial*, pentru ca astăzi să aducă elogii nesfârșite aceluia pe care l-au denunțat opiniunii publice ca pe un barbar a căreia menire era d-a da țara înapoi. Și când din asemenea oameni este alcătuit guvernul d-lor Catargiu-Laho vari, se poate el numi în serios un guvern cinstit?

Când în actualul guvern, începînd cu șeful, se găsesc oameni al căror trecut politic se rezumă în bătăi, schilodiri și vărsări de sînge, în corupțiune și teroare și al căror viitor se anunță cu pregătiri demne de acest ilustru trecut; când în actualul guvern sunt oameni cari nu sunt străini de crime ordinare și cari îndrăznesc să se ridice, de la aceste crime, la principii politice de felul celor „trei somații”, o variantă a formulei: „*Mitraillez-moi cette canaille*”; când în guvernul actual sunt oameni cari au ucis mii de țărani fără a încerca nici un mijloc pacinic și uman, răsplătind cu onoruri și funcțiuni pe instigatorii acestei triste răscoale; și când astfel de oameni compun actualul guvern, titlul cel mai nemerit ce i se cuvine să fie oare acela de *cinstit*? Și când nu e unul, unul singur, din miniștrii actuali care să nu fi renunțat la toate credințele lui politice în scop d-a veni și de a sta la putere, unde mai este cinstea unui asemenea guvern? Poate că d. Take Ionescu să aibă pretenția d-a reprezenta moralitatea și cinstea politică a guvernului pur conservator!

Dar să ne oprim aci, căci despre cinstea guvernului actual avem o cazieră prea mare pentru a o denunța întreagă opiniei publice într-un singur articol. Sunt subiecte bogate și cinstea actualului guvern este cel mai bogat subiect: el abundă în corupțiuni, în călcări de legi, în delictе și crime revoltătoare.

GLUME POPULARE

I

În urma comediei singeroase jucată de mandatarii regelui Carol, n-aș fi crezut niciodată că se va găsi un român în toată firea carele să califice o parte din sălbăticiile petrecute *de glume populare*. În 1875, cutezătorul alegător, după ce vota contra regimului reacționar, trebuia să iasă printr-un lung defileu de ciomăgași, puși sub comanda lui Take al Ticului, Popa Take, Hamalu și atîția alții deopotrivă de cruzi și de glorioși. Capii defileului se uitau în spatele cetățeanului și imediat îl luau la bătaie. Mulți au căzut înainte de a ieși din acest defileu teribil. Care era cauza acestor cruzimi? O *glumă populară*. Cei de la birou, votul fiind pe față, însemnau cu o cruce albă de tibișir pe cetățeanul care se pronunțase contra regimului. Din aceste glume populare mulți au perit și mulți au rămas betșugiți pentru toată viața lor.

Astăzi glumele s-au schimbat. Tibișirul a fost înlocuit cu chinărozul. Este aci o afacere de progres. Și în locul *stillparilor* de odinioară, cari trăgeau semnul crucii pe spatele alegătorilor, astăzi s-au ivit *berbecii*. Când în strada Parfumului, cu ocazia alegerii colegiului I de Senat, s-au apropiat de localul votărei un grup de mai mulți alegători liberali, în fața lor s-au pus zid trei-patru șiruri lungi de bătauși puși sub comanda ilustrului Lerescu. Cetățenii vroind să străbată, unul din bandă a început să strige: „Să vie berbecii!”.

Și berbecii erau mai mulți bețivi cu căciulele negre și țuguiete, cari s-au apropiat de alegători cletănind capul ca și cum ar fi fost niște berbeci ce se pregătesc să se repează și să împungă. Când berbecii au sosit chiar lângă alegători și-au scos căciulele și-au început să plesnească cu ele, îmbibate în chinăroz cu untdelemn, pe alegătorii cari nu vroiau să renunțe la votul lor, la voința și la dreptul de a-și exercita partea din suveranitatea națională acordată lor prin voința supremă a tuturor. Berbecii mai trăgeau și cu ardei. Berbecii puteau să scoată ochii, și câți scăpau din mâinele berbecilor, negri, murdăriți și batjocoriți, dacă nu plecau erau luați la huiduială, la îmbrînceală și la bătaie. D.G. Dem. Teodorescu, refuzînd d-a pleca numai cu ce se alesese din grația berbecilor, a plecat în urmă cu ochiul umflat, iar d. doctor Chițu, vroid să împrăstie această ceată de berbeci, a primit atîția pumni în cap câți se pot căra într-o jumătate de oră. Scurt, cel care era spoit cu chinoroz, trebuia să plece, căci altfel devenea ținta sălbăticiilor bandei de pușcăriași.

În 1875, sub domnitorul Carol și Lascăr Catargiu, apărură stîlparii, cari indicau pe cetățeni, la ura bandiților, prin crucea de tibișir; în 1892, sub regele Carol și Lascăr Catargiu, ieși la iveală berbecii, cari, prin pîngăreala cu chinoroz, însemnă pe aceia cari trebuiau izgoniți cu huido sau cu măciuca.

Și cu toate acestea este o mare deosebire între 1875 și 1892 din punctul de vedere moral, dacă nu și material. Mai întîi că 1892 vine după 16 ani de viață constituțională, de progres, de îndulcirea și poleirea moravurilor. Opinia publică astăzi este mai întinsă, mai coprinzătoare și probabil că trebuie să fie sau ar trebui să fie mai impresionabilă decît ca pe la 1875. Și, așa fiind, mandatarii regelui Carol sunt mai vino-vați de berbeci, de chinoroz și de capetele sparte în 1892 decît puteau să fie mandatarii domnului Carol în 1875 de stîlparii, de crucile cu tibișir și de sîngele vîrsat de bandele de pe atunci.

Dar mai este o deosebire morală care agravează brutalitatea și atentatul din 1892. În anul 1875 nu s-a găsit nici un organ de publicitate care să susție

că odioasele atentate comise în acele alegeri sunt niște glume populare. Și atunci mandatarii domnitorului Carol au tăgăduit și au dat comunicate mincinoase prin *Monitorul Oficial*, dar n-au avut curajul feroc d-a trece crimele sub porecla de „glume populare”. În 1892 s-a găsit un organ guvernamental, acela care are cea mai ridiculă pretenție că reprezintă cultura occidentală, ideile noi și aspirațiunile înalte ale viitorului, și a scris negru pe alb că cele petrecute în alegeri nu au fost decît niște glume populare. Cît de jos și-au coborît sufletele acești oameni, desigur că toți cei onești și delicăți în țară au înțeles deja. Și tot din 1892, încurajat de organul junimist, un organ lahovăresc, vorbind de loviturile primite de un alegător de la colegiul I, nu s-a sfiit d-a zice: „Nu e nimic, căci sunt de la popor!”.

Sunt bucurii cari dau pe față bestialitatea cea mai înjositoare; sunt note sufletești cari hotărăsc de oameni, de capacitatea și de temperamentul lor. Și desigur că un om care a trecut prin cele trei grade ale învățămîntului și totuși face haz de o sălbătăcie, desigur că asupra acestui om cunoștințele și cultura nu au operat nici o transformare morală, ci sub poleială exterioară a rămas natura primitivă, o natură crudă și bestială, un incivil, barbar, sălbatec, care nu este demn de cetăți nici chiar semicivilizate.

Și așa sunt acei cari apără faptele bandelor, adică atentatele comise de mandatarii mandatarilor regelui Carol I.

Dar numai sălbătăcie este în acest mod de a se veseli la isprăvile bandelor?
Vom vedea.

II

Hazul pe cari îl făc cei cu „căldările occidentale” de sălbăticiile organizate de poliție, de bandele ei și de șefii conducători ai acestor orori dovedește nu numai un fond de barbarie, ci și o moleșire, o ramolire a facultăților umane, o degenerescentă provocată

tocmai de acel pospai de cultură care enervează, turbură conștiința și prepară putrejunea morală a omului născut fără aptitudini d-a absorbi cultura.

- Un oriental născut și crescut în palatele lui somptuoase, servit el, și din străbun în bun și în tată, de robi, răsfățat el, și din vechime pînă la el, în plăcerile danturilor amețitoare și ale seraiurilor bogate în priveliști senzuale, un asemenea om și stăpîn oriental, dînd de aparența culturei occidentale, mai adeseaori devine și mai rău, și mai înjosit, și mai aberat, și mai crud, printr-o fantazie vertiginos animată și din afară și dinlăuntru. Și pentru asemenea stăpîni mizerabili încep batjocorile să li se pară spirit și crimele glume și veselii aristocratice. Și încetul cu încetul ei nu mai pot trăi fără batjocoră și crimă. Sunt exemple de cruzimi fantastice cari dezgustă pe om de forma și esența lui. In Orient s-au văzut asemenea stăpînituri, oferind plăceri supreme robilor cu ce aveau mai fermecător în seraiul lor, pentru ca într-un moment dat să fie străpunsă perechea fericită. De ce? Stăpînul glumea, era vesel și a avut fantazia d-a vedea cum moare omul în cea mai mare fericire a lui.
- O cultură mai mult de circiumă, de cafenea și de case de prostituție occidentală poate avea drept efect decăderea cea mai adîncă a omului. In acest caz, cunoștințele și cultura nu au decît o înrîurire asupra tipului: aceea d-a-l moleși și a-l prepara bine și repede pentru descompunerea lui morală. Noi nu suntem contra veseliei și a petrecerilor tinerești; dar toate au o cumpănă și omul în scurta lui viață are timp pentru toate dacă a sosit întreg la minte, cu un simț moral înalt și cu o conștiință sănătoasă. Este însă o mare deosebire între aceia cari petrec o zi pe săptămînă și șase le trec la facultățile occidentale și între aceia cari petrec prima săptămînă a anului la universități și tot restul anului în lene și plăceri căutate, adeseori forțate, siluindu-și natura în beții și orgii. Pentru asemenea oameni pospaiul culturei occidentale nu a fost decît un dizolvant mai mult, și, poate, cel mai puternic.
- Asemenea tipuri prăpădite sunt crude cînd dau ordine și poltrone la execuție, sunt despotice din cabi-

netul lor și umilite în fața celei mai mici primejdii. Și, vezi bine, asemenea tipuri simt plăceri reale cînd aud că alții au fost batjocoriți și maltratați, căci în ei nu există conștiința umană care leagă pe om de întreaga lui speță, ci numai știința că el există și că-i e bine și plăcut la răul și periciunea semenului său.

Și cînd în fruntea unui organ de publicitate se află oameni cari scriu sau permit a se scrie că spoirea cu chinoroz și bătăile și izgonirile cetățenilor de la vot sunt niște *glume populare*, oricine poate vedea în aceste aprecieri pe barbarii moleșiți și corupți de o cultură prinsă în fugă și prin locuri de destrăbălare, cultură neasimilată și prin aceasta chiar dizolvantă și înjositoare.

Dar mai departe acești oameni dovedesc că nici habar nu au de poporul nostru, în fruntea căruia i-a aruncat caprițiul regelui Carol. Este în această insultă pe care o aruncă poporului românesc o confuziune regretabilă: acești oameni apropie sentimentele poporului de sentimentele lor, judecînd pe unele după celelalte. Un popor care ar considera ca glumă *batjocoră*, *plîngăreala* și *brutalitatea* ar fi un popor crud și fără moravuri, ar fi un popor bestial și desigur că el ar trebui să aibă alte instituțiuni și alt ideal decît acelea pe cari le are poporul românesc și ar fi neapărat un popor sălbatic cu desăvîrșire.

Românul, blînd și energic, simplu și cuviincios, drept și uman, deosebește gluma de batjocură, spiritul de măscări, muștrarea de ocară. Poporul românesc are, poate, cea mai supremă aversiune contra batjocorei. Și adeseaori am avut ocazia să auz pe român zicînd: „Să mă bată, domnule, să mă fure, să mă înșele, dar să mă batjocorească, nul”. Rușinarea prin batjocoră românul nu o uită niciodată; și dacă la țaran există urma *vendettei corsicane*, vendettei latine, este numai în ceea ce privește *batjocoră*, pe care nicio dată nu o amestecă cu gluma.

Și de aceea cea mai teribilă amenințare stă în jurămintul bărbătesc: „Să-mi tai mie mustața dacă etc. etc.” Adică să mă *batjocorești* dacă nu m-oi ține de cuvînt. Și pînă acolo românul urăște batjocoră, încît

a tăia coada cînelui cuiva din sat cu care nu ești bine, îți atragi ura lui nestinsă, care se coprinde minunat în cuvintele: „Mai bine-mi trăgeai 20 de palme decît îmi făceai așa rîs și batjocură!”.

Românul deosebește bine gluma de batjocoră și românul face chef de glumă, dar răzbună batjocoră.

10 In bandele mizerabile de bătauși și pușcăriași nu era nici demnitatea, nici sentimentul, nici cinstea, nimic din ceea ce are poporul românesc. Și bandele de bețivi *au batjocorit* și nu *au glumit*, au izgonit și au spart capetele, iară nu au făcut *glume populare*.

15 Iacă de ce aceia cari și-au permis să afirme că batjocoră și maltratarea bandelor au fost niște glume populare au dovedit că au un fond de barbari, că sunt niște putregaiuri morale și că nu cunosc de fel poporul pe care vor să-l guverneze.

20 Sunt cîțiva ani de cînd s-a judecat un proces criminal. Un român, în furie, ucisese. Știți de ce? Fiind la o nuntă mare și frumoasă, nuntă de chiabur, un sirb, cu care se cam gîlcevea, a vroit să facă o *glumă populară* și i-a tăiat coada calului „Și eram colăcer!”, a exclamat asasinul fără voie. Un colăcer cu coada calului tăiată e într-adevăr o batjocoră pe care un român nu o poate ierta!

25 Să fie încredințați mandatarii regelui că batjocoră cu chinorozul nu o vor uita niciodată cetățenii și nici unul din noi nu o vom uita.

30 M. s. regele trebuie să știe că marele oraș în care stă, capitala țării, a fost batjocorită de mandatarii m.-sale.

IN 1892

Savantul nostru filolog, istoric și publicist, în conferința sa de duminică ce trecu, a susținut teza următoare: *noi în 1892 suntem, ca popor, în faza copilăriei, de aci ura, invidia și egoismul copilăresc, de aci trecerea repede de la una la alta, nestatornicia, lipsa de caractere etc. etc.* Multe din apropierea dintre „noi în 1892” și copilărie au fost aduse cu meșteșug și, în orice caz, cu mult haz, cu mult spirit. Noi nici vom susține că d. Hașdeu are dreptate, nici nu ne vom încumeta să spunem savantului: ai fost numai de spirit. Ce e drept, d. Hașdeu și în 1892, ca și în 1862, '72 și '82, este foarte de spirit și unul din conferențiarilor cei mai distinși și, desigur, cel dintîi profesor care știe să citească de la catedră cu atîta farmec ca și cum ar vorbi un bun orator de la tribună.

20 Dar dacă d-l Hașdeu, cu cîteva zile înainte de conferința sa, ar fi făcut un ocol circular pe la secțiunile de votare și nu la colegiul al II-lea de Cameră și de Senat, și nici la colegiul III de Cameră, ci la colegiul I de Cameră și de Senat, ar fi putut prinde impresiuni vii, puternice, emoționante, ar fi putut aduna note triste, dezgustătoare, crude și hotărîtoare despre ceea ce este la noi regimul guvernănt în 1892. Avem, într-adevăr, 25 destule motive d-a crede că, dacă savantul ar fi trecut prin ororile de la Verde, Albastru și Negru (numai la colegiul I de Senat), în multe puncte conferința d-lui

Hașdeu ar fi fost modificată de d-sa. În orice caz, comparația între copilăria copilului și copilăria societății noastre nu ar fi fost împinsă pînă la extremele ei margini.

- 5 Și să nu se zică că d. Hașdeu n-a avut în vedere zbulciumul politic; d-sa este dator să recunoască că forțele vii și inteligente, în cea mai mare parte a lor, sunt absorbite de luptele politice. Rău sau bine, adevărul însă este așa și nu se poate tăgădui de nimeni.
- 10 Cum suntem în politică în 1892, iacă o întrebare al căruia răspuns rezolvă în mare parte problema: „noi în 1892”. Dar d. Hașdeu, ceea ce n-a spus pe față și pe șleau, a atins pieziș și prin aluziuni destul de transparente.
- 15 Așa fiind, eu crez că d. Hașdeu și-ar fi modificat în parte frumoasa conferință dacă ar fi văzut cum eram noi cu politica și cu libertatea alegerilor în 1892 la 1 și 5 februarie, sub îngăduiala calculată a domniei regelui Carol, în urma celei de-a treia dizolvări acordată grupărei conservatoare.
- 20 D. Hașdeu, spectator indiferent al politiceii, dacă d-sa poate să fie indiferent la vreo mișcare, ar fi judecat singur, prin propriile sale impresiuni, cîtă parte din plingerile și acuzațiunile noastre țin de ură, de imaginație, și de invidie și cîtă parte se potrivește întocmai cu adevărul brutal. Și eu crez că savantul nostru profesor, martor al cruzimilor și sălbăticiilor comise de bandele mizerabile, organizate și plătite din fondurile regimului, s-ar fi oprit în loc cu comparațiunea sa,
- 30 cu teza sa atît de frumos întocmită și dezvoltată, și ar fi stat pe gînduri casă vază dacă caracteristica noastră în 1892 este răutatea și naivitatea copilărească sau cu totul altceva.
- 35 Nu afirm și nici pot bănuî ce ar fi scos d. Hașdeu din teroarea împrăștiată de pușcăriași asupra cetățenilor chemați de lege să-și exercite cel mai mare drept al lor, căci un spirit atît de profund și de inventiv ca al d-sale scapă ușor d« sub analiza repede a unui articol. Sunt însă încredințat că d-sa ar fi uitat, pentru un
- 40 moment măcar, punctul său de privire și ar fi rămas uimit de cruzimea și sacrilegiul pe cari copiii nu sunt

în stare și nici în natura lor nu este de a le comite. Este în copil, susțin unii, o cruzime specială, cruzimea copilărească. Și cînd doi copii aleargă după o sanie pentru casă se agate și să se plimbe gratis, acela care

5 a rămas în urmă și strigă în socoteala celui care și-a ajuns scopul: „Arde-l birjar!”, dovedește invidie și răutate, cum zice d. Hașdeu, dar d-sa nu va putea găsi o notă în natura copilului care să denote crima și sacrilegiul.

- 10 D. Hașdeu ar fi observat multe în fața bandelor, și istoricul și criticul și filozoful și artistul, toți patru întrupați în același Hașdeu, ar fi exclamat coprins de oroare: „Acești asasini n-au nimic din copilăria unei societăți!”. Și mai departe d-sa s-ar fi întreat: „Cine
- 15 a orînduit această comedie sanguinară? Ce face acela care în zilele de alegeri este supremul arbitru între partide și unicul paznic al *Constituțiunei*, pe care a jurat că o va respecta și păstra neatinsă?”. Și, desigur, istoricul și-ar fi zis coprins de întristare: „Astfel s-a scăpat țara de regimul personal prin domn strein?”.
- 20 Și după ce d. Hașdeu ar fi asistat la aceste crime de stat comise la toate colegiile electorale, și-ar fi dat seama de marea decădere morală a acelora cari spun celor bătuți, celor sîngerăți, celor ce zac în spitale,
- 25 celor bătuți în față cu căciuli cu chinaroz, celor loviți cu noroi și tutulor celor izgoniți cu măciuca că ce li s-a întîmplat sunt numai niște „glume populare”.

- 30 Și d-sa ar fi simțit o duhoare de putregai moral, o nerușinare covîrșitoare, cari să-l facă pe el, omul de știință și de gîndire, să zică melancolic: „E ceva putred în România I”. Firește, ceva care nu se aseamănă întru nimic cu copilăria, ceva care e putred de la cap, la cap, acolo unde se spune că e mintea și cultura.
- 35 Ce bine mi-ar părea să fiu convins că ce se petrece la noi sunt numai copilării! Și cîți n-ar fi fericiți dacă ar putea crede așa ceva, iar nu ceea ce cred, ceea ce sunt forțați de-a crede dupe semne, fapte și dovezi, pe cari savantul profesor, prin felul preocupărilor sale, nu le poate avea destul de bine în vedere.

5 în 1892 poporului românesc i s-a închis calea legală de luptă și revendicări. în 1892, în județele țării, alegătorii colegiului I au fost despuiați pînă la piele pentru a li se viola conștiința și a li se răpi buletinele, iar cei de la colegiul al'III-ilea au fost duși de la spate de subprefecți și pomojnici. în 1892 capitala țării a fost îngenucheată, terorizată și batjocorită: a fost prada a cîteva sute de pușcăriași, comandați de mandatarii regelui Carol. în 1892 suntem amenințați d-a ne reîntoarce în 1792.

10 Noi, în acest an al mîntuirii, suntem amenințați de robia timpurilor trecute; și desigur că nu o copilărie se prepară, ci o crimă oribilă în contra unei națiuni generoase.

NOUL MESAGIU

Fiindcă trebuia un titlu acestui șir de observațiuni, de aceea am pus în fruntea lor cuvintele de *Noul mesagiu*.

5 Altfel, în ceea ce privește coprinsul lui, este același ca și cel de acum cîteva luni, ca și cel de acum un an, ca și toate mesagiile din acești patru ani de dezordine, de frămîntare și de decădere.

10 Deosebirea între acest document, în care, nici guvernul care-l alcătuiește, nici regele care-l citește nu cred, și cele de mai nainte este în primul rînd un fel de oboseală de a *mesagia* a acelorași și acelorași miniștri desprețuitori de orice formă constituțională. Și oboseala se resimte în tot coprinsul acestui mesagiu, 15 în paliditatea și în vagul risipite de la începutul pînă la sfîrșitul lui.

20 Dar să lăsăm această parte a mesagiului. Miniștrii regelui, consilieri harnici, gonitori prin județe și muncii timp îndelungat în alegerile din urmă, nu puteau avea avîntul necesar și nici credința sinceră în documentul ce au preparat suveranului pentru deschiderea corpurilor legiuitoare.

Să ne oprim puțin însă asupra cîtorva detalii din această palidă piesă.

25 Și mai întîi era fatal să găsim în fruntea mesagiului acea bucurie fatală pe care suveranul o resimte ori de cîte ori dă ochii cu cei din Dealul Mitropoliei și cu

cei cari aromesc în palatul Universității. Și această bucurie este de aceeași intensitate și de aceeași sinceritate ca și celelalte bucurii din anii ce trecură; de altminterlea era și cazul ca bucuria suveranului să fie aceeași; parlamentul este nou ales și, ca și celelalte două, au fost alese în același fel: prin opresiune, corupțiune, teroare și în multe părți ale țării prin vărsare de sânge.

Bucuria din capul mesagiului este tot așa de neapărată ca și cuvintele „domnilor senatori, domnilor deputați”.

Lăsînd la o parte bucuria suveranului, regele se ridică, evitînd orice impresie ce i-ar fi putut face bandele, bitele și chinărozul, se ridică sus, sus de tot, amintindu-și de o providență pe care odinioară suveranii o formulau în cuvintele: „dreptul divin”. Și de la această înălțime, în seninul cerului, firește că, uitîndu-se pe pămînt în mînoasa țară dintre Dunăre și Carpați, regele exclamă:

„Astăzi se împlinește mai bine de un pătrar de secol de cînd, chemat prin decretele providenței și prin voința poporului român, mă aflu în capul acestei țări, căreia i-am consacrat toate cugetările și toate actele vieții mele”.

Providenței firește că-i datorim multe și noi și regele. Decretele ei au fost decrete mari la cari ne-am supus cînd cu resignare, cînd cu bucurie, după cum era și decretul ei. Dar, dacă ar fi fost numai decretele ei la mijloc, țara românească nu s-ar fi văzut în anul 1892 terorizată de bande și batjocorită cu chinăroz. Și desigur că și m.-s. regele, ca și noi, nu poate admite o providență cu o mîină pe ciomag și cu alta într-o ladă cu chinoroz. M.-sa regele, ca și noi, nu poate admite că providența a decretat prorogarea din 1891, dizolvarea din același an și alegerile din 1892.

Și dacă providența ar fi lăsat mîină liberă d-lui Lascăr Catargiu în alegerile din 1892, i-am fi zis ei: „Providență, oricît de mare și de eternă ești tu, să ne dai voie a-ți spune că nu vrei să cunoști apucăturile aceluia pe care țara l-a răsturnat în 1876, în urma ororilor comise în cinci ani de zile”.

Fiindcă însă providența nu s-a amestecat în aceste evenimente, nu ne mai rămîne decît să o rugăm a decreta divinitele sale hotărîri pentru rege cît mai des, căci regele să găsește astăzi înconjurat de unii consilieri cari nu cunosc și nu iubesc instituțiunile țării și cari, tocmai din această cauză, pot sfătui pe m.-sa și contra aspirațiunilor țării, și contra decretelor providenței.

Trebuie să mai constatăm însă că m.-sa, pe lingă „decretele providenței”, binevoiește a-și aduce aminte că a contribuit și „voința poporului român” la chemarea m.-sale în capul „acestei țări”.

Aci este bine să amintim m.-sale că „voința poporului român”, în deosebire de „decretele providenței”, ar trebui să fie continuă și unica busolă a m.-sale. Providența dă, ce e drept, decrete din cînd în cînd, la chemarea unor suverani în capul acestor țări europenești, la nașterea moștenitorilor sau la adoptarea lor, la abdicarea unor suverani etc. etc. Dar dacă providența dă unele decrete, „voința poporului” pentru suveranii constituționali trebuie să fie continuul izvor al decretelor privitoare la răsturnarea și numirea regimelor de guvernămînt.

Și să ne ierte m.-sa. regele, dar noi suntem convinși că la cele trei parlamente și opt ministere în mai puțin de patru ani de zile nu a prezidat nici decretul providenței, nici „voința poporului român”.

Ceva mai jos de acest paragraf, mesagiu! coprinde următoarele rînduri:

„Corpul electoral, prin alegerea domniilor-voastre, a manifestat în modul cel mai neîndoios ideile care-l conduc. Țara cere, înainte de toate, ordine și stabilitate”.

Asupra acestor rînduri să ne oprim puțin. Miniștrii regelui fac pe m.s. să atingă o cestiune foarte arzătoare. M.-sa vorbește de corpul electoral, care, prin alegerea imensei majorități guvernamentale, și-a manifestat ideile care-l conduc. În alegerile din urmă au fost idei cari au condus corpul nostru electoral și, în virtutea acestor idei, guvernul regelui a izbutit pe deplin în alegeri.

5 Idei! Iar ideile ! Lumea se obicinuise ca ideile noi și tolba cu idei să le vadă invocate de către organele junimiste, iacă de ce nimeni nu se aștepta ca m.-sa regele să fie servit în mesagiu, cu clișeuri învechite și ridicule. Ceea ce însă este și mai glumeț este afirmarea că majoritatea guvernamentală dovedește de ce idei este condus corpul electoral.

10 M.s. regele a fost în capitală în timpul alegerilor, și, orice i s-ar fi spus, m.-sa trebuie să fie convins că bandele de bețivi și de pușcăriași nu au făcut glume populare în alegeri și, în orice caz nu stăpîneau într-un mod absolut localurile alegerilor pentru a expune și ilustra ideile corpului electoral.

15 Dacă ideile se propagă cu bîtele, cu teroarea, cu fraudă, cu sechestrările de persoane, cu chinărozul și cu tot șirul de sacrilegii comise sub vederile palatului, atunci într-adevăr majoritatea guvernamentală a noului parlament reprezintă ideile cari au prezidat la ultimele alegeri.

20 Să ne oprim pentru astăzi aci.

Era bine ca miniștrii regelui să evite blaga și ridicolul după ce au fraudat voința capitalei și a țării prin corupțiune și teroare.

COROANA ȘI PROVIDENȚA

Mărturisim că în noul mesagiu amintirea m.-sale despre „voința poporului românesc” pe lângă „decretele providenței”, ne-a produs și o mare bucurie și o mare înfrustare. Să ne explicăm.

10 În misterele providenței este greu de pătruns; de regulă, este absurd să te încerci a-i ghici gândurile unei puteri așa de supraumane, ba, mai mult, nu este exagerat a afirma că, chiar dupe ce providența și-a dat la lumină „decretele” sale, totuși este imposibil d-a pricepe cauzele decretelor sale, scopul și întinderea lor; această grea situațiune a omului în fața providenței se explică prin faptul că omul este perfectibil, iar nu perfect, pe cîtă vreme providența trebuie să fie mai presus de perfecție, plutind în bolțile înalte și misterioase ale lui Dante. Cu ce să te ridici pînă la așa înălțime? Cu nimic, căci, vorba veche a românului, printre cele trei lucruri care nu se pot face este și scară la Dumnezeu.

20 Unii au pus aripi gîndirei încă de pe timpul bătrînului Omer, acela cu „cuvîntaripatul”, cum ar fi zis răpauzatul profesor Aristia, și cu asemenea invențiune s-au ridicat mult mai sus decît te poate ridica un balon perfecționat. Dar să ne ierte și aceștia dacă ne îndoim de puterea aripelor lor. Se ridică gîndirea omului și a omenirii și se va ridica necontenit, dar așa încît să poată privi peste umerii dumnezeiești ai providenței și

să-i surprinză decretul, aceasta nu s-a dovedit încă nicăieri și niciodată-

5 Pe timpul când omenirea era în stare de copilărie, să zice că divina providență, ca o mamă bună, se cobora pe pământ printre oameni și, sub felurite revelațiuni, îngrijea de soarta unora și altora. Pe atunci însă erau mai multe providențe, așa de multe încât se băteau între ele, apărînd fiecare pe cîte un popor favorit lor.

10 În timpurile moderne, providența, probabil una singură și nedespărțită pentru toate popoarele pămîntului, a devenit așa de imposibil de văzut și de priceput, încît omului ca toți oamenii cu mintea întreagă și cinstită nu-i mai e permis să afirme că a conversat cu providența sau că i-a înțeles planurile și decretul ei trecute, prezente și viitoare.

15 Firește că nu vorbim de suverani. Suveranii au moștenit raporturile și intimitatea cu providența din părinți, moși, strămoși, arhimoși. Dupe cîte se vede, nici știința istorică, nici știința pozitivă nu obligă
20 pe suverani să puie altceva în locul providenței. În adevăr, principiul oricărui suveran este d-a fi contra detronării; cum dar ar consimți ei să detroneze pe divină regină, pe eteriană providență? Chiar dacă providența ar fi murit, suveranii sunt datori să-i aducă
25 flori și coroane, să o îmbălsămeze și s-o adoare vecinie, căci prea a fost darnică și blîndă cu suveranii popoarelor.

30 Dacă s-au plîns cineva de providență, pururea au fost popoarele, iar nu suveranii lor.

Se explică dar evocațiunea cucernică a providenței din mesajul regelui Carol.

35 Ceea ce este însă cam neexplicabil e faptul următor: regele, „prin decretul providenței și prin voința poporului român”, a fost chemat în capul „acestei țări”, dar nu ne spune dacă, după chemare, m.-sa a căutat neconținut să combine decretul providenței cu voința poporului român. Și mai e ceva: ce se întîmplă cînd se

naște un conflict între providență și voința poporului român?

Fenomenul acesta divino-politic nu este imposibil. Așa, m.-sa regele, de patru ani de zile, nu a făcut altceva decît să se supună providenței cînd a decretat nouă
5 ministere conservatoare și trei dizolvări și trei alegeri generale. Nu putem crede că m.-sa a lucrat contra „decretelor providenței”! Și în acești patru ani de zăbucium politic poporul român și-a manifestat limpede voința sa: a răsturnat opt ministere conservatoare.
10 Conflictul dar între decretul providenței și voința poporului român a fost și este evident. Cazul nu este prevăzut de *Constituție*. Este o omisiune a legiuitorului. Și regele a observat această omisiune și... a preferit să rămîie numai cu decretul providenței!

Problema însă nu era ușor de rezolvat. M.-sa regele știa bine că a fost chemat ca domnitor în România nu numai de „decretul providenței”, ci și de „voința
20 poporului român”; m.-sa știa că, dacă ar fi rămas numai pe decretul providenței, niciodată nu ar fi ajuns domnitor și rege al unui popor generos, darnic și eroic carele să cucerească oțel ferbinte pentru fruntea sa regească. Cum dar să guverneze m.-sa numai cu providența? Lucrul era imposibil și de aceea m.-sa de două ori a dat
25 alegerile generale pe mîna d-lui Lascăr Catargiu, bătrîn foarte cunoscut cu providența în cestiune, căci i-a făcut dese servicii.

D. Lascăr Catargiu a întrebat numai: „Ca odinioară?”. Și i s-a răspuns: „Pace, liniște și concordie!”.
30 D. Catargiu a mai întrebat: „Cu bîta și cu tîbișirul?”. Și i s-a răspuns: „Cu, și cu chinoroz chiar!”. Și d. Catargiu a înțeles că e vorba de a rezolva o problemă mare: să *îngenuche voința poporului român la decretul providenței!*

35 La sfîrșitul secolului acestuia, multe s-au văzut și multe încă se vor vedea. Ceea ce însă pare a caracteriza mersul politic și social al popoarelor este, pe de o parte, lupta lor energică pentru democratizare, iar pe

de alta un fel de adiere de vînturi feudale prin imaginațiile obosite ale unor suverani. Că popoarele vor învinge, aceasta este nu probabil, ci sigur, căci pe lîngă providența mistică a suveranilor există o altă

5 providență energetică și frumoasă, cu o torță aprinsă în mînă: e progresul — providență care se revelează tuturor și învinge prin lumină oriunde se ivește în toată splendoarea ei.

10 Și m.-sa regele, adresîndu-se către senatori și deputați, își uită de problema pe care arezolvat-o d. Lascăr Catargiu; însuflețit de d. Alexandru Lahovari și îndreptățit de o deplină libertate, m.-sa afirmă că „țara i-a ales”. Și după această afirmațiune regală

15 ziarele guvernului sfidează opozițiunea, spunîndu-i că regele în mesagiul său a deschis poarta cea mare în discuțiunea alegerilor parlamentului.

M.-sa, care știe cîtă muncă și osteneală și-a dat guvernul său pentru a face să triumfe „decretele providenței” în contra acelei voințe tenace care a răsturnat

20 opt guverne conservatoare, m.-sa putea să evite această sfidare.

Țara a ales imensa majoritate a deputaților și senatorilor? Atunci țara a pus bandele de pușcăriași și de asasini ca să verse sînge și să împrăștie teroarea;

25 atunci țara a batjocorit colegiile electorale, dăspoind pe unii pînă la pielea goală și spoind pe alții cu chinăroz; atunci țara s-a siluit ea pe ea însăși; atunci țara s-a batjocorit ea pe ea însăși.

Suntem într-adevăr triști cînd vedem pe m.-sa atît

30 de înșelat de d. Catargiu și de providența sa. Poporul român a fost obosit patru ani într-o zbuciumare continuă, pentru ca după această trudă să fie siluit, fraudat și batjocorit prin surprindere de guvernul personal al regelui. Și crede m.-sa că acest popor trebuia și sfidat?

35 Crede m.-sa că după atacurile bandelor trebuia batjocoră chinărozului și după acestea ofensa de a crede pe români mai jos decît pe niște slugi proaste și ascultătoare?

Teroare, batjocură și ofensă, iaca ceea ce e o oarbă providență a comis în alegerile din urmă.

Nu, majestate, nu țara a ales, ci guvernul majestății-tale!

5 Majestate, caută o providență care, ca și cea de la '66, ca și cea din războiul independenței, ca și cea de la proclamarea regatului, să se potrivească cu voința poporului român.

10 Providența actuală este în dușmănie evidentă cu toți românii.

PROVIDENȚA

De astă dată mă voi opri numai asupra decretelor providenței pentru a termina cu mesagiul coroanei I

5 Dacă n-ar fi și providența amestecată în mecanismul lumii, meritele și responsabilitățile umane ar fi fixate și repartizate dupe o normă înțeleasă de toți și justificată pentru toți. Faptele ar fi mai clare în aspectul și valoarea lor, în cauza și efectele lor, istoria ar fi într-adevăr o știință pozitivă și învățămintele

10 scoase din ea ar obliga și îndrepta omenirea. E însă și providența la mijloc.

Sunt atâtea mistere în viața popoarelor cari se reduc de obicei la mai sus pomenita providență; așa, bunăoară, istoria, adică istoricii, nu-și dau seama

15 destul de bine de cauzele cari au împins atât de fatal pe Cezar să se ducă în Senat în ziua când se hotărîse uciderea sa; și cu atât mai mult sunt încurcați istoricii și istoria, cu cât știu că în ziua aceea, di's-diminează, soția lui, petrecîndu-i brațele albe pe

20 după gît, l-a rugat cu toată dragostea și cu lacrimile în ochi: „Cezar, Cezar, nu te duce astăzi la Senat, căci am visat un vis oribil”. Cezar a privit lung și adînc în ochii ei și, surîzînd, i-a depărtat mîngăietor brațele, gîndindu-se că, dacă ar fi ascultat de farme-

25 cui multor femei din Roma, el nu ar fi cucerit Galia și nu ar fi deschis războiul civil și ar fi rămas același tînăr slab, ștregar și plin de datorii de odinioară.

Cezar pleacă la Senat. În drum îi apare un soi de halucinant, îl oprește, carele la rîndul său îiredesteaptă prevestirile soției' sale. Nu, Cezar nu ascultă pe nimeni, ci se duce, împins de o forță necunoscută istoricilor, se duce acolo de unde nu era să fie adus decît

5 străpuns de douăzeci și unu de pumnale. Și istoricii, și oamenii de stat, și suveranii vîră aci decretale providenței, și este destul această manoperă pentru ca acest moment decisiv pentru Cezar, pentru Imperiul

10 roman și poate pentru lume să rămîie obscur pentru toți cîți vor să știe cauza care a împins pe Cezar la moarte.

De aceea ziceam că, îndată ce istoricul vîră decretale providenței în mersul omenirei, istoria se turbură și nu ne mai învață nimic, dar nimic absolut. Nu am crezut ceva mai imposibil de admis decît sistemul lui Bossuet de a înțelege viața popoarelor, căci de nici un om mare nu se face mai mult caz de meni-

15 rile și decretale providenței în mersul omenirei.

Dar pe cîți nu-i vedem făcînd apel la providență pentru a explica fapte ca ocolirea Romei de către Anibal, atunci cînd, coborînd învingător din înălțimea Alpilor, ar fi putut să zdrobească eterna cetate; ba chiar campania lui Napoleon în Rusia nu se explică de către aceștia decît numai prin „decretale providenței”.

20

25

Și astfel, în momentul cînd aștepți mai multă lumină, te pomenești cu întunericul misterios și profund al providenței.

Providența însă, în mînele istoricilor, este o evocațiune care turbură numai trecutul omenirei. Nu tot așa s-a întimplat și se va întimpla cu evocațiunea ei de către suverani. În această din urmă ipoteză, providența turbură viața prezentă și reală a popoarelor. Cîte dureri nu are de plîns omenirea numai din

30

35

cauză că suveranii au citit, cum te văz și mă vezi, decretale providenței? Cîte crime în numele ei, cîtă decădere și rușine nu a pricinuit acest amestec divin al providenței! Măria Tereza îngenuchea și plîngea

40

înaintea providenței de mila Poloniei, dar nu avea ce să facă, căci, supuinđu-se decretelor providenței,

dase ordin armatei sale ca împreună cu aliații să uciză, să asedieze, să arză și să despice în trei provincii sclave o mare, mindră și liberă națiune.

5 Iacă de ce m-aș ruga m.-sale regelui Carol să depărteze din mesagiile sale pe această stimabilă providență, care cunoscută e de multă lume că are toane și face uneori pe suverani să devie odioși în toată eternitatea timpului.

10 în orice caz, dacă regele Carol nu poate divorța de providența care l-a ales domnitor și l-a creat rege peste un popor generos și de bun neam, să binevoiască a face mai dese infidelități decretelor ei cari de multe ori pot fi dureroase pentru națiune. Și nu este vorba numai de durerea poporului, dar e de temut ca nu
15 cumva providența, întorcînd spatele românilor, să nu îndemne pe suveran a lăsa să decază instituțiile țării și să-și piarză astfel încrederea Europei, încredere pe care a dobîndit-o nu cu jertfele providenței, ci cu marea jertfă a sîngelui ei propriu.

20 Este foarte mult de dorit ca regele nostru să facă ceea ce a făcut poporul nostru; românii s-au luptat, au învins și au devenit independenți, regele Carol nu are decît să se lupte, să învingă și, scăpînd de providență, să devie un rege independent al unui popor
25 independent. M.-sa a cunoscut pe ostașii poporului său; i-a văzut în zile grele, în zile supreme; abia aveau o cojiță de pîine pentru gură, abia aveau un petec de manta în spinare pe lapoviță și ger nespus, și s-au bătut, eroi nefericiți, și au învins pentru țară și regele lor.

30 Să aibă mai multă încredere m.-sa în poporul român, să declare război unei providențe care-i ascunde *Constituția* și adevărul, și va învinge cum a învins și peste Dunăre cînd Ion Brătianu i-a spus: „Măria-ta, nu sta pe gînduri; măria-ta, ai încredere în poporul
35 care a scăpat din toate invaziile. De noi s-au spart ordiile barbarilor și valurile lor s-au retras și românii au rămas neclintiți pe pămîntul plămădit cu sîngele străbunilor lor".

Cine știe ce s-ar fi întîmplat dacă m.-sa ar fi ascultat în acest moment suprem numai de decretul providenței! Și apoi este sigur că independența și coroana regelui nu au fost dobîndite decît numai prin forța
5 vie a poporului român. Providența, după cum o simțea majoritatea, marea majoritate a sfetnicilor din prejurul domnitorului Carol, decretase deja retragerea noastră în gîturile și văgăunele Carpaților.

Dar să gîndească mai mult m.-sa regele asupra caprițiilor providenței sale. în mesajul din urmă, providența a presărat o mulțime de glume, ba chiar și neadevăruri cutezătoare. Ce să zici de o providență care se pune umăr la umăr cu inspectorul Crețu și
10 afirmă că aleșii bandelor sunt aleșii țării? Crețu este o slugă plătită pentru aceasta, dar providența? Să ne fie iertat a susține că providența s-a coborît jos, jos de tot, luînd tristul rol d-a acoperi cu decretul sale odiosul atentat comis de guvernul regelui.

20 Ce să zici de o providență care decretează înlăturarea *Constituțiunii*, ruina regimului reprezentativ, și dă o a treia dizolvare în mîinile conservatorilor? Organele europenești chiar s-au mirat de hotărîrile inexplicabile ale regelui, căci ele nu cunoșteau decretul providenței.

25 Ce să zici de o providență care strecoară în mesajul regelui următoarele rînduri: „Țara cere înainte de toate ordine și stabilitate!". Ordine în ce? Stabilitate în ce și a cui? Ordine în parlament? Stabilitate la guvern? Providența nu ne spune, dar lasă să se întrevadă.

30 Și să fie bine înțeles că providența nu cunoaște de loc țara despre care vorbește. Dacă ar cunoaște-o, dacă ar iubi-o și dacă ar respecta-o, desigur că ar fi zis regelui: „Fiul meu, dacă în patru ani de zile și cu două dizolvări regimul conservator nu poate guverna țara și dacă opt ministere au căzut, dovadă deplină s-a
35 făcut că țara nu voiește pe aceia pe cari-i voiești tu".

Și să fie bine înțeles că providența regelui nu cunoaște nici delicatețea și obrazul poporului român. Apoi, după ce națiunea este surprinsă, fraudată și
40

batjocorită și după ce comițiile electorale sunt terorizate, nu se cădea ca providența să puie pe ra.s. regele să vorbească *înainte de toate de ordine și stabilitate*. Providența aci a dovedit că nu cunoaște amorul

- 5 propriu al românilor și nici nu pricepe că românii sunt ceva mai deștepți decât îi fac să pară răbdarea și bună-tatea lor. Era ceva, și va fi pururea cit timp vor fi români ș-o Românie, era *libertatea*, despre care nu trebuia 'să uite providența. Și este de regretat că,
10 uitîndu-și ea, nu și-a adus aminte regele.

Și dacă providența nu o spune, trebuie s-o spunem noi regelui: existența noastră noi nu o datorim, în primul rînd, decât luptelor pentru libertățile publice și mărirea noastră nu o vom datori decât acestor libertăți
15 publice. Și dacă providența nu o spune, să o spunem noi regelui: *Patria nu ne dă credință în viitor, nici pentru noi, nici pentru Occident, în afară de libertate*.

- Și rugăm pe maj.-sa să nu plece prea mult urechea către providența care îi șoptește ordine, stabilitate
20 înainte de toate, căci o asemenea providență poate să facă jocul dușmanilor României și ai dinastiei ei.

Înainte de a încheia, pentru astăzi este bine să constatăm pentru suveran că, între altele, providența sa nu este religioasă. Ciudat lucru. Toate providențele
25 au locuit în temple, în biserici, în mînăstiri, în pagode și toate au avut relații sfinte cu profeții, magii, preoții și preotesele. Și din această cauză ea pururea a pus pe suverani să se îngrijască de locașele și servitorii ei.

- 30 M.-sa regele de patru ani de zile repetă neconținut în mesagiile sale că guvernul său va veni cu o lege pentru îmbunătățirea clerului mirean. De astă dată însă providența aruncă la ministerul bisericesc pe piosul Take Ionescu și face pe rege să uite în mesagiul
35 său de îmbunătățirea clerului mirean.

Desigur că regele are a face cu o providență păgî-nească.

- Maiestate,
între providență și voința poporului român, alege pe
40 cea din urmă și lasă pe cea dîntîi.

COROANA ȘI LUPUL

Românul, după datina lui, nu poate suferi nici cînele care urlă, nici celelalte dobitoace cari scot
alte zbierete decât acelea ce țin de speța și firea lor
5 normală. De aceea o găină care ar cînta cocoșește se taie și se aruncă în oală, căci un asemenea cîntec nu este semn bun, ci prevestește nenorocirea casei și a neamului. Culmea însă pentru român este cînele care urlă la lună, la stele sau din alte pricini necunoscute.

- 10 Și aceste credințe se justifică în parte. În adevăr, urlul unui cîne este nesuferit și sinistru, revoltă simțul auzului și deșteaptă în mijlocul întunericului imaginațiunea sperioasă a omului. Cît pentru găină care își iese din legea ei, oricine a auzit-o s-a revoltat
15 de dizgrația cîntecului ei: un fel de bîlbîit epileptic.

Un lup însă care ar urla în apropierea satului pe un viscol puternic înfioară pe oricine îl aude; în acest
urlet prelung, pătrunzător și disperat e ceva care te înfioară.

- 20 Și de aceea românul te atinge cînd îți zice că *strigi*, te desprețuiește cînd îți zice că *zbieri* și te insultă cînd îți zice că *urli*, punindu-te alături cu animalele cari își ies din firea lor normală și devin nesuferite și sinistre!

- 25 Și pînă în vremea aceasta nici că s-a auzit un român care să zică de propriul său glas că urlă. Zice omul la mînie că strigă, zbiară, dar niciodată că urlă.

Chiar și a zbiera nu este obicinuit într-o lume de omenie și nicum un tânăr cu minte sau un bătrîn care-și respectă perii săi cei albi nu pot zbiera într-o adunare și nici nu-și pot califica cuvîntările lor drept zbierete.

Și pînă acum nu s-a mai auzit ca un om bătrîn care ar sta în fruntea ministerului, primul consilier al regelui, să afirme că a urlat, ba și mai mult, că a urlat ca un lup și, mai departe, că trebuia să urle căci se înconjurase de o haită de lupi pentru a lupta în treburile publice ale țării.

Orice s-ar zice, un așa scandal, o atare sminteală de bun simț și de cuviință, un astfel de cinism fără de seamăn nu s-a dovedit pînă în anul de grație 1892, în al nouălea minister conservator, adus pe banca de zavistie de al nouălea decret al providenței și al regelui nostru Carol.

A fost destul ca să se amintească d-lui Lascăr Catargiu trecutul său pentru ca să iasă din slabul său echilibru de bun-simț, de cuviință și pricepere. A fost destul să i se amintească declarațiunile sale îndreptate contra regelui, pentru ca, fără a roși, să strige: — „Am urlat și eu, căci eram printre lupi, și cu lupii trebuie să urlu”.

Și d. Lascăr Catargiu este un om bătrîn, un boier cu vechi pretenții de domnie, este ministru de interne, prim consilier al regelui și șef al partidului conservator! Și acest boier bătrîn, șef de partid și prim-consilier al coroanei, a pronunțat asemenea cuvinte nu pe stradă, nici la vreo masă copioasă, nici la vreun club între intimi, nici în cafenea și nici în circumă între Crețu și Brătescu, ci în maturul corp legiuitor, în Senatul României și în auzul tutulora; ziazele în unanimitate au consemnat aceste grațiozități zise sieși de către sine însuși.

Și acest bătrîn reprezintă oficial parlamentul, guvernul, țara și pe rege înlăuntru și în afară, în fața prietenilor și a dușmanilor noștri. Marile interese ale națiunii și ale dinastiei, din caprițiul providenței și

încrederea ușurelnică a regelui, stau în mîna unui astfel de bătrîn sălbatec, cinic și neghiob în tot ce face, în tot ce glîndește și în tot ce vorbește.

A urla ca un lup turbai contra tutulor actelor mari săvîrșite de naționalii liberali, a urla ca un lup flămînd în fața palatului cînd nu-i deschidea porțile, contra dinastiei cînd nu se închina ciocoismului și contra regelui cînd nu-i deschidea brațele și inima, iacă cele mai ușoare lucruri pentru cinicul bătrîn al conservatorilor, dupe propriile sale mărturisiri.

Și, într-adevăr, d. Lascăr Catargiu s-a purtat în opoziția din urmă ca o fiară cînd nu mai are nici pămînt negru din care să muște. Oamenii săi făceau apel la cuțit și la revolver și d. Catargiu urla ca un lup cu ochii roșii și scînteietori de furie și animalitate; oamenii săi, sub urletele sale fioroase, amenințau pe rege cu soarta domnitorilor detronați, oamenii săi strigau și scriau chiar că un om mai puțin ar face mărirea familiei conservatoare și fericirea țării, oamenii săi au designat cuțitului și revolverului pe acel om genial care cu mintea și jertfa sa a creat un rege și un regat. Firește că șeful unor astfel de conservatori trebuia să urle, și urlatul său sinistru și sălbatic era singurul fel de a comanda acea haită de ciocoi pentru cari nici domiciliul, nici sanctuarul familiei, nici viața celui mai mare român nu aveau nimic de nobil, de sfînt și de inviolabil.

Sub vraja urltelor sale, conservatorii au hotărît să nu se supuie *Constituțiunei*, revizuită de națiune, să reia domeniile coroanei, să slîrșească cu un bătrîn glorios sau să sfîrșească cu un rege colectivist. Și formulele definitive pentru acel care turnase coroana și pentru acel care o purta erau: „un om mai puțin” și „să se plece sau să plece”.

Și de asemenea urlete nu se rușinează bătrînul prim-consilier regesc, ba încă se onorează cu ele, căci le invoacă în Senat, de pe banca ministerială, ca niște titluri de glorie ale trecutului său.

Și cinismul acesta să nu aibă alt rost și altă explicație decît decăderea unui bătrîn incult și sălba-

- tic? Un așa de mare cinism are într-adevăr și altă față și alt înțeles, și altă socoteală. Lascăr Catargiu, când „a urlat” mai fieros, s-a auzit a un mormăit de urs. Fiara nu a fost singură, după cum nici satele nu
- 5 s-au răsculat singure fără acel urlet și acel mormăit. Omul care mărturisește că poate urla ca lupii, a spus cu alte cuvinte că este capabil de orice pentru a-și satisface ambițiunea, ura și patimele. Și această în-
- 10 lesnire de a face orice rezumă toată valoarea nefastă a bătrînului reacționar.
- D. Lascăr Catargiu zbiară, urlă, violează, tor-
- tură, ucide, comite orice, oricînd, oriunde și asupra oricui, fără ca conștiința sa grosolană să-l mustre sau să-l reție. Instincte brutale și întuneric profund, aci
- 15 se încheie socoteala sa psihologică. Nici motive de a face ceva, nici motive de a se opri din sacrilegiu, nici motive de a nu face nu există pentru unul care este gata de a urla și gata d-a spune în Senatul României că el, la grea cumpănă, urlă ca lupii exa-
- 20 sperați de sete și de foame.
- Și totuși aci stă toată valoarea și toată forța d-lui Lascăr Catargiu.
- D-sa, neavînd nici rușine de opinia publică, nici respect de fața regelui, a vestit și pe țară și pe coroană
- 25 că în momente grave este gata să comită orice pentru oarba sa ambițiune. Și în special bătrînul prim-ministru a ținut să spuie coroanei că nu retrace nimic din urletele de odinioară și este gata a reîncepe șefia de haitic îndată ce ar pierde șefia de partid.
- 30 În orice caz, nu este tocmai semn bun cînd găina cîntă cocoșește și cînd fiara care urlă a piericiune din drum intră în curte și din curte pătrunde în casa omului.

TINERIMEA NOASTRĂ

- Nu destulă atențiune, credem, s-a dat protestu-
- lui studenților români din Paris relativ la suferin-
- țele ce îndură frații noștri de peste munți.
- 5 Dacă revenim astăzi asupra acelui protest, inten-
- țiunea noastră nu este de a pune din nou sub ochii publicului durerile celor asupriți, ci pentru a ne exprima mulțumirea ce simțim că vedem pulsînd viață în tinerețea noastră, că o vedem vie, că inima ei este mișcată de idealuri și că, oricît de sceptic ar fi mijlocul în care trăiește, ea nu e cuprinsă de melan-
- 10 colia omului bolnav în care s-a stins orice speranță și care consideră existența drept o sarcină de care do-
- rește să scape cît mai curînd.
- 15 Marea generațiune care a făcut să renască Româ-
- nia modernă mai toată s-a dus și adese îngrijirile cele mai dureroase copleșeau inimile acelor bărbați hîrșiți în lupte și oțeliți în sacrificiu cînd vedeau că tinerețea noastră, afară de oarecari excepțiuni, se
- 20 preocupa mai mult de pozițiunea sa materială decît de interesele mari și nepieritoare ale națiunii.
- Totuși, e drept să recunoaștem că vina nu este tocmai a acelei tinereți.
- Fenomen ciudat!
- 25 Pe cînd noțiunile asupra condițiunilor vieței so-
- ciale moderne ne soseau cu luminele ce ne aduceau tinerii întorși de la școalele Occidentului, în același

timp, precum alături de soare se găsește umbra, încep să se formeze o școală filozofică, funestă popoarelor tinere, menită a înăbuși în om orice dorință de viață, școală care-și găsi reprezentanți pe catedrele universităților noastre, își găsi adoratorii ei în literatură, în poezia noastră.

5 Adăogați acum, pe lângă materialismul secolului, și teoriile lui Schopenhauer și Leopardi și multe se vor explica.

10 E însă oare bine de a vorbi unui popor redeștep-
tat de curînd la o viață nouă pe tonul unui Hamlet,
al cărui cuget era acoperit de vâlul celei mai negre
melancolii, sau în limbajul unui Schopenhauer, care
detesta viața ca cea mai nenorocită sarcină pe acest
15 pămînt?

Germanii, după ce au golit cupa umilirei pînă la
cea din urmă picătură, la începutul secolului nostru,
cînd reînălțarea energiilor se impunea ca o datorie
națională, n-au ascultat de filozofia lui Schopenhauer,
20 ci au sorbit cu voluptate cuvintele însuflețite de cel
mai curat și fierbinte dor de țară ale lui Fichte, iar
tinerimea italiană, cînd dominațiunea streină deve-
nise o rușine națională pentru patria ei, se inspira
de profețiile patriotice ale unui Mazzini și de avîntul
25 războinic al lui Garibaldi!

Norocire că în român viața e încă tînră și viu
îi curge sîngele prin vine. Și totul îl îndeamnă să
trăiască, să tinză fără încetare spre viață nouă, să
meargă mereu înainte spre scopurile mărețe pe cari,
30 pe un orizont îndepărtat, le zărește ursite de soartă
ca să și le înscrie în cartea vecinie nepieritoare a isto-
riei sale.

Și tinerimea se deșteaptă.

35 Ea întrevade viitorul, pătrunsă de idealul ei că
viitor mare trebuie să aibă neamul românesc în cursul
secolilor ce se vor succede.

Și pentru acest ideal ea-și va pune munca toată,
cu el și pentru el va trăi, pentru el și cu el va muri.

40 Astfel, cînd am văzut că tinerimea universitară
de la noi și-a ridicat glasul și și-a mărturisit în fața
lumei că datorii mari are de împlinit către neamul

românesc, cînd am văzut pe tinerii din Paris strînși
cu toții sub steagul aceleiași idei, hotărîți, într-un
cuget și cu un avînt generos de un sublim patriotism,
5 d-a-și pune ființa toată în serviciul acelei idei, cu
inima plină de bucurie ne-am zis că îndeplini-se-va
negreșit ceea ce neamul românesc dorință nestrămu-
tată are d-a îndeplini.

Tinerimea din Paris s-a purtat românește; dar,
dacă presa noastră, din diferite împrejurări, nu s-a
10 oprit prea mult asupra protestului ei, fie sigură însă
că cu toții avem ațintiți ochii noștri asupra ei.

Ziua bună se cunoaște de dimineată. Ceea ce astăzi
colcăie în piepturile tinerilor, mîine ei vor aduce la
îndeplinire, cînd vor fi ajuns la maturitate.

15 O, tu iubită tinerime, fii pururea deșteaptă, neîn-
cetat hrănește-ți mintea în istoria neamului românesc
și întărește-ți inima pe fiecare zi la faptele mari ale
trecutului nostru, și calea ce vei parcurge-o pe viitor
va fi calea aceea pe care o întrevezi în cugetul tău
20 curat și plin de iubire de neam!

Cîmpul pe care cultura română are să-și întinză
activitatea e nețărnut. Ochii noștri nu-i pot zări
marginele, dar ceea ce nu zăresc ochii noștri, cugetul
nostru întrevade în spațiul nemăsurat al timpului...
25 Pe acest întins și nemărginit cîmp îți doresc succese
fără sfîrșit!

UN OM CU STEA

Sunt oameni născuți, cum se zice, sub stea norocoasă, stea care îi proteje de la începutul pînă la sfîrșitul vieții lor. Acești favoriți ai marelui mister, orice fac, oricum se poartă, ei înaintează neconținut, 5 căci tot ce întîmpină nu ei dau la o parte și distrug, ci steaua care îi acoperă cu razele ei binefăcătoare. Dar nu se pricep, dar n-au destule forțe morale și materiale, dar merg cu pași grăbiți spre abise, nu 10 face nimic; stea lor se pricepe pentru ei, steaua lor este forte pentru ei și, ajunși în buzele precipițiului, punți de argint se aștern feeric peste prăpăstii și aleșii soartei trec înainte triumfători și încărcăți de avere și glorie.

15 ' Și, desigur, d. general Manu este un om norocos, norocos cu desăvîrșire. Iacă un fapt care denotă cam de ce calibru este stea d-sale. Domnul general Manu trebuia să treacă Dunărea în fruntea armatei românești. Momentul era mare, era excepțional, și un om 20 foarte rar îl poate avea de două ori în cariera sa. Momentul acesta era rînduit de marea stea în favoarea generalului Manu. Dar generalul nu și-a înțeles stea, nepricepînd mărimea momentului care avea să-l glorifice pentru toată viața. Și așa stînd cu priceperea, 25 s-a încins un fel de luptă mistică, misterioasă între generalul cu noroc și stea norocului său. Stea, pătrunzînd cu razele sale de lumină și căldură sufletul generalului, îi șoptea: „Treci Dunărea, treci,

generalul meu, și te vei întoarce în ovațiunile frenetice ale tuturor românilor de pretutindenea". Iar generalul îi răspundea: „Aș trece, dar nu pot rezista la un fior care-mi îngheață șira spinărei; aș trece, dar 5 mă tem că oasele mele nu se vor mai reîntoarce la sofa molatecă și caldă de pe podul Mogoșoaiei".

Și în această luptă mistică fiorul a învins razele de lumină și căldură ale stelei și generalul a trimis ilustra telegramă domnitorului Carol, iar steaua a 10 pălit de necaz și de rușine. Da, a pălit și de rușine, căci alte stele mai mici, de soldați, de caporali, de sergenți și de ofițeri, mici și mari, îi ziceau ei din creștetul seninului albastru: „Privește pe al tău și privește pe ai noștri!". Ba au fost stele pizmașe cari amenințau pe marea stea a generalului Manu cu degradarea. Atunci marea stea s-a făcut luntre și punte și, în complot cu providența, a decretat crearea postului de inspector general al artileriei în timpul războiului, și acest loc, iarăși prin decretul complotistelor, 15 a fost hărăzit generalului favorit al soartei.

Dar, oricît ar iubi norocul pe favoriții lor, nu poate răsturna într-atît legile firei încît să facă dintr-un urs un curtezan și dintr-un salonist un erou pe cîmpul de război. Și stea d-lui general Manu s-a 25 convins că nu e pentru armată alesul său,» nici chiar în timp de pace, și într-o zi, pătrunsă de mîhnire, i-a tresărit în vis și i-a zis: „Retrage-te, Manul meu, căci tu ești făcut mai mult pentru manutanță, cu articolul special al griului, iar nu pentru a comanda armatele; retrage-te, căci voi avea grijă și de onorurile, și de grînele tale". D. general atît aștepta și s-a retras bucuros în boschetele de la șosea, sub protecția delicioasă a razelor tainice sale stele. Cîte n-a făcut sub razele ei! Unii pretind că chiar a cîntat. *Oh! bella fiorentina!* într-o admirabilă seară de mai. 35

Dar, orice-ar face d. general, stea sa îi îndreaptă pașii și, grație acestei stele care într-o noapte s-a oprit drept în tuilul drapelului de la palat, d. general Manu a ajuns prim-ministru.

40 Să lăsăm însă victoriile sale politice la o parte, cu observația că stelei sale i-a fost imposibil să-l facă

a pronunța un discurs fără calambururi pt gindite.

Să revenim la lucruri de ordine mai mică pentru a vedea pînă unde îl proteje steaoa sa. Steaoa d-lui general îi îngrijește pînă și de gospodăria de pe moșia sa, Scioaștea. Nu se naște un purcel pe moșia sa fără ca steaoa să nu i-l gîdile cu o bunătate maternă; nu i se naște un miel fără ca înaintea lui să nu se aștearnă din senin covor de iarbă mătăsoasă și cîte și mai cîte. Și dacă vine vreun an rău, toți proprietarii vecini pierd, numai d. general Manu cîștigă.

Nu mai departe, în anul ce trecu, s-a întîmplat ca grîul d-lui general să iasă prost și să nu se ridice decît pînă la 57 de libre. P-alături, grînele aveau 60, 61 și 62 de libre. Aci însă se vede puterea imensă a stelei protectrice. Armatei noastre îi trebuia grîu. Oferte veniră de prin toate părțile și veni și din Teleorman. Steaoa îi șopti: „Manule, e chestie de manutanță, e rîndul tău să fii preferit”. Și d. general, fiind depuțat, deși oprit de lege de a contracta cu statul, totuși se lasă în voia stelei și a trimes o mostră la București.

Știți ce a ieșit de aici?

Nici d. general nu putea să crează.

Grîul de pe moșia Peretu, avînd 60 de libre, a fost plătit cu 95 de lei chila, și grîul d-lui general Manu, avînd numai 57 de libre, a fost plătit cu 106 lei. Și să nu uităm că de la Peret pînă la București transportul costă mai puțin pe stat decît îl costă de la moșia d-lui general.

Cum se explică? Mister!

Steaoa care a îngrijit de gloria militară a generalului și de poziția sa politică îngrijește și de imaculata cinste și de interesele materiale ale d-lui general.

De hotărît, d. general este un om cu stea!

...a

Delavrancea eu fiica sa Cella și Ștefana Yelisur. la Budăile negre din satul Dumitreșli, lângă Rimnicu-Nirat, în 19U.

ROMÂNIA HINA

W.W: • i v \, .

\ \ \ [v:\

MEMBRU DH ONOARE

/, i/U

Diploma de onoare a Societății „RomInia Jună” de la Viena,
acordată lui Delavrancea în urma discursului său de recepție la
Academia Romină, în 1913.

ROMÂNII

A cere românilor de pretutindenea ca să rămîie
indiferenți la spectacolul luptelor lor pentru exis-
tență este a cere ca numai ei pe lume să nu se supuie
la legile cele mai sfinte ale firei omenești. Durerea și
fericirea, momentele grele și triumfurile românilor,
de oriunde ar fi ei, nu pot decît să ne întristeze sau să
ne veselească sufletul nostru. Ş-apoi noi nu luptăm
nicăieri pentru a cuceri și distruge pe alții, ci numai
10 pentru a ne apăra pămîntul pe care stăm în virtutea
celor mai mari drepturi istorice, căci pe acest pă-
mînt sute de generațiuni s-au jertfit pentru a-l apăra,
apărînd astfel și Occidentul civilizat și puternic de
astăzi de a nu fi cotropit de invaziunile hoardelor
15 barbare și a raselor inferioare și sălbatice. Ş-apoi noi
nu vroim a face să amuțească vreo limbă, ci ne apărăm
pe a noastră de azi înainte, cum ne-am apărât-o și
pînă astăzi, convinși fiind că acest drept natural îl
avem și noi ca oricare neam cu conștiință de misiune
20 nea sa.

Cine a vroit să renunțe la pămîntul său l-a părăsit
și cine a voit să-și abandone limba a schimbat-o pe
alta mai frumoasă și mai cultă. Noi românii însă,
cînd pe aiurea am fost învinși, obosiți de lupte secu-
25 lare, de luptele cari au apărât civilizația europenească,
am căzut victimă de multe ori a trădărilor celor mai
lașe, dar n-am pornit ca hordele sălbatice de pe

193

pământul de care ne lega trecutul eroic și întemeietor de drepturi. Și cînd a fost vorba de limbă, nu am schimbat-o pe nici una din lume. în limba noastră a stat tot geniul dreptei noastre rezistențe. în graiul

5 nostru am simțit fiorul de viață al eternei cetăți și, cu o mîină pe plug și cu cealaltă pe lance, neavînd timp de a seri, am creat din memorie și am transmis memoriilor urmașilor, legende, basmele, cîntecele noastre de iubire și de vitejie. Limba nu ne-a servit

10 numai spre a cere demîncare și nici ne-a servit pentru a ne da lozinca de a jăfui pe alții, ci am onorat-o ca pe un dar dumnezeiesc, creînd în ea atîtea opere populare cum poate nici un alt popor nu a putut să creeze.

S-au încercat, și nu o dată, ci de nenumărate ori,

15 s-au încercat streinii să ne cucerească prin limba lor, dar niciodată nu am șovăit în această luptă vicleană și supremă. Și dacă clasele guvernante n-au avut destulă minte pentru a nu-și schimba vorba, poporul, puternic și credincios rasei, a rezistat și

20 guvernanților, și bisericeii, presimțind că o dată cu limba lui ar înceta și dreptul lui de existență în mijlocul lumii. Unii domnitori au scris poruncile și rînduiele lor în slavonește și multă preoțime a oficiat în limbi streine, dar românul s-a rugat lui Dumnezeu

25 în românește și tot în limba lui a gîndit și și-a fixat durerile și avîntul, trecînd peste aceia cari „blodogoroseau” și „ițiripițiriseau” în limbi de cari pufneau de rîs și le ridiculizau.

Și cînd au venit rîndul cărturarilor au găsit, pre-

30 gătît de români, un vast tezaur de creațiuni într-o limbă vie și cu menire de a străbate glorios de aci înainte prin concertul celorlalte limbi civilizate și civilizatoare.

Iacă de ce de la începutul acestor notițe spuneam că

35 noi românii avem dreptul d-a ne bucura de victoriile fraților noștri de pretutindenea, căci frații noștri nu triumfă pe ruina altora, ci triumfă în numele unor drepturi sfînte, dreptul la moșia pe care nu a părăsit-o și dreptul la limbă, pe care nu a schimbat-o nici în

40 timpurile cele mai oribile, cînd de noi și în noi se spargeau popoarele năvălitoare.

Și acum putem să spunem că triumful românilor bucovineni ne-a umplut sufletul de bucurie. Din 8 locuri în cercurile rurale unde au candidat românii pentru dieta Bucovinei, șapte le-au cîștigat ei, avînd

5 să lupte contra corupțiunii și a ingerințelor fățișe ale unei administrații animate de rele și rătăcite gînduri pentru români.

Cine nu știe că contele de Pace din senin a pornit război contra românilor? întreaga luptă a bucovinenilor contra ilegalităților comise de contele de Pace le-am

10 desfășurat cititorilor noștri, și cu o adîncă satisfacțiune am anunțat în numărul de ieri primele rezultate ale alegerilor din Bucovina. Energia, patriotismul și conștiința bucovinenilor de drepturile lor ne

15 fac să-i admirăm din adîncul inimei și să-i felicităm pentru triumful lor, triumful unei cauze românești și drepte.

Românii din Imperiul Habsburgilor au tot dreptul de a trăi liberi și dupe datinele lor, și acest drept îl

20 au fiindcă trăiesc pe pământul lor și fiindcă niciodată nu s-au codit cînd a fost vorba d-a-și apăra coroana și statul ai căruia cetățeni sunt. Viena știe aceasta și ni se pare că trebuie să îngrijească mai de aproape pe aceia cari în '48 au scăpat imperiul de prăpastia

25 pe care coroana s-tului Ștefan o deschisese pentru coroana Habsburgilor. Și, dacă Viena s-ar gîndi și mai departe în trecutul ei glorios, ar putea să-și aducă aminte că românii, aduși de împrejurări grele sub zidurile ei, s-au arătat astfel de dușmani vienezilor,

30 încît corturile lor au servit de azil blînd și amical pentru cei asediați.

Destul suferă milioanele de români de persecuțiile monstruoase ale celor din Pesta și suferința se apropie de marginile ei cele mai depărtate.

35 Credem că românilor le va veni și lor rîndul d-a trăi ca oamenii; rolul de victime eterne nu este și nu trebuie să fie admis de civilizația capitalei imperiului vecin, căci aceasta nu este nici în interesul Austriei.

40 Noi salutăm cu fericire victoria românilor bucovineni.

AMENDE... NEONORABILE

5 Mai multe ziare din capitală au vorbit despre o pretinsă „dotațiune” ce s-ar pregăti de către guvernul m.s.regelui pentru m.-sa principele Ferdinand, moștenitorul coroanei. Bănuiala și informațiile au mers și mai departe: s-a afirmat că o discuțiune violentă s-a încins în Consiliul de Miniștri asupra acestui subiect și că două grupe s-au format în minister: un grup hotărât pentru dotațiune și celălalt hotărât contra dotațiunei. Ba șoaptele unor guvernamentali au ajuns pînă la un detaliu și mai caracteristic, afirmînd că d. Las-căr Catargiu ar amenința cu demisiunea sa din ca-binet.

15 Noi nu putem afirma nimic pozitiv despre aceste discordii dinlăuntrul ministerului și de aceea nu vom vorbi despre această pretinsă dotațiune.

20 Dar, în legătură cu acest subiect, în această ordine de idei, să ne oprim puțin asupra unor amende foarte puțin onorabile pe cari conservatorii, din interes de putere, au crezut că trebuie să le facă.

*

25 În lumea cultă este admis ca un om care a apucat o cale rea sau care a împărtășit o idee eronată să revie, și să revie într-un mod onorabil, dacă pe calea sincerității declară în fața opiniei publice că a greșit.

Un om poate greși, căci așa este omul, perfectibil, iar nu perfect, corigibil, iar nu infailibil. În politică, în artă, în literatură, în critică, în filozofie și în știință, omul greșăște, și pentru aceasta nici calea adevărului nu i se închide, nici aceea a reabilitărei. Dacă, din toată convingerea și fără nici un interes personal, cel greșit revine pe față asupra greșalei sale, el nu se înjosește, căci în ceea ce lumea civilizată numește „amendă onorabilă” nu este nimic înjositor, ci mai adeseaori e ceva care denotă o deosebită superioritate morală și intelectuală. Numai omul inferior nu se cîlîtește din eroarea lui, chiar cînd el se convinge pe deplin că este în eroare.

15 Cînd însă omul nu greșăște, adică cînd conștiința lui nu participă la greșală, ci numai din calcul mizerabil ponigrește, combate, denunță, falsifică și tînde a răsturna o ordine de lucruri, un adevăr, pe un om sau pe un partid, în această ipoteză nu mai este admisibil nici eroarea scuzabilă, nici amenda onorabilă, ci șarlatania și amenda neonorabilă.

20 Asemenea pozițiune odioasă a ocupat și ocupă gruparea conservatoare aproape în întregimea ei ca partid politic.

25 Conservatorii au avut ocaziune d-a combate pe partidul național-liberal într-un mod demn și pentru ei și pentru noi. Aceasta nu o putem tăgădui. Ideile noastre, tendințele noastre, legile noastre, instituțiunile create de noi nu puteau fi admise de un partid conservator. E și drept și logic ca un partid conservator, cu tendințe reacționare, să combată cu energie pe un partid liberal și democratic. De aceea noi am înțeles pe conservatori cînd au combătut cu înverșunare revizuirea *Constituțiunei*. Partidul național-liberal făcea un pas înainte în democratizarea țării prin această revizuire, conservatorii erau în dreptul lor d-a combate pe aceia cari mergeau înainte, căci cu cît apropiam țara de idealul nostru, cu atît ea se depărta de idealul lor. Și în această ocaziune era admisibil că combăteau din convingere. Ceea ce însă nu era permis conservatorilor era declarațiunea că nu recunosc revizuirea *Constituțiunei*. Cu această declarațiune ei au

depășit marginile dreptului lor politic, prefăcându-se dintr-un partid cu pretenții de *ordine* într-o grupare de *dezordine*, fără educațiunea politică cuvenită pentru un partid de guvernământ. Și, totuși, nu aci li se poate imputa absoluta lipsă de convingeri.

Au fost însă cestiuni în privința cărora conservatorii nu au dreptul d-a susține că au luptat cu bună-credință, cestiuni cari nu atingeau programul și idealul lor, și totuși pe asemenea cestiuni ei au ieșit afară din imperiul legilor și s-au revărsat pe stradă, umflându-și rîndurile cu slugi și cu oameni plătiți a 5 și 2 lei ziua.

Să luăm cîteva exemple. *Dotațiunea coroanei* a fost una din cestiunile contra căreia conservatorii, în frunte cu d. Lascăr Catargiu și cu d. Al. Lahovari, s-au ridicat cu o înverșunare desfrînată. Dotațiunea coroanei nu era o cestiune de partid, de program și de ideal politic. Partidul național-liberal a crezut, după război și după proclamarea regatului, că suveranul are nevoie de cheltuieli mai mari, de o pompă mai costisitoare și de o conduită mai largă înlăuntru și în afară. Ş-apoi pe lîngă suveran era vorba și de moștenitorul coroanei. Și, condus de asemenea considerațiuni, a crezut de a sa datorie d-a vota dotațiunea coroanei, oricît aceasta ar fi atins popularitatea lui și oricît de mare ocaziune oferea patimelor nedisciplinate ale adversarilor săi.

În contra acestui act, conservatorii au asmuțit lumea pe uliță și, mai mult, au făcut o declarațiune în scris și au subscris-o de întreg comitetul partidului, declarațiune prin care se obligau în fața țarei să reia domeniile coroanei.

Aci nu încap credințe politice, nu încap nici eroare admisibilă. Aci nu e vorba decît de onestitatea cea mai brutală pe care orice om trebuie să o aibă. Ai subscris o poliță, trebuie să o plătești dacă ești om. Și conservatorii subscriseseră din a lor proprie pornire și pe deplin stăpîni pe voința și deciziunea lor.

Ce au făcut cu iscăliturile lor? Ceea ce face orice falit fraudulos. Ba mai mult, nu și-au plătit iscăli-

turile nici chiar atît cît și le plătesc cei mai nerușinați faliți frauduloși. Nici 5 la sută, nici 1 la sută; iacă felul onestității d-lor conservatori în materie de iscălitură. Și de patru ani de zile de cînd li se pomeneste de acest angajament al lor, ei tac plecați sub picioarele tronului, ca și cînd această tăcere ar putea să onoreze întru ceva pe aceia cari spuneau regelui: „să pleci sau să te pleci”.

Dar, în sfîrșit, într-una din cele din urmă ședințe ale Senatului, d. Lascăr Catargiu a fost provocat direct și în fața publicului asupra acestui fapt din trecutul dumisale. Și d. Catargiu, drept orice răspuns, uitînd că e om bătrîn, că este șeful unui partid, că este în Senat pe banca ministerială și prim-ministru, a răspuns fără a roși: „Eram cu lupii și cu lupii trebuie să urlî”. Un om care a trecut de 25 de ani, care face politică de 40 de ani, care iscălește un angajament solemn și care, ajuns după patru ani prim-ministru, declară că a urlat ca un lup cînd a făgăduit că va relua domeniile coroanei, aceasta poate să fie o amendă, dar desigur că nu este decît o amendă dezonorantă și pentru cel care o face, și pentru aceia în numele cărora o face.

Dar sunt multe amende de felul acesteia pe cari conservatorii le-au făcut și mîne vom reveni asupra celor mai evidente și mai grave.

LEGEA „FECIORILOR BOIEREȘTI”

D. Petre Carp, într-un moment de dreaptă revoltă, exclamă în parlament, arătînd pe actualul său șef: „d. Catargiu la guvern este un pas înapoi!”. Organul
5 d-lui Petre Carp și al junimiștilor scrise, într-un rar moment de sinceritate, că oameni ca d. Catargiu sunt de acum două secole. Formula d-lui Carp diferă doar ca formă de formula organului junimist; în fond însă și una și alta nu spun decît una și aceeași
10 idee. După expresiunile junimiste, d. Catargiu și conservatismul catargiesc va să zică pentru țară „înapoi un pas și mai mulți, un secol și mai multe”.

Această judecată este clară și dreaptă. Ceea ce este de regretat la judecătoria junimiști ai d-lui Catargiu
15 e că nu spun adevărul decît foarte rar și numai cînd sunt iritați și călcați în interesul lor material. Acest cusur nu poate proveni decît dintr-un temperament puțin recomandabil și dintr-o cultură necompletă și neasimilată. Un om cu fire barbară și neajuns la
20 civilitate spune adevărul numai cînd îl doare pe el în pungă sau în amorul său propriu. Să ne ierte d-nii junimiști, dar conduita lor față de d. Catargiu îi apropie foarte mult de asemenea oameni.

D. Catargiu, cu și fără junimiști, însemnează ne-
25 conținut „înapoi”, timpul „delelor”, „literile chirilice”, timpul pe cînd „negustorii se dau prin tîrg cu nasul tăiat” și zilele cînd cel mai puternic om în

capitală era „căpitan Costache Chiorul” gonind mulțimea și trecătorii „turmele de vite”, cum le zicea pe vremuri, d-a încălarele cu biciul cu „9 sfîrcuri plumbuite”.

Și alături de un asemenea tip al timpurilor de rușine ce vor fi căutînd aceia cari se dau drept oameni cu „căldări occidentale”? Și, fiindcă îi vedem alături, întrebarea care se ridică într-un mod logic este: ce va fi fierbînd în aceste „căldări occidentale”? Nu-mai neadevăr, falsitate și zădărnicie?

Da, d-lor junimiști, d. Catargiu însemnează nu un pas înapoi, ci un secol înapoi. Și fiindcă d-voastră stați alături cu d. Catargiu numai fiindcă deține puterea de la rege, o asemenea conduită este, cuvîntul e greu, o felonie morală și politică.

*

Dar să venim la fapte. Să venim la o operă ilustră a d-lui Catargiu, pentru ca din analiza ei și opinia publică, și d-nii junimiști să se convingă o dată mai mult, că d. Catargiu și regimul său este o rușine pentru oricare român în parte și pentru toți românii laolaltă.

*

D. Catargiu, în sesiunea aceasta, s-a ilustrat printr-o lege care va rămînea în veci nemuritoare prin formă și fond și, desigur, dintr-acest document viitorimea se va convinge de cîtă prostie și barbarie am
25 fost noi guvernați către sfîrșitul secolului al XIX-lea din mila regelui Carol și prin concursul unui grup de oameni, a căroră pretenție a fost că numai ei reprezintă adevărata cultură în țara românească.
30

D-nul Catargiu, foarte grăbit, a venit în ședința de la 13 aprilie curent cu *Legea pentru servitori* și, adresîndu-se către adormitul corp al momîilor fără cunoștința din Senat, într-un limbaj demn de timpul răzmiriților, a obținut triumf de cauză, votîndu-i-se
35 legea așa cum a fost concepută și redactată de către d-sa și celebrul fleiter, doctorul Garoflid.

Ga redacție, legea este o capodoperă de barbarie și de ciocoism sec și ignorant. Ai crede că servitorii au fost convocați la un ceai în salonul primului ministru și au redactat *Legea servitorilor*. Ş-apoi, la urma urmelor, ce deosebire culturală există între d. Catargiu și oricare servitor care ar ști ceti și iscăli? Desigur, nici una. Un prefect al d-lui Catargiu a fost șters de pe listele electorale comunale din Iași pentru că nu are nici patru clase primare. Noi am da un premiu ace-
luia care ar dovedi că d. Catargiu are trei clase pri-
mare și, ca să fim mai blînzi, am da un premiu ace-
luia care ar dovedi că d. Catargiu citește curent *Lupul și mielul* și poate duce la un bun sfîrșit cazul al trei-
lea de la împărțirea minierilor întregi.

Și cînd acesta este gradul de cultură al primului consilier regal și cînd colegii săi și regele nu s-au îngrijit să-i tocmescă un pedagog, ce redacție putea să dea d. Catargiu legii sale pentru servitori?

Pentru ca opinia publică să se convingă de tri-
vialitatea cu care este redactată această lege, să luăm
două exemple din abundantul material de acest fel.

În articolul 1, d-nul Catargiu se încearcă să defi-
nească ce înțelege prin *servitor*. Încercarea este prea
greă pentru capul boierului bătrîn și ignorant. Pri-
mul ministru o fi auzit de definire, definițiune, însă
ce este o definițiune, aceasta nu va ști niciodată.
Dar să-l iertăm asupra acestui punct. Să fim drepti:
chiar acei cari știu perfect ce este o definițiune nu
izbutesc întotdeauna să facă o bună definițiune, dar-
mite d. Catargiu. Putem observa în treacăt că aceia
cari vor citi primul articol se vor convinge că pentru
d. Catargiu toți acei cari primesc diurnă sau îndem-
nizare sunt servitori.

La art. 2, d. Catargiu ne spune cine sunt aceia cari
„îmbrățișează *profesiunea* de servitor”; și după ce ne
enumără pe bucătar, bucătăreasă, vizitiu, surugiu,
camerier, sufragiu etc, la litera *d* pune *femeia de casă*
și imediat la litera *e*, aşadar la un alineat deosebit,
„femeia pentru tot serviciul...”.

Un așa mod de a redacta se poate ierta unui bă-
trîn mucalit care a fost odinioară un berbant recu-

noscut, dar desigur nu este iertat unui elefant alb
ajuns prim-ministru, oricîți fahiri admiratori și flă-
mânzi ar avea împrejurul său. La litera *i* însă găsim
o mostră de altă natură. Aci obscenitatea este înlo-
cuită cu nerozia cea mai ciocoiască.

D. Catargiu la acest alineat pune pe „isprăvnicel
sau fecior boieresc”. Într-o lege de stat trecută prin
Senat, citită de raportor, auzită de așa-zișii reprezen-
tanți ai națiunii și de miniștrii regelui, să găsești
expresiuni ca „feciori boierești”, credem că prostia
și rușinea e prea afară din cale.

Ca rămășițe ale tristului trecut a mai rămas în
limba noastră, la oamenii nenorocoși și umiliți de
mizerie, expresii ca „să trăiești, măria-ta!”, „robul
d-voastră, stăpîne”, iar la țigani adeseori se aude,
spunînd despre argații proprietarilor mari: „Nu v-a-
tingeți de ei că sunt *slugi împărătești*!”. Și de această
categorie de triste rămășițe ale trecutului țin și expre-
siunile *slugă boierească, om boieresc, fecior boieresc*.

Există asemenea denumiri, dar cui i-ar fi trăsnet prin
minte că se vor găsi astăzi miniștri și senatori cari să
le consacre prin *legi*? Oricît de incult îl știam pe
d. Catargiu, pînă în așa hal mărturisim că nu l-am
crezut. Dar, cine știe, poate că d-lui Catargiu i-o fi
trecut prin minte să înființeze din nou "*vechile boierii*
pe calea organizării servitorilor.

Din aceste exemple de redacție și din cele pe
cari le lăsăm în plata domnului, rezultă că d. Catar-
giu ar fi făcut cu mult mai bine dacă lăsa redacția
legii sale pe seama ușierilor de la Ministerul de In-
terne sau a vreunei *femei de casă* tocmită, conform
al. *e* din art. 2, *pentru tot serviciul*!

*

Dar de la redacția legii să venim la fond, la par-
tea esențială a fondului, pentru a vedea că d. Catar-
giu și Senatul său nu cunosc nici o lege fundamen-
tală a țării și că trăiesc astăzi viața barbară de acum
cîteva secole.

în capitolul III, după ce se enumera toate îndatoririle reciproce dintre stăpîni și servitori, în art. 18 se consacră pedepsile pentru aceia cari vor contraveni la dispozițiile acestei legi. Și după acest articol

5 contravenienții se vor pedepsi: „Stăpînii cu amendă de la 10 la 100 lei în comunele urbane și de la 5 la 50 de lei în comunele rurale”. Iar aliniatul 2 al acestui articol sună: „Pentru insolvabili amenda se va transforma în închisoare, conform legilor penale”.

10 Dacă deschidem condica penală, la capitolul despre amenzi, art. 28, vedem că transformarea amendei în închisoare se face după următoarea regulă: „Se socotește pentru fiecare zece lei o zi de închisoare”.

15 Prin urmare, aceia cari vor contraveni la bazaceniile d-lui Catargiu se vor pedepsi cu 10 pînă la 100 lei amendă sau cu 1 zi pînă la 10 zile închisoare pentru comunele urbane, iar pentru comunele rurale de la 5 pînă la 50 lei amendă sau de la 1 zi pînă la 5 zile închisoare.

20 Dar, pentru a înțelege care este scopul barbar și primitiv al acestei legi, să vedem cine judecă diferențele dintre stăpîni și servitori și cine și cum se aplică penalitățile prevăzute în ea.

25 „Art. 20. Autoritățile însărcinate cu aplicarea și executarea legii de față sunt: în comunele urbane polițiile, iar în cele rurale primăriile”.

„Art. 21. Aceste autorități hotărăsc asupra conflictelor dintre stăpîni și servitori și aplică amenzi prevăzute în legea de față”.

30 Cît pentru modul de a proceda al acestor imposibile instanțe, d. Catargiu dispune în art. 22, al. 3, că „toată această procedură nu poate dura mai mult de 48 de ore”. Adică nu încapă aci nici o puțință de a dovedi într-un sens sau altul, căci procedura este sumară și extraordinară, iar hotărîrile „sunt sumarii, definitive și executorii”, art. 21, al. 2 din lege.

35 Iacă dar pe d. Catargiu și pe Senatul său făcînd din orice comisar și subcomisar, din orice Ispas, din orice Crețu, din orice Topoloveanu și din orice zbir și pușcăriaș al regimului o primă și supremă și ultiimă instanță judecătorească care să aplice, la orice diferend, cetă-

40

tenilor amenda de 100 de lei sau 10 zile de închisoare !

5 Și în contra acestor sentințe date de niște bețivi, potlogari și pușcăriași, n-ai nici drept de *oposiție*, nici drept de *apel*, nici chiar dreptul de *recurs* la vreo instanță judecătorească ! Am revenit dar, în al 26-lea an al domniei regelui Carol, prim-ministru fiind d. Catargiu cu tovarășia junimiștilor, la căpitan Costache Chiorul, carele bătea, aresta și pungaia cu de la sine putere, întocmai cum vor face Ispășii și Creții cu de la

10 d. Catargiu și de la Senatul României putere 1

Și în contra acestor sentințe nu ai tribunal, nu ai Curte de apel, nu ai înalta curte de casație, nu ai nimic, afară de o reclamație la prefecți (art. 22, al. 4) cari vor schimba sau nu amenda sau închisoarea.

15

*

Să existe oare vreun cap luminat în toată România care să nu se revolte de atîta prostie și cutezanță? Afară de miniștrii regelui și de „feciorii boierești” noi nu credem ca să existe.

20 Să poftască cetățenii la alegeri pentru ca să-și exerciteze supremul lor drept sub imperiul unor asemenea legi sălbatice. Noi nu suntem pentru aceia cari își permit brutalități contra servitorilor, Brutalitatea față cu servitorii este un vechi obicei și o înclinare înnăscută

25 a ciocoilor, a oamenilor regimului. Dar contra cărui om Ispășii și Creții nu pot să aplice amenda și închisoarea, așa dupe cum este alcătuită Legea-Catargiu? Zbirii poliției nu au decît să corupă un servitor de la orice casă care să se plîngă nu de bătaie, ci de o parte din

30 cele prevăzute la art. 16. Bunioară că nu-i dă hrană bună, că locuința nu e sănătoasă, că nu-l îngrijește, deși este bolnav. Este destul atît pe timpul alegerilor pentru ca să vedem pe cetățenii a căror opinie politică este cunoscută, duși la Văcărești, fără ca să

35 aibă dreptul de a apela la judecătorii lor naturali, instituți prin legile fundamentale ale țării.

Dar nu numai legile civile și penale existente sunt călcate de această lege barbară, ci însuși *Constituțiunea*, în partea cea mai sfîntă a ei. Ce va ajunge înviola-

bilitatea domiciliului cu această sălbăticie catargiească? Nimic nu va mai rămîne din această inviolabilitate. Comisarilor și ipistații regimului vor descinde în domiciliul oricui pentru a instrui orice plîngere, și mai ales pe cele înscenate pentru a judeca, a condamna și a ridica amenda sau pe cetățean în maximum 48 de ore.

Și s-a găsit un Senat care să voteze o astfel de lege !

Și s-au găsit miniștri cari să nu roșească de primul lor ministru!

Și s-au găsit ramoliți bătrîni cari să aplaude cînd d. Catargiu le spune clar că „domiciliul vostru va fi violat de orice pungaș din poliție, iar onoarea voastră și cinstea casei și a bătrîneții voastre puse la dispoziția oricărui spion și șnapan”.

Și domnii junimiști cred că fac numai un pas înapoi cu d. Catargiu?

A trebuit ca în majoritatea Senatului să nu fie decît „Feciori boierești” pentru ca să voteze această lege.

Din partea oamenilor culți, dacă există vreunul, să se știe că a urma pe d. Catargiu pe această cale este o felonie morală și politică.

DL. MAIORESCU

I.

Nu avem nimic extraordinar de spus despre d. Maiorescu de care opinia publică să nu aibă cunoștință. D. Maiorescu, profesor universitar, publicist, critic, om politic, deși cam fără partid, conferențiar foarte gustat, fost ministru în multe rînduri și avocat, are avantajul și dezavantajul d-a fi cunoscut pe deplin aproape în întreaga sa activitate publică și privată ; iacă de ce începui prin a declara că nu este vorba de vro destăinuire gravă, de vreun fapt de mare senzație privitor la persoana onorabilului profesor și om politic. Nici chiar nu am aflat despre vro idee sau teorie nouă a d-lui Maiorescu. Sunt aproape 20 de ani de cînd d-sa a spus ceea ce avea de spus și de repetat în viața sa, prin urmare lumina asupra convingerilor și tendințelor maioresciane este o lumină veche pentru toți cîți s-au ocupat de politică, de știință și de literatură. Și aceasta n-o constatăm cu tendință răutăcioasă. Oamenii iluștri sunt cunoscuți de toți, cunoscuți bine sau rău, în bine sau în rău, aceasta e altceva.

D. Maiorescu duminica trecută a ținut o conferință la Ploiești, cu plată, pentru societatea „Caritatea”, firește, o societate de binefacere. Pînă aci nu avem nimic de zis. Este un fel de ciocoism ca oratorii cunoscuți să nu vorbească decît în capitală sau în Iași. Toate

orașele țării pot onora pe oamenii de artă și de știință, pe oamenii politici ca și pe profesori. Și, în orice caz, Ploiești este un centru activ și inteligent și a triumfa în acest oraș fie pe catedră, fie la tribună este incontestabil un adevărat merit. Nu este nimeni care să aibă dreptul și scuza d-a ocoli un oraș ca Ploiești. Că d. Maiorescu a pus o mică plată de intrare, și în această privință nu avem nimic de zis. D-sa, bine preparat, poate avea pretenția d-a cere oamenilor câte un leu pentru a avea dreptul d-a-l asculta. Că nu prea a fost lume la această conferință este iarăși un lucru de care nu d-sa este responsabil. Zile de vară, călduri mari, epoca, obicinuită a conferințelor trecută, iacă ceea ce explică lipsa ploieștenilor de la conferință și prezența a câtorva aduși de prefect și de agenții săi, afară, firește, de unele onorabile și gentile doamne, aduse acolo de renumele d-lui Maiorescu ca conferențiar.

1

Subiectul conferinței d-lui Maiorescu a fost *Condițiunile progresului*. Subiect frumos, interesant, atrăgător, și mai ales când vine un profesor de filozofie ca să trateze acest subiect. Mi s-a transmis de un om cult, foarte inteligent și cât se poate de imparțial modul d-lui Maiorescu d-a-și prezenta și dezvolta subiectul. Totuși, nefiind fost de față, nu-mi voi permite o analiză detaliată, ci mă voi opri numai asupra tendinței generale a oratorului, a omului politic, a filozofului, regretând că colegii mei de la *Constituționalul* nu și-au dat osteneala d-a ne expune *in extenso* acest studiu al unuia dintre cei doi șefi autorizați ai săi.

De la Început însă să facem o mică observație; d. Maiorescu are un metod foarte comod: schimbă titlul aceleiași conferințe și astfel repetă același coprins sub diferite etichete, de mai multe ori, la diferite ocazii, în diferite localități și la diferite epoce. Coprinsul conferinței din urmă se poate reduce, în tendința ei generală, la următorul lucru: progresul are nevoie de

timp, de timp îndelungat, la individ ca și la popoare, și firește mai ales la popoare. Condițiunea decisivă a progresului este timpul și încetinimea, căci natura nu procedă prin salturi; de aceea repede noastră dezvoltare socială și înzestrarea poporului românesc cu instituțiuni de un liberalism și democratism occidental este un progres silit, anormal și vătămător; responsabili de acest rezultat este generațiunea de la '48, o generațiune de ideologi. Iacă coprinsul acestei conferințe. La Ploiești însă, fiind mai mulți tineri cari împărtășesc credințe socialiste și avînd și organul lor săptămînal, *Democrația socială*, d. Maiorescu și-a revărsat critica sa, în parte, și asupra tendințelor lor. Ca argumente capitale, d-nul Maiorescu a produs două: unul de natură filozofică și altul de o natură dubioasă, un fel de comparație care ne vine pe calea descendenței de la popoarele antice și pînă astăzi, cum se spune și se repetă adeseori cu o naivitate adorabilă.

Acest din urmă argument se reduce la următoarea comparație: dezvoltarea unui popor se aseamănă întru toate cu aceea a unui individ, nefiind nici o altă diferență decît aceea a duratei, un individ avînd o viață determinată și un popor nedeterminată. Individul are pruncie, copilărie, junețe, bărbăție, maturitate și bătrînețe. Un popor în dezvoltarea sa progresivă și pe nesimțite i se împarte viața întocmai ca la individ. Cîți nu repetă această comparație! Și cît de gol nu răsună această figură d-a gata și în capul unora cari o debitează, și în capul multora cari o ascultă! Și de aci încolo deducțiunile curg *ad libitum*, dupe trebuințele cauzei, căci o asemănare așa de necondiționată este bogată în consecințe cari de cari mai absurde, mai declamatorii și mai specioase. Așa, d. Maiorescu a ridicat, cu glasul său fericit timbrat, cu dicțiunea sa ovală, cu aerul său serios și magistral, cu gestul său sobru și calculat, întrebarea: un popor care nu a avut răgaz să se dezvolte și să producă nimic cultural nu se aseamănă cu un copil în fașe? Firește că da. Intre copil, cu legile sale naturale și fatale de dezvoltare, cu nevoile, trebuințele, instinctele și impresiile sale, și un astfel de popor nu este o perfectă asemănare? Firește că da, a răspuns oratorul,

căci altfel ce s-ar mai alege de vestita formulă: „Un popor ca și un individ, un individ ca și un popor...”? Și d-aci încolo consecințele vin una după alta, ușor, cu un aer natural, cu un aspect de cea mai perfectă logică

5 din lume. Noi românii ne-am deșteptat la '48; atunci și ceva mai în urmă ne găseam în epoca de fragedă copilărie ca popor, era dar nenatural să ne înzestrăm cu instituțiuni pe cari popoarele occidentului le-au dobândit numai în epoca lor de maturitate. Francezii,

10 englezii, germanii, etc. erau maturi și trebuințele vârstei lor corespundeau cu o *constituțiune*, cu libertăți publice, cu regimul reprezentativ și parlamentar; dar noi? Noi eram abia în fașe. A ne pune pe noi în condițiunile de viață socială și politică ca pe un popor matur, ca

15 englezii bunioară, este a amesteca condițiunile de viață ale unui copil de cinci luni cu acelea ale unui om de 40 de ani. Ce s-ar întâmpla când copilului de 5 luni, în loc de a-i da țîța mamei sau a doiceii sau sfîrcul biberonului, i-ai da biftec și vin, icre negre și alune prăjite,

20 bere; șampanie sau braga? Copilul ar degenera și ar sfîrși prin a pieri. Același lucru s-a întîmplat și cu poporul românesc. Era un popor în fașe și, în loc de a-l trata ca pe un copil, idiologii și vizionarii de la '48 l-au tratat ca pe un popor matur, neținînd seamă de

25 natură și de legile ei fatale, călcînd peste condiția decisivă a progresului.

Vom vedea ce temei trebuie să punem pe asemenea teorii și cari sunt concluziile lor finale; pînă atunci însă fie vorba în treacăt: poporul-copil de 5 luni la '48,

30 pus în condițiunile de viață ale unui popor matur, nu s-a pipernicit, nu a degenerat, nu e amenințat de stingere lentă, ci merge înainte, se ține bine, e voinic și rumen, îi plin de viață, regretînd foarte mult că dezminte fără să vrea consacrată dogmă: „un popor ca și

35 un individ, un individ ca și un popor...”.

Al doilea argument, acesta de o natură bine hotărîtă, pe care d. Maiorescu îl agită pururea este următorul: prin cercul strîmt și luminos al conștiinței, ideile nu pot trece decît pe rînd, una cîte una, succesiv

40 și dupe întîietate ca timp și ca valoare. În acest cerc

210

nu pot pătrunde toate o dată, nici chiar două-trei deodată. Celelalte idei, cari nu sunt împinse să treacă prin această mică licărire psihică, rămîn în negura și haosul memoriei, dormitînd, dormind, odihnindu-se, pînă cînd

5 nu vine un bold senzațional care să le deștepte și să le puie în mișcare pentru a porni spre lumina și farmecul vieții. Tot așa se întîmpla și cu marea conștiință a unui popor; ideile nu pot trece mai multe deodată prin punctul ei luminos, ci pe rînd una cîte una. Numai

10 astfel, încetul cu încetul, satisfăcînd legea insuficienței conștiinței umane, un popor dobîndește posesiune clară de ceea ce a dobîndit el în mersul continuu și lent al timpului. Și, firește, concluzia d-lui Maiorescu cu așa mod d-a filozofa se impune: prin conștiința

15 poporului românesc nu au trecut toate drepturile și datoriile lui, toate instituțiunile cu cari a fost el înzestrat atît de repede de marii vizionari de la '48. Și asupra acestui argument deocamdată fie vorba în treacăt: de ce d. Maiorescu nu stăruie pe lîngă amicii

20 săi politici ca să dea libertatea de fapt poporului românesc în momentele cînd *Constituțiunea* îi dă cuvîntul, și atunci ar putea vedea dacă prin cercul strîmt și luminos al conștiinței sale trec sau nu ideile mari, multiple și generoase pe cari se reazămă tot edificiul

25 nostru politic și social.

O mică observație asupra acestui punct. D. Maiorescu dezvoltă atît de des și cu atîta poftă acest subiect al cercului strîmt conștiințial, încît este partea cea mai cunoscută de către studenți a prelegerilor sale.

30 N-avem nimic de zis despre teorie în sine; de fapt însă e ceva de observat în această privință. Toți oamenii mari cari s-au apropiat de Schopenhauer au mărturisit că se simțeau coprinși de un dezgust de viață, de un fel de îndoială obositoare și de un dezgust fără de obiect

35 adeseori și întotdeauna inexplicabil. Un fenomen asemuiitor se întîmpla și cu d. Maiorescu. D-sa este atît de profund convins de cercul strîmt al conștiinței încît aceia cari trăiesc în intimitatea d-sale se resimt de această teorie. Sub influența și opresiunea morală

40 a d-lui Maiorescu, cercul conștiinței lor, strîmt din natură, se micșorează, se închide din ce în ce; raza de

revoluțiune și de lumină i se strânge neconținut, și cercul conștiinței, din mic, se face mai mic și lumina conștiințială devine un licăriș, o scînteie, un infinit luminos, pînă cînd, la unii, cercul conștiinței devine un punct geometric cu desăvîrșire incolor. Și astfel,

- 5 un punct geometric cu desăvîrșire incolor. Și astfel, de la o teorie inofensivă în sine, d. Maiorescu, abuzînd de ea, a ajuns să producă oameni inconștienți și oameni fără de conștiință.
- 10 Astăzi am expus conferința d-lui Maiorescu; mîine o vom discuta mai ales în aplicările ei.

II

Conferința de la Ploiești rezumă pe d. Maiorescu în toate pornirile sale sociale, morale și politice. Și e de observat că nu pentru Ploiești și din întîmplare a pre-

15 parat d-sa această conferință. Subiectul ei este vechi pentru profesor și omul politic și e cîtva timp de cînd a început să se învechească și pentru publicul cult. Dacă d. Maiorescu ar anunța vro conferință despre darvinism bunioară, să te aștepți imediat la cercul

20 strimt al conștiinței și la aplicațiile *luate*, cum zice d-sa, iar nu imparate, din viața practică. Dacă d. Maiorescu ar anunța o conferință, cu plată sau gratuit, despre *Legile lui Newton*, să te aștepți să încheie cu o cestiune foarte depărtată de titlul și subiectul confe-

25 rinței, cu repeziciunea progresului nostru și nepotrivirea instituțiilor noastre cu noi înșine. Aceia cari au avut avantajul și plăcerea d-a asculta pe d. Maiorescu ca orator politic, ca profesor și conferențiar, ușor își aduc aminte că au auzit de nenumărate ori și „cercul

30 strimt al conștiinței”, și „artificialitatea instituțiilor noastre”. Un distins profesor ne spunea: „Eu, fiind elevul d-lui Maiorescu la Iași în 1865, am avut ocazia d-a-i asculta conferința de la Ploiești din 1892, și-apoi de la '65 încoace am auzit-o de mai multe ori: în parla-

35 ment de cinci ori și de două ori în două conferințe la Ateneul vechi”. Oricum i-ar schimba titlul, conferința rămîne aceeași: nu se schimbă decît micile detalii și exemple, fondul rămîne același.

Cercul strimt al conștiinței explică pe filozof și pe critic; neîncrederea în progresul nostru și formele lui de stat explică pe omul politic.

*

- 5 Să venim la o parte din această conferință care a decis de întreaga activitate a unui om cult și de talent, a unui factor cunoscut în mișcarea noastră intelectuală și politică. D. Maiorescu, plecînd de la asemănarea necondiționată a unui popor cu aceea a unui copil,
- 10 ajunge la concluzia că pentru noi, popor-copil, este nenatural să avem instituțiunile unui popor occidental și matur. Cît au muncit englezii pentru ca să ajungă la instituțiunile de astăzi? Mai multe secole. Și care este gradul de cultură la englezi? Extraordinar de mare în
- 15 raport cu noi. Și românii, deșteptați abia la 1848, să ajungă dintr-un salt la regimul constituțional, reprezentativ și parlamentar, la libertatea presei și a cuvîntului fără nici o margine? E tot atît de nenatural și de vătămător aceasta ca și cînd ai pune pe un copil din
- 20 fașe în condițiunile de viață ale unui om în vîrstă sau a unui voinic, tînăr de 30 de ani. Și răspunderea stării actuale cade asupra generațiunei de ideologi și vizionari de la 1848. Curentul liberal și democratic a pervertit firea unora și a încurcat țara într-un sistem de viață
- 25 nenatural și primejdios.

*

- Acest mod de a vedea e vechi, e cunoscut; este modul de a vedea al oricărui conservator și mai ales al reacționarilor. „Un popor ca și un individ...” este o premisă
- 30 comodă din care poți trage o nedeterminată serie de argumente contra oricărei idei noi, contra oricărei aspirații politice și sociale, contra oricărei instituțiuni ce se creează sau se poate crea. Și istoria, cum în genere s-a scris pînă acuma, stă la îndemîna tuturilor acelora
- 35 cari, sub cuvînt că vor progres natural, se opun la orice propășire a unui popor.

Un lucru ne miră în sistemul d-lui Maiorescu. De ce se va fi oprind d-sa numai la instituțiunile politice cu consecințele sistemului d-sale? Ori este adevărat că un popor în evoluțiunea sa se aseamănă cu dezvoltarea unui copil, ori nu este adevărat. Dacă e adevărat (și noi suntem, dupe d. Maiorescu, un popor-copil), atunci trebuie să nu dăm unui popor fraged nimic din ceea ce a ajuns să dobândească un popor matur. Poporului în fașe, ca unui copil în fașe, nu trebuie să-i dăm școli primare, nici mai puțin licee și, desigur mai puțin decât orice, facultăți de litere cu catedre de logică, estetică și istoria filozofiei. Este vătămător, în adevăr, să dai biftec unui copil de cinci luni în loc să-i dai laptele mamei sau biberonul, dar tot așa de vătămător este să începi a face geologie, biologie și filozofie unei astfel de gingașe ființe care nu-și respectă scuticile și poala mamei sau a doiceii. Dacă dar asemănarea între copil și poporul român-copil este un adevăr adevărat, atunci filozofia, știința și literatura engleză sunt tot atât de vătămătoare poporului-copil ca și libertățile Angliei. Ar trebui să așteptăm secole pentru ca progresul să-l facem numai prin noi înșine, să nu împrumutăm nimic din ce nu am dovedit și descoperit noi. Numai astfel se poate satisface legea maioresciană a progresului.

Agricultura noastră nu a ajuns la vârsta și perfecțiunea aceleia din Anglia, deci plugul universal este vătămător agriculturii noastre. Inițiativa privată pînă la '84 nu ajunsese să simtă nevoie d-a crea industriei ca în Anglia, unde forțele industriale s-au dezvoltat de secole, deci aceia cari prin protecțiunea statului și prin legi speciale au creat un început de industrie națională au comis un mare rău aruncînd pe un popor-copil pe calea popoarelor mature. Ca un popor în fașe, noi nu ne putem ridica la idei și concepțiuni generale, deci rău face d. Maiorescu cînd ține conferințe despre „cercul strimt al conștiinței” sau despre teoria apriorității kantiane. În orice caz, dacă d. Maiorescu ne acordă ca popor cel puțin vârsta de 6—7 ani, nu ar trebui să ne preocupăm decât de organizarea claselor primare și atîta tot. Noi însă, în loc să împărtășim sistemul natural al d-lui Maiorescu, am deschis granițele tuturor ideilor mari ale timpului, și

ceea ce este și mai revoltător e faptul că ideile Occidentului plutesc în aer ca și microbii asiatici și vin la noi chiar fără voia noastră, ca bătute de vînturi, devastând tot în calea lor, ca și microbii holerei și ai ciumei de odinioară. Scurt, noi românii, cari n-am inventat praful de pușcă, ne armăm cu pușca Mannlicher, pușcă cu repetiție și praf fără fum. Rău și fără cale. Nu se respectă condiția maioresciană a progresului; forțăm progresul; facem salturi; și natura nu admite salturi; noi ar fi trebuit să continuăm firul istoric încet-încet să nu ne lăsăm în voia revoluțiunilor artificiale, provocate de cîteva capete de vizionari cari nu și-au dat seama de vîrsta poporului românesc. Cine pînă la oarecare punct se apropie de legea progresului solid, sigur și natural, sunt turcii. O singură dată au greșit să facă nu salt, creîndu-și parlament, și au revenit la sistemul potrivit cu vîrsta lor, cu starea lor, *la regimul ulemalelor*. La ei nu încape critică, filozofie și artă; ei nu sunt ajunși la vîrsta d-a digera și asimila vastul progres al Occidentului, și de aceea oamenii lor de stat dovedesc că înțeleg profund progresul, ca și d. Maiorescu, neviolentîndu-l și așteptînd ca poporul să se prepare, încet-încet, pentru ideile mari ale Occidentului civilizat.

Iacă unde d. Maiorescu este forțat să ajungă, dacă este convins că poporul „românesc se aseamănă cu un copil în fașe, dacă este convins că «un popor ca și un individ, un individ ca și un popor...»”.

Dar vom vedea de ce d. Maiorescu se oprește numai asupra instituțiunilor noastre politice.

III

Primul nostru articol, în care rezumam conferința d-lui Maiorescu, a avut darul d-a scoate pe onor. profesor din obicinuita sa liniște. În numărul de astăzi al *Constituționalului* ne formulează un răspuns în care se observă formele urbane pînă către sfîrșit; la sfîrșit însă, vorba românului, d. Maiorescu își dă în petec. Onor. profesor face o deosebire mare între arta politiceii

și arta literaturii; și, după ce expune ce preparație se cere unui om politic și unui literat după d-sa, încheie prin a afirma că adversarul d-sale din *Voința națională*, amestecând literatura în politică și politica în literatură, face o literatură contestabilă și o politică detestabilă. În privința literaturii nu avem de observat nimic, căci d. Maiorescu are dreptul, ca orice critic, d-a contesta orice bucată literară sub orice formă ar apărea ea. E însă ceva de constatat în mijloacele de luptă ale d-lui Maiorescu. D-sa a expus de mai multe ori doctrina că un literat, un artist nu poate fi critic. Cu alte cuvinte, d. Maiorescu voiește să rămîie stăpîn pe situație pe calea contestațiunii. D-sa însă astăzi își întinde și mai departe doctrina. Un literat nu poate face, nu trebuie să facă politică. Lucrul se explică ușor. Cînd literatul genează pe critic, literatul nu are dreptul de a face critică. Cînd literatul genează pe omul politic, literatul nu are chemare de a face politică. Pe calea aceasta destul de comodă, d. Maiorescu va tăgădui literatului d-a pleda în ziua cînd îl va jena înaintea justiției. Și toate acestea onor. profesor le debitează cu cel mai serios aer din lume.

Întrucît privește politica detestabilă, nu avem alt nimic de observat decît mărturisirea că noi nu ținem la aprobarea adversarilor, ba mai mult, dacă dezaprobarea lor ne lasă liniștiți, aprobarea lor ne-ar pune pe gînduri.

Un singur lucru ne miră în răspunsul d-lui Maiorescu. În ce parte a articolului nostru a văzut d-sa o *blîfire* a d-sale? A birfi pe cineva este grav și birfirea este și trebuie să fie odioasă pentru orice om cult și orice om de omenie. D. Maiorescu își dă seama foarte bine de valoarea cuvintelor, iacă de ce nu înțelegem pentru ce aplică un cuvînt de o așa de mare gravitate în fața unui adversar care păstrează forma cea mai corectă, din punctul de vedere al discuției și al urbanității. Înțelegem că articolul nostru să nu fi plăcut d-lui Maiorescu, dar aceasta nu-i dă drept d-a amesteca valoarea cuvintelor în scop d-a se apăra evitînd o discuție serioasă și cuviincioasă.

Acestea zise, să trecem la subiectul nostru.

Dacă progresul nostru, repede și prin salturi, este vătămător, ar trebui ca d. Maiorescu să se ridice nu numai împotriva instituțiilor noastre politice, ci și împotriva tuturor celorlalte instituțiuni pe cari le-a adus, obligîndu-ne d-a le înființa. Ce e drept, odinioară d. Maiorescu era mai consecințe cînd se opunea la înmulțirea școalelor sub cuvînt că mai întîi trebuie să avem profesori și apoi școli, punînd din nou problema glumeață: ce a fost la început, oul sau găina? În conferința de la Ploiești însă, d. Maiorescu s-a oprit numai la critica liberalismului și a democratismului nostru, simțind, desigur, absurdul la care l-ar duce mai departe sistemul d-sale filozofic și social. Și-apoi d. Maiorescu, fiind unul din cei mai dibaci artiști în ale succesului, evită întotdeauna d-a-și spune acele convingeri cari ar împuțina aplauzele.

D-sa a zis: eram un popor în fașcla '48, suntem astăzi un popor-copil, cum dar ne-ar folosi nouă niște instituțiuni pe cari popoarele mature și le-au dobîndit dupe secole de luptă. *Un popor ca și un individ, un individ ca și un popor...!* Libertatea cuvîntului, libertatea condeiului, regimul parlamentar și reprezentativ sunt bune la popoarele mature, la noi însă sunt nenaturale, sunt deci vătămătoare. Ideologii de la '48 au venit cu ideile Occidentului și nu au văzut că noi eram niște copii ai Orientului. E de regretat însă că d. Maiorescu se mulțumește numai cu partea negativă a sistemului său. Ar trebui să ne spuie cari ar fi instituțiunile bune și naturale pentru poporul românesc?

Între România veche și România modernă sunt în adevăr multe și enorme deosebiri. Occidentul dobîndise *egalitatea înaintea legilor*. Ideologii, vizionarii de la '48 au ridicat drapelul acestui mare și sfînt principiu. Ce, crede conferențiarul de la Ploiești și profesorul universitar că egalitatea înaintea legilor a fost, este și va fi vătămător pentru români? Ca consecință a acestui mare principiu a fost desființarea claselor, a *boieriilor*.

Ce, crede d. Maiorescu că desființarea boieriilor a fost un rău pentru România? Înainte de revoluțiunea cea mare din Franța erau 25 de milioane cari munceau în cea mai mare ticăloșie umană pentru a îngrășă 100.000

5 de nobili, pentru a-i îmbrăca în catifea și broderii, pentru a le pune pinteni de argint și a le cizela mânerile spadelor în aur, pentru a le procura spectacole și mese, plăceri și visuri fericite. Ce, crede filozoful schopenhau-
rian că poporul francez a pierdut dezrobindu-și munca,

10 viața și conștiința? A mai discuta astăzi, fie chiar cu d. Maiorescu, că egalitatea înaintea legilor și desființarea boieriilor au fost sau nu folositoare românilor este, fără îndoială, un lucru absurd. A fi ceea ce meriți să fii, a avea ceea ce meriți să ai, a ocupa locul în soci-
etate pe care munca și talentul ți-l fac sunt niște drep-
turi pe care omenirea le-a dobândit pentru toți împo-
triva a cîtorva și nu o glumă filozofică debitată în
serios, să poată ameți buna pricepere a oamenilor. Și
dacă instituțiunea boieriilor nu ar fi fost desființată de
20 *ideologii* de la '48, d-l Maiorescu, cel mult, ar fi lucrat
astăzi într-o cancelarie pentru ca locul d-sale în politică
și în minister să-l ocupe cine știe ce Căciulă Mare. Și
țara nu s-ar fi ales numai cu pierderea d-lui Maiorescu,
ci cu pierderea tuturilor acelor cari au făcut și vor face
25 mărirea și gloria ei.

Ciuda însă cea mare a omului politic e pe libertă-
țile publice și pe regimul parlamentar și reprezentativ.
Pentru acestea, dupe d-sa, nu eram preparați de loc și
deci nu ne pot folosi, ci e natural să ne vatăme. De
SO mult s-a zis de spiritele reacționarilor că instituțiunile
noastre sunt ca niște veștminte largi în cari România,
se împiedică în mersul ei. D-l Maiorescu împărtășaște
această credință și, ca un om cult, o prezintă sub o
formă mai gîndită, sub un aspect mai filozofic.

35 De fapt d. Maiorescu n-are de ce să fie jenat în ten-
dințele sale de aceste instituțiuni. Regimul amicilor
săi politici de fapt a desființat aceste instituțiuni.
Cînd lași libertatea cuvîntului, libertatea presei și
ridici libertatea alegerilor, cele dintîi libertăți nu mai
40 au nici o valoare, nici un rol. Libertatea cuvîntului și
a presei nu sunt decît niște mijloace puse în serviciul

libertății capitale, a libertății alegerilor. Cuvîntul și
presa prepară opinia publică, prepară terenul luptei,
ridică curentele mari, libertatea alegerilor este singura
libertate care hotărăște de drepturile și de voința unui

5 popor. Cînd dar îi ridici această libertate, cuvîntul și
presa devin indiferente. Regimul reprezentativ este
înlocuit cu bunul plac al cîtorva miniștri, dacă nu a
unuia singur, și parlamentul este de fapt înlocuit cu o
majoritate numită, iar nu aleasă, numită din poruncă

10 și scoasă prin corupțiune și oroare. Și, de fapt, noi de
patru ani de zile avem libertatea cuvîntului, avem
libertatea presei, dar ni s-a răpit libertatea alegerilor,
încît acel regim parlamentar și reprezentativ de care
se plînge d. Maiorescu nu mai există. Regele și doro-
banțul, regele și Catargiu sau dorobanțul și Lahovari,
15 primul ministru și bîta, traista cu grăunțe și teroarea,
iacă regimul actual sub diferitele sale formule și etiche-
te. De ce se mai plînge d. Maiorescu? Idealul său este
exclus din *Constituție*, dar este pus în practică. Vesmin-
20 tele României sunt atît de strîmtate, încît i-au ples-
nit în spinare, o strînge la încheieturi și o strînge de gît.
Unde mai sunt acele vestminte largi în cari, Doamne
ferește, s-ar fi putut împiedica? Cînd la putere se află
teoreticieni ca d. Maiorescu și croitori ca d-nii Catar-
25 giu și Lahovari, să fie pe pace conferențiarul de la
Ploiești că România nu mai suferă de niște instituți-
uni prea liberale și prea democratice.

Cu toate acestea d. Maiorescu trebuie să aibă vreun
motiv care-l face să încerce a prepara spiritul public cu
30 teorii ca cele expuse la Ploiești. Aci începe misterul și
încetează deocamdată discuția. Lucrul însă n-ar fi de
mirare ca d. Maiorescu să se facă campionul viitoarelor
legi pe cari le prepară miniștrii m.-sale regelui.

O singură observație și voi încheia.

D. Maiorescu pune astfel problema: eram un popor
în fașe, suntem un popor-copil, nu am fost și nu suntem
preparați pentru instituțiunile noastre liberale și
democratice. Ar fi bun d. Maiorescu să ne spuie întru ce

poporul francez de la finele secolului la XVIII-lea era mai preparat decît noi la'48 pentru instituțiunile de la începutul secolului al XIX-lea? Poporul francez nu știa mai multă carte atunci decît la noi la'48, nu citise mai mult și nici nu avusese de secole un regim parlamentar și reprezentativ care să se dezvolte treptat-treptat cu scurgerea lentă a timpului. Ar fi bun d. Maiorescu să ne spuie întru ce poporul prusian era mai preparat înainte de'48 pentru libertățile publice decît noi. Dar afară de Anglia, a căreia dezvoltare e izolată, d. Maiorescu nu va găsi un singur exemplu de popor care să fi luptat de secole *anume pentru instituțiunile moderne*.

*

D. Maiorescu, cînd se află între partide, nu știe ce culoare politică are; cînd se află la putere, e de culoarea acelora cari dețin real puterea; pe catedră însă d-sa a fost pururea un reacționar.

E de regretat că d-sa amestecă seninătatea logicei și istoria filozofiei cu tendințele sale politice. Studenții Universității sunt liberi să facă politică, profesorii universitari însă ar trebui să înțeleagă că pe catedră nu le este permis politica.

SE DUC ACEIA...

- Se duc aceia cari din două provincii umilite mlăuntru și în voia celor d-afară au făcut o patrie mare, ridicînd un popor demn de viață în rîndul celorlalte popoare libere din Europa.
- 5 Obosiți de lupte seculare pentru ei și pentru civilizațiunea celorlalți, românii, fură lăsați un secol și jumătate în voia soartei și la bunul plac al invaziunilor de peste Nistru și de peste Dunăre. Energia limitată a unui popor
- 10 generos fu sleită într-un moment, după atîta sînge vărsat cu o profuzie și cu un eroism demn de respectul și de admirațiunea lumii întregi. Dupe niște lupte de titani, românii de pretutindenea căzură sub greutatea gloriei lor și sub intrigile odioase pentru domnie. Oriunde
- 15 există un petec de pămînt românesc, el a fost apărut și plămădit cu sîngele apărătorilor. Și pe cînd aiurea în Europa patriile se făceau și se desfăceau dupe coroane, luptele noastre s-au dat numai pentru apărarea neamului, a limbei și a legii pămîntului. La noi conștiința
- 20 de patrie a fost mai veche decît la multe popoare și numai această conștiință a fost cauza care ne-a glorificat prin arme și ne-a ținut stăpîni acolo unde ne-am zămislit ca popor, acolo unde am fost puși ca brîu de apărare al Imperiului roman. Românii nici nu s-au
- 25 întins, nici nu s-au micșorat prin schimbările de familii domnitoare; și oricare în luptele pentru domnie învingea, patria răminea aceeași căci coroana se da

după ea, iară nu ea după coroană. În tot trecutul nostru nu s-a pomenit un fenomen ca vreuna din țările române să fie moștenite de un suveran strein și domnitor peste altă țară și nici ele nu au moștenit alte popoare prin drepturile divine sau umane ale voievozilor lor.

5 Luptele noastre nu au fost decît pentru apărarea patriei, și aceste lupte crîncene și eroice au durat neostiat 17 secole. Și, apărîndu-ne pe noi, am apărât creștinătatea, am apărât Occidentul, care, de cîte ori s-a izbit cu

10 armile musulmane, a fost învins și coprins de teroare. Dar dupe atîtea dureroase lăsări de sînge am căzut de oboseală și de intrigile netrebnece ale boierilor și streinilor cari se strecuraseră ca niște picături de otravă în boierile țărilor române. Un secol și jumătate

15 ne-am întrerupt firul istoric; un secol și jumătate am stat din mers, și Europa, pe care o salvaserăm, părea a nu mai ști nimic despre noi.

Guvernați de străini, cu un stat strein și covîrșitor

20 asupra noastră, cu o limbă pe care nu o înțelegeam în castadirigentă, orfani de drepturi și copleșiți de datorii, batjocoriți și jefuiți de aceia cari trebuiau să ne respecte și să ne apere, fără carte și fără speranță, astfel găsi

poporul românesc marea generațiune de la '48.

Și acestei generațiuni căzu lotul istoric cel mai greu

25 și cel mai mare din cîte a avut vreodată o generațiune de oameni, de eroi, de martiri și de apostoli. Trebuia să redăștepte conștiința noastră amețită, trebuia să ne ridice la luptele mari din trecut, trebuia să ne cucerească drepturile pierdute, trebuia să ne întemeieze și să neunească

30 în mijlocul unor împărății avide de a ne coprinde, trebuia să realizeze ceea ce nici o generațiune nu izbutise a face: trebuia să ne unească cînd eram aproape de pieire, pe noi cari nu ne unise gloria armelor și mărirea de odinioară. Și această generațiune, de care o parte din

35 beneficiarii ei au impietatea d-a rîde, și-a împlinit pînă la isprăvit extraordinara ei misiune. Generațiunea de la '48 a trecut dincolo de speranțele ei și ale poporului românesc. A redeșteptat un popor unit, l-au înzestrat cu instituțiunile mari ale Occidentului, l-au pus în rîndul celorlalte popoare civilizate, a fundat o dinastie

40 și, tocmai cînd părea că misiunea ei este împlinită, a

dobîndit independința și regalitatea, avînd geniala încredere în eroismul românilor, și a preschimbat fața țării, creînd o Românie modernă.

Ceea ce a făcut această generațiune e mai mult decît

5 ceea ce au făcut marii lor contemporani în Italia. În Italia, ideeaunirei dura de secole și încă de multesecole. Idealul lui Dante trecuse din generațiune în generațiune, și marele număr de publiciști, de istorici și de poeți continuau acest ideal de o singură Italie și de o Italie a

10 italienilor. Și-apoi pămîntul clasic era plin de centre de cultură veche și glorioasă. Pisa, Florența, Veneția și Roma erau școlile lumii și din geniul acestor cetăți Europa renăscuse din barbaria în care născuse. Și cînd a venit epoca revoluțiunilor naționale, unirea morală

15 a Italiei era de mult făcută.

Generațiunea noastră de la '48 însă a făcut ea tot numai prin ea, prin jertfa și geniul ei. Școala lui Cavour nu trebuia să se consume pentru a da lumină: lumina se aprinsese în Italia din secolul al XIV-lea; generațiunea

20 de la '48 trebuia să aprinză ea torța poporului românesc. Școala lui Cavour nu avea nevoie d-a forma conștiința unei Italiimari: poezii Italiei demult creaseră această conștiință. Generațiunea noastră de la '48 trebuia să arunce pentru prima oară alarma că românii sunt și trebuie să fie un singur popor. Generațiunea, lui Cavour, oriunde-și arunca privirile în Europa, vedea amici și admiratori ai Italiei. Generațiunea de la '48 nu putea vedea peste granițe decît dușmani pregătiți d-a ne distruge după ce ne îngenucheascră.

30 Și, cu toate acestea, pleiada noastră în frunte cu Brătienii, cu Rosetti, cu Goleștii, cu Kogălniceni, cu Bălceștii, cu Negrii, au reputat aceleași victorii naționale ca și generațiunea lui Cavour, au realizat același ideal, au creat un popor cu drept de viață și forțe

35 vii de propășire. Nici exilul, nici temnițele, nici temerea morții nu au năbușit în ei sfînta misiune de care erau agitați.

Și aceia cari au operat asemenea minuni se duc, și se duc în timpuri grele, privind pentru ultima oară

40 o situațiune tristă, ereiată de ambițiuni vinovate la unii, inconștiente la alții. Într-un singur an țara a

pierdut pe Ion Brătianu, pe Mihail Kogălniceanu, pe Dumitru Brătianu. Din doliu în doliu.

- 5 In lungul șir de dureri, țara și liberalismul nu au decît o singură mîngîiere: ei se duc, dar în urma lor rămîne o operă de titani și o școală nepieritoare, a căreia doctrină se rezumă în: patrie și libertate.

Torța pe care au aprins-o ei au trecut-o din mînă în mînă, și astăzi o lasă în minele acelora în cari au transmis marele lor ideal.

O LĂMURIRE

In ziarul *Lupta*, numărul de ieri, la rubrica informațiilor, se afirmă că eu aș fi hotărît să colaborez la o revistă literară ce va apare, ajutată de o subvențiune a Ministerului de Culte și Instrucție Publică.

- 5 Numele colaboratorilor, printre cari mă pun confracții de la *Lupta*, mă onorează; faptul este însă cu desăvîrșire inexact.

- 10 Nu fundez și nici nu m-am legat a colabora la vro revistă ce s-ar subvenționa de ministrul Cultelor și al Instrucției Publice.

- 15 Am scris la *Revista nouă* de sub direcțiunea ilustrului nostru savant și publicist d. B. P. Hașdeu. Și cînd timpul, ocupațiile și nevoile mă vor îngădui să fac vreo lucrare literară, la *Revista nouă* aș da-o spre publicare, însă nu într-altă parte.

- 20 Intrucît privește avantajele despre cari vorbește *Lupta*, n-am de răspuns decît: cu literatura nu am alergat dupe avantaje sunătoare și nici avantajele după mine. Amărăciuni, da, foloase nu. Oarecare sinceră simpatie din partea tinerimei și multe și calculate atacuri din partea zeilor, semizeilor și eroilor direcțiilor noi și îmbătrînite.

- 25 Dacă e vorba însă de amicii mei Vlahuță și Caragiale... ce „batjocoră” ar fi ca asemenea oameni să fie răsplătiți pentru talentul și jertfa pe care o fac ei spre onoareașărei și ridicarea literaturii noastre ! E de mirare

că *Lupta* s-a oprit numai aci. Acești valoroși artiști ar trebui osîndiți la muncă silnică sau, cel puțin, exilați!

5 *Lupta* ar mai înțelege ca ministrul de culte și instrucțiune publică să încurajeze articole privitoare la diferendul cu s-tul Sinod, dar drame, comedii și romane de Caragiale, dar poezii de Vlahuță... iaca ceea ce ar fi o risipă și o „batjocoră”.

10 Și să mi se uite că confrății de la *Lupta* sunt radicali și înaintați!

DONRODRIGO

„Pruebe la lanza quien proba la espada”.

5 O afacere de onoare! *Cidul* timpurilor moderne a ridicat-o în România. Vineri dupe-amiază, doi cavaleri intrară în redacție. Prima cerere a lor fu d-a rectifica cele scrise de noi acum 10 zile despre marea figură a onorabilului senator Ștefan Boranescu.

Veneau pentru tatăl în numele fiului.

10 Răspunsul meu a fost: faptele glorioase ale nobilului senator sunt constatate judecătorește și rectificare nu e posibil.

Atunci cavalerii au tras spada.

15 Am constituit martori pe amicii mei d.d. Șt. Sihleanu și N. Albu. Martorii mei, punîndu-se în raport cu cavalerii fiului tatălui, au declarat și consemnat într-un proces-verbal că eu nu trebuie să ies pe teren, deoarece pot dovedi tot ce am afirmat despre onorabilul tory Ștefan Boranescu.

20 Dumineca și luna sunt absolut ocupat cu lecția mea de la Universitate. Nu citisem nici un ziar. Ieri pe la unu eram ocupat cu rînduirea cîtorva notițe literare, cînd un amic intră rîzînd cu *Timpul* în mină. „Citește!”, îmi zise el. Am citit și i-am răspuns: „Mîne, azi sunt ocupat cu o afacere de onoare!”.

25 Azi-noaptej m-am visat în evul mediu și m-am trezit strigînd: „Zeaua, scutul, lancea și cursierul!”

Văzusem cercul luptei, înconjurat de nobili castelani. Sîngele trebuia să curgă pentru o batistă parfumată

de o senioră brună cu ochi scînteietori. Dar dupe ce m-am frecat la ochi, evul mediu dispăruse în umbrele adinei ale trecutului.

5 Aveam o afacere, dar nici cavalească, nici de onoare. Afacerea tatălui și a fiului. A fiului pentru tatăl, a tatălui pentru fiul. Nu lipsea din această afacere decît sfîntul duh.

10 În adevăr, ce vroiește fiul carele purcede în numele tatălui? Să rectific cele ce am afirmat despre imaculatul său părinte? Și ce să rectific? Că, fiind fost director al Casei de lichidare a bonurilor rurale, sub direcția sa s-au inventat moșii fictive, s-au emis bonuri și s-au încasat? Dar acest fapt este absolut adevărat, deci rectificarea nu este posibilă, nu este
15 permisă. Ce să rectific? Că onor tory Ștefan Boranescos a fost închis din cauza acestei afaceri glorioase? Dar acest fapt este absolut adevărat, deci rectificarea nu este posibilă, nici permisă. Și ce să mai rectific? Că onor tory a fost condamnat la despăgubiri pentru fraudele și furturile comise la Casa de lichidare? Dar și acest fapt este absolut adevărat, deci nici aci nu încapă vro rectificare.

25 Dacă în afacerea *tatălui* și a *fiului* s-ar fi amestecat și *sfîntul duh*, fiul și-ar fi adus aminte de un proverb românesc: „Să nu-ți răcolești...”. Lipsind însă sfîntul duh, fiul a răscolit ceea ce nu trebuia răscolit. E o chestie de gust și asupra acestui punct ar trebui să fie cineva bolnav pentru ca să se apuce la încercare cu *fiul*.

30 Dar fiul intră în amănunte pentru a salva pe tatăl. Se vede că trăim într-un timp cînd se refac virginitățile pierdute!

Un Aslan oarecare a fost condamnat și pentru el a plătit onor tory Ștefan Boranescos. Ciudat! Fiul nu cunoaște patimele tatălui.

35 Dar imaculatul părinte a fost condamnat, după ce făcuse închisoarea, de către Tribunal și la amenda de 1.000 de lei pe lingă despăgubirile civile. A fost dar condamnat corecționalicește, ca personal vinovat, nu numai ca răspunzător de gestiunea subalternilor săi. Și cum a scăpat la curte de condica penală! A
40 invocat prescripția !

Iacă faptele.

Dar insulta și calomnia unde sunt? În articolul meu? Dacă, spuind *adevărul*, poți calomnia și insulta, în acest caz nu ar fi *falit fraudulos* care să
5 nu strige: „M-ai calomniat prin presă” cînd ai pomeni de onorabilul său faliment, nu ar fi pungaș, escroc și asasin care să nu-ți ceară reparațiune prin arme în caz cînd i-ai imputa pungășia, escrocheria și
10 asasinatul constatate judecătorește. Și cea mai logică consecință a acestei nobile teorii ar fi: o sală de arme la Văcărești, pentru ca deținuții să iasă din acest pension preparați față de judecătorii cari i-au condamnat.

Eu sunt destul de *laș* pentru a nu împărtăși noua teorie a „elitei sociale”. Și declar că niciodată nu voi rectifica sentințele judecătorești și nici nu voi
15 încăleca cursierul pentru a mă bate pe cîmpul de *onoare* cu aceia cari vor să-și spele păcatele comise cu lancea sau cu spada. Pîna la această abnegațiune eroică nu pot să mă ridic.

Dar este un alt domn care-mi strigă că am pierdut onoarea fiindcă nu m-am bătut pentru a dovedi și prin arme ceea ce judecătorește este absolut dovedit.

25 Cînd cineva mi-ar striga: „Domnule, ai pierdut *baptista!*”, m-aș uita îndărăt, fără a mă întreba cine mi-a strigat. În chestie de onoare e altceva! Onoarea nu se pierde ca o batistă. Și de aceea, cunoscînd glasul celui care-mi strigă: „Ai pierdut onoarea”, nici nu-mi întorc
30 capul. Cel mult pot să răspunz în treacăt: onoarea se pierde bunioară furînd, delapidînd, abuzînd de încrederea cuiva și fiind distituit din vro funcțiune de stat pentru asemenea păcate.

Ce copilărie!

35 Văz și scena din familia medievală a nobilului senior. Don Diego Lainez, după opt zile de chibzuire, își cheamă pe fiul său Don Rodrigo și, citindu-i *Voința națională*, exclamă: „Și nu este prima palmă!”. Rodrigo strigă: „Cum?” Numai atît și fidelușul Rodrigo ia proporții gigantești. Iar bătrînul îl animă: „Pruebe la lanza quien probó la espada!”. „Încearcă lancea după triumful spadei!” Și mai departe senatorul Don

Diego: „Să ridici nobila casă care a fost sprijinul a atîtor regi de Castilia!”. Şi dupe ce Rodrigo s-a prezentat înaintea lui Don Diego cu articolul din *Timpul*, scena a atins culmea emoţiunii; tatăl şi fiul, plîngînd de bucurie, n-au exclamat decît: „Hijo !”. — „Padre !”. — „Fiul meu !” - „Tată !”

Onoarea e salvată ! Dosarele justiţiei nu mai există. Don Diego nu a stat în puşcărie. Tribunalul nu l-a condamnat corecţionaliceşte. La curte nu s-a invocat prescripţia. Don Diego e omul cel mai potrivit ca să supravegheze averea statului. Don Diego e cel mai fain administrator al banilor publici. Nobleţea casei este salvată. Cocoşelul lui Don Diego este un adevărat Cid!

E ridicul din cale-afară.

Don Rodrigo a înghiţit multe fără să spuie nimăru. Şi de astădată Don Rodrigo să tacă şi să înghită.

O! bată-i sănătatea de copii!...

D. HAŞDEU

Zilele acestea *Lupta* a publicat un articol de senzaţie pentru acei cari se ocupă şi se preocupă de literatura noastră. In acest articol, *Lupta* anunţa că ilustrul nostru istoric, filolog şi literat d. Haşdeu a dat mîna cu d. Maiorescu în scop de a crea o societate a oamenilor de litere. Fireşte că, pentru cine n-a uitat lupta mare şi aproape fără armistiţiu ce d. Haşdeu a dus-o contra aşa-zisei „direcţia nouă”, o asemenea ştire n-a putut fi primită fără o serioasă îndoială.

Asaltul cel din urmă pe care d. Haşdeu l-a dat confrăţiei de la *Convorbiri literare* n-a fost nici "mai puţin triumfător nici de altă natură ca cele de mai nainte. Aşa fiind, o pace literară a d-lui Haşdeu cu d. Maiorescu ar însemna depunerea armelor din partea învingătorului pentru a se ridica trofeul învinsului.

Dar nu generozitatea d-lui Haşdeu s-ar opune la o astfel de pace, ci deosebirea profundă între modul lor de a fi fost şi de a fi în literatură. D. Maiorescu s-a folosit mult de literatură şi d. Haşdeu a adus foloase mari literaturii. De aci deosebirea enormă între unul şi cellalt, deosebire pe care timpul a adîncit-o necontenit. Intre unul şi cellalt prăpastia s-a căscat atît, încît mîna unuia nu se mai poate atinge d-a celuilalt, chiar dacă într-un moment de iluzie ei ar vroi să fundeze pe o prăpastie o societate menită d-a se scunfunda din prima zi.

Dar, în sfârșit, indiferent de orice considerație, noi suntem în poziție d-a afirma că *Lupta* a fost indusă în eroare.

Pacea pe târîmul literar între d. Hașdeu și d. Maiorescu nu s-a făcut și nu se va face.

SIRE,

5 Vîrfurile celor mai înalți munți sunt acoperite cu ceață și cu nori; și soarele, de multe ori, cu razele lui strălucitoare și fierbinți, nu izbutește să străbată și să risipească misterele înălțimilor. Farmec, frumusețe și maiestate în zadar dorite de călători; «le nu se arată, ci cer jertfa îndrăzneților turiști, pentru ca apoi să-și desfacă un ceas, două, gigantica grupare de culmi troienite și purpurate de o lumină feerică. Și sus
10 sunt abise misterioase cari atrag și sorb, ca și jos în adîncimile fără fund.

Pentru capetele obicinuite abisele surit jos; pentru capetele sucite, abisele sunt sus.

15 Sire, pentru noi, muritorii de gloată, înălțimea tronului este vertiginoasă și d-apururi Înecată într-un mister nepătruns.

20 Dar din culmile giganților de granit se pornesc la vale puhoaiele cari răstoarnă copaci bătrîni și atunci mirmidonii de pe șosea încep a bănuî cam ce luptă de elemente s-a petrecut acolo unde ochiul lor n-a putut pătrunde.

25 Arareori ne este dat să bănuim cam ce s-a petrecut la Înălțimea tronului, dupe curențele cari cad la vale și se duc de străbat toate păturile sociale cari se emoționează de fenomenele frământărilor politice.

Dar și în acest caz, sire, cită deosebire de impresiuni, de gînduri și judecată în acei cari se resimt de

5 fiorul fenomenelor de sus ! Cîți nu se emoționează, cîți nu dau din cap, cîți nu se bucură, cîți nu se întristează, cîți nu strigă crezînd că au înțeles și cîți, înțelegînd, nu tac, prinși de o tăcere plină de înțeles și de devota-

10 ment pentru binele de sus și de jos ! Și ceea ce uneori se prea poate e ca nimeni să nu-și dea seama de sus pînă jos, căci, sire, istoria e plină de probleme și tot așa va rămîne și de aci înainte.

15 Sunt însă porniri de la înălțimea tronului în fața cărora lumea s-a obișnuit a nu mai ezita. Fenomene ușoare, așa pîrînd cel puțin, în fața cărora omului îi e rușine d-a nu le pricepe.

20 Astfel, sire, clemența m.-voastre niciodată n-apărut o problemă pentru marea mulțime a oamenilor pasionați de politică. Obicinuiți să priceapă iertarea celor deopotrivă lor, cred bucuroși că pricep în tot dauna clemența regală. Pe cîți n-am auzit: „Regele a rîs, regele era vesel!”. Raționament vulgar, banal, care se întinde și asupra aspectului regal. Și cu toate acestea următoarea

25 paradoxă poate uneori să coprinză un adevăr: „Regele a rîs, regele era trist”.
„Regele a grațiat, regele a fost clement”. Iacă un nou raționament vulgar, ca și cel de mai sus, și cu toate acestea, sire, sunt convins că m.-voastră nu veți crede

30 pe prea supusul și prea plecatul servitor care vă cere iertare de a vă seri, nu-l veți crede cel mai naiv dintre supușii m.-voastre dacă ar raționa uneori astfel: „Regele a grațiat, regele n-a fost clement”.

35 Sire, eu nu pui la îndoială clemența m.-voastre. Ar fi să cutez a atinge cele mai sfinte emoțiuni pe cari un suveran le poate avea. Mila supușilor voștri poate puțin și de aceea valoarea ei nici poate fi considerată ca începutul clemenței unui suveran. Mila noastră poate ajuta, clemența m.-voastre poate da viață și reda une-

40 ori o mulțime de cetățeni liberi cetăței zguduite.

Noi știm că clemența m.-voastre s-a întins ca o binefacere supremă peste nenumărați vinovați și nimeni nu a îndrăznit să cîrtească împotriva milei regești.

45 Ați grațiat, maiestate, pe furi și pe asasini cari au dus cu zmerenie și cu pocăință o parte din osînda lor. Acum, de curînd, clemența voastră s-a întins asupra

5 tuturilor celor vinovați politicește și erau cam multe de iertat, căci multe alegeri generale au făcut miniștrii m.-voastre. Ați grațiat pe cei cari au avut necuviința d-a vă fluiera. Ați grațiat pe cei cari s-au înșelat de geamuri și au spart geamurile palatului. Clemența m.-voastre a fost covîrșitoare cînd ați binevoit a decora pe unii și înălța pe alții, crezînd că se vor pocăi sub îndurarea voastră supraumană de păcatele lor omenești. Și cînd asasinatul devenise arma de luptă a unei facțiuni politice, m.-voastră ați dat dovadă de o supremă clemență. Ați considerat că este nebun pe acela care trăsese cu pușca pe fereastra bibliotecii în care m.-voastră se dă la lungi și profunde meditațiuni. N-ați zis că facțiunile se servesc de nebuni; n-ați vroit a lega acest odios atentat

10 de șirul celor de mai nainte; nu v-ați întrebat al cui ecou era nebunia. V-ați gîndit, poate, că, atunci cînd facțiunile pun mîna pe putere, partidele trec în opozițiune și că demonstrațiunile partidelor nu produc ecouri în nebuni. Și ați fost clement cu cel care luase în serios,

15 neștiind ce face, cele din urmă clamori ale unor oameni cari știau ce vor. Ați fost bun, blînd, clement. Ați iertat. Regele Italiei dăduse de curînd un exemplu și fratele său de pe tronul României a dat un al doilea.

20 Sire, clemența regilor cu cei mici are ceva de divin în ea însăși. Nu știu bine în care dramaturg antic un personaj imploră astfel pe Jupiter: „Tu prea ești mare și eu prea mic ca să nu mă ierți”. Și Jupiter îi ascultă rugăciunea.

25 Dar cu cei mari, sire, clemența regală se schimbă; are alt aspect; e mai greu de înțeles; pare că-și schimbă natura; mila devine inexplicabilă; efectele ei se încarcă de mister în imaginația multora; partea umană dispare; înalte prerogative nu au dedesubtul lor resortul emoțiunei care le pune în mișcare, clemența e rece, nemotivată pentru unii, prea motivată pentru alții; și, în loc de acea îndurare caldă de care se resimte oricine cînd cei mici sunt grațiați, clemența regală are aerul unui calcul.

30 Cînd de clemența m.-voastre s-a grăbit a se bucura un minister izbit de votul de blam al Senatului, a fost destul ca primul ministru să declare: „Regele nu vede

un vot de neîncredere în votul d-voastră", pentru ca în toată țara să se auză: „Regele i-a iertat, regele i-a grațiat!”. Și aceste cuvinte erau provocate de un fior rece. Nimeni nu se resimțea de căldura clemenței regale; nimeni n-a zis în serios: „Regele a fost *clement...*” și cu toate acestea era o *grațiere*.

Să fie oare numai un sentiment de egoism în noi cei mici când nu înțelegem clemența regală decât pentru cei mici? Sau s-ar putea ca să avem și oarecare dreptate alături de egoismul nostru?

Adevărul e că a grația pe un om neînsemnat, în cazul cel mai rău, este a readuce în sinul societății pe un om capabil de un *rău mic*; dar a grația pe un făcător de rele mare prin poziția lui socială este a lăsa în fruntea societății pe un om capabil de un mare și general rău.

Mai există și o altă deosebire. Conduita unui om mic nu este sugestivă pentru nimeni; dar exemplul uricios dat de oamenii de sus este devastator pentru moralitatea publică și covârșitor pentru generațiunea cea crudă încă.

Și probabil că de aci rezultă și deosebirea de impresii ce produce clemența suveranilor.

Sire, binevoiți a îngădui ca supusul m.-voastre să exprime, încheind, o impresie generală ce a produs un fapt pe care unii îl cred că este un efect al clemenței m.-voastre. Tronul e așa de sus, înălțimele sunt așa de des acoperite de mister și pînă jos e cale așa de lungă și sub înălțimele mărețe sunt așa de mulți nepricepuți..., că pînă jos și pînă în cei de jos ceea ce vine de sus se poate așa de trist înțelege, încît se poate întîmpla ca o cauză imaginară să producă rele reale. În lumea morală, aceasta nu este o absurditate.

Sire, lumea a rămas înmărmurită când a aflat că un răufăcător a fost grațiat fără voia și fără știința m.-voastre. Și în uimirea opiniei publice se dovedea că toți înțeleg ca de prerogativele regale să nu se slujască decât regele Carol. Și în uimirea opiniei publice era un înalt omagiu ce se aducea m.-voastre și o vestejire de veci a cutezătorului care a abuzat de încrederea m.-voastre. Nu satisfacerea pasiunilor politice se urmărea. Un ministru înlocuit cu altul... era ceva mai ușor decât mai

multe ministere înlocuite cu altele. Dar atît de mare a fost spaima morală d-a nu se vedea un răufăcător ordinar împrejurul tronului, încît pînă și faptului d-a nu fi aruncat imediat de pe banca ministerială în afacerile sale veroase i se dete o explicațiune. Va fi congediat, își zise lumea, dar se încearcă a se acoperi o rușine care ar compromite mai mult decât un ministru, un ministru și un partid. Onoarea țării este în joc.

Pînă aci, sire, ajunse imaginația lumii în dorința d-a explica în bine faptul de a se mai tolera încă un escroc pe banca ministerială.

Dar se grație și Brudiu. Un om mic, un decăzut neînsemnat, un delapidator ordinar, complicele lui Schwalb. Opinia publică nu și-a zis: „Dar regele n-a spus că niciodată n-a grațiat pe un jefuitor al averii publice, ce însemnează această grațiere?”. Nu, sire. Opinia publică crede și astăzi în cuvintele m.-voastre, căci ele sunt absolut adevărate. Opinia publică și-a zis: „Regele pînă acum n-a grațiat pe nici un delapidator; Brudiu este primul”. Clemența regală, într-un mod excepțional, s-a întins și asupra lui Brudiu.

Dar, sire, sunt organe cari, voind să acopere pe un ministru escroc, afirmă că grațierea lui Brudiu are cu totul o altă semnificație...

Și opinia publică se întreabă: „E posibil ca un escroc de pe banca ministerială să fie grațiat de rege?” Tolerat încă mulți admiteau; ba chiar făcut scăpat admiteau unii; dar grațiat pentru a sta acolo unde a comis cel mai teribil delict pe care legiuitorii nu l-au putut prevedea în condicele penale? Iacă ceea ce este aproape imposibil să se crează...

Primii legiuitori ai grecilor nu prevăzuseră pedeapsă pentru paricid. Nici unul nu-și închipuise că ar fi cu putință un fiu care să-și ucidă pe părintele său. Mai târziu grecii au fost nevoiți să recunoască că da, că natura poate avea asemenea monștri.

Legiuitorii din toate țările constituționale nu s-au gîndit încă căjin ministru poate comite delictul de escrocarea semnăturii regelui și de aceea un așa delict nu există propriu-zis. În nici o legiuire.

Schwalb grațiat... Brudiu grațiat..., dar Take Ionescu grațiat?

5 Sire, cu tot respectul ce un supus al m.-voastre datorește tronului, îngăduiți-i a spune că de nimeni și niciodată o astfel de clemență nu va fi înțeleasă. Va rămînea un mister la o înălțime amețitoare la care toți vor privi înfiorați, necutezînd a crede aceea ce ar vedea cu ochii, ezitînd a crede ceea ce ar înțelege, înțelegînd ceea ce n-ar voi să crează, așteptînd, plini de anxietate, o minune care să le șteargă din imaginație un vis atît de urît [și pentru demnitatea țării, și pentru clemența regală.]

15 Moliile cari rod goblenurile cele mai scumpe și microbiile cari distrug tablourile cele mai geniale nu au conștiință de ceea ce rod și distrug.

Sire, sunt oameni născuți să păteze, să roază, să distrugă. Și acestui soi de oameni nu le pasă dacă dezavuează pe autorul zilelor lor sau dacă ofensează pe autorul mării lor.

20 Sire, acești oameni pot mișca mila noastră ordinară, dar nu, în nici un caz, clemența regilor. Mila noastră s-ar mai putea explica dar nu și niciodată clemența regilor.

25 Sire, odinioară organul consilierilor m.-voastre, cînd nu ajunsese încă la formula „să plece sau să se plece”, repeta adeseori cuvintele de „Carol îngăduitorul”.

30 Oare acești oameni storc mila m.-voastre pentru a putea zice într-o zi că ofensa de odinioară a fost totdeauna un adevăr?

Sire, cerîndu-vă iertare de aceste cîteva rînduri, rămîi al m.-voastre prea supus și prea plecat servitor.

BOIERULE,

În ziarul d.-voastră, *Timpul*, te-ai pus la vorbă cu un biet țaran și, firește, îl tînjești de curajul pe care l-a avut d-a scrie o scrisoare m.-sale regelui.

5 Cu voia d-tale, boierule, să iau și eu la foarfecă scrisul d-tale în șir și pe îndelete, dar să-mi fie cu iertăciune d-a spune măcar o pîrticică din ce am pe suflet eu, țaran, de d-ta, boier.

10 D-ta te miri că „locuitorii cei mai proști, cum sunt cei din părțile de la munte, de la Vrancea sau alte comune”, au început „să scrie chiar, lucru de necrezut...”.

15 De mirarea d-tale eu nu mă mir de loc. Că d-ta și mulți ca d-ta să nu cunoască pe sătenii noștri, fie ei de la Dunăre, de la Olt, de la Prut sau de sub trîmba Carpaților, aceasta n-are de ce să mă mire. Ce-ați învățat, boierule, și unde ați învățat pentru a ne cunoaște pe noi în firea, în graiul și în nevoile noastre? Cu o doică unguroaică, cu o madamă nemțoaică sau franțuzoaică, cu un pedagog strein și ciripind limbi, altele decît cea românească, și de la 18 ani trimes la Paris, la Berlin sau mai știe Dumnezeu pe unde, cum o să ne cunoști, boierule, ba nu zău, spune și d-ta?

20 Te-ai întors de ieri, d-alaltăieri din petrecerile capitalelor mari în capitala țării și, ajuns aici, ce mi-ai făcut? Plimbări, băutură, mîncare, teatru, cluburi, cafenele, cum ziceți d.-voastră, „intrigi amoroase”, trai, nu glumă, pe bani gata de la părinți, de la neamuri

sau de la noi, din haznaua visteriei, din toate acestea nu ai și nu aveți de unde a ne cunoaște, a ne înțelege și a vă da seama de datoriile voastre față de noi și de drepturile noastre față de voi.

5 Noi, boierule, *proști* om fi, dar tot ne-am pricepe să împărțim două paie la trei redactori de la *Timpul* sau *două paie* la trei miniștri, însă tare mi-e teamă că d-voastră nu v-ați pricepe.

10 Noi, boierule, *proști* om fi, dar suntem mai de ome-
nie, după câte văz, decît d-voastră. Aceia din noi cari ar
ajunge să cîrmuiască statul s-ar rușina să spuie „locui-
torii cei mai proști”, vorbind de regiunile țării. Să-ți
ocărăști țara care te plătește și-ți îngăduie onoruri
15 mari și multe șade rău, și șade așa de rău, încît eu mă
întreb: ce sunteți d-voastră, boieri sau...? S-or fi făcut
cîndva cine știe ce amestecuri, dar pricopsită de carte
pe care ziceți c-ați învățat-o nici atîta duh nu v-a
înfundat în cap că nu se cade să *prostești* o țară pe
care regele v-a dat-o s-o guvernați?

20 Să nu vă fie cu supărare, boierule, dar, după câte se
vede, sunteți mai mult ciocoi decît boieri.

Eu am văzut cărturari mulți și mari cercetîndu-ne și
adunînd ce-a ieșit din capul nostru. Și s-au adunat
zecimi de tomuri, dar nu din capul vostru. Și pe la
25 Francea au venit și Aleesandri, și regele, și mulți miniș-
tri și scriitori și au rămas mulțumiți și au scris multe
din câte au auzit și au văzut. Și să mă crezi, boierule,
ne-au cîntărit ei, dar i-am cîntărit și noi pe ei. Ei, dacă
d-ta ai cunoaște istoria Vrancei și a tuturilor marilor
30 ochiuri comunale cari au durat secole întregi, cu viața
lor neatîrnată, ai înțelege cam ce fel de români au fost
și sunt sub poalele Carpaților și ți-ai scoate geamul din
ochi ca să ne vezi mai bine și ți-ai lua jobenul din cap
înainte pălăriei cît roata plugului a plăieșului român.

35 Dar ce te miri că un țaran a început să scrie? Ar fi
fost de mirat dacă numai d-voastră ați fi stăpînit țara
și de la '48 încoace cum ați stăpînit-o și prădat-o și pînă
la '48. Au venit însă alte vremuri și vor veni și altele.

40 Dar ce te miri că un țaran a scris suveranului țării?
Eu știu de ce te miri, dar d-ta știi? Că d-voastră faceți
demulteoricalighioile: faceți fără să știți de ce faceți.

Cînd minte multă nu este, sunt, cum se zice la cartea
pe care n-o pricepeți: instincte multe. Ați moștenit
instinctul vechi, din moși-strămoși, d-a vă năpusti
contra unui țaran care s-ar plînge cu jalbă și cu dreptate.

5 În voi e'o lume moartă care a fost vie odinioară.
Morții din voi se deșteaptă; și pare că-i vedeți cu
ciubucile, cu vergelele, cu bicile, trăgînd la spete țara-
nului care a îndrăznit să scrie lui bimbașa Iordache
Halvițaru ot Samotrachi, spiță din bragagiii Țari-
10 gradului.

Apoi regele Carol este suveranul țării și căpitanul
oștirea. El ne-a cunoscut peste Dunăre. Nici pe el,
nici țara, noi, proștii din munte și din cîmpie, nu i-am
făcut de rîsul lumii. Ci l-am făcut mai mare, că de
15 nu ar fi știut să moară cu fața spre vrăjmaș acei proști,
nici țara n-ar fi căpătat neatîrnarea, nici domnul
Carol nu s-ar fi întors rege cu cîți mai rămăseseră în
fruntea cărora stătuse domn și căpitan.

20 Deschide cartea, coconașule, și învață din ea că
suveranii niciodată nu s-au simțit umiliți d-a vorbi
cu cei de jos, cu țărănimea, cu acea prostime care
pururea a apărut patrii și dinastiei. Mai lasă cafenelile
și dăschide cartea și vei afla că pînă și țări autocrați
25 d-ai Rusiei au fost de multe ori în prietenie cu unii
mujici bravi și devotați. Napoleon cel Mare a avut
mai mulți sergenți cărora le zicea *amice*. Dar să zic
că Napoleon era și el din viță nu așa de aristocratică
ca suveranii Europei. Dar știi d-ta, boierule, la cîți
30 soldați a dat mîna împăratul Wilhelm I de Hohenzol-
lern după bătăliile eroice din 1870? Știi d-ta că Frederic
cel Mare avea prietenii cu mulți țărani din Prusia?
Nu știi, căci toate aceste amărunțimi nu se găsesc în
cărțile de școală, pe cari de altmîntrelea nici pe acestea
nu le-ai învățat cum se cade. Nu știi, căci, dacă ai fi
35 știut, ai fi scris altfel. Dar cel puțin atît trebuia să
știi că regele nostru Carol a primit la palat țărani din
multe unghiuri ale țării, și le-a dat mîna și a vorbit
cu ei blînd și prietenos; dar cel puțin atîta trebuia să
știi că regele nostru Carol a răspuns la multe scrisori
40 ce i-au fost scrise de unii țărani și nu s-a mirat că țara-

nii îi scriu și nu s-a simțit atins că de la coarneau plugului au venit cărți la înălțimea tronului.

Desprețul de țărănime nu intră decît într-un suflet ciocoiesc, dar nu în sufletul unui suveran. Trist este
5 însă faptul că adeseori ciocoi au răsfrînt imaginea suveranilor în ochii mulțimei, încărcată de un gros strat de ciocoism al lor, numai al lor, ci nu al suveranilor.

Să nu vă fie cu supărare, dar, după cîte se vede,
10 d-voastră, scriind astfel, sunteți mai mult ciocoi decît boieri.

Dar d-ta, coconașule, te mai miri că în capul unui țăran a putut pătrunde gramatica. O, vai de gramatica d-voastră ! Ai fi știind d-ta ce va să zică gramatica
15 unei limbi? Mie tare-mi vine să crez că limbi ai fi învățat petrecînd prin țări streine, dar gramatici nu, dar de gramatica limbei noastre habar nu ai.

Boierule, gramatica noastră este una și gramaticile scrise sunt mai multe și întru mult altceva. Să mă crezi,
20 dragul meu, că țărani cei mai proști au în capul lor o gramatică mai bună decît aceea a celor mai pricopsiți dintre d-voastră. într-o altă scrisoare vă voi dovedi că cel mai cărturar dintre d-voastră, d. Alexandru Lahovari, a rămas în bună parte la gramatica răposatului d-sale părinte. Și, dacă vrei, îți voi dovedi că
25 încurcă pe Bălcescu cu d. Odobescu și pe Alecsandri cu Crețeanu.

Despre partea gramaticii, dacă vei avea cap și trage-re de inimă, d-ta o vei învăța de la vrînceni, iar nu vrîncenii de la d-ta. Noi, să ne ferească Dumnezeu, ceea ce
30 am putea învăța, chiar de la miniștrii m.-sale, este să escrocăm, dar gramatică?... Nu se poate! Limba și gramatica ei noi am păstrat-o d-a lungul secolelor, iar d-voastră tot ce ați putut face e să scâlciați și pe
35 una, și pe cealaltă.

Să nu vă fie cu supărare, dar, dupe cîte se vede, d-voastră sunteți mai mult ciocoi decît boieri.

Boieru Dinicu Golescul, vroind să scrie o gramatică, a venit la noi, a trăit printre noi și din mintea noastră
40 a scos un început de gramatică, iar nu din mintea a unora ca d-voastră.

Dar d-ta, coconașule, te mai miri că un țăran se amestecă în politică și că directorul *Voinței naționale* a pus în fruntea ei politica țăranului.

5 în această deosebită mirare a d-tale stă tot programul d-voastră. Voiți o țară umilită și netrebnică, cîrmuită și jefuită de o clică închisă, fără vreo știrbitură în cercul ei pe unde să se strecoare elementele proaspete, pline de viață și de entuziasm. Numai din această pricină vă supără amestecul unui țăran în
10 politică. D-voastră cu trupul trăiți astăzi și cu sufletul în vremea de acum 50 de ani. Țăranul la plugsărămie, din spiță în spiță, în toată curgerea timpului. Iacă strigătul d-voastră de astăzi, uitînd că în '86, '87 și '88 ați năvălit la noi și ne-ați spus să ne răzvrătim că
15 fericiți ne veți face. Cum ne-ați fericit, noi n-am uitat și nu vom uita niciodată. Vom uita un singur lucru: să nu vă răsplătim cu ceea ce ne-ați plătit.

Să nu vă fie cu supărare, dar, după cîte se vede, sunteți mai mult ciocoi decît boieri. Căci de n-ați fi
20 ciocoi' ați binecuvînta faptul că orașele conducătoare să se altoiască cu țărănime pricopsită la minte. Numai astfel s-ar ivi o viață proaspătă și nouă în toate cele ale țării românești.

Noi, boierule, nu avem strămoșii d-voastră, dar
25 avem ceva ce, desigur, nu aveți d-voastră. Noi putem să zicem: moșii și strămoșii noștri nu au făcut nici un rău țării. Dar d-voastră puteți să ziceți același lucru? Noi putem să zicem: din moși-strămoși pe acest pămînt am trăit și acest pămînt am apărut. Dar 'd-voastră
30 puteți să ziceți același lucru? Nu, căci s-ar ridica în contra-vă umbrele glorioase ale simigiilor, ale bragiilor, ale cămătarilor, ale samsarilor, ale tuturilor ipochimenilor din Stambul, din Asia Mică și din insulele Arhipelagului pentru a vă spune că mințiți istoriei neamurilor d-voastre !
35

Iar cît pentru numărul celor din care vă coborîți, să nu credeți că este mai mare decît al celor din care ne coborîm noi. Pricepeți de ce? Căci, dacă n-ar fi așa, noi țărani și d-voastră ciocoi n-am trăi în același

timp: sau voi n-ați avea parte de noi, sau noi n-am avea parte de voi.

- 5 Tatăl unuia dintre d-voastră, răposatul profesor învățat și bun român, A. Treboniu-Laurian, a zis o vorbă care ar trebui să vă dea de gândit. „Ce vorbiți de boieri? — zicea el. Pe pământul românesc sunt atîția boieri cîți țărani sunt”. Această vorbă nu a înțeles-o fiul său; dar noi țăranii, cu sau fără voia d-voastră, în curînd o vom înțelege cu toții și atunci țara nu va
- 10 mai vedea ciocoi la cîrma ei.

ÎN NAȚIUNE ȘI AFARĂ DE NAȚIUNE

- 5 în Senat, banca ministerială s-a sfărîmat ca de o stîncă de cuvîntul șefului nostru. În procesul național deschis de d. Dimitrie Sturdza regimului actual, un mare verdict s-a dat de către consensul și palpițațiunile a 12 milioane de români. Urmările acestui verdict în curînd vor deveni sensibile pentru toți cîți se ocupă de afacerile publice din România.

- io Ce forță covîrșitoare era în cuvintele șefului nostru? Ce colosală slăbiciune era în răspunsul guvernului actual? Și care este cauza acestei forțe, și care cauza acestei slăbiciuni?

- 15 Iacă niște întrebări de o importanță capitală, la care voi cerca să răspunz cît voi putea mai liniștit și mai clar. Acolo unde s-a ridicat d. Sturdza, este numai senin și lumină, și lumina sa voi avea înaintea ochilor pentru a mă sfii de atmosfera stricată la care m-ar coborî zvîrcolirile neputincioase ale adversarilor săi.

- 20 Firește că una din cauzele care face din șeful nostru o forță capitală într-un duel parlamentar este viața sa de muncă neostiată, puterea sa extraordinară de a munci și de a produce, ordinea limpede și disciplina severă în muncă și în producere. Cine intră în biblioteca sa imediat resimte că acolo e templul unui savant
- 25 naționalist care, zi și noapte adună, coordonează, cercetează și desface titlurile existenței noastre naționale, fortifică și luminează drepturile existenței noas-

tre, dedică și jertfește viața sa vieții noastre a tuturor. Din câți mai avem astăzi cari duc grije de neamul românesc nimeni n-a stăruit 40 de ani ca să cunoască patria în trecutul, în prezentul și speranțele ei viitoare

5 ca șeful nostru. Nimeni nu ține în mîna sa toate firele vieții noastre istorice, etnice, culturale, sociale și politice ca acela al căruia cuvînt a zdrobit, ca un buzdugan legendar, pe școlarii speriați de pe banca ministerială.

10 Șeful nostru, în fața guvernului și a majorității guvernamentale, a fost ceea ce era fatal să fie: un masiv de granit de care s-a spart furia unor valuri oarbe, turburi și neputincioase. Cînd cineva se prepară de 40 de ani cu mintea și cu statornicia șefului nostru, nu

15 are nevoie de jonglerie, de emoțiuni momentane, de calcule meschine, de retorica obicinuită. Calea sa e largă și dreaptă, luminată și profund adîncită în trecut și în viitor. Nu poate fi decît franc, leal și mare. Sub pașii săi grei și siguri, trosnesc adversarii; piedicile

20 cad; întinericul se risipește; și lumina lui străbate, proiectîndu-se asupra viitorului, ca luminile unui far pe cari tempestele nu le turbură și nu le stinge, oricît de mari ar fi valurile furioase de jur împrejur.

Și în fața unei minți uriașe cine putea lupta cu spe-

2 5 ranță de a birui? Un asemenea apărător al neamului nostru nici vorbă că trebuia să învingă pe niște homunculi care și-au petrecut viața în serate, în baluri, în joc de cărți, în idile mai mult sau mai puțin uricioase, în sfera de nimicuri a vieții celor ușurei și zburdalnici.

30 Istoria țării nu se învață din cronicile mondene ale lui Claymoor; drepturile țării nu se învață din complo-uri cu streinii; aspirațiunile unui popor nu se prind din sărbătorile de sportmani; crezul unui popor nu se aude în locuri de desfrîu. Iacă de ce practicanții plăcerilor

3 5 și ai culiselor trebuia să fie zdrobiți de acela care apare ca o sinteză a neamului românesc. Și dacă, în sinistrul regimului din Senat, n-ar fi fost vorba de problema existenței noastre naționale, d. Dimitrie Sturdza ar fi putut trece drept o forță crudă, revoltător de crudă,

40 în loc de, ceea ce a fost, o forță mîntuitoare pornită în numele a 12 milioane de români.

Viața însăși a d-lui Sturdza a fost una din cauzele dezastrului ministerial; dar cauza decisivă în această victorie și învingere este alta după părerea mea. Cuvîntul său, mare în sine, deveni zdrobitor prin faptul că

5 era expresiunea emoțiunilor unui popor întreg. Nu un savant, nu un om politic, nu un orator stăpîn pe subiectul său pînă în cele mai mici detalii, ci un interpret cald și viguros al românismului dădu lovitura de grație aceluia care nu reprezentau pe banca de supliciu decît

10 micile lor ambițiuni și o putere de fapt fără direcție și fără ideal.

În fața lor, înconjurați de o majoritate parlamentară inconștientă, d. Sturdza purcese în fruntea națiunei. Aceasta a fost și va fi marea forță a șefului nostru: omul

15 unui popor, iar nu numai al unui partid, oricît de mare și de organizat ar fi el.

Sunt cestiuni față de cari partidele politice nu mai însemnează nimic dacă nu se confundă cu națiunea. Și soluțiunea unor astfel de cestiuni nu poate porni decît

20 din națiune. Și numai acela care simte rezultanta generală a tuturor voințelor rezolvă, învinge și dictează, mai curînd sau mai tîrziu, formula unei epoci naționale.

D. Sturdza a dovedit cu desăvîrșire în această luptă că d-sa nu este numai șeful unui partid, ci omul de stat al unui popor, căci între el și acest-popor e drum larg de comunicație pe care se revarsă fluxul emoțiunilor și al aspirațiunilor de la popor la el și de la el

25 la popor.

Sunt oameni politici cari trăiesc în națiune și sunt, din nenorocire, alții cari trăiesc afară din națiune.

30

A trăi în națiune nu va să zică a petrece în cadrul hotarelor ei, ocupîndu-te de plăcerile tale, de interesele tale, de ambițiunile și de gloriolile tale, ci cu totul altceva. A-ți da seamă de mersul ei istoric, adică de evoluțiunile trecute și de cauzele lor, a-ți da seamă de

35 geniul ei, produs al rasei și al împrejurărilor naturale în care se află, a cunoaște bine manifestările culturale ale epocilor ei mai mari, a-i studia limba în gen și expresivitate, a măsura bine forțele manifeste și energia ei potențială, a înțelege aspirațiunile ei, a te mișca profund de durerile ei, a cunoaște, a respecta și a spori

40

drepturile ei, a cugeta neconținut la digurile de apărare și la răsturnarea obstacolelor productivității ei morale și materiale, iacă ce va să zică a trăi în națiune, parte integrantă și determinantă a conștiinței naționale.

- 5 Numai astfel inspirațiunile omului de stat ies dintr-o adâncime profundă, dintr-un vast mediu al dorințelor tuturor. Simțirile și aspirațiunile unui popor nu sunt decât unitare în fondul lor; ceea ce le lipsește este actul de contopire și formula definitivă care să le absoarbă și să le dea o întrupare clară și evidentă. Acest rol de a sintetiza aspirațiunile unui popor și de a le găsi întruparea unitară și formula concretă îl au oamenii de stat, dar *numai aceia cari trăiesc în națiune*, căci numai între ei și marea mulțime sunt în ființă
- 10 toate firile de comunicațiune prin cari se transmit emoțiunile, durerile și aspirațiunile generale. Și odată emoțiunile, durerile și aspirațiunile formulate' capătă forța vie de circulațiune, energia necesară pentru a se impune și a triumfa. Odată formulate, devin legi cari
- 15 cer aplicabilitate, având drept sancțiune voința energetică a unui popor, care adeseori în cursul istoriei este răzbunătoare contra aceloră cari se opun marilor curente determinate.

- 20 în trecutul nostru, acest adevăr s-a verificat, ca și aiurea.

- 25 în fond, întreaga noastră luptă de redeșteptare contra unui trecut mizerabil, nefast și ilegal a fost în conștiința tuturor românilor, iar oamenii mari, de la '48 încoace, n-au avut decât genialitatea d-a o fixa în cele *patru punte*, d-apururi gloria poporului nostru și a conducătorilor săi. O întreagă literatură populară exprima, simplu și naiv, ceea ce Alecsandri și alții exprimau ca poeți culti și naționali, ceea ce Brătienii, Panu, Rosetti, Bălcescu, Cîmpineanu, Goleștii și
- 30 Kogălniceanu au formulat ca oameni de stat. între rapsodiile, doinile populare și strofele lui Alecsandri și crezul revoluțiunii de la '48 și articolele divanurilor ad-hoc din Muntenia și din Moldova este o intimă și perfectă legătură. Nimeni nu va înțelege deplin cauza
- 35 triumfului nostru dacă nu va simți bine această unitate perfectă dintre vastul strigăt al doinelor și strofele
- 40

scînteietoare ale poezilor noștri și puntele formulate definitiv de genialii oameni de stat, al căroră zbucium politic și social era expresiunea perfectă a unui popor care se pregătise să-și cucerească dreptul de a trăi, unit, liber și stăpîn pe el însuși, în patria lui.

- 5 Dacă oamenii noștri n-ar fi trăit în națiune, nici n-ar fi înțeles aspirațiunile ei, nici n-ar fi dobîndit încrederea nemărginită în marea ei energie. Eu nu-i micșorez prezentîndu-i astfel, căci deopotrivă este de
- 10 adevărat că poporul român fără ei n-ar fi ajuns unde este astăzi, ca și faptul că ei, fără un popor preparat pentru luptă și liberare, n-ar fi repurtat victoriile cari etern vor fi gloria lor senină și neturburată. Fără acea credință nestrămutată în vitalitatea românilor, ei ar fi rămas
- 15 niște genii fără aripi, niște forțe colosale ținute la pămînt, iar curentul lor, străin de acela al națiunii, ar fi fost doborît de aceia contra căroră porniseră atacul.

- 20 Nu se inventă cestiuni naționale, nu se reînviază un popor mort, ce mult se galvanizează, dar mișcările diforme ale cadavrului încetează îndată ce experimentatorul vizionar este răpit din glumele lui misterioase.

Și oamenii noștri mari ar fi rămas niște vizionari, așa cum au și fost tratați la început, dacă poporul român nu ar fi fost plin de viață și de energie.

- 25 Adevărata lor glorie stă în faptul că au înțeles națiunea română, că au fost străbătuți de vitalitatea ei, că au crezut în energia ei, că au formulat imediat păsurile și aspirațiunile ei; și, trăind în ea, au reprezentat în cel mai nalt grad geniul ei și, geniul
- 30 ei fiind, acești vrednici conducători de popoare, iar nu numai de partide și grupuri politice, au triumfat, făcînd o *realitate pipăită* din ceea ce pentru dușmanii noștri, dinlăuntru și din afară, era numai un *vis irealizabil*.

- 35 Din această școală de oameni de stat cari *trăiesc în națiune* face parte șeful nostru, înțeleptul, curajosul și neobositul nostru conducător Dimitrie Sturdza. Cu aceia cari au lucrat la liberarea și mărirea neamului nostru a lucrat el; și de 40 de ani studiază acest popor, proiectîndu-și mintea în trecut dincolo de momentul redeșteptării noastre, analizînd perfect acest
- 40

moment în toate cauzele lui eficiente, străbătînd viitorul cu grija, cu înțelepciunea și cu preciziunea oamenilor cari sunt pătrunși de rolul de servitori și de conducători ai popoarelor.

- 5 In aviditatea sa de a-și înțelege neamul, nu a scăpat nici o cestiune care stă în legătură strînsă cu vitalitatea poporului român. Despre dînsul se poate zice cu siguranță că înțelege pe d-a întregul rostul României și în ea însăși, și în raport cu celelalte state euro-
- 10 penești. In mintea șefului nostru problemele neamului nostru nu trăiesc izolate, ci se îmbină într-un tot întreg și armonios. Și dacă prin școala de care ține, prin mediul oamenilor în care s-a dezvoltat și prin vasta sa cultură *trăiește în națiune*, apoi, *de fapt*, duce aceeași
- 15 viață cufundată în viața poporului român. El se simte în mulțime ca și în biblioteca sa, el citește în mulțime ca și în documentele moșilor și strămoșilor ei; el continuă în mulțime experiența pe care o verifică în volumele sale; el leagă viața trecutului consemnată
- 20 în tomuri cu viața actuală, multiplicînd forța trecutului cu energia prezentului, sporindu-și puterea de a înțelege națiunea prin depozitul durerilor și gloriei sale de mai nainte și prin nevoile, aspirațiunile și energia actuală a românilor.
- 25 Iacă de ce cînd șeful nostru discută o cestiune națională se ridică la o înălțime de care nu se pot apropia adversarii săi și ai poporului român, devine o forță uimitoare, căci reprezintă forța generală a tuturor, iar nu numai a sa personală, apare ca un masiv de care
- 30 se sparg și se risipesc micile zvîrcoliri ale unor ambițioși egoiști și neputincioși.
- Sunt oameni de stat cari trăiesc în națiune și politicieni cari trăiesc afară din națiune.
- 35 Era fatal ca d. Dimitrie Sturdza să zdrobească pe niște miniștri cari întotdeauna au trăit afară din națiunea pe care nu o cunosc și în care nu au încredere.

D-LUI GENERAL MANU

Domnule general,

- D-ta ești om citit, așa zic puținii amici ai d-tale;
- 5 d-ta ești om cult, așa zic unii cari nu-ți citesc discursurile; d-ta ești un înțelept, așa susțin unii cari amestecă norocul cu înțelepciunea; crez dar că o fi ajuns la cunoștința d-tale observația celebră a unui umilit pe care o făcea unui personaj ilustru: „D-ta, zicea el, ești dator să fii mai onest și mai devotat patriei decît
- 10 fiecare din cei mici, căci d-ta datorești patriei onorurile și mărirea în care trăiești”. — „Cum așa?” — „Foarte bine. Or meriți onorurile și mărirea, și ai găsit o patrie care ți le-a recunoscut; ori nu le meriți și ai găsit o patrie care ți le tolerează”.
- 15 Sunt cari susțin, d-le general, că d-ta ești un om fin. Dacă este așa, crez că de la început ne înțelegem. D-ta ești omul zilei, încărcat de onoruri și măriri, iar eu sunt un muncitor străduitor care n-am obținut de la patrie nici chiar *benemerente*. Să stăm puțin de vorbă, delicat și cît s-o putea mai potrivit din cuvînt și cu realitatea. Cititorii vor judeca între d-ta care taci și stai sus și între mine care scriu și... mă mulțumesc cu atît. D-ta mînuiești spada în timp de război și eu
- 25 condeiu în timp de pace. Un duel între d-ta și mine nu poate avea alt rezultat decît victoria de fapt pentru d-ta, fără ca după pieptul d-tale să se desprinză vro cruciuliță, fără ca pe al meu să se prinză vreo stea.

Și dacă moralmente pozițiile noastre ar suferi ceva, aceasta nu v-ar deranja întru'nimic, nu v-ar atinge, căci regimul al căruia luceafăr sunteți nu se închiează de fleacuri ca victoriile morale și morala socială.

5 Domnule general, vă cunosc, dacă nu d-aproape, dar vă cunosc bine. D-ta ai mersul liniștit, încet, tihnit, cu acea leneșe cletănare a capului pe umeri a oamenilor pe deplin mulțumiți de ei înșiși. Guvîntul favorit al d-tale, pe care l-ai întrebuițat și față
10 de m.-sa regele, în acte publice imprimate în *Monitorul Oficial*, este cuvîntul de *îngîmfare*. Eu nu vreau să zic că mersul d-tale este al unui *om îngîmfat*, fiindcă aș dori ca cuvintele, fie chiar ale d-tale, să nu-mi încarce scrisoarea de elementul pasional al războiului.

15 Suntem în timp de pace.

M.-sa regele o constată prin mesaj; d-ta ești fericit și mulțumit. Țara este în *pace*.

Ș-apoi eu vreau în timp de pace să vă atac, de teamă d-a nu vă vedea că desprindeți din cui glorioasa
20 „Jiouse” cea cu două tăișuri și cu „XXX clartez” !

Da, domnule general, orice s-ar zice, d-ta ești un *înțelept*; mersul și progresul d-tale o dovedesc cu prisosință. Și Socrate a fost un înțelept, dar el prea amesteca multă virtute în înțelepciunea lui, prea abu-
25 za de eroism. D-ta ești *înțelept* în accepțiunea cu totul modernă a cuvîntului. Iacă de ce eu crez că aceia cari v-au acuzat în timpul războiului și după război nu v-au înțeles destul de bine.

D-ta voiai să învingi fără primejdie pentru arma-
30 tă, fără vărsare de sînge. Un mai mare ideal pentru un general înțelept crez că nu ar fi posibil. Ș-apoi iarna ne surprindea, fără mantale groase și fără cojoace. D-ta, ridicînd în primul rînd asemenea observațiuni, erai un înțelept. Ș-apoi oastea noastră putea să-și
35 lase oasele în cîmpiile Bulgariei. D-ta, ridicînd regelui asemenea obiecțiuni, ai dovedit că ești un profet. D-ta ești unicul general care ai avut curajul d-a spune marele adevăr: „nu toți din cei cari se duc la bătlie se mai întorc pe la casele lor”. D-ta ai rămas înțelept și
40 țara a avut un singur noroc: soldații ei nu s-au întrebat dacă s-or mai întoarce cu toții în satele în care

bătrînele lor mume se rugau în genuchi la icoana Maicei Domnului.

D-tate-ai întors *cel dinții* de peste Dunăre și te-ai în-
5 tors sănătos și cuminte. Și profeția d-tale s-a împlinit: *mii de țărani au murit pentru ca țara să devie independen-
tă și domnitorul ei, regele Carol*. Și cînd vi s-a dat o comandă, departe de boschetele întunecoase și poetice ale șoselei, ați rămas același înțelept: *ați demisionat
din armată*.

10 Născut pentru a fi inspector în timp de război și filozof peripatetic în timp de pace, nu puteați primi o comandă departe de acele colțuri ale naturei cari vă rechemau atîtea suveniruri delicioase și vă ațîtau atîtea speranțe și mai delicioase.

15 Ați intrat în rîndurile opozițiunii partidului conser-
vator', al căruia membru ilustru ați fost și sunteți. Și opoziția de pînă la 1884 vă convenea, se potrivea cu temperamentul unui înțelept. Un Eminescu stors pînă la măduvă în luptă, un Păucescu cu întreaga grijă a publicității, citeva întruniri de comitet și spe-
20 ciale vizite la palat... iacă în adevăr o opoziție d. filozof. Restul zilelor și al activității în mulțumiri cumpătate, pentru a nu vă împuțina scumpa d-voastră sănătate.

25 Cînd conservatorii, speriați că țara nu-i înțelegea în cupeurile și balurile lor, s-au hotărît la un atac contra suveranului, d-ta... d-ta ai rămas înțeleptul de mai nainte. Ați jucat rolul amicului devotat și v-ați dat aerul unui om care se desparte cu *durere* de partidul său. Trebuia ca unul din dv. să joace acest rol pînă la
30 cele mai teatrale și mai *dureroase* consecințe. D-ta erai indicat în urma războiului.

De pe atunci, d-le general, un naiv amic al d-tale a dat o admirabilă sentință: „General Mănu este omul
35 cu o singură preocupățiune și cu o singură precauțiune”. Sentință dată cu oarecare amărăciune, pen-
tru că amicul d-tale nu înțelege cîtă înțelepciune practică este în omul cu „o singură preocupățiune și cu o singură precauțiune”. Anticii, desprețuitori de pe-
40 danți, nu se temeau decît de „oamenii cu o singură carte”.

Jocul d-tale e sigur: ai o singură carte: *regele de atu*.

Domnule general, d-ta ești un om greu de învins în starea în care a ajuns țara de la venirea amicilor d-tale la putere. D.Carp s-a încercat să vă răpuie; și să nu

- 5 uităm că și d-sa este cu „o singură precauțiune și cu o singură precauțiune”. Și atât de tari sunt armele d-voastră de atac și de paradă, încât d. Carp a rămas tot cu domeniile și d-ta cu președenția Camerei. Ați fost atacat în ziarele junimiste din țară, ați fost atacat
- 10 în unele ziare germane de o importanță hotărâtoare în politică; ba în întruniri de chibzuială și de protestare ați fost denunțat pe față ca inamic periculos al înfloritoare stări în care regimul se răsfață.

Și toate au fost degeaba.

- 15 D-ta, înțelept și liniștit, te-ai preocupat de un singur lucru și ai luat o singură precauțiune. Metod admirabil și sigur.

Inchipuiți-vă pentru un moment că ați fi nevoit să alergați pentru avă învinge concurenții... câtă luptă, câtă efortări extenuante, câtă insomnii, câtă jertfă,

- 20 câtă pericole, cât devotament de fapt, iar nu în principiu și câtă inimă nu vi s-ar cere! Și țara are multe... ea nu poate fi mulțămită cu o singură preocupare din partea d-voastră... ea v-ar cere să-i ocrotiți suveranitatea ei, drepturile ei, școala ei, armata ei,
- 25 industria ei, moralitatea ei, aspirațiunile ei... Nu e așa, d-le general, că înțeleptul practic, cu o singură preocupare, n-ar fi omul țării? Ș-apoi țara se pronunță la câte doi trei ani o dată... ce-ați face dvs. până atunci?

- 30 Și, mai ales, ce-ați face d-voastră atunci dacă alegerile ar fi prezidate de așa-zișii amici ai d-tale, d-ta cu sfatul și cu cuvântul și ei cu bandele și cu poliția? Firește, d-le general, că ați fi un învins eroic... d-voastră care v-ați deprins cu victoriile fără de primejdie.
- 35 Iacă de ce cu plăcere constat că în partidul conservator sunteți unul din cei mai înțelepți și v-ați ales o regulă de conduită și de triumf care cu atât mai mult vă onorează cu cât ați ilustrat-o cu cel mai mare exemplu de logică și de consecință.

Unii v-au acuzat, și chiar în coloanele acestui ziar ați fost acuzat, cu ocazia memoriabilei concentrări conservatoare.

- 5 Dacă nu mă înșel, chiar eu am comis această greșală.

Dar, vorbind drept, oare d-ta erai de vină? Unica precauțiune care se suprapune peste unica precauțiune a fost mai mare decât voința și puțința d-tale. te-a decretat prim-ministru. Puteați refuza? O, Doamne, dar se refuză providenței asemenea onoruri?

10 Puteați face altfel? Și puteau fi doi primi-miniștri în același minister? Nu. Atunci unde e trădarea? Eu văz consecințaregulei de conduită, a înțelepciunii, dar trădarea... nu o văz.

- 15 Și mai mult.

Să fiu și mai sincer în apărarea d-tale.

Ce, pe d. Catargiu îl voia țara ca să-i fie prim-ministru? Nu. Pe d-ta te impunea țara? Nu. Atunci unde sunt titlurile mai mari de o parte sau de alta? Să mă

20 ierte opinia publică și toți scriitorii *Voinței naționale*, dar eu nu văz bine-b'ine, de ce d. Catargiu trebuia să fie atunci, și trebuie să fie azi, prim-ministru și nu d-ta, d-le general.

- 25 Concentrarea și președenția d-tale nu au fost decât o consecință logică „a omului cu o singură precauțiune și cu o singură precauțiune”. Și, să fim drepti, d-ta ai fost exemplul ilustru al regulei d-tale de conduită, căci ce-ați făcut când Senatul, într-un moment de pueril entuziasm, v-a dat un vot de *blam*? V-ați turburat?

- 30 Nu. V-a durut? Nu. V-ați întrebat ce reprezenta acel Senat? Nu. Și prea bine ați făcut. V-ați grăbit de a depune în minele regelui demisiunea d-voastră? Nu. Și prea bine ați făcut.

- 35 Ați refuzat de a lua o hotărâre care v-ar fi prezentat istoriei ca neconsecințe cu dvs. și cu starea morală a sferelor înalte în care vă aflați.

Ați avut o singură precauțiune și ați luat o singură precauțiune ș-apoi v-ați întors la Senat.

- 40 Și Senatul, d-le general, v-a înțeles, a cîntărit înțelepțește precauțiunea dvs. și v-a deschis brațele, dîndu-vă un răzvot de încredere.

Sunt convins că această pagină, după aceea a războiului, este una din cele mai glorioase din viața dvs. Ea e un titlu real la respectul posterității și o dovadă puternică că sunteți un om înțelept și consecințe cu minunata regulă de conduită practică ce ați adoptat în viața dv. publică: o singură preocupare și o singură precauție...

Dați-mi voie, vă rog, să continuu pe mine cu acest panegiric cuvenit unei figuri luminoase.

10

II

Domnule general,

D-ta trebuie să știi mai bine ziua, luna și anul.

Era pe la 10 ore. în palat. Consiliu de Miniștri, prezidat de m.-sa regele. D-ta erai scumpul președinte al marelui minister concentrat.

15

Regele era sumbru, cu privirea sa imperială de Hohenzollern și de Sfinx. D-ta te frământai în tăcere să bănuiești cauza, să te apropii de ideea intimă și ascunsă care posomora acea privire rece și adâncă. într-un moment tresăriși de pe scaun. O bucurie repede izbucni în figura d-tale îngrijată.

20

Erai sigur că ai descoperit.

Cu o zi înainte, bătrînul Lascăr Catargiu aruncase cuvintele de *minister personal*, iar d. Alexandru Lahovari făcuse jocul de cuvinte porto-franc, portofoliu.

25

Și, întorcîndu-te galeș și mulțumit către amicul din dreapta ai pronunțat cuvintele, destul de tare ca să fii auzit: „Quelle betise ! Nu înțeleg acuzațiunile ce ne aduce d. Catargiu. Nu înțeleg, căci el singur a recomandat m.-sale ca eu să formez ministerul...”. Amicul d-tale vă înțelegea: și pe d-ta, și pe d. Catargiu. Dar, om sincer legat cu teoriile sale codificate într-o broșură de o incontestabilă valoare și literară și politică, crezînd poate că într-adevăr lui erau adresate cuvintele d-tale, v-a răspuns destul de tare, nebăgînd de seamă că ceea ce la d-ta era o dibăcie la d-sa era o greșală de ton: „Nu mi se pare tocmai

30

35

256

o prostie ce susține d. Catargiu. D-sa susține teoria următoare: ministerele trebuiesc scoase din partide. Suveranul să se adreseze la șeful unui partid; acesta să formeze ministerul din elementele partidului, fără împărecheri cu elemente eterogene. Dacă ministerul acela nu mai merge, nu poate merge. Suveranul să se adreseze la șeful celuiilalt partid. înhipuiește-ți ce ar fi în Anglia dacă regina nu s-ar adresa la unul sau la cellalt șef ai celor două partide, ci la un al treilea...".

10

Dupe această replică, urmă o tăcere adîncă. Cineva vorbea; și d-ta, d-le general, sorbeai acele cuvinte. „Așa e, dar în Anglia partidele sunt tari și bine organizate".

15

Ghiciseși, d-le general; amicul d-tale însă, cu o emoțiune adîncă, a dovedit că nu ghicise, căci a răspuns: „Ce acțiune binefăcătoare ar fi aceea care s-ar exercita pentru consolidarea și organizarea partidelor noastre politice..."

20

D-ta ai tăcut; te-ai sculat dupe jeț; ai răsuflat greu, iar amicul d-tale, d. Alexandru Lahovari, cu figura congestionată de un sînge stătut, a pus pe tapet o nouă cestiuie, cu o minie care nu se potrivea cu acel subiect banal.

25

Vedeți, d-le general, cîtă dreptate am eu cînd afirm că vă cunosc bine, că sunteți un înțelept, că în jocul d-tale este un teribil antic sub cerul modern, om cu o singură carte, cu *regele de atu*.

30

Vă veți fi mirînd, poate, cum am putut reconstitui scena misterioasă. Dacă nu mă înșel, căci de obicei citez din memorie, și Racine a zis în una din tragediile sale: „zidurile au urechi". Dar, spre satisfacerea dvs., întrebați, vă rog, pe d. Alexandru Lahovari; crez că-și va aduce aminte de un bal... era aprins, inutil aprins, dar în sfîrșit aprins. Descria într-un colț al salonului scena din Consiliul de Miniștri, critica aspru... înțelegeți bine că nu pe dvs., încheindu-și critica cu: „Cet homme est d'une franchise bete", înțelegeți bine că nu pe dvs. vă privea această sentință lahovărească. Dar diplomatul uitase versurile lui Eminescu: „... de te razimi de o umbră sau de crezi ce-a zis femeia...".

40

Ș-apoi nu se putea stăpîni: între d-sa și acel român „d'une franchise bete" este o deosebire de rasă; despre ei s-ar putea zice că aversiunea etnică i-au făcut totdeauna să fie niște inimi intîmi.

5 N-aș voi însă să trec de răutăcios. Cineva îmi spunea că în prima scrisoare ce am avut distinsa onoare d-a v-o adresa am debutat printr-o răutate. O greșală, d-le general, pe care o regret și doresc chiar azi s-o repar.

10 Ca dovadă vă voi aminti cu plăcere un moment luminos și profund din viața dv. Un publicist zicea, răspunzînd unui critic răutăcios cu Mirabeau: „Voiți să înțelegeți pe leul revoluțiunii? Rîlmîneți la exclamațiunile lui. În ele, răgetul naturei lui; în ele, sufletul acela aprins de căldura care a vivificat o națiune;

15 în ele, acea lumină, singura mîntuitoare — într-un haos întunecos și sîngerat". D-ta, d-le general, ai avut două exclamațiuni într-o viață plină de noroc și de cumîntie. Una peste Dunăre, cînd ați spus la doi ofițeri: „îndărăt ! Iacă încotro este salvarea României".

20 România însă, din nenorocire pentru d-ta, striga: „înainte !". Și alta la un sfăt intim; cînd cîțiva amici îi spuneau „înainte !", d-ta, după ce ai făcut o socoteală rece, cu înțelepciunea care vă caracteriza, ai împrimutat francezilor două versuri și ai exclamat:

25 **țiă! que puis-je au milieu de ce pcuple abaltu?**
Benjamin est sans force, et Jidas sans verlu!

A susține că în acest moment nu ați dovedit finețe, inteligență și chiar oarecare profunditate politică este a tăgădui evidența. Dar, ciudat, d-ta ai

30 potrivit din citație acele versuri așa încît pot avea aerul unui răspuns de pe trepidul oracolului. Cine e Benjamin? Cine e *sans force*? Căci despre popor o întrebare ar fi o naivitate. Dar să zicem că Benjamin tot s-ar mai bănuî.

35 Rămîne însă o a doua întrebare, ceva mai gravă. Cine e Juda? Cine e *sans vertu*? Să fie d. Lascăr Catargiu? Nu. D-sa a dovedit în toate alegerile virtute și virtute. Să fie d. Carp? Nu, d-sa în afacerea Bedmar a dovedit și celor mai sceptici că sunt virtuți în

40 România. Să fie d. Maiorescu? D-sa a prubuluit contra-

riul încă de pe cînd era tînăr și profesor la un pensionat de domnișoare. Să fie d. Lahovari? D-sa scrie unor asasini din Vîlcea: „Nu vă expuneți pentru un lucru de nimic". D-sa înțelege. Să fie frumosul Menelas?

5 Nu se poate. D-sa își plimbă în fiecă dimineață de la Dumnezeu, își plimbă virtutea între Banca Națională și Curtea cu jurați. Să fie d. Take Ionescu? M.-sa regele știe, mai bine decît noi mojiicii, cu cîtă pietate îi obține înaltele semnături. Atunci cine să fie, d-le general? Adică la cine v-ați gîndit cînd ați emis, aprins la față, și al doilea emistih din al doilea vers... „*Et Jidas sans vertu*".

Mister. Da, mister, dar nimeni nu poate susține că oamenii de stat, vorbesc de cei mari, n-au uzat și

15 n-au abuzat de formule cari muritorilor comuni au părut totdeauna și prea *strimte*, și prea *largi*.

Acum dați-mi voie, d-le general, să mă apropiu de un alt moment, ceva mai de actualitate, din viața d-voastră *publică*. Mă iartă, d-le general, nu despre ce credeți dvs.

20 Cine, astă-toamnă, trecea într-o seară spre capul Podului Mogoșoai și în alta, pe la începutul stradei Clemeța, a putut vedea la d-ta și la d. Păulescu, alternativ, o sumedenie de cupeuri și de trăsuri. Mărturisii că trăsurile erau într-adins reținute. O fineță politică ușor de înțeles. Cînd d-ta erai în capul revoltei, nu putea lipsi pompa cuvenită, pompa de impresiune și de depresiune.

Erai hotărît, d-le general.

30 Un tînăr, conservator cu iluzii și energie, n-avea pe buze decît cuvintele de aramă: *general Mănu va merge înainte!* Opinia publică și adepții d-tale erau convinși că de *astă dată* vei merge *înainte*.

într-o zi la Capsa, față de acel tînăr conservator ale căruia calități le prețuiesc îndăstul, mi-a scăpat vorbele: „Dar generalul tău va merge înainte... va

35 înainta însă îndărăt!".

Scena era gata: — „Mă rog, să mă explic. Generalul d-tale este omul cu o singură preocupățiune și cu

40 o singură precauțiune. Aceasta-] va face să înainteze în direcția în care crez eu". — „Nu pricep". — „Mă

rog, tu nu știi răspunsul pe care l-a dat un mojiu când un nihilist îi vorbea de revoluțiune?" — „Nu". — „Revoluțiune? Să facem! Dar țarul vrea?".

El a suris, d-le general, dar ceva cam trist, și eu am scăpat de mînia lui de entuziast.

Veniră zilele de hărțuială. Pe cînd elocința mișcării era d. Gr. Păușescu, amicul d-tale, d-ta păraai moderatorul mișcării. Și adepții dvs. ieșeau din sălile de luptă cu consolația: „Nu face nimic, generalul e diplomat". Pe cînd d. Gr. Păușescu se ridica cu o doctrină de constituționalism în fața junimiștilor, d-ta — mă iartă, d-le general, cuvîntul nu este al meu —, d-ta jucai rolul de „prafioriță care stropește cu apă pentru a prelungi focul". Consolațiuni admirabile pentru amicii d-tale și minunat formulate, cu toată trivialitatea lor.

Dar veni ziua de atac. Erați cu toții în sala Senatului. Ce emoțiune ne cei 35 de adepți! D. Păușescu puse cestiunea decisivă: dacă partidul conservator are puterea, ori s-o deșie pe d-a întregul, ori s-o abandoneze. Junimiștii, pentru prima oară, la asemenea atacuri păreau indiferenți. D-ta te plimbai cu minele la spate și cu barbișonul rezemat în piept. Se ridică d. Catargiu și c-o formulă monumentală (mă iartă că e greu de transcris) repudié și anatemia pe acela care a lucrat 20 de ani pentru ideea conservatoare. Repudierea era categorică.

Atunci d-ta, d-le general, ai pronunțat următoarele cuvinte în mijlocul unui cerc de amici și de așa-ziși inamici: „Mă iertați, dar eu n-am înțeles așa!". Cîtă înțelepciune, cît caracter și cîtă consecință! S-a zis de mult că d-ta ești un caracter. Și d. Păușescu, părăsind sala, cu o lumină în față pe care o are orice învins convins că și-a făcut datoria, v-a aruncat o privire blîndă... și dvs. ați plecat capul în jos, preocupat de un singur lucru sub impulsia unei singure precauțiuni.

Zilele acestea m-am întîlnit cu acel tînăr conservator. — „Ei, cine a avut dreptate?", îl întrebai eu. Și drept orice răspuns mi-a zis cu amărăciune, vorbind

despre un militar de caracter: — „Acel general e osîndit ca vecinie să dea dosul cînd lupta se începe".

D-le general, vă cer scuze pentru lungimea acestor scrisori; dar, oricît, e mai ușor pentru d-ta ca să le citești decît pentru mine ca să le scriu.

Pe mîne, d-le general, vă voi vorbi despre Helvidius.

III

Domnule general,

- 10 Cu toată înțelepciunea și norocul d-tale, permiteți-mi să vă fac o observație: peste întreaga d-tale viață apasă greșeala de a vă fi amestecat în acțiuni decisive. Pentru asemenea acțiuni se cer cîteva însușiri de temperament, de educație și de conștiință. Curaj, entuziasm, convingeri adine și cavalierism. Dacă bine-voii a vă aduce aminte de maxima, de gnoma unui general, mai puțin brav și mai puțin puritan ca d-ta, crez că ne-am lămuri la cuvinte. Cromwell a zis, vorbind de cavaleri, că aceia merg mai departe cari nu vor să știe de ce-i așteaptă înaintea.
- 15 20

Cine, d-le general, nu simte în el ceva din sentința cromwelliană, este bine să nu prepare focul, ci să lase altora dreptul și datoria d-a învinge sau d-a cădea. A cădea om de bine și de caracter este un exemplu mare a căreia putere de moralizare și de vivificare nu încetează cu cel care s-a jertfit.

- 25 Ei, d-le general, ce bine ar fi fost, și pentru d-ta, și pentru moralitatea publică, dacă dimisionați ceva mai dinainte din armată... Ce bine dacă, ca prim-ministru, nu vă suplineați unei providențe în criză și nu vă reîntorceați în Senat pentru a boscări un răzvod de încredere... Ce bine dacă nu porneați la o acțiune decisivă de a vă reforma partidul pe niște principii prea înalte pentru oameni cu o singură preocupățiune și cu o singură precauțiune!
- 30 35

Ce de exemple detestabile mai puțin în viața publică !

Cum de nu a-ți înțeles pe amicul dvs., d. Gr. Păucescu? El e un om care nu se sperie de ultima consecință; el e un conservator care voiește să porceadă de la națiune; el e un vizionar printre dvs. care voiește să întărească suveranitatea poporului; el e un cetățean care scrie și vorbește neaș românește; el... el subscie rînduri prin cari cere ca guvernele să emane de la partidele politice și partidele politice de la națiune... ba nu se sfiesc de a vorbi cu căldură chiar despre democratism... Cum ați putut dv., d-le general, să nu-l abandonați în momentul suprem? Sunteți dibaci; unii nu se sfiesc d-a spune că ați jucat rolul, onorabil și cavaleresc, de ațîțător în scop d-a jertfi definitiv pe un amic periculos prin sentimentele, onestitatea și temperamentul său. Ați izbutit, și junimiștii au aplaudat o acțiune atît de demnă și de cinstită.

Dar știți, d-le general, că d. Păucescu ar avea dreptul d-a vă privi drept în față și d-a vă întoarce versul: „*Benjamin est sans force, mais Judas sans vertu!*” Terribil vers! Sunt replici pentru cari omului nu i-ar fi de ajuns nici zece piei pe obraz. Dar, vorba ceia, d-le general, decît zece mai bine una și... bună. Adică trainică, care să ducă la tăvăleală.

Ce curios! Un om mai consecințe ca dvs. este greu de imaginat.

V-am făgăduit că vă voi seri despre Helvidius. N-am uitat. Însă pentru ca și d-ta, și eu, și cititorii să înțelegem bine această figură romană imaculată și nemuritoare, să viu la un alt război pe care d-ta l-ai declarat în numele țării și al parlamentarismului.

Guvernul, cu cîte zile înainte de a veni în parlament cu revizuirea tarifului autonom și cu convenția cu Germania, și-a convocat majoritatea la un sfat intim. D-nii Lahovari și Carp au pus ambele Gestțiuni.

Unii din majoritate au început să murmure, deși respectuos și timid. Chiar lor li se părea că procedează cu o repeziciune surprinzătoare în niște afaceri grave cari aveau să decidă de forțele de producțiune și de independența noastră economică. Miniștrii s-au iritat. Și d-ta, d-le general, ai luat cuvîntul de pe fotoliul prezidențial și ai spus: „Cine e de vină, d-lor mi-

niștri, dacă auziți oarecari murmure? Eu crez că dvs. și numai dvs. Parlamentul, noi toți, suntem surprinși nepreparați în fața unor probleme cari pot ruina țara. De ce nu ne-ați prevenit la timp? Dați-ne timp...”

5 Cuvintele dvs. au fost primite... vai! cu aplauze. Ziarele le-au consemnat.

Și pe cînd dvs. adormeați cu o singură preocupare pentru a lua o singură precauțiune privind la atutul din mină, cei cari nu pot trăi decît cu iluziuni imediat au făcut legătura, logică și onestă, între declarația dvs. și cuvintele pe care le-ați pronunțat cu ocazia alegerii ca președinte al Camerei.

10 *Monitorul Oficial*, ședința de la 16 noiembrie 1893. D-ta vorbești. „Cînd văd că onor. minoritate nu a găsit de cuviință să-mi opună un contra candidat la președenție, îi mulțumesc; căci prin aceasta a voit să-mi exprime că nu este nemulțumită de modul cum dirijez dezbaterile, de imparțialitatea care se cuvine să se țină de la biurul Camerei și de libertatea absolută ce s-a lăsat discuțiunilor”.

20 Minoritatea și țara, d-le general, erau în drept să vă vază în momentul decisiv pe fotoliul prezidențial pentru ca să dirijați dezbaterile cu imparțialitate, pentru ca să asigurați libertatea absolută a cuvîntului... cînd, d-le general? Cînd se hotăra, prin revizuirea tarifului autonom și prin Convenția cu Germania, despre bogăția sau ruina economică a României!

Erați, d-le general, de două ori obligați la aceasta: și prin declarațiunea dvs. din întrunirea intimă a majorității, consemnată în organele de publicitate, și prin declarațiunea făcută în Cameră și imprimată în *Monitorul Oficial*.

General, fost președinte al Consiliului de Miniștri, președinte al Camerei, de atîtea ori ministru, om mare prin pozițiunile ce ați ocupat și ocupați, cu pieptul plin de medalii și de stele... cu două declarațiuni categorice... d-le general, erați dator să veniți la Cameră, să nu dați dosul, cel puțin acum, cînd, fără de gloanțe, trebuia să se apere *independența* economică a României.

40 Vai! d-le general... și d. Păucescu spera!

Un fior de decepție se resimți cu o zi înainte de momentul decisiv. Decembrie în 16... d. general Manu... bolnav! Prezidează d-l Pogor.

5 Bolnav! E posibil? De ce nu? Ş-apoi a doua zi era să înceapă focul... Va veni, va trebui să vie.

Dar după această impresie veni alta, asupra oamenilor cari urmăresc afacerile publice. *Monitorul Oficial* afirma că „d. general Manu este bolnav”... şi d-ta, în aceeaşi zi, joi, 16 decembrie, erai la palat, vesel, încântat, cu o singură preocupare în faţa regelui, citind cu glas trăgănat răspunsul Camerei la mesajul regal!

10 Un *Monitor Oficial* care minţea, minţea asupra unor fapte materiale, pe care regele le controla imediat, pe care ţara le-a controlat mai în urmă ! Mă iartă, dar este aci o neruşinare oficială din partea *Monitorului Oficial*, care revoltă şi scârbeşte.

15 Şi de ce minţea aşa de cutezător *Monitorul Oficial*? Al... e uşor de înţeles, d-le general... pentru a ticlui cu o zi înainte de a veni Convenţia cu Germania, omului cinstit şi de caracter, scuza că este bolnav şi că... nu s-a bolnăvit chiar în momentul decisiv.

Vineri, 17 decembrie, discuţia revizuirii tarifului autonom. *Monitorul Oficial*: „d. general Manu... bolnav! Prezidează d. C.D. Sturdza”.

25 Sîmbătă, 18 decembrie. Convenţia eu Germania! *Monitorul Oficial*: „d. general Manu... bolnav! Prezidează d. Gr. Triandafil”.

30 Tariful autonom s-a revizuit. Convenţia cu Germania s-a votat sîmbătă la 8 1/2 ore.

A trecut primejdia. Au trecut, zilele cînd drepturile ţărei, cînd independenţa ei economică a fost strivită, cînd libertatea cuvîntului a fost violată, cînd minoritatea a fost zdrobită cu forţa unei majorităţi brutale şi inconştiente. Guvernul a învins. Bravul general, onestul om, caracterul regimului nu mai are sarcina d-a apăra ţara de primejdie şi minoritatea de opresiunea guvernului.

40 Luni, 20 decembrie. *Indigenate. Monitorul Oficial*: „d. general Manu... sănătos... prezidează!”

Domnule general, în faţa unei asemenea comedii, mie mi-e silă să mai caut vrun epitet. E şi greu. Pe cel potrivit, minciuna socială mă opreşte d-a-l spune, pe cel nepotrivit refuz d-a vi-l adresa. Mă mulţumesc cu sentinţa unui fost admirator al d-tale: „Acel general este osîndit ca vecinie să dea dosul cînd lupta se începe”.

5 Trist, d-le general, şi dezgustat de ce moravuri publice plămădiţi dvs., omul de caracter, să mă încerc a mă consola cu decadenţa romană, căci pînă şi ea este mai consolatoare ca virtuţile dvs.

10 într-o zi Vespasian (d-ta ştii ce putere avea un împărat roman pe acele vremuri) zise senatorului Helvidius să nu vie a doua zi la Senat. Vespasian se temea de caracterul onest şi hotărît al senatorului. Helvidius răspunse: „Depinde de tine ca să-mi ridici înalta demnitate, dar pe cîtă vreme voi fi senator voi merge la Senat!”. „Ei bine, dacă vii, cel puţin să taci”. „Să nu-mi ceri opinia şi voi tăcea”. „Dar dacă eşti prezinte, răspunse împăratul impacientat, nu pot să nu-ţi cer avizul”. „Şi eu nu pot să nu-ţi spui ce mi s-o părea drept”. „Dar dacă te vei pronunţa, te voi condamna la moarte”.

25 Nu e aşa, d-le general, că Helvidius ar fi avut mai multe şi mai grave motive d-a se afişa- în Senat ca bolnav decît ai avut d-ta?

Şi ştiţi ce-a răspuns Helvidius, care nu era nici preşedintele unui corp legiuitor ca d-ta, nici angajat ca d-ta ca să vie neapărat la Senat, nici sigur de viaţa lui cum erai d-ta?

30 Ascultaţi, d-le general:

„Dar cînd ţi-am spus eu că aş fi nemuritor? Vom face amîndoi ceea ce va depinde de noi: tu mă vei condamna la moarte şt eu voi suferi moartea fără a mă plînge”.

35 Şi cînd mă gîndesc că d-tale-ţi zicea, înainte de război: caracter antic !

Credeţi-mă, d-le general, că dvs. cei de sus, lăsaţi să cază asupra tinerimei, asupra ţărei, asupra generaţiunii de mîne o atmosferă grea şi năbuşitoare, care ofileşte şi strică, care păleşte şi dizolvă orice energie

demnă, orice sentiment nobil, orice fărimită de caracter. Risipa se poate îndrepta, instituțiunile doborâte se pot ridica, ruina chiar se poate acoperi printr-o sforțare supremă... dar o generațiune ofilită și stricată nu, nu se mai poate îndrepta.

5 Domnule general, dacă în adevăr ții la cine vă ține în rezervă, cum am auzit că umblă zvonul, să nu uiți că de mișelirea caracterelor și de decăderea moravurilor publice vei răspunde și veți răspunde, 10 dar în primul rînd răspunderea va trece peste capetele dvs. Și veți apărea ingrați după ce veți trece de corupători.

Înțeleg să vă întrebuințați atuul, dar nu vi-l compromiteți... afară numai dacă nu credeți că îl aveți amanet. 15

Primiți, vă rog, d-le general, toată stima ce vi se cuvine.

CE VOIEȘTE M.-SA?

Guvernul m.-sale știm ce vrea. Știm ce au vroit părinții consilierilor m.-sale și străbunii lor: țară umilită și domnie dăsrînată. Stăpîni pe o ruină, pe un cimitir. Stăpîni să fie. Pe banca ministerială să fie. 5 Întîmple-se orice s-ar întîmpla, aceasta vor oamenii regelui.

Dar m.-sa ce voiește? Nu crede că sîngele țaranilor se varsă astăzi ca și în 1888? Sunt fapte materiale. 10 Spitalele au răniți. Armata a primit ordin să tragă. Și s-a supus la o tristă și revoltătoare datorie. Toate aceste fapte nu le știe m.-sa! Și cînd noi le spunem, nu le crede? Și cînd țaranii răniți le spun, nu le crede?

Ce voiește m.-sa? Voiește ca sîngele să crească 15 peste treptele palatului pentru a se convinge de adevăr? Dar atunci să ni se spuie ce tron s-a întărit și ce dinastie s-a întemeiat pe sîngele închegat al victimelor, al supușilor, al națiunilor? Pata sîngelui nu se mai spală. Valurilor de sînge nu rezistă nici o coroană, 20 oricît de glorioasă ar fi ea.

M.-sa nu aude; și, dacă aude, nu mai înțelege durerile țarei? Nu simte revolta generală a spiritelor? Nu înțelege unde-l duc aceia cari-i escrochează iscălitura și-i leagă numele de atentatele cele mai odioase, cele mai sacrilegii?

M.-sa nu mai înțelege nici armata țarei, al căruia șef suprem este?

Ofițerii, revoltați de călcările de legi ale unui om mizerabil în timp de război și mizerabil în timp de pace, își depun sabia, pierzând orice speranță în timpul unui regim nefast; și m.-sa acoperă niște măsuri
5 cari vor dezgusta și desera întreaga armată? Regimul primește demisiile atîtor bravi ofițeri și m.-sa consimte? Regimul pune în disponibilitate pe unii și pe alții în carcere, sperînd că astfel va forța pe ofițerii de cavalerie să devie sperjuri... și m.-sa con-
10 simte?

Că regimul ar fi fericit ca ofițerii să se acopere sin-
guri de nedemnitate, să trădeze pe camarazii lor și să
apară Europei ca niște oameni fără conștiință, în-
țelegem. E un regim de cinici, de corupți, de trădători
15 și de sperjuri. Dar și m.-sa voiește același lucru?

Voiește m.-sa ca să fie șeful unor ofițeri sperjuri?
Voiește m.-sa ca să vestejească sufletul armatei care
i-a pus pe frunte coroana de oțel, care l-a acoperit de
glorie? Voiește m.-sa ca steagul cavaleriei române să
20 filfîie peste niște oameni fără mîndrie și fără onoare?

Această speranță nu va fi satisfăcută, oriunde ar
licări ea. Ofițerii țarei sunt români, au în trecutul lor
o glorie nepătată, au în sufletul lor bravura care res-
pinge orice rușine. Ei nu vor grade pătate. Pe fruntea
25 lor nu vor îngădui să se puie ferul roșu al infamiei.
Ei au o armă de apărat, ei au o țară de apărat, ei au un
nume de apărat și sabia nu o vor mai încinge decît
numai cînd domnia legilor se va reîntoarce și jurămân-
tul lor demn, conștiincios și solemn va fi în întregi-
30 mea lui respectat.

Dar ce voiește m.-sa să devie ofițerii români? Șefi
de bande, puși la dispoziția unui regim criminal?

Pe cînd ofițerii de cavalerie sunt astfel tratați,
ofițerilor de infanterie li s-a dat din nou ordinul d-a
35 sta la pînda întrunirilor publice. Ieri, în cazarma de
jeandarmi călări, în spatele palatului și aiurea, erau
concentrate mai multe companii de infanteriști. Con-
centrate în vederea întrunirii noastre de la „Dacia”.
Acesta e rolul armatei? Acesta e rolul ofițerilor?

40 Ce voiește regimul criminal știm, înțelegem. Dar
m.-sa ce voiește? Regim militar? Dar ofițerii și ar-

mata sunt ai țarei. Ei au jurat să o apere; și contra
ei și a drepturilor ei li se comandă să tragă sabia?

Crede m.-sa că în ofițerii noștri s-a stins orice pic
de conștiință de adevăratul lor rol în lumea româ-
5 nească? Li crede capabili de a asasina pe concetățenii
lor și de a trage sabia contra acelor cari sunt hotă-
rîți să lupte în numele și pentru suveranitatea po-
porului român?

Să se gîndească mai grabnic cei de sus ca nu cumva
10 să precipite momentul cînd toți ofițerii, revoltați de
rolul ce li se impune, vor desprinde de labrîu săbiile,
săbiile cărora nu li se poate comanda asasinatul și sa-
crilegiul.

Descindă regele în țară și va înțelege țara.

15 Țara nu consimte să o dea de stîncă aceia pe cari
m.-sa i-a pus la cîrmă.

Ea va trebui să ordoane, căci suntem în furtună și
colțurile stîncilor se văd deja... sunt înaintea ei și a
m.-sale.

PAVANA!

Veselia este în aer. Starea spiritelor din România, ca o primăvară caldă, bogată, tânără, exuberantă și parfumată. Verdeată, flori, fructe, cîntece de pasări;
 5 o expansiune nouă și fericită, un elan general de o poezie vertiginoasă; o universală invitațiune la vals i

Era natural ca regele să se amuze, principele moștenitor să danțeze, palatul să se decoreze sărbătorește, curtea să fie fericită, regimul să tresară de mulțumire,
 10 putînd să uite un moment grija de un popor pe care l-a condus din noroc în noroc, din victorie în victorie.

România renaște! Suntem la 1700, la 1600, la 1400. Poezie, muzică, tablouri, galanterie, trubadurism, suspine delicioase de fericiri cadente, ritm în pas, armonie în surîsuri și în culori, profuzie, grație, eleganță, mîndrie... nimic nu a lipsit din acea *pavană* care a lăsat mai prejos sărbătorile regelui-soare!
 15

Bucură-te, popor român, și voi săteni, cari ați ieșit cu buchete de flori pentru a saluta legile cele noi și ați fost întâmpinați cu o ploaie de flori de către regimul regal, bucurați-vă !... Tronul s-a făcut ecoul entuziasmului vostru, pentru a-i transmite imaginea istoriei și secolilor viitoare.
 20

Pe coroana de oțel a licărit lumina voioșiei poporului român, și de sus lumina aceasta s-a răsfrînt în adîncimea timpurilor viitoare ce abia mijesc confuze și tremurătoare în sînul eternității.
 25

270

Bucură-te, țară fericită ! Ca un ecou al aspirațiilor tale, la palat s-au danțat chaconna, gavotta, giga, pavana și menuetul.

Danturile Basarabilor, Mușatinilor, Drăculeștilor, Calomfireștilor, danturile strămoșilor noștri, despre cari vorbesc cronicile, legendele și poeziile populare au reînviat la palat, într-un timp cînd fericirea, pacea, liniștea și concordia domnesc de la Mehedinți la Dorohoi, de la Dunăre pînă dincolo de Carpați,
 10 dintr-un hotar pînă în cellalt al neamului românesc.

Am avut și noi ducii, conții, viconții, marchezii, baronii, burgravii și marii noștri electori. Urmașii lor sunt azi împrejurul regelui și s-aruncă în danțul strămoșilor lor!

La palat s-a pavanat, s-a menuetat la sunetul armoniic al harfelor, sub ochii celor mai geniali artiști ai secolului, pentru a fixa pe pînze și în versuri endecasilabe tabloul social al României din 1894, sub blagorodnică oblăduire a burgravului de la Golașei și a cavalerului de cabinet de la Țibănești.
 20

Vestminte de catifea, cu bufante și cu chenare de aur; gulere albe și încrețite cu fierul; pantaloni largi și strînși la genuchi cu panglicuțe și cu funde; pulpe în tricouri de mătase albă și neagră; pantofi cu catarâmi late de argint; pene de struț și de casuar; bărbi și capeluri pudrate, frizate și parfumate... întregul tablou, prin lux, prin culori, prin forme, a rechemat timpurile trecute ale neamului românesc cînd pe tronurile lui stăteau voievozi glorioși, înconjurați de sftnici înțelepți și eroici.
 30

Cine ar fi voit să-și facă o idee grandioasă de genul trecut, prezent și viitor al românilor n-ar fi avut decît să meargă la palat în noaptea pavanărei. Și, desigur, ar fi zis: Acești duci, conți și marchezi se întorc de la Rovine... binecuvîntat fie Dumnezeu! părinților noștri în cer și pre pămînt!
 35

Dar cînd grațioasele doamne și gentilomii domni au pornit, ușori și pitorești, în voliele nimfale ale menuetului... ochii tuturora s-au deschis, mari și frumoși ca pîlmiile zorelilor matinale și suflele au rămas suspendate pe buzile înmărmurite.
 40

Ca și strămoșii noștri din gloria trecută... alune-
cau în piruete fine, în mlădieri fantastice, în spirale
mistice. Conduirii abia atingeau parchetul lustruit.
Ca pe o gheață lucie, perechile de Cosînzene și de Feți-
5 Frumoși se depărtau surîzînd, se rechemau cu gesturi
de silfi, descriind celebrul Z al menuetului nostru
strămoșesc.

Ni se spune că unii au auzit șoapte misterioase prin
unghiurile palatului. Probabil umbrele mari din se-
10 colile stinse își admirau prăsila.

Un singur lucru părea că lipsește: nici un șoim pe
umerii nobililor cavaleri...

În schimb, cîți miniștri, atîtea colivii pe umeri
și toate pline cu sticleți.

15 Era timp ca palatul țării să se pavaneze? În palat
există formula: „*l'Etat c'est moi?*” Se glumește d-a
Ludovic al XIV-lea? Palatul se împăunează ca pe
acele vremuri, și în ce vremuri, Dumnezeuule!

20 Țara e vîndută pe 10 ani prin convențiuni comer-
ciale; țăranii, revoltați de niște legi mizerabile și an-
ticonstituționale, sunt împușcați; cei ce scapă se re-
trag la păduri, iar cei răniți gem în spitale; armata
este în prada unui regim criminal; ofițerii cavaleriei
își părăsesc cariera, dezgustați de călcarea legilor și
25 a demnității lor; pretutindeni dezordine, revoltă, în-
grijire și spaimă; echilibrul statului nostru rupt...
Și în palat se pavanează? Nu există nici o reținere în
cei de sus cînd țara cade, cînd țara e compromisă de
ambitiuni oarbe și de ineptii evidente?

30 Sus se întinde haosul moral, babilonia inconști-
entă... dar nici durerea țării să nu suspende asemenea
glume triviale?

Țarapierede tătari... și... în palat se joacă me-
nuetul și pavana?

35 Să nu ajungă țara la chef și la dant, că nu va fi
bine. Ea joacă altfel menuetul...

ZIUA DUMINECI-1

...iar în ziua a șaptea să vă odihniți...

5 Nu, iubiți cetățeni, nu este zi de odihnă, căci ziua
aceasta este a drepturilor voastre înlăturate de o mîină
de oameni fără demnitate și fără conștiință; este ziua
în care reprezentanții țării vor oficia în numele sfînt
al suveranității poporului român, atacată de o falsă
providență, căreia nu i-ați greșit întru nimic pentru a
10 vă răsturna ordinea stabilită de votul vostru, de con-
știința voastră, de voința liberă a României, manifes-
tată în zilele de redeșteptare.

Ziua Domnului trebuie să o jertfiți patriei, căci
Domnul, cel ce stă asupra domnilor, niciodată n-a
osîndit pe popoare să rabde ticăloșia și să îndure vițiul
15 și nelegiuirea, nici închinarea la idolul de aur, nici
periciunea prin trîndăvie și nesimțire.

Generațiunei celei mari care v-a precedat i-a fost
dat să dea viață acolo unde era uimire și lîngezire de
secole, să organizeze viața cea nouă prin instituțiuni
20 mărețe și legitime, să puie în mișcare perpetuă aceste
instituțiuni, să asigure din funcționarea lor regulată
o suveranitate națională, singura mîntuitoare și ca-
pabilă d-a spori propășirea noastră morală și mate-
rială.

25 Și pentru a vă face pe voi, urmașii ei, liberi, su-
verani, stăpîni pe soarta voastră, aduceți-vă aminte

că n-au cruțat nimic, nici avere, nici viață. A jertfit tot ce putea să jertfească în numele patriei. Nu s-a speriat de nimic, nici de sărăcire, nici de temniță, nici de exil, nici de baionetele străine ce se năpustiră în țară de la nord și de la miazăzi.

5 Au învins pentru urmașii lor, vroind să le lase o patrie liberă și demnă în locul acelor țări umilite, devastate și biciuite de străini și de o clasă mizerabilă, fără virtuți, fără merite, fără milă și fără acea rămășiță de conștiință care adeseori se mai găsește în cei mai detestabili răufăcători.

10 Opera supraumană a acestei generațiuni de eroi nu se îndeplini decât tocmai după războiul glorios al independenței. După această dată, România fu liberă înlăuntrul și liberă în afară. Suveranitatea poporului nostru, proclamată de mult înlăuntrul său, se întregi, deveni o realitate măreață când Europa ne recunoscuse dreptul d-a fi liberi și independenți, însoriindu-ne, dupe ce ne admirase, în rîndul popoarelor cu menire

20 în alcătuirea armonică a națiunilor mari și stabilite. Iacă unde a ajuns poporul român sub conducerea acelora cari i-au înțeles durerile și aspirațiunile și i-au vindecat rănilor seculare și i-au redat s'tăpînirea de sine, aprinzîndu-i înaintea ochilor și în fundul timpurilor viitoare un ideal de prosperitate, de lumină și de glorie.

30 Dar un vînt, menit să vestejească, să sece și să usuce inflorescența vieții poporului român a bătut peste noi; o schimbare de regim a avut loc; și n-a fost doar o schimbare de regim, de partid politic, căci aceasta n-ar fi fost nici un rău sau ar fi fost un rău prea mic, de nebăgat în seamă, ci cu schimbarea regimului ce sta la cîrmă prin încrederea națiunii s-a ridicat sus un regim și un sistem străin de voința și aspirațiunile poporului român, un regim ce continuă lăcomia și necinstea vechei clase privilegiate, un sistem ce izbește adînc și în inima rostului stabilit al României moderne.

40 În locul suveranității poporului român s-a ridicat voința unică a suveranului; în locul regimului repre-

zentativ, urnit din voința liberă a unei națiuni suverane, regimul personal, regimul unei singure voințe, regimul bunului plac, regimul regal.

5 Iubiți cetățeni, ziua Domnului să fie ziua patriei d-aci înainte pînă cînd veți învinge și vă veți întrona iarăși în drepturile și suveranitatea voastră.

10 Zi de odihnă, zi de mulțumire nu mai poate fi. Opera de regenerare, de mărire și de stăpînire a noastră pe noi înșine este de ani de zile atacată, bătută și dăzgrădinată în scop de a fi doborîtă ca jertfă unui despotism deghezizat și detestabil.

Cetățeni, voi v-ați deșteptat la timp din surprindere și se încheie anul de cînd ați băgat teroarea în uzurpatorii din prejurul regelui.

15 Cetățeni, voi vă dați bine seama de efectele acestei dezordine morale, politice, constituționale. Păcatele și crimele regimului personal au spusit în buboae mari, în racili adînci peste țară.

20 Satele s-au răsculat contra legilor grele, nedrepte și neconstituționale ale regimului personal. Orașele cu industriile lor sunt date pradă în mîna străinilor. Legile pe cari țara le-a respins, trecînd peste baionetele ce de sus s-au îndreptat contra ei, azi au fost impuse ei prin presiunea a două mari imperii, presiune cerută de guvernul regelui. Munca și producerea orașelor sunt dar trădate străinilor. Economicește ne-au robit mai rău decât la '75. Independența noastră economică nu mai există, cel puțin pentru 10 ani. Administrația țării, a comunelor, a județelor este o devastațiune în mîna unor oameni de codru. Siguranța publică știți în ce hal a ajuns: bande de tîlhari, desfăcute în bandele de la alegeri, bîntuie capitala sub ochii poliției, pe cînd la palat se dăschide balul cu acela care a devastat o redacție. Armata... dar nicăieri ca în această instituțiune nu se vede mai bine că regimul personal este un regim de trădare de patrie.

30 Iubiți cetățeni, zilele Domnului sunt zilele patriei care vă strigă să o salvați, să vă salvați drepturile voastre, onoarea voastră, suveranitatea voastră și a ei.

În ziua acestei dumineci, țara își trimete soliile de pretutindeni pentru a se aduna la 'o mare și hotărâtoare întrunire cu voi, cetățeni ai capitalei'.

E **ziua în care** veți hotărî de salvarea voastră și a patriei.

Veniți în mii și veniți hotărâți de a fi ceea ce au fost părinții voștri, căci numai astfel veți lăsa și voi urmașilor voștri ceea ce părinții voștri v-au lăsat vouă: o patrie liberă și glorioasă.

Ziua Domnului va fi ziua patriei... ș-apoi vor urma zilele Domnului.

8 APRILIE

Sire,

5 S-a împlinit anul de când capitala s-a văzut, pentru întâiași dată, ocupată militărește și de fapt în stare de asediu, pentru întâiași dată, sub domnia m.-voastre.

Sire, 10.000 de oameni, un corp de armată contra coroanelor nemuritorului C.A.Rosetti!

10 Infamia guvernului m.-tale a fost atât de mare și de odioasă, încît... încît e mai bine să nu mai reamintesc ceea ce va rămînea pururea o rușine și pentru capitală, și pentru țară, și pentru armată, și pentru maiestatea-ta.

15 Mi-aduc aminte că un bătrîn comerciant, un admirator al lui C.A.Rosetti — și, slavă Domnului, sunt mii și mii cari se închină la această figură sfîntă și luminoasă — mă întrebă: „@are regele o fi citind descrierea ticăloșiilor făptuite de miniștrii săi?”

20 Acum, că s-a împlinit anul și am văzut iarăși infamia de anul trecut repetîndu-se, sire, îngăduiți-mi a vă spune: „Nu ceti, sire, nimic din cîte se scrie despre regimul m.-tale!”.

25 Ieri, lîngă palatul m.-tale, nu s-a petrecut nimic. Cîteva victime, cîțiva oameni maltratați de către asasinii îmbrăcați în uniformă polițienească, o victimă scăldată în sînge și schilodită în onoarea serbărei m.-tale.

Nu s-a petrecut mai nimic. Coroanele lui Rosetti călcate în picioare. Nu ceti, sire. Cine știe, poate că s-ar turbura scumpa și delicata ta sănătate, poate că s-ar turbura seninătatea ce trebuie s-o aveți în noua
5 cale a binelui și a cinstei pe care ați apucat, poate că v-ar încremeni surîsul ce apare așa de rar pe nobila față a unui suveran preocupat de aplicarea legilor, de ridicarea moralității publice, de respectarea *Constituțiunii* și a drepturilor poporului care a dat tot ce putea să dea unei coroane.

10 La urma urmelor, cine a fost Rosetti pentru ca m.-ta să tolereze o adorațiune nemărginită în memoria lui ?

15 M.-ta ieri erai în sărbătoare și coroanele lui Rosetti nu puteau trece pe sub ferestrele palatului. Asemenea coroane se viră pe sub pulpane și se duc pe departe și pe uliți strimte și cotite acolo unde doarme de veci acela care a dat viață unei națiuni.

20 Cine a fost Rosetti? Un sfânt care a pus mai presus de sublimele sale visuri binele și fericirea poporului român, care și-a călcat peste idealul său personal și a întemeiat dinastia m.-tale, crezând că își salvează mai degrabă neamul de rușinea de odinioară.

25 Cine a fost Rosetti? O virtute. „Virtute, tu ești un nume!”.

Virtute, adoratorii tăi nu au ce căuta pe lângă palat. Asemenea adoratori ating maiestatea tronului și coroanele lor nu se pot apropia de coroana regală. De
30 coroana regală să se apropie soitarii în catifea pentru a dănțui pavana și menuetul, dar nu pietatea, dar nu cinstirea virtuții, dar nu adoratorii oamenilor mari ai poporului român.

Sire, nu ceti nimic... a mai rămas oarecari iluziuni în această capitală cucerită și iluziunile acestea nu se
35 potrivesc eu gândul m.-tale. A mai rămas oarecare virtute și virtutea aceasta nu convine regimului m.-tale. A mai rămas oarecare religie de morții mari ai neamului și o asemenea religie turbură pe cei vii din palat și pe cel de pe d-asupra lor.

40 Cine sub cezari și-ar fi permis o adorațiune prea evidentă pentru virtuțile trecutului mare și imaculat?

Sub cezari nu era iertat decât un cult: cultul cezarilor.

Ș-apoi, sire, presa, firește pasionată, exagerează afară din cale. S-a călcat în picioare coroanele lui

5 Rosetti. Dacă presa s-ar mulțumi pe atât... și dacă ar mai adăuga: rugăm pe guvern ca să dea ordin poliției de a sări peste coroane când trage tesacul și șarjează pe cetățeni... așa da, nici n-ar exagera, nici n-ar fi necuviincioasă .

10 Dar nu, sire, presa e exagerată; ea va susține că guvernul care calcă în picioare coroanele lui Rosetti aruncă asupra țarei și asupra m.-tale o rușine nemeritată de țară.

Exagerări, sire.

15 Oamenii aceștia s-au năvălit rău și sunt și naivi. Ei vor cu orice preț să venereze memoria celor mari și celor virtuți, fără a se gândi că printr-aceasta insultă pe criminalii de lângă m.-ta, ba chiar pe m.-ta. Și asemenea năravuri și naivități trebuiesc pedepsite.

20 Fii sănătos și tihnit, sire! Petrecere bună!

Coroanele lui Rosetti au fost călcate în picioare, și erau ale unui nemuritor. Crez însă, și cer iertare, că nu este tocmai bine a ne obicinui să vedem coroanele în picioare.

25 Dar de ce va fi lucrat CA. Rosetti pentru întemeierea dinastiei m.-ta'e? Desigur, în speranță d-a nu vedea țara în halul în care a ajuns sub guvernarea m.-tale.

30 Exagerări, sire. Un popor de nebuni care stăruie în venerațiunea celor mari, celor nemuritori.

Crez că încă nițel și nimic nu se va mai venera în această țară. Atunci dinastia va atinge culmea gloriei.

O YES!...

În sfârșit... era și vremea... D. Laseăr Catargiu s-a apucat de carte, începând cu limbile vii și sperînd că va ajunge și la vro limbă moartă.

Ni se spune că bătrînul monument dă pe brînci de silitor ce este. A cerut să i se aducă cîteva cărți din copilărie (litere cu caturi), pe cari le-a citit din scoarță pînă în scoarță. Literatură pură: *Minunile s-tul'ui Sisoe*; dogme ortodoxe: *Epistolia*; istorie: *Alexandria* și alte opt volume de mărimea și de valoarea acestor capodopere din copilăria monumentului.

Și dupe o lună de citire d. Lascăr Catargiu s-a crezut în curent cu știința, literatura și arțile și a cerut să afle cam ce au scris colegii săi de pe banca ministerială pentru ca *ei* să treacă de oameni culți și *el* de ignorant.

Cea dintîi operă ce i s-a prezentat a fost o celebră traducere a d-lui P.P.Carp: *Macbeth!* — Aiasta din englezește? — Da. — Hîra, bre omule, dară nu înțeleg nimica. — Da. — D-apoi șeialți or înțăleg'e? — Nu. — Cum aiasta? — Aci e tăria lui Conu Petracîie. Vezi, coane Lăseărache, discursurile lui, cele mari, sunt ca traducerea aceasta: nimeni nu înțelege nimic.

Monumentul a clătinat din cap și n-a mai zis nimic.

Sunt 5 luni d-atunci. Și d-atunci s-a apucat de englezește.

5 Cel care de tînăr a avut mare chemare la limbi, ministrul cultelor, i-a făcut un program și i-a recomandat un profesor. D-l Catargiu însă, invocînd neconținut faptul că o nemenie a lui a învățat ungurește într-o lună și 5 ani de la un vizetueu, a combătut programul colegului său și a cerut sportmenului de la justiție să-i dea pe cel mai priceput dintre jocheii săi. Fără scris, fără citit, fără gramatică... așa, ca la ungurește... într-o lună și cinci ani... gata. Mai degrabă de o lună... și cine ar putea învăța englezește? Metoada *lascariană* va deveni mai celebră decît cea *lancasteriană*.

10 Primele efecte ale metoadelor: după patru luni de intimitate cu cel mai bun jocheu marghilomănesc, d. Lascăr Catargiu pronunță admirabil, ca un englez, pe *yes*.

15 Și a rămas cu ticul *o yes*. De dimineață pînă seara repetă neconținut *o yes! o yes!* Și cu drept cuvînt s-a zis că primul ministru al m.-sale este ca o gaiță în aptitudinile sale limbistice.

20 Pînă acum *o yes* a produs adevărate minuni de guvernămînt. În ceea ce privește răscoalele țărănești a fost de-o eficacitate glorioasă pentru țară și coroană.

25 Noi am prins una din telegramele englezești a bătrînului consilier, dar cele mai decisive nu, cîndprindeau decît: „București, d-lui Radu Rosetti. *O yes!* Lascăr Catargiu". Atît'și nimic mai mult. Și a fost de ajuns.

30 E ușor de înțeles. Prefectul de Bacău îl telegrafia: „în Dărmănești răscoală. *Să trag?*” D. Catargiu îi răspundea: „(9 *yes!*”. „în Leontinești răscoală. *Să trag?*”. „*O yes!*”. „în Ardeoani răscoală. *Să trag?*”. „*O yes!* Lascăr Catargiu”. Și *o yes* a produs minuni. Sîngele a curs. Sute'de răniți. O mulțime de morți.

35 Și primul ministru cu *o yes* se fălește că aplică *Constituția* englezească, cea mai renumită *constituție* din Europa! Și cînd m.-sa regele l-a întrebat ce măsuri a luat față de răscoalele țărănești, primul ministru i-a răspuns: „Maiestate, aiestea merg ca la Inglitera”. - „Da”? „*O yes!*”. - „Sunt vesel.”

40 Și monumentul continuă cu limba Albioniei, făcînd progrese uimitoare.

Acum cîteva săptămîni jocheul d-lui Marghiloman veni la elevul său cu un *cirlan*. Gonu Lascăr, arătînd cîrlanul, zise mîndru: — „*Beautiful!*”. — „*O yes!*” răspunse jocheul, *an aalmirable colt!*”. — „*Marghiloman... colt?*”. Jocheul zîmbind: — „*Hi is not colt!*”.

Gonu Lascarache îl făcu prost în gîndul său, crezînd, dupe englezeasca lui, că *colt* însemnează numai *cirlan*, *minz*, nebănuind că jocheu se gîndise la *strengar*.

10 A doua zi jocheul întîlni la primul ministru un copilăş, un nepot. — „Con' Lascăr, crescut la el toţi *colt* la gingie?” Primul ministru se întoarse bufnind de rîs şi mormăi:

15 — „Dar aista e idiot. Cum să crească *mlnji* în gura *copilului?*”. De unde să ştie conu Lăscărache că *colt* însemnează şi dinţii de lapte?

20 Dar va da pe brînci cu limbile primul ministru şi va ajunge pe ilustrul Tocilescu, care tot din englezeşte a tradus rotunzimile umane de la spate cu *obrajii* şi' aşa mai departe, făcînd vraişte în toate organele omeneşti.

E însă cineva tare supărat de englezeasca d-lui Catargiu: sportmenul de la justiţie. La una din duminicile trecute n-a cîştigat nici o cîrşă. Furios îşi chemă jocheul şi-l înjură.

25 — *O yes* — numărul unu.

— De ce n-ai *antrenat* caii?

— Antrenat, antrenat, răspunse jocheul, nu pot, n-avut timp... *antrenat conu Lascar... şi conu Lascar bătrîn...*”.

30 „*O yes!*”

IUBIȚI STUDENȚI,

Nu acum pentru prima oară spunem noi din toată inima: *voi sunteți speranța națiunii, voi sunteți România de mîine*. N-a fost ocazie solemnă, n-a fost manifestație măreață a voastră fără ca noi să nu vă salutăm cu dragoste și cu entuziasm. N-a fost situație grea a neamului fără ca noi să nu ne îndreptăm privirile asupra voastră, generațiune cultă, curată și caldă.

5 Dar niciodată nu ne-am adresat la voi în luptele dintre partide, în pasiunile politicei militante, în afaceri de ordine pur politică. N-am vroit să vă cerem jertfe în interes de partide. V-am lăsat sufletul vostru liber de orice influență, căci am pus mai presus de interesele noastre formarea liberă a marei voastre conștiințe. Am vroit ca voi de la voi să înțelegeți ce cale să luați în interesul dezvoltării poporului nostru și a drepturilor lui, de atîtea ori desprețuite și atinse de aceia cari au uzurpat puterea.

20 Nu ne-am gîndit la voi, nu am făcut apel la voi decît numai cînd și noi uitam drapelul sub care luptăm pentru a ridica ca *români* un alt drapel mai mare, drapelul etern al *neamului românesc*.

25 În asemenea ocaziuni, inima noastră a bătut puternic, văzîndu-vă uniți, convinși, energici și hotărîți. în asemenea ocaziuni v-am binecuvîntat, împreună

cu națiunea, acțiunea voastră sublimă. În asemenea
ocazii am spus-o: *studenției aparține în primul*
rînd marea cestiune națională. Și am constatat cu mîndrie
avîntul vostru generos și măreț și ne-am întemeiat
speranțele și iluziile noastre cele mai mari pe grandioasele
voastre manifestațiuni naționale.

Ați ridicat *cestiunea națională* la înălțimea unei
probleme europenești, smulgînd admirațiunea țării și
dînd de partea neamului românesc opiniunea publică a
Occidentului.

Noi nu cunoaștem o tinerime mai ilustră pe băncile
Universității.

Iacă titlul vostru și toată românia vă este recunoscătoare.

Iubiți studenți, să nu uitați însă că, dacă acțiunea
voastră se complică cu cestiuni de o ordine imediat
practică, *avîntul și entuziasmul pot duce la greșeli și*
uneori la greșeli ireparabile.

Noi, cari vă iubim absolut dezinteresați, vă putem
spune undo ați greșit, la ce greșeli puteți ajunge și
cum se pot repara unele greșeli la cari n-au contribuit
decît iluziile fele mai sfinte și avîntul cel mai generos.

Voi, iubiți studenți, v-ați simțit ofensați printr-o
dare de seamă din *Adevărul* privitoare la manifesta-
țiile voastre contra unei societăți ungurești care n-a
avut delicatețea d-a-și modera veselia și d-a-și amîna
petrecerea, uitînd durerea în care se afla întreg nea-
mul românesc; voi, iubiți studenți, v-ați revoltat
cînd, în loc d-a vi se asculta plîngerile, ați fost res-
pinși cu forța și maltratați. Greșit mod, recunoaștem,
nepermis mod de a trata cu voi, recunoaștem; și, re-
gretînd atitudinea redacțiunii *Adevărului*, înțelegem
că aveți o cauză de revoltă; revolta voastră a fost
explicabilă, a fost naturală.

Dar ceea ce regretăm mai mult e că nu v-ați stăpînit
revolta, și aceasta în interesul cauzei mari în
numele căreia v-ați ridicat.

Pe noi ne doare ca să vă vedem acuzați de *vandalism*.
Ne doare, căci vor profita dușmanii *cestiunei na-*

ționale pentru a batjocori sufletul pur al tinerimei
noastre. Ne doare pentru că fără voia voastră puteți
servi pasiuni urîcioase, pasiuni nedemne pe cari nu le
împărtășiți. Ne doare pentru că, sub *mirajul frumos*
pe care-l vedeți în revolta voastră naturală, se poate
ascunde *imagea hidoasă a unor poște degradatoare*
ce aparțin altora, iar nu vouă. Ne doare pentru că deja
încep unii de a vă acuza de amestecul poliției, ames-
tec care se poate întîmpla fără voia voastră.

Tinerime curată și sfîntă, ești datoră să te cutre-
muri de ideea că poți servi fără să vrei pasiuni mizera-
bile pe cînd voiești a servi o cauză sublimă.

Iacă de ce, în primul rînd, trebuie să vă opriți, să
puneți capăt demonstrațiilor de natura aceasta și să
potoliți resentimentele voastre, chiar dacă le-ați crede
absolut legitime.

Noi nu vroim ca pe floarea neamului nostru să se
arunce acuzațiuni ce pot vesteji!

În al doilea rînd, iubiți studenți, sunteți datori a
înceta asemenea demonstrațiuni și pentru un alt
motiv.

Libertatea presei este un principiu democratic peste
care voi nu puteți să treceți. Nu puteți voi, tocmai
voi, să izbiți în acest principiu, să-l restrîngeți și să-l
distrugeți. Aceasta este imposibil, este monstruos.
Voi cei întîi ați plînge cînd în trecutul vostru s-ar
înscrie păcatul: *tinerimea universitară română a distrus*
libertatea presei.

Ș-apoi ce devine principiul sfînt al *dreptului de*
proprietate? O iluzie. Ce devine principiul *inviolabili-*
tății domiciliului? O minciună.

Nu, iubiți studenți, nu puteți voi să vă încărcați
tinerețea și epoca celor mai pure iluziuni cu greșeli
și cu păcate, cu păcate cari nu s-ar mai spăla nicio-
dată.

Nici un ziar nu trebuie să dispară cu d-a sila. *Forța*
nu trebuie să răpuie un drept.

Fiți măreți în demonstrațiunile voastre naționale,
dar stăpîniți-vă orice pornire care poate lovi mai mult

în voi și în cauza voastră decît în dușmanii cauzei voastre.

Multe lucruri poate scuza vîrsta iluziilor sfinte, dar ceea ce n-ar putea scuza ar fi îngenuchearea *drepturilor noastre constituționale*.

Nu vă lăsați dar a fi influențați de porniri străine de sufletele voastre, ci mergeți înainte pe calea dreaptă și mare ce voi ați inaugurat pentru triumful cauzei neamului românesc.

ULTIME INFORMAȚIUNI

HAȘDEU

- 5 Să nu întrebați *care*, căci unul e, și unic e, de o singură ființă și manifestat sub multiplele fețe ale unui spirit fără margini.
- 10 Sunt cîteva zile de cînd se răspîndise zvonul că e bolnav, ba greu bolnav, ba mai știi... ce se poate întîmpla. Pentru cine știe a ceti și a cetit vreodată în viața lui acest grup de cinci litere *h -l- a -l-ș + d +*
- 15 -f- *e + u* și mai ales pe ce volume s-a pus pecetea acestui grup de cinci litere va înțelege ușor de ce imediat am căutat să ne informăm despre starea acestui principe, al căruia imperiu se pierde în noaptea vremurilor și în lumina viitorului.
- 20 Am alergat în palatul lui. E vechi, prins pe creștetul unui deal; în față, o biserică cu un portic de piatră fumurie. Un miros de documente. Tomuri groase în cari stau închise tainele trecutului nostru. Evanghelii pe cari le adoră cel cu barba de voievod și cu privirea de vultur plutind pe asupra lumei.
- L-am văzut. Am tresărit. Scrie. Ridică capul... e bine. Atît mai bine. O emoțiune mai puțin.
- Magistre, am venit...
- Văz că ai venit...
- 25 — Magistre, ai fost bolnav...
- Am fost...
- Bolnav greu...
- Greu....

— Magistre, unii te credeau în pericol de *moarte*...
 Surîzînd:
 — Ce, nu ştiau aceştia că sunt *nemuritor*... din
 Academia Română?
 Eu, timid:
 — Şi, cu toate acestea, şi cîţiva *nemu... academi-*
ciani se temeau...
 Surîzînd:
 — Ai dreptate.... Academia noastră are două
 secţii, una mare şi alta mică: a *mortăciunilor* şi a
nemuritorilor.
 Eu, şi mai timid:
 — Va să zică...?...?
 El, surîzînd:
 — Cum vrei să mor cînd sunt *de două ori nemuritor:*
academician...
 — ... din secţia a mică...
 — ... şi *spiritist*...
 Eu, punînd ochii în pămînt:
 — De trei ori nemuritor: academician, spiritist
 şi de spirit... *n'en deplaise â monsieur Maioresco*.
 Două coloane de fum izbucniră pe nările pasionate
 ale voievodului. Îşi aprinsese ţigara.
 E sănătos, e voinic, e vesel, e bine, bine de tot...
 atît mai bine.
 Azi din nou am auzit pe bulevard:
 — Ştii că Haşdeu e bolnav.
 — Da... e bolnav greu.
 Iacă de ce m-am hotărît să spui, eu care l-am văzut,
 că nemuritorul este sănătos.

Delavrancea, pe strada Rotari, în anul

PASIUNILE POLITICE SI PUBLICISTUL

S
3
P

10 Suni cestiuni peste cari nu trebuie să treci. Și nu importa dacă un amic sau un adversar te oprește asupra unei probleme serioase de morală politică și socială. Și cu atât mai mult te simți dator să o discuți cind ții un condei în mină, cu cit observi că confuzia crește între bine și rău, între moral și imoral, între ceea ce este permis și ceea ce nu este permis. La noi confuzia aceasta este mare în politică, așa de mare încât oamenii cari stau la distanță de frământările politice zilnice ar putea ușor să rămîie nedomiriți asupra a o mulțime de acuzațiuni ce se ridică în presa noastră, în contra presei noastre, de către presa noastră.

15 Pe această confuziune, pe această nedomirire își întemeiază atacurile crîncene aceia cari susțin că evoluțiunea socială trebuie atit de grăbită, incit să devie o adevărată revoluție socială , care într-o clipă să ajungă la o țară nouă în locul celei de astăzi. Un argument capital îl scot acești misionari, cari uneori nu se sfiesc de tonul vizionarilor, din acuzațiunile ce se aruncă între actualele partide politice. Și, firește, bazați pe aceste acuzațiuni ei bucuros conchide:

20 *tinerime și muncitori, vedeți, după propriile lor mărturisiri, vechile alcătuiri politice și sociale sunt absolut corupte. Capitalism, burgliezie, lume veche, partide istorice, tot este infam, corupt și murdar.*

25

2
/*
f
P
3

Cu această confuziune între bine și rău, între ceea ce este permis și ceea ce nu este permis, tinerimea, nehotărâtă încă în înclinările ei politice, poate fi atinsă de neîncredere, de adâncă îndoială și de în-

5 eeputul unui scepticism politic, greu de oprit mai târziu în mersul lui năbușitor. Și cu o tinerime sceptică în politică ruina morală a țării este asigurată.

Cu această confuziune mai mult decât regretabilă, dureroasă, oamenii neîncadrați într-un partid, grupa

10 imensă a acelora fără pasiuni profunde, devin încetul cu încetul nepăsători la apelurile cele mai drepte, pînă cînd într-o zi pot deveni surzi la cele mai desperate strigăte ale țării.

Iacă, foarte pe scurt, de ce credem că este timp a

15 ne opri asupra unei probleme dificile ce aproape zilnic, direct sau indirect, se pune în presa noastră, în cluburi, în societăți și pe stradă.

Și problema aceasta se formulează astfel: *pînă unde se întinde dreptul unui publicist, ce dovezi trebuie*

20 *să aibă cînd acuză și care îi este responsabilitatea lui în fața opiniei publice și a justiției.*

E timp să ne oprim asupra acestei cestiuni, mai ales că în anul acesta, începînd de la grațierea lui Schwalb și încheind cu girurile generalului Poenaru,

25 s-a produs o enormă cantitate de descărcări nervoase în presa noastră, fără ca acuzatorii și acuzații să ostenească, dar iarăși fără ca, în fond, acuzatorii sau acuzații să fi obținut vreo satisfacțiune reală.

Este un an remarcabil prin scandaluri și prin vio-

30 lenta la care a tîrît pe publiciști în înregistrarea, în constatarea și în discutarea acestor scandaluri publice.

Să luăm în cercetare, pe rînd, cele trei părți ale serioasei cestiuni de mai sus cu toată liniștea, cu toată cumpătarea, pentru a stabili marginile, datoriile și

35 răspunderile publiciștilor, firește cu aplicațiune la evenimentele-scandal cari se produc și se reproduc neconținut în viața noastră politică mai ales de cîtva timp încoace.

Pînă unde se întinde dreptul unui ziarist? Iacă

40 prima parte a cestiunei.

Pentru cei cari habar n-au de enorme dificultăți ale luptei zilnice cu condeiul, nu e nimic mai ușor decât răspunsul la această primă întrebare. Și nu numai diletanților în politică, dar chiar și unor oameni politici serioși cari n-au avut ocaziunea d-a lua asu-

5 pră-le misiunea de publicist răspunsul pare o bagatelă.

Cine nu cunoaște formula: *viața publică a unui om politic cade de drept în discuția publică a tuturor, viața lui privată însă este sacrosantă și nimărui nu-i*

10 *este permis a se atinge de ea.*

Iacă o deosebire mare, făcută de demult, între viața publică și viața privată. Și în deosebirea aceasta stă și răspunsul obicinuit la întrebarea de mai sus.

15 În principiu, recunoaștem că avem o soluțiune limpede și satisfăcătoare. De fapt însă, această soluțiune este adeseaori nu numai insuficientă, dar și periculoasă pentru morala politică și socială.

În primul rînd, dificultatea provine din faptul că la oamenii politici sfera vieții publice crește și sfera

20 vieții private descrește cu cît ei devin mai însemnați în luptele de partid, cu cît ei se ridică mai sus prin încrederea amicilor și prin creditul sau numai toleranța ce le acordă opinia publică.

Este, desigur, o deosebire, peste care adeseaori se trece din ignoranță sau din interes, între oamenii politici și cetățenii a căroră manifestare politică se reduce la votul din zilele de alegeri. La aceștia din urmă în deosebire de cei dintîi, sfera vieții publice este cît

25 se poate de redusă, pe cînd sfera vieții private atinge maximul ei.

De aci rezultă că o mulțime de acte nu se pot clasa în aceeași sferă la omul politic ca și la cetățeanul care n-are din omul politic decât exercițiul dreptului de alegător. De aci rezultă că cele mai multe acte din

35 viața omului politic intră de fapt în sfera vieții lui publice, pe cînd aceleași acte la simplul cetățean cad drept în sfera vieții lui private.

Și tot de aci rezultă că este o greșeală neiertată a judeca același act după aceeași normă la omul poli-

40 tic și la cetățeanul nepolitic. Și această greșeală, comi-

să de cele mai multe ori cu intențiune, provoacă discuțiuni grave prin violența și nedreptatea lor patentă.

Să luăm un exemplu care va limpezi modul nostru de a vedea. Să ne închipuim, lucru ușor de făcut, că un negustor se duce să petreacă la Herăstrău. Petrece, într-adevăr, dar la întoarcere omul este cu chef, ba cu chef bine, încât fie că se întoarce pe jos, fie că se întoarce în trăsură, pentru toți trecătorii *starea lui este evidentă*.

Iacă un fapt. Nimeni nu stă la îndoială la întrebarea: avem aci un act din *viața privată* sau un act din *viața publică*? Și nu va fi un ziarist care să nu înțeleagă că un *asemenea chef* nu se poate critica prin presă, ci cel mult va face obiectul unui zîmbet de trecător și nimic mai mult.

Dar *același act* să ni-l închipuim la un *preot*. Preotul nu este om politic, dar are o misiune publică. Misiunea aceasta îi lărgeste sfera vieții publice. Și același act începe să se clatine între o sferă și cealaltă. Deja același act începe a se accentua de o împrejurare specială, începe a deveni criticabil. Și pentru ziarist începe dreptul de: *preotul M... de la biserica N...*

De la preot la un *profesor*. Același act devine și mai regretabil când omul cult, cu misiunea de a educa tinerimea, se expune a fi obiectul rîsului elevilor săi.

De la profesor la un *judecător*; de la judecător la un *prefect*; de la un prefect la un *ministru*.

Am sărit multe trepte.

Cine însă nu simte că același act se accentuează din ce în ce, pe măsură ce-l trecem la oameni cu sarcini și onoruri publice mai mari? Cine nu simte că *același act* iese treptat din sfera *vieții private* și se întinde în cealaltă sferă, pînă cînd la un ministru *scapă complet din sfera vieții private și trece complet în sfera vieții publice*?

Și dacă a seri despre capul rubicund și gesturile dezordonate ale negustorului ar fi o răutate nepermisă, aceeași stare la ministru devine revoltătoare și dă drept ziaristului d-a denunța opiniei publice și de a

critica aspru grava necuviință a omului chemat să guverneze un popor.

Astfel de chef nu poate scăpa de sub critica publicistului decît numai cînd ministrul și-ar ascunde libertinajul în zidurile domiciliului său. Această procedare, acest nerespect de sine, dar respect de opinionea publică, deplasează același act din sfera *vieții publice* în sfera *vieții private*.

Astăzi jocul de cărți este foarte întins. Sunt oameni onorabili cari au această pasiune știind să rămîie corecți oricît de mare le-ar fi pasiunea lor. Firește că un astfel de om poate să-și piarză nopțile și averea fără ca publicistul să aibă dreptul de a-l critica. Este o dezordine privată și, pe cîtă vreme nu aduce nici o atingere a onestității, ea scapă de sub critica publică.

Dar același om *ajunge ministru* și continuă cu pasiunea lui. Conduita lui de mai nainte devine o *inconduită*. De ce? Mai întîi, pentru că ministrului nu-i mai este permis să-și *consume inteligența în pasiuni străine de interesele generale*. Nopțile întru atît sunt ale ministrului întru cît îi servesc pentru a avea zile limpezi și liniștite. Și un ministru care joacă la cărți nopți întregi, nu importă în ce club, a doua zi nu poate fi decît amețit, dezgustat, incapabil de o intensiune intelectuală mai însemnată și, desigur, impacient și nervos în afaceri complicate, în cari i se cere tact și seninătate. Al doilea: ministrul mînuiește bani publici și pasiunea jocului de cărți adeseaori a făcut victime în inteligențele cele mai echilibrate și a pus la teribile încercări conștiințele cele mai pure.

De aci legitima grije a acelora cari înțeleg ziaristica ca o misiune sfîntă, iar nu ca o profesiune productivă. De aci legitima grije a opiniei publice. Și de aci consecința: *sunt unele acte de un caracter cu totul privat cari, prin natura lor specială și periculoasă, se răsfrîng asupra vieții publice a omului politic*. Odată admisă această consecință, dreptul publicistului de a critica *asemenea acte* este absolut evident.

Ne-aducem aminte cîte strigăte s-au ridicat în contra noastră cînd am izbit în *inconduită* d-lui general

Jak Lahovari, p-atunci ministru de război, de a se uita fără nici o măsură la jocul de cărți. „Sunteți niște... căci izbiți în viața privată a d-lui Jak Lahovari!” Și noi eram în dreptul nostru, pe când fostul ministru de război nu era în dreptul său d-a întinde barcaraua, d-a-și alege cartea de stos și d-a deschide șuete de ecarte, ba chiar și de table.

Și din cauza acestor cuvinte: „viață privată”, organele guvernamentale se credeau în drept d-a se da la excese de limbaj contra noastră, excese cari, unite eu conștiința că noi n-am depășit dreptul de control, provocau și din parte-ne excese îndoit de legitime.

Și astăzi va fi petrecând la cărți d. general Lahovari și, cu toate că este șeful marelui stat-major, noi îl lăsăm în pace, considerînd că sfera vieții sale private s-a întins de cînd nu mai este ministru peste o mulțime de acte cari înainte ori făceau parte din viața sa publică, ori, deși cu un caracter privat, determinau în mod uricios viața sa publică.

Este foarte ușor să distingi în principiu *viața privată de viața publică*, dar, cînd e să aplici această deosebire în politică pentru a ști pînă unde se întinde dreptul de cenzură al publiciștilor, cestiunea se complică.

Nimeni nu are dreptul de a urmări pe un ministru în partea *sentimentalismului său de ordine privată*. Iacă o altă regulă de conduită pentru un publicist. Și iarăși principiul acesta începe să se restrîngă din generalitatea lui cînd este să-l aplici. Dacă ministrul își uită unele datorii casnice, nu e dreptul publicistului să-l critice. Așa se zice și totuși nu întotdeauna este bine și drept așa.

E de regretat că în opinia publică să se șoptească scandaluri în socoteala unui ministru. Dar e numai de regretat pînă cînd scandalurile nu se manifestă într-un mod material în public. Peste șoapte ziaristul trebuie să treacă; dreptul lui însă începe cînd șoaptele încetează și încep faptele brutale. Să ducem și mai departe scrupulul și respectul de viața privată: *chiar*

cînd un publicist posedă o scrisoare, el nu are dreptul de a uza de dînsa.

Dar se ridică întrebarea: ce e de făcut cînd din acea scrisoare nu rezultă numai dovada relațiilor ilicite ale omului politic, ci și dovada că *ministrul este afectat în conduita sa publică de afecțiunile sale private*? În acest caz este evident că ministrul nu mai are dreptul la beneficiile *vieții private*. Cînd ilegalități și dezordine se produc în viața publică din cauza unei stricate vieți private, dreptul de critică devine indiscutabil pentru publicist.

Cît pentru cazul cînd ministrul provoacă scandaluri publice din cauza relațiilor sale intime, ar fi pueril să te mai întrebi dacă ai a face cu *viața publică* sau cu *viața privată* a omului politic.

Cînd perdeaua se ridică, cînd trecătorii văd și rîd, cînd surprinderi zgomotoase transformă rîsul în jovialitate întinsă, cînd mulțimea se strînge la scenele scandaloase cari au ieșit din casă în curte și din curte în stradă, în asemenea caz *a tăcea* este nu numai o neîndeplinire a datoriei de publicist, ci mai mult: *devii complice la depravarea moravurilor, la degradarea politică și socială.*

Și acum în urmă ni s-a zis că am făcut *aluziuni* la viața privată a unui ministru. Și am fost violent atacați din cauza acestor *aluziuni*. Este o nedreptate care s-a făcut *delicateței* noastre. Cînd o mahala întreagă se alarmează și se adună, *aluziunile* numai asupra acestei *vieți private*, devenită *scandal public*, este un exces de delicatețe, de care și omul politic, și adversarii noștri ar fi trebuit să ne fie recunoscători.

Să nu uităm că în societățile culte dreptul de a critica asemenea acte este indiscutabil.

Să nu uităm că în Anglia Charles Dilke a pierdut toată influența lui politică și că Parnell, regele neîncoronat al Irlandei, a trebuit să dispară sub atacurile teribile ale presei și a sfîrșit prin a muri sufocat de mîhnire și de căință.

S-a invocat în Anglia *viața intimă*? Au putut fi salvați doi oameni iluștri cu această formulă: *să deosebim viața privată de cea publică*? Nu. Și acești doi

oameni mari nu erau *miniștri*. A fost însă de ajuns că erau *oameni politici* pentru ca opinia publică din Anglia să treacă *relațiunile lor intime* în sfera *vieței publice* și să-i zdrobească sub acuzațiuni de o violentă zdrobitoare.

5 Supunem aceste observațiuni la meditațiunea adversarilor noștri, convinși fiind că opinia publică va înțelege că nu noi am depășit *dreptul nostru de critică*, ci că cei interesați fac o confuziune intenționată între marea sferă de viață privată a simplului particular și mica sferă de viață privată a omului politic, si în special a miniștrilor.

II

15 Pentru o înaltă deferință am întrerupt ieri cestiunea de morală politică și socială ce ne-am propus a cerceta. În articolul nostru de alaltăieri am arătat ce deosebire există între viața publică și privată a unui om politic și între viața publică și privată a unui simplu particular. Și am dovedit că numai din rea-credință și din ignoranță se identifică sub toate rap-
20 porturile sfera vieței private a unui om politic cu aceea a unui simplu particular, restrângându-se dreptul de critică al publicistului în detrimentul moravurilor noastre. Și am dovedit că adeseori se invoacă
25 *viața privată* ca o pavăză de apărare a unei *detestabile vieți publice*.

Să trecem la a doua parte a cestiunei.

Ce dovezi trebuie să aibă un publicist când acuză?

30 Pe lingă *viața privată*, oamenii politici cari simt nevoia de a-și apăra incorectitudinile adeseori evidente, aleargă la un alt mijloc comod: *ce dovezi aveți când acuzați?*

În adevăr, s-ar părea că nu e nimic mai drept și mai moral decât acest principiu larg: *să ai dovezi și apoi să acuzi*. Și, cu toate acestea, dificultățile încep
35 când îți pui întrebarea: *ce însemnează dovadă în politică?* Din această întrebare naște alta: *dovada în*

politică trebuie să aibă ființă materială pentru a da drept ziaristului să discute, să critice și să atace?

5 în legătură imediată cu această întrebare stă cestiunea: *dovada în politică se confundă sau nu cu dovada de care are nevoie cel ce se plînge înaintea instanțelor judecătorești?* Când cineva cere justiției să i se consacre un drept pe cale civilă, îndoială nu există: el trebuie să producă o dovadă materială scrisă, (fie ea scrisă în codice, fie ea scrisă într-un contract,
10 poliță sau chitanță) sau prin depoziții de martori în cazurile anume prevăzute de lege. Dacă dar *dovada în politică* s-ar confunda cu *dovada în civil*, atacul publicistului ar trebui formulat și susținut exact ca sentințele judecătorești. Și cu o asemenea normă obliga-
15 torie *presa* ar fi inutilă și ar trebui, spre o mai bună rînduire, să fie înlocuită cu instanțe speciale de *justiție politică*.

Credem că este de ajuns o asemenea concluzie pentru a se convinge oricine că *dovada în politică* trebuie să
20 fie de altă natură, că dovada în politică există chiar cînd nu are o *formă materială*.

Cîte hoții nu s-ar continua cu un desfrîu revoltător dacă publicistul nu ar avea dreptul să dea alarma decât numai cînd ar pune mîna pe dosarul
25 furturilor sau pe copii legalizate de pe-acest dosar! Cine nu înțelege că dosarele, de regulă, sunt în mîna acelor cari comit furturile? Și cine nu înțelege că adeseori escrocii politici sunt în pozițiune d-a nu lăsa urme materiale de jafurile lor? Ce s-ar fi întîmplat
30 în Franța dacă publiciștii n-ar fi început teribilul atac în contra *panamiștilor* decât cînd ar fi posedat toți *toate probele materiale* ale celui mai mare eveniment de corupțiune financiară? Franța s-ar fi panamizat în viața ei politică și de fapt statul ar fi căzut pe mîna escrocilor și a delapidatorilor pentru a con-
35 duce pe oamenii cinstiți și conștiințioși. În Franța, ca și aiurea, s-a înțeles cum trebuia să se înțeleagă *dovada în politică*, și, dacă din cauza aceasta s-au produs victime ale presei, efectul însă colosal a fost: *purificarea statului și a sferelor politice în Francia*. Greșalele
40

presei au fost întrecute de binefacerile ei morale și materiale în societatea franceză.

5 Dar chiar în fața justiției, civilă sau represivă, *presumpțiunile grave*, cari nu sunt *dovezi materiale*, nu joacă adeseaori un rol decisiv în pronunțarea sentinței? Dar oare *presumpțiunile*, și uneori numai *presumpțiunile*, nu dau drept judecătorului de instrucțiune să aresteze pe un bănuț, nu dau drept camerei de punere sub acuzare să-l trimeată înaintea
10 juraților, nu dau drept ministerului public să-și susție acuzația și nu dau absolută libertate juraților de a-l osîndi?

Și presa sub raportul dovezilor se aseamănă mult cu instituția juraților în fond ca și în procedură, deosebindu-se cu desăvîrșire de cealaltă *justiție judecătorească*. Presa este *zilnica justiție a parilor*, în materie politică este *permanentul ministru public al parilor* și în ordine morală nu are asupra ei decît ființa morală care se numește *opinia publică*.

20 Și este evident că, dacă nu se poate osîndi la muncă silnică pe *presumpțiuni grave*, afortiori se poate acuza în presă pe *presumpțiuni grave*, fără ca unui publicist să i se ceară *dovezi materiale*.

25 Ș-apoi adeseaori *presumpțiunile grave* apasă pe acuzațul ordinar fără ca voința lui să joace un rol, pe cînd în politică lucrul se petrece cu totul altfel.

În politică, d-ta, ministrul, ai dat o casă publică pe mîna unui favorit care nu se bucură de o frumoasă reputațiune; d-ta, ministrul, ai încredințat o parte
30 din siguranța publică pe mîna unui om ce a fost osîndit pentru fapte grave; dvs., miniștrii, dați libertate deplină în alegeri unor oameni cari au vărsat sînge oriciteori au avut ocazie și interes; și d-ta, ministrul, și dvs., miniștrii, puteați face altfel, *depindea de voința*
35 *dvs. pentru a înlătura niște presumpțiuni grave de complici, protectori sau înlesnitori ai delapidărilor și asasinatelor*.

Dar să luăm cîteva exemple practice din funesta practică a vieții noastre politice.

40 Acum un an, ministrul instrucțiunii publice ad-interim la justiție a fost acuzat că prin înșelăciune a

obținut *iscălitura m.-sale*. Acuzațiunea a fost în urmă formulată astfel: *ai escrocat iscălitura regelui*. Fără îndoială că pînă azi nu s-a ridicat la noi, în presă și în întruniri publice, acuzațiune mai teribilă contra
5 unui om politic, contra unui ministru.

Ce dovezii aveau acuzatorii în contra ministrului? Este adevărat că nu aveau *declarațiunea în scris* a m.-sale regelui. O asemenea dovadă materială nu aveau și nu o puteau avea. Dar aveau *surprinderea regelui manifestată în public*, cuvintele regelui: „Eu nu grațiez pentru asemenea delict” și „eu n-am grațiat pe Schwalb”. Și mai aveau *cercetarea regelui pe care a făcut-o la parchetul curței*. Sunt aci ceva mai mult decît *presumpțiuni grave* că ministrul a abuzat de încrederea m.-sale.

Dar mai mult. Ministrul este acuzat de ceva înfiorător, de ceva care răsfrînge o groasă rușine asupra întregului guvern. Ce putea face ministrul dacă într-adevăr ar fi inocent? Ce putea face guvernul?
20 Admitem că *proces de presă* nu puteau face, deoarece persoana m.-sale era în joc. Dar ceea ce putea face guvernul în cazul cînd ministrul ar fi fost inocent, fără ca să atingă întru ceva pe m.-sa, era să dea un *comunicat contra acuzatorilor*. În interesul moral și
25 politic al guvernului și în interesul înaltului prestigiu al m.-sale era ca să se dezmintă o *asemenea calomnie* dacă *calomnie* era. De ce n-a vorbit ministrul, de ce n-a vorbit guvernul prin *Monitorul Oficial*? De ce? Fiindcă m.-sa, din motive pe cari nu le înțelege nimeni, a *consimțit să grațieze pe ministrul său, dar n-a*
30 *consimțit să se spuie un neadevăr în numele său, cînd adevărul era cunoscut de întreaga Curte de apel din Galați*.

Apoi, cînd depinde de voința omului politic să înlătore *presumpțiunile grave* cari plutesc asupra sa și nu o face sau este *vinovat în fond*, sau este un *desprețuitor al opiniei publice*, și dreptul publicistului, și într-un caz, și în altul, este evident, este absolut evident.

40 Din senin nimeni nu poate fi acuzat. Din *presumpțiuni grave* oricine poate fi acuzat, oricît de sus ar fi

el. Și cind *prezumțiunile grave* rezultă din conduita nelimpede a omului politic și cînd *prezumțiunile grave pot fi risipite și totuși nu se risipesc*, atunci rezultă pentru publicist mai mult decît un drept de a ataca,

5 rezultă dreptul de a califica conduita omului politic și de a formula *sentința cuvenită*.

Omul politic, și în special un ministru, este dator să fie absolut limpede și curat, să aibă acea limpezime și curățenie cari să bată la ochi și să impuie adversa-

10 rilor și opiniei publice că *cinstea* lui nu poate fi bănuită. Și dacă din împrejurări necunoscute presei și opiniei publice se produc în contra unui ministru inocent *prezumțiuni* cari să-i atingă *cinstea* și demnitatea, *el* este dator ca să facă *tot* pentru a risipi

15 aceste *prezumțiuni*.
Nimeni nu poate cere adversarului său ca să îngrijească de onoarea sa și mai ales în politică.

Dar vom vedea dacă, de fapt, în atîtea ocaziuni grave noi am acuzat fără temei sau dacă răspunderea

20 trebuie să cază numai asupra acuzaților noștri.

III

Prezumțiunile grave legitimează dreptul de critică și de atac în presă și în același timp deschid un orizont larg imaginației opiniei publice, fapt natural și ușor de înțeles. Și dacă oamenii politici sunt ți-

25 nuți în interesul lor propriu de a face să înceteze dreptul de critică printr-o conduită limpede, sunt poate și mai mult datori, în interesul moralității publice, să oprească în loc imaginația tuturor, risipind *prezumțiunile grave* prin toate mijloacele posibile.

A acredita în public că de pe banca ministerială se fură, se escrochează sau se trafica este a da cea mai teribilă lovitură aspirațiilor mari și curate fără de cari o generațiune nu poate să-și îndeplinească misiunea ei politică și istorică. Și oricare ar fi răul și dezordinea din finanțele statului provocate de niște miniștri prevaricatori sau incapabili, mai mare și mai vătămător rău este dezordinea morală și neîncre-

derea în bine ce provoacă o conduită vinovată sau aparent vinovată de pe banca ministerială.

Și din acest punct de vedere este o legitimare mai mult a dreptului de critică și de atac prin presă, întemeiat pe *prezumțiuni grave*.

În *afacerea Bealmar*, afacere care a creat în limba românească un verb mai mult: „*abedmări, bedmărire*”, ni s-a strigat de presa guvernamentală: „Este o infamie a acuza pe d. Carp că a furat”. Mai întîi noi n-am acuzat pe d. Carp personal că *a furat*. Și dacă acuzațiilor noastre s-a dat forma de mai sus, cauza este ușor de înțeles: s-a invocat *cinstea* d-lui Carp pentru a se apăra gravele sale incorectitudini comise în favoarea favoriților săi. Al doilea, d. Carp n-a furat, dar numai atît nu este de ajuns pentru drepturile statului, pentru avutul public, pentru imaginația publică și pentru moralitatea politică. Opinia publică, care prinde evenimentele în linii mari, știa și știe două lucruri în *afacerea Bedmar*:

20 1) că *statul a cîștigat de la justiția țării punerea în posesiunea a trei mari domenii*, 2) că *hotărârile justiției au fost suspendate de către d. Carp, iar statul scos din posesiune tot de voința și caprițiul d-lui Carp*.

Prea bine, d. Carp n-a furat, dar ce a făcut d. Carp? 25 Și ce poate să crează opiniunea publică? Să se apropie de dezordinea și de abuzul de putere al d-lui Carp faptul că un favorit al d-sale, d. Buicli, a fost acela care lupta contra statului român, și orice om de bună-credință va recunoaște că lumea are dreptul de a se alarma și de a striga că jaf s-a comis în averea statului, că *justiția țării a fost suspendată pe calea administrativă*, în favoarea favoriților unui regim corupt.

Cine e de vină? Noi? Opinia publică? Dar, credea 35 d. Carp că moștenitorii Lemotheux ar fi cîștigat în fond peste un an, peste doi sau mai mulți, foarte bine; înțelegem și această credință. Dar d. Carp și guvernul nu aveau decît să aștepte ca *justiția țării să se pronunțe în fond*. Nu, voința unui ministru, nici votul Consiliului de Miniștri nu pot dezlega și consacra 40 *dreptul la o succesiune deschisă*.

Și apoi își dau seama, d. Carp și guvernul că, pînă
să se pronunțe justiția în fond, *statul român ar fi*
perceput fructele a trei domenii pe cari moștenitorii n-ar
fi avut dreptul de a le cere? Statul ar fi avut acest drept,
5 *fiindcă le-ar fi perceput de bună-credință în virtutea*
unor hotărîri judecătorești.

Conduita dar a d-lui Carp este o răsturnare a legilor
și ascunde un jaf în averea statului. Nici discursu-
rile d-lui Carp, oricît de meșteșugite ar fi ele, nici ia-
crimele vărsate în parlament, oricît de mari și de calde
10 au fost ele, nici articolele *Constituționalului*, oricît de
violente au fost și vor fi, nu vor atinge dreptul nostru
și al opiniei publice de a spune: *sub d. Carp, cel puțin*
în favoarea favoriților săi, s-a comis un mare jaf în averea
15 *statului.*

Vom fi fost noi violenți cu d. Carp, dar d-sa cum a fost
cu legile țarei, cum a fost cu justiția, cum a fost cu
averea statului? Cei cari calcă legile nu au dreptul de a
ne striga: *sunteți violenți.* Cei cari desființează hotărîri
20 definitive pe cale administrativă n-au dreptul d-a ne
spune: *sunteți violenți.* Cînd miniștrii devin *autocrați*
departamentali, punînd voința lor mai presus de *Con-*
stituție, de legi și de justiție, legitimează violența
publiciștilor, legitimează ura și desprețul adversarilor
25 și întemeiază în opinia publică credința că hoțiile
încep de pe banca ministerială.

Dar să luăm un alt exemplu.

Scandalul cu girurile d-lui general Poenaru. Să
facem o sinceră declarație: nu este în favoarea bunelor
30 moravuri publice a se adînci în conștiința maselor și
a tinerimei că pe banca ministerială a României stau
escroci și falsificatori ordinari. O asemenea credință
este o forță colosală de deprimare a spiritului public
și de descompunere a bunelor moravuri. O asemenea
35 credință descurajează conștiințele cele slabe și ne-
formate de a stăruî în calea binelui și revoltă pe cele
curate și rezistente și, la urma urmelor, depravează
pe cele mai multe și decepționează pe cele mai dis-
tinsse. Și cu astfel de trist rezultat: lupta politică se
40 degradează, energiile se pierd într-o mocirlă de moravuri
infectate. *Țara pierde* mai mult decît partidele ei

poliitice. Această idee trebuie să înfloreze pe orice
publicist onest și convins de misiunea lui grea și
nobilă.

Și conduita d-lui general Poenaru a contribuit
5 foarte mult a întări credința funestă, despre care
vorbim, în opinia publică.

Dar cine e de vină: noi sau d. ministru de război,
noi sau guvernul m.s. regelui?

După organele guvernamentale cari foarte tîrziu au
10 luat apărarea ministrului de război, *violența noastră este*
de vină.

Să admitem o parte a noastră de vină. Să zicem că
dacă noi am fi luat alt ton, un ton de catedră, un ton
de filozofi de cabinet față de scandalul girurilor Po-
15 enaru, n-am fi grăbit și de astă dată credința în opinia
publică că pe *banca ministerială a României pot sta*
falsificatori ordinari. Firește, a grăbi o asemenea fu-
nestă credință este o vină, dacă nu un păcat.

Preabine. Să ne luăm partea noastră derăspundere.
20 Dar să vedem care este partea de răspundere a d-lui
general Poenaru în special și a guvernului în genere?

Cari sunt faptele reduse la cea mai rece expresie
a lor?

Maiorul Poenaru este rudă cu d. general Poenaru;
25 *maiorul Poenaru este un favorit al d-lui general Poenaru;*
maiorul Poenaru este scăpat de d-l general Poenaru din-
tr-o afacere scandaloașă de pe timpul cînd actualul mi-
nistru de război era numai secretar general la acel minis-
30 *ter; generalul Poenaru știa dar că maiorul Poenaru este*
capabil de incorectitudini grave; d-l general Poenaru iz-
butește a ține în cadrele armatei pe un ofițer de cava-
lerie care umblă în cîrji; d-l general Poenaru dă o
casă publică pe minele maiorului Poenaru, casă je-
35 *fuită de favoritul său; maiorul Poenaru are intrarea li-*
beră la d-l general Poenaru la orice oră voia; maiorul
Poenaru comite o serie de escrocherii în dauna mai
multor bancheri; escrocheriile sunt comise cu ajutorul
favoarei ce i se acorda de către d. general Poenaru; cre-
40 *ditul maiorului se întemeiază pe piață pe girurile d-lui*
general Poenaru; reprezentanții mai multor bancheri vin
cu maiorul Poenaru în casă la d-l general Poenaru;

escrocul intră în cabinetul generalului și reprezentanții bancherilor rămân în antreu; cînd escrocul fuge și faptele sunt aduse la cunoștința publicului, d. general Poenaru declară că n-a dat nici un gir maiorului Poenaru și dar
5 că toate girurile sunt false; recunoaște în urmă d. general Poenaru că a girat unele polițe cari au fost achitate; aceste giruri adevărate au contribuit la înlesnirea escrocheriilor; dar sunt și polițe cu astfel de giruri, încît
10 asemănarea între ele și iscăliturile d-lui general Poenaru de pe scrisori este absolută. Instrucția începe într-o afacere misterioasă. Atît. Să nu spunem nimic mai mult.

Se găsește d. general Poenaru într-un complex de împrejurări alarmante pentru onoarea sa și a guvernului? *Da.*

15 Cine poate, dacă va putea, salva onoarea d-lui general Poenaru și a guvernului, cel puțin de această nouă acuzațiune de escrocherie? *Justiția.*

Poate *Justiția* și în special baza ei, *instrucția*, să-și desfășure cursul liber pe cîtă vreme d. general Poenaru
20 stă pe banca ministerială? *Nu.*

Atunci care ar fi fost datoria d-lui general Poenaru și a guvernului? D. general Poenaru să demisioneze sau guvernul să-i ceară *demisiunea*.

25 Nu s-a procedat așa; atunci opinia publică are dreptul de a crede că atît d. general Poenaru, cit și guvernul au interesul d-a acoperi o afacere din care un ministru ar ieși dezonorat și guvernul pătat de vina d-a fi colaborat cu un escroc.

Această concluzie este fatală.

30 Iacă de ce nu violența noastră a contribuit la credința funestă că pe banca ministerială pot sta escroci, nu violența noastră, ci conduita d-lui general Poenaru față de justiție și de opinia publică și conduita guvernului față de d. general Poenaru.

35

IV

A treia parte a cestiunei este *răspunderea* acelor cari, de fapt, duc lupta zilnică în politică în zilele bune ca și în zilele rele, în opoziție ca și atunci cînd gruparea în numele căreia luptă se află la putere.

304

Pentru a lămuri relativ această parte a cestiunei trebuie să facem o declarațiune. Nu vom vorbi decît despre acei ziariști cari au un ideal în care cred, către care toate forțele și năzuințele lor tind, oricare ar fi
5 acest ideal, fie el conservator, fie el național-liberal, fie el radical, fie el socialist. Noi suntem convinși că publiciști cu credință sinceră în misiunea și idealul lor se pot afla în toate partidele, în toate grupările, indiferent de proporțiunile mai mari sau mai răstrînse
10 ale acestor alcătuiuri politice.

Nu vom vorbi însă despre aceia cari, fără convingere și fără pasiuni, își pun sufletul rece și egoist în serviciul oricărei cauze și mai adeseaori în serviciul
15 acelei cauze care se confundă cu puterea sau, mai clar, care se confundă cu bunul lor trai, cu situațiunea materială a celor fără cultură și fără profesiune. Nu vom vorbi de aceia cari în publicitate joacă rolul celei mai uricioase spețe de polițai, de spion, de unealtă
20 brută a fondurilor murdare. Aceștia nu au redacție, nu au drapel, nu au credință, ci trec c-o înlesnire dezgustătoare dintr-o poliție într-alta, de la rolul de publicist la acela de mușard; de la un articol cu patos la o delațiune mizerabilă, de la un fals apostolat la reala degradare d-a ajuta și apăra nelegiuirile cele
25 mai înfiorătoare. Ba nu se sfîlesc nici" chiar de a se prezenta oamenilor puternici și desfrînați de prin provincii ca ghizi ai lor în cele mai murdare petreceri și orgii.

Despre această speță de publiciști nu poate fi vorba
30 de vro *răspundere*, căci cea mai capitală răspundere a lor, față de propria lor conștiință, le lipsește cu desăvîrșire. Ei mint și scornesc, ei defăima și vor să asasineze cu răceală, preocupați numai de ideea de a-și ridica prețul mărfii ce debitează prin completa uitare
35 de sine și de ceea ce poate fi curat, frumos și nobil. La aceasta se reduce ocupațiunea lor de zi, pentru ca noaptea, dacă nu cad în localuri de deboș, să doarmă liniștit și fără vise, ca orice natură degradată din care a încetat sentimentul onoarei și al demnității umane.

40 În acești asasini morali nu există nici un fel de pasiune politică, și de aceea n-au nici o scuză în lupta

29

305

lor degradată. În acești asasini morali nu a mai rămas nici un pic de conștiință și de aceea nu pot să se resimtă de nici un fel de răspundere morală.

Publicistul convins pe care natura și împrejurările îl aruncă în luptele politice și sociale poartă în spinare o cruce grea, sub care de multe ori cade, victimă a eroismului său. În el tot este pasiune și credință, căci fără aceste forțe morale de expansiune și statornicie n-ar mai rămînea unul în teribila luptă zilnică plină de primejdie, de dureri, de ură și nedreptăți. Vor fi greșind, desigur, acești soldați aicondeului, dar greșalele lor sunt cauzate de pasiuni profunde și de aspirațiuni nobile către un ideal pe care în fiecare zi doresc să-l apropie și în fiecare zi îl văd depărtându-se.

Încordarea zilnică... puțini oameni politici înțeleg ce misiune sfîntă, enervantă și zdrobitoare stă sub aceste cuvinte subliniate. Și adeseori oamenii cei mai mari nu-și dau seama de ceea ce cer publiciștilor convinși cînd le cer să ție neconținut cumpăna justă, să găsească și să execute mișcarea indefinitelor momente de defensivă și ofensivă, să nu depășască tonul în aprindere și să nu greșască în calcule, să rănească cît mai mulți și mai de sus și să stea pavăză pentru a primi ei toate loviturile zilnice ale adversarilor destinate masei sau statului-major.

Și să nu uităm că la noi în țară, din nenorocire, luptele politice s-au încărcat de atîta înverșunare și de atîta sacrilegiu, încît a cere publicistului, zilnic în luptă, impecabila măsură în toate atacurile este a-i cere imposibilul. Ce ironie tristă este să ceri celui injuriat, bătut și scuipat în alegeri ca să rămîie pururea cald și senin, elocinte și cumpătat.

În alte țări... o fi în alte țări mai bine și mai frumos. Dar acolo publiciștii nu asistă la măceluri și la sacrilegii, nu văd bandele operînd în numele guvernului, nu văd poliția întărind rîndurile asasinilor, nu văd pe cetățeni spăimîntați, și mai mult decît de asasini, de mizerabilii cărora îi se încredințează siguranța publică și apărarea cetățenilor contra răufăcătorilor.

Ș-apoi la noi să constatăm un fapt excepțional în lupta zilnică a organelor de partid și a celor așa-zise

independente. La noi, adevărata ură se descarcă asupra *ziariștilor*. Și la această nedreptate de fapt consimt și ei și în acest consimțămînt este dovada cea mai puternică a *jertfei lor de ei înșiși*. În ani lungi de luptă, furia și spasmul luptelor mai mult asupra lor se revarsă. Persoana lor, onoarea lor, demnitatea lor, caracterul lor, cusururile și calitățile lor, meritele și greșelele lor, credințele și pasiunile lor, virtuțile și slăbiciunile lor, nimic nu scapă, toate sunt aduse pe tapet. Nici chiar

modul lor de a se îmbrăca și de a se tunde nu scapă de sub analiza adversarilor, cari nu au nici o scuză și nici o îndurare pentru acești devotați ai partidelor și ai ideilor. Ca și cum ei ar conduce opoziția și ar menține puterea, ca și cum ar comite toate relele guvernămintelor și tot ei ar împiedica realizarea binelui public posibil, asupra lor se concentrează aproape toată ura acumulată în atîtea mii de adversari dintr-o parte și din alta.

Vai de cei convinși, soarta lor le este asigurată: *continua amărăciune și jertfă pentru a sfîrși, cum au sfîrșit toți în țară la noi, prigoniți, detestați și acuzați și dincolo de mormînt.*

În contra acestor martiri ai condeului se ridică cestiunea *răspunderii față de opinia publică și față de justiție*. Și, la urma urmelor, de ce se mai ridică cestiunea *responsabilității*? Firește, pentru a se pune și aceea a *pedepsei*. Nimic mai natural pentru cei cari nu înțeleg ce va să zică *teribila luptă zilnică* decît ideea de a reprima aspru crima de a fi aruncat un cuvînt grosolan contra unui amic politic.

Dar a cugetat cineva la următoarea întrebare: *cine sunt pedepsiții zilnici ai luptelor noastre politice?*

Credem că orice *răspundere* n-ar tîrî după ea decît o bagatelă pe lîngă *jertfa de sine* pe care o face un publicist convins într-o luptă continuă, primind zilnic răni pentru ca la urmă să se aleagă cu ura adversarilor și cu nemulțumirea amicilor că n-a grăbit schimbarea situațiilor politice defavorabile.

La noi în țară *un om de condei, convins de ceea ce scrie, este un om pierdut, un iluzionist inexplicabil, o întrupare a durerii perpetue, un osîndit la sărăcie, pe*

care o suportă fără a se plînge, un osîndit la nedreptățile tuturor, contra cărora nu are apel.

Și nu a fost și nu va fi publicist convins care să nu aibă tristul drept d-a răspunde la sfîrșitul vieții: *am avut o teribilă răspundere... și am răspuns cu jertfa mea de mine însumi.*

DIN NĂZDRĂVĂNIILE D-LUI P.P. CARP

- Că d. P. P. Carp este drăcos — (să mi se ierte un cuvînt prea familiar pentru un om așa de mare) — nimeni nu se poate îndoii. D-sa are giumbușuri de toate felurile, și
- 5 tragice, și glumețe. Și de multe ori izbutește, îndeosebi făcînd împrumuturi pe furiș, pe cari nu le plătește nici cînd este prins cu mița în sac. I se întîmplă însă — și nu rareori — să ia gardu în coarne, mulțumindu-se pe o inspirațiune de moment ale căreia efecte le
- 10 regretă ceva cam tîrziu. Se știe, în adevăr, ce efecte a produs formula d-sale: „Recunosc țară legală, dar nu recunosc țară reală”. N-au trecut două zile de la pronunțarea acestei sentințe și „țara reală”, uzînd de semnele de dezaprobare, a dus pe d. Carp într-o triumfală hui-
- 15 duială din strada Vămei pînă în fața palatului.
- Era cam palidă excelența care nu recunoștea „țara reală” și p-aci p-aci să tăgăduiască „țara legală” și să recunoască „țara reală”.
- Zilele acestea, d. P. P. Carp s-a întreținut, în treacăt,
- 20 cu un indiscret despre „țara reală”.
- Crezi, excelență, că vei izbuti la Vaslui?
 - Nu.
 - Crezi, excelență, că vei izbuti la Tîrgu-Jiu?
 - Nu.
 - 25 - Crezi, excelență, că vei izbuti la Botoșani?
 - Nu.

— Atunci pentru ce vă expuneți să faceți un trist plebiscit în numele dvs.?

— Vrau să constat câți gogomani votează cu mine...

— Mă rog... d-ta te vei vota...?

— ...?

Aviz d-lor alegători din „țara reală” cari ar vroi să trimeată pe d. Carp în... „țara legală”.

PATRIA UNORA ȘI PATRIA TUTURORA

5 într-o întrunire intimă la d. C. Olănescu, fost ministru de interne, am vorbit despre „patriotism” ca concepțiune de partid, cercînd să dovedesc că o anumită eroare politică a devenit o primejdie națională, moștenindu-se neturburat din generație în generație.

10 Cei cari m-au ascultat au stăruit cu tot dinadinsul să împărtășesc și publicului această încercare și, deși ea face parte dintr-un studiu cu mult mai larg, satisfac dorința amicilor mei, încredințat că patima și ura nu vor împiedica Incolțirea adevărului în capul celor de bună credință, chiar dacă unii din ei s-ar crede moștenitorii direcți și legitimi ai credințelor inconștient diformate și de vremuri și de oameni.

15

I

Pia memoria

20 O declarațiune e necesară înainte d-a intra d-a dreptul în subiectul meu; o măsură preventivă față de întinsa rea-credință din dezbaterile pasionale ale politicei noastre.

Admirațiunea mea a crescut, limpezită tocmai de niște deziluzii nemeritate, pentru marea generațiune care ne-a ridicat la viața cea nouă. Entuziasmul ei curat, aspirațiunile ei nobile, patriotismul ei înflăcărat

sporește în toți urmașii sentimentul de pietate și de recunoștință.

Unirea țărilor, egalitatea în fața legilor, libertatea gândirii, a cuvîntului și a scrisului, regimul reprezentativ, dinastia... ce ideal! Și cît de uriașe ne apar luptele de pe atunci în cari naturile cele mai generoase s-au jertfit pentru triumful neamului nostru.

Cuceririle eroilor de odinioară se rezumau — era firesc — în cuvîntul: „Libertate”. Libertatea însemna puțința d-a ne uni, dreptul d-a dispune de soarta noastră, scăparea de îngenuherea din afară și de năbușirea dinlăuntru, risipirea celor mai de pe urmă rămășițe ale unei feudalități orientale, revenirea la mîndria unor timpuri ca și legendare, întremarea unei conștiințe naționale amorțită de o fatalitate istorică care ar fi muiat cerbicia celui mai viguros popor.

Un așa vast cuprins al „Libertății” pe vremea cînd toate aspirațiunile noastre izvorau firesc din izbîndirea ei, explică și scuzează în bună parte cariera acestei noțiuni, carieră care după 1866 se dădoi în două speculațiuni alăturate, una principială, diformînd inconștient ideea de patrie, și alta practică, moleșind caracterul vieții noastre publice.

Asupra celei dintîi speculațiuni, și de la 1866 încoa-ce, mă voi opri, dorind să fixez unele din efectele ei, nu în scopul d-a clătina o situație, nici n-aș putea d-altmîntrelea, ci d-a opri atenția tinerimei îndeosebi asupra relor ce nu se schimbă cu schimbarea regi-murilor.

30 *Puterea despotică a unui cuvînt repetat neconținut. Superstiții. O monomanie politică.*

Revoluțiunea care zguduise capetele celor mai înflă-cărați, ura legitimă contra unei odioase stări sociale și spaima de înjosirea îndurată mai-mai pînă la unire, contribuîră ca liberalismul să rămîie bănuitor, neastâm-părat, inflamabil. În zadar în fruntea mișcării stătu-seră boieri mari alătura cu elementele poporane,

liberalismul romantic tresărea de temerea că privile-giații de odinioară, căindu-se de jertfele lor, se vor reîntoarce la vechile așezăminte.

Și aceasta înăspri firea unora, îi deprinse cu o ferocitate de limbaj, cu un paroxism de învingători, nălucindu-li-se că vor pierde victoria dobîndită.

D-acî zbuclum în numele libertății cu mult mai învierșunat tocmai după triumful noei stări de lucruri, în frenezia lor de visători, campionii libertății nu se gîndiră să organizeze în fapt libertățile constituți-onale, să le deprinză serios în masele chemate ca să le exercite, ci, inconștient, le confuzionară în noțiunea integrală de „Libertate” care, p-atunci mai ales, se răsfrînge în închipuirea multora ca un drept fără nici o obligațiune, ca ceva nemărginit, adică tocmai ca nega-țiunea libertății. Această expansiune maladivă de noțiune eovîrși mințile, nepregătite ca să deosibească dreptul de caprițiu, visul de realitate, posibilul de imposibil.

Libertatea în loc ca să fie exercițiul neîmpiedicat al dreptului pînă la limitele dreptului fiecăruia, deveni „sfînta Libertate”, cu altarul ei, cu cîmpul ei, cu pă-durile și crîngurile consacrate zeităților păgîne. Liber-tatea ajunse o nouă religie, cu forme rituale, cu dogme, cu calendarul ei presărat cu nume de apostoli, de martiri, de patriarhi. Așa se explică acel furnicar de poeți și prozatori cari rimară și psalmodiară vro două-zeci de ani și mai bine pe tema „Libertății”. Și în zadar vom căuta să găsim cevașilea românesc în imnurile lor. Limba, desfăcută în cuvinte, sau ca închegare de cuvinte în gîndiri, inspirațiunea ca izvor sufletesc, totul este străin de firea noastră la cei mai buni sacer-doți liberali de pe vremuri.

La ideologii deprinși să învîrtească cîteva surate din noul *Coran*, noțiunea de libertate înghesui toate sentimentele, șterse din creierul lor orice alt concept, iar sufletul negustorimei în curînd ajunse sclavul liber-tății.

Liberalismul se prefăcu într-o superstiție cu teroa-rea și sectarismul oricărei superstiții. Cu drept cuvînt

zice Carlyle că superstițiile cele mai de temut din zilele noastre nu sunt cele religioase, ci cele politice.

5 Chiar ideea „Patrie” fu subordonată libertății. Nu libertatea mijloc de propășire al patriei, ci patria o
posibilitate a libertății. Cele două noțiuni își schimba-
seră razele sferei; d-aci dezordinea mintală: Patria în
libertate iar nu libertatea în patrie. Un asemenea mod
d-a simți, d-a cugeta era rodul unor apostoli, mari ca
temperament, străluciți ca expresivitate, chemați
10 însă de evenimente prea degrab' la viața publică și
neputînd, de la început, să aibă acea cuminenie larg
coprinzătoare pe care omul nu o poate dobîndi decît
numai după ce și-a dat bine seama de greutățile guver-
nării și de marea problemă a educațiunei unui popor.

15 De la'66 încoace, cine a complotat contra libertă-
ților publice? Și totuși în altarul libertății cîtă înfri-
coșare ! De la'66 și pînă la război, neos'tiat, zvîcniri,
tumulturi și urzeli, pînă ce logica fatală a monomaniei
ajunse la ultimele ei consecințe. Din spaimă în spaimă,
20 se impuse credința că sfînta Libertate nu poate trăi
decît în Republică. O reîntoarcere la punctul de ple-
care al unor inspirați de odinioară. Domnul constitu-
țional? Păru în cele din urmă o contrazicere a libertății.

Comedia republicei din Ploiești este primul semn' că
25 o clasă — bineînțeles că poporul român era străin de
asemenea nebunii — poate deveni maniacă, ca și un
om, cînd se autosugestionează cu o singură idee, repetîndu-
i cuvîntul corespunzător în șir de ani de zile. Al
doilea semn al maniei primejdioase se manifestă după
30 cîțiva ani într-un complot care nu izbucni, ce e drept,
dar fu cunoscut tuturor, cu o literatură de o trivia-
litate dezonorantă și cu niște titluri ridicul-pompoase
ce se deteră unui grandoman inconștient, chiar de
unii din bărbații ce mai acum în urmă au fost chemați
35 la situațiuni publice pe cari nicăieri aiurea nu le-ar fi
dobîndit, și nici la noi, dacă împrejurări nenorocoase
pentru români nu le-ar fi deschis o largă cale de par-
venire.

40 România republică... strînsă între Rusia, Turcia
și Austro-Ungaria! România, republică, tocmai în
partea Europei în care zguduirile și preschimbările se

ținuseră lanț de peste un secol și jumătate. E la mintea
oricărui om sănătos că ar fi fost pieirea noastră. Cum se
explică asemenea atentate? Prin lipsa totală de patriot-
5 tism? Asta nu ar fi o explicație serioasă, așternută, așa,
absolut. Ci confuziunea dintre liberalism și patriotism,
ci dependența umilă a patriotismului de simțimîntul
de liberalism bolnăvicios, ci un patriotism falsificat
de o manie, ne poate explica, cu oarecare îndurare, o
explozie care avu, din fericire, prin repeziciunea cu
10 care fuse stinsă, aerul unei revolte dintr-o casă de să-
nătate. Firește că patria și Coroana se aplecaseră pe
buzele prăpastiei, dar oamenii, cu adevărată iubire de
patrie văzură pieirea cu ochii și călcară hotărît peste
popularitatea aprinsă în contra existenței poporului
15 însuși.

Firește că cu o asemenea educațiune, masele, amei-
te de amăgirea unui cuvînt buciumat la toate răsپintiile,
au crezut sincer că cine nu era liberal nu putea să fie
patriot. D-aci, ca o urmare imediată, acuzațiunea că
20 „boierii, ciocoi, conservatorii, reacționarii, albi” sunt
gata să vînză patria, ba într-un moment — ca o lovitură
melodramatică — România apăru... o văzură cu ochii...
„înjunghiată și azvîrlită sîngerîndă la picioarele Aus-
triei”.

35 Să ne amintim credințele din liceu, măsurînd enor-
ma putere de determinism a ideilor dobîndite la vîrsta
de 17 ani și vom înțelege prin ce dezordine eram osin-
diți să trecem. Nu poți străbate o negură de minciuni
sociale și de superstițiuni politice fără să te robească
30 anomalia generală. Ce cale lungă ne-a trebuit și cu
cîte deziluzii, și cu ce risipă de energie curată ca să
ajungem la conștiința că trebuia să ne revizuim toate
visele, toate aspirațiunile.

Intuițiunea genială a lui Ion Brătianu. Pustiul liberal.
45 Goana după oameni. Ion Brătianu și d. Carp.

Marele Ion Brătianu însuși, pînă la război, se conti-
nuă, sub diferite înfățișări, pe el, cel de la'48. Pasionat,

nerăbdător, dorind precipitarea evenimentelor, crezând încă în puterea înălțătoare a cuvintelor mari, zvîcnind dintr-o realitate aspră către un ideal depărtat, ca și cum timpul trebuia înlăturat din desăvârșirea aspirațiilor, chiar el... măreață imagine a silințelor noastre moderne... este efectul instinctiv al subordonării simțimintului de patrie, la ideea abstractă de libertate.

Abia cîțiva ani după război s-a putut face următoarea comparațiune: Patria e amanta lui Brătianu, Libertatea a lui Rosetti. In unele momente și le schimbă între ei, dar numai pentru o clipă.

Ion Brătianu e primul om de stat liberal care seoboară libertatea sub patrie, renunțînd definitiv la modul lui de a fi fost pînă atunci și ideologii partidului prind de veste și-i zic, cu o temere reverențioasă: „vizirul”.

In psalmodierea tradițională, corifeii n-aveau nevoie nici de cap, nici de inimă. Cu o minte anemizată de formulele umflate își continuau cîntecul, exaltați de dreapta mindrie de altmintrelea că România își proclamase independența și domnul se încoronase ca rege, primul rege al românilor. O așa glorie, dobîndită pe cîmpul de război prin vitejia armatei și a suveranului îi ameți pe d-a întregul și se crezură stăpînii legitimi ai țării. „Vizirul” înțelese realitatea. Își strînse aripele și se coborî din vagul amețitor de odinioară.

Țăranii erau împrăprietăriți. Și sărăcia crescuse uimitor în satele noastre. Libertatea nu aducea în poală mălaiul flămînzilor. Pămînt bogat și întins, dar făina griului nostru și postavul țesut din lîna turmelor noastre ni se întorcea cu preț înzecit de cum trecuseră granițele României.

Și sfînta libertate, în nepăsarea ei senină, nu învăța pe nimeni să macine cum trebuie, nici nu-și băga minele de zeiță într-un război prea complicat, deprinsă numai cu argeaua, de pe vremurile mintosului Ulyse.

Ion Brătianu zări organizarea forțelor și a produselor noastre primitive. Politică de forme exterioare în viața publică? Sărăcie constituțională. O politică economică, o politică culturală, o serioasă politică exterioară se impuneau. Dar cu cine? Se uită pe

d-asupra statului major liberal... — „Toate puterile emană de la națiune.” — „Martiri ai libertății, (martirii erau sănătoși tun, cu tot sîngele vărsat la 1821), Plevna internă!” Atît. își boteză partidul „național-liberal”, apăsînd mai mult pe „național” decît pe „liberal”. In zadar.

Misterul botezului nu dădea partizanilor ceea ce nu moșteniseră: nici priceperea, nici chiar preocuparea de realele interese naționale.

Ion Brătianu fu nevoit să bată la ușile bărbaților cu cultură serioasă și cu minte limpede, nebuimăcită de vîrtejul cîtorva cuvinte. Și atrase, cu farmecul lui genial, oameni de stat hîrșiți cu problemele anevoioase și o pleiadă de tineri cu o cultură proaspătă și cu un extraordinar talent. Asupra unuia își pironi toată puterea lui de atracțiune. De tînăr se deosebise prin niște norme de politică neobicinuită în țară la noi. D. Carp e bărbatul de stat care a putut să fie rău înțeles, bănuît, acuzat, și a rămas nepăsător și neschimbat în modul d-sale d-a înțelege interesele vitale ale țării. între aplauze, fără a servi coroana și țara, și injurii, slujind înțelepțește si pe una și pe cealaltă, n-a stat la îndoială. între adaptarea, personal profitabilă, la moravurile politice și ridicarea acestor moravuri chiar cu căderea sa, ș-a ales pe cea din urmă, prețuind educațiunea poporului ca datoria de căpetenie. Iubește-ți patria îngrijind-o, iar nu măgulind-o. Acesta este categoricul imperativ al bărbatului care a rănit toate prejudecățile și a suflat în toate superstițiile. Ion Brătianu l-a înțeles și sincer, crez eu, a vroit să revie asupra metoadelor libérale, nu luînd armamîntuitoare din mîna unui adversar, ci, om înțelept, voind și arma și atletul. Ș-apoi cu d. Carp erau d-nii Maiorescu, Teodor Rosetti și cîțiva tineri de o valoare incontestabilă. în jurul d-lui Carp, lumină.

A vroit Ion Brătianu, dar din toate corturile lagărului liberal s-au ridicat protestări dîrji, amenințătoare. Sfaturi, comploturi. Așa-zișii „activiști” se organizară în ligă de rezistență și de răsturnare. Simț de conservățiune pe o cale bătută, spaima ignoranței de o cultură serioasă, năravurile înfricoșate de bunele moravuri. Și

conștient și inconștient, cu acuitatea primitivilor amenințați de pieire, credincioșii liberalismului uscat se împotriviră la ciocnirea fatală dintre vasul de lut și vasul de aramă.

5 Ion Brătianu fu învins. După o impetuoasă scrișnire, se potoli.

Leul cedă gratiilor.

De d. Carp nu-și mai aduse aminte decît la '88, nu pentru a-și salva gloria sa, atinsă de lăcomia neînfrînată a unor prieteni, ci pentru a scuti pe unii de a reîn-
10 cepe cu melancolie ceea ce făcuseră altădată cu învierșunare: studiul legii responsabilității ministeriale.

Contribuise și el la această înfrîngere cu iluziile tinerețelor. Acum era prea tîrziu ca singur să domine
15 prăpastia căscată, în prejurul lui, de formulele cari odinioară avuseseră darul d-a distruge un rău, dar cari nu erau în stare d-a zămisli un bine.

Cine nu vede în această goană a lui Ioan Brătianu după bărbați serioși o dovadă de pustiul intelectual și de seceta de simțiminte din liberalismul formal? De
20 n-ar fi așa, ar trebui să-i presupunem acestui om ilustru o natură vulgară, copotoșită de vițiul puterii, care nu s-ar fi sfiit d-a strica toate energiile din partidul advers, cu scop d-a stăpîni o țară naivă și fragedă încă la redeșteptarea ei.

A vroit o eră nouă pentru țară, după ce-și aruncase, rînd pe rînd, mantia neagră a carbonarului, boneta frigiană a republicanului, legătura filfăitoare a demagogului și cădelnița libertăților publice. Ce miraculoasă evoluțiune în acest om genial! Intr-o zi, un actual li-
30 beral, tînăr de omenie, îi zise timid: „Vă recomand pe frate-meu, d-le Brătianu... dar... e socialist". Ion Brătianu, luminos și pripit, îi răspunse: „Las'să fie. Să aibă de unde lăsa".

35 Se rezuma pe el însuși, un an înainte d-a muri.

Organizarea economică și culturală o întreprinse pe dibuite, bănuind un mecanism pe care nu-l cunoștea, văzînd scopul dar nedispunînd de mijloace, iubindu-și țara, dar nedispunînd de oamenii în cari intențiunea
40 lui genială să provoace întrecerea dezinteresată și jertfa trebuitoare pentru desăvîrșirea operilor mari.

Făcu ce putu și cum putu, neavînd mai pe niciunul din cîți jinduse. D-aci două urmări: în politica economică o disproporție, din cale afară, între producțiune și jertfele statului, în politica culturală reforme străine
5 de firescul nostru, titluri în loc de oameni, afară de prea puține excepțiuni, și institute costisitoare în care s-a desfășurat, cu un succes de netăgăduit, știința d-a chinui iepurii, broaștele, porumbeii și porcii de India.

10 Ioan Brătianu se duse lăsînd în urma sa școala liberală pe care n-o putuse schimba: o elevteromanie solemnă și amăgitoare. (Se anunța capitolul IV cu sumarul lui pentru a doua zi).

IV

15 *D. Sturdza. Forme și reforme. Același liberalism. Gestiunea națională. O patrie închipuită. „Elevterocrația."*

Cu toate zgîlțuirile suferite, liberalii rămaseră aceiași și după 1888. În două mișcări se vede identitatea liberalismului naiv de pe la jumătatea secolului cu
20 liberalismul pretențios dinspre sfîrșitul secolului. Credința sărăcăcioasă de odinioară strîmtoată de meșteșugurile productive din urmă. Atîția deosebire, încolo, fondul politic neclintit.

25 Legea minelor și cestiunea națională. D-l Carp, făcînd parte din ministerul prezidat de înțeleptul Lascăr Catargiu, vroi să înzestreze țara cu legi organice cari să dezgroape avuții uitate, să creeze valori, să sporească slăbuțul nostru capital și să atragă și de pe aiurea capitaluri în scop de a da un nou avînt produc-
30 țiunei naționale. D-aci, între altele, legea minelor.

în contra ei, un război crîncen. Șeful liberalilor puse foc pasiunilor; sperie imaginația celor mai de aproape cu invazia străinilor; anunță dezgrădinarea articolului 7; ameți pe proprietari cu dreptul absolut
35 pe care l-ar fi avut ei din slava cerului pînă-n inima pămîntului. Și nu numai unii din noi, covîrșiți de o luptă îndelungată, dar chiar și unii conservatori de baștină fură coprinși de temeri serioase, nedîndu-și

- seamă că, în fond, scăpase iarăși stafia libertății, despletită și isterică, nesocotind, ca de atâtea ori, patria sărăcită de o superstiție pentru care și în contra căreia se sleise atâtea energii naționale. E drept că d. Vasile
- 5 Lascăr și d. Costinescu se deosebiră radical de asemenea pornire, și, în realitate, d-atunci se despărțiră de direcțiunea partidului. S-au reîntors acești serioși bărbați iarăși la matca liberalismului tradițional, iarăși la direcțiunea cunoscută. Determina-vor ei un curent nou
- 10 și folositor țarei? Mă îndoiesc. De mult, onoarea, capacitatea și viața intimă a acestor doi oameni n-au fost ferite nici de invidie, nici de calomnie.
- Nevoiașii se vor supune; naivii vor crede și se vor jertfi; inițiații în tainele capiștei vor triumfa, eliminând sau cel puțin reducând valorile îndrăznețe care vor
- 15 încerca să trezească marele partid din ipnotizarea tradițională.
- Ș-apoi, sunt cetăți inespugnabile pe care flîie drapelul despotismului liberalism. Banca Națională e teroarea comerțului mare; Creditul rural e jugul proprietarilor. Aci se înfundă și se topesc caracterele cele mai vii, dacă vor credit. Se ipotecează conștiințele nu numai moșiile, și nu va sconta nimeni portofoliul său fără a-și sconta măcar o parte din credințe și întreaga
- 25 independență.
- În cestiunea națională, marea majoritate a statului major rămase rece. Nu din prevedere, ci din indiferență. Naționalismul? Simțimînt inferior liberalismului. Conduita d-lui Sturdza se explică și prin acest „etat d'âme”.
- 30 N-a presimțit efectul dezastruos ce-l va produce în țară, nici deziluzia veștejind cele mai generoase aventuri. Nimic din liberalism nu era în joc; și cu o liniște de somnambul, s-a dus la Iași și a comis fapta de care nu-și putea da bine seama. Principele de Bismarck îi zisese: „la d-voastre simțimîntul de patrie nu este destul de dezvoltat, țineți la libertățile publice”. Vorbea cu d. Sturdza. D. Sturdza l-a înțeles cum putea să-l înțeleagă d. Sturdza. S-a făcut liberal; a ajuns șef; a răsculat țara cu cestiunea națională; s-a dus la Iași;
- 35 a terfelit cestiunea națională; a distrus „Liga pentru unitatea culturală a românilor”; s-a reîntors în capi-

tală. Menținea partidul la putere și libertățile publice neștirbite.

- Este însă și o altă verificare, mai mult psihică decît politică, a clasicului liberalism. Cum se explică
- 5 faptul că nici un scriitor ilustru, poet sau prozator, n-a putut trăi în partidul liberal? Nici Bălcescu, nici Heliade, nici Alexandrescu, nici Costake Negruzzi, nici Alecsandri, nici Hașdeu, nici Maiorescu, nici Odobescu, nici Eminescu, nici Caragiale, nici Creangă, nici Panu,
- 10 nici Laurian, nici Angel Demetrescu, nici Iacob Negruzzi, fără a mai pomeni numele altora, îndeosebi al d-lor Vlahuță și Coșbuc, căroră politica le-a fost cu desăvîrșire indiferentă.

Cum se explică acest fenomen ciudat ca aparență?

- 15 Unii din ei au trecut prin partidul liberal, dar mai curînd sau mai tîrziu au plecat, căutînd o altă atmosferă pe care s-o respire fără a pieri. De ce?

Nu pot fi scriitori într-adevăr originali al căroră suflet să nu izvorască din adîncul sufletului unui popor.

- 20 Înfipti puternic în cugetarea, în simțirea și în aspirațiunea tuturor, însușirile esențiale ale tuturoră se sporesc, se hipertroiază în ei, așa de viu, că și partea ascunsă a unui popor se limpezește oarecum.

- Ca într-un clar-obscur sufletesc, contrastul dintre
- 25 lumina și umbra firei lor determină, cu mai multă intensitate, caracterul neamului, integrîndu-l față de el însuși și diferențiîndu-l față de celelalte neamuri. Cu așa'co'nstituțiuni, deziluzionați sau fericiți, revoltați sau departe de lume, ei sunt mișcați de un patriotis'm excepțional, conservațiunea și mărirea tutulor celorlalți fiîndu-le condițiunea esențială a existenței lor rezumative. Dupe cum suma e legată, ideal și real, de unitățile care o compun, așa și creatorii originali, sinteze psihice, sunt condiționați fatal de elementele
- 35 cari hotărăsc fizionomia și geniul unui popor sau a unei rase. În ei se resfrîng mai puternic durerile, fericirile și aspirațiunile tuturoră și, robiți de o solidaritate înnăscută, fiecă clipă a lor este jertfită celorlalți, conștient sau inconștient. Chiar în revoltă și dezgust
- 40 iubirea lor de patrie e mai puternică ca a politicianilor obicinuți. Leopardi își adoră Italia cînd îi aruncă

ofensa: „che foști donna, or sei ancella”. In cruzimile lui Eminescu, din satira a treia, e un patriotism incandescent, și Caragiale, zugrăvind enormul ridicul al patrioților, și scrîntiți și șarlatani, a făcut un real
5 bine României, izbind într-un curent mai primejdios ca indiferentismul.

Așa fiind, un mediu politic care perpetuă superstiția despotică a libertăților publice, de cari nimeni nu se atinge, și alunecă cu ușurință peste realitatea-patrie,
10 nu poate fi un mediu prielnic pentru dezvoltarea scriitorilor cînd se aruncă în luptele politice. Fiecare cuvînt al lor e mai sensibil, mai cald, vibrațiunile lor scăpărînd din ființa cea cu milioane de suflete. D-aci un patriotism care, oricît de disciplinat și de cuminte ar
15 fi, e cu mult mai intens decît al celor mai apelpisiți apostoli ai libertăților publice. Și divorțul între ei și liberalismul nostru a fost fatal.

Nu vorbesc de liberali individual, sunt mulți, mulți cari au îmbătrînit resignați, nădăduind că o
20 nouă sevă va da arborului care se usucă o proaspătă energie națională, că-i va da iarăși asemănare cu codrul pe care voiește a-l reprezenta. Niciodată nu voi uita privirea îndurerată a unui bărbat a căruia viață a fost o nesfîrșită jertfă pentru românii de pretutindeni,
25 cînd îmi povesti următoarea scenă: „Vin de la d-l Sturdza — era îndată dupe precedentă sa venire la putere — i-am cerut un mic ajutor pentru o școală din Bucovina și mi-a răspuns, cașicurn l-ar fi mușcat un șarpe: «banii noștri pentru noi!». Credeam că și acolo
30 suntem tot noi”.

Și a plecat fără un cuvînt de mîngîiere. În viața mea n-am văzut o deziluzie mai tîrzie, dar nici mai profundă.

Vorbesc de școala liberală, de fondul doctrinei. Au
35 fost și sunt printre liberali oameni devotați binelui public, dar aceștia nu au dat direcțiunea, nu au determinat ființa politică a partidului, absorbiți de stoicismul liberal a căruia esență politică și etică se poate formula exact: „Patria post libertatem et virtus post nummos”.
40 În partidul liberal, a avea talent nu va să zică a simți vioi, a gîndi bine și a formula corect, ci ceva cam

cum te-ai naște cu nasul mic sau cu picioarele prea lungi, o întîmplare indiferentă în sine. O slutenie de care au nevoie pentru că lumea vrea să citească. În
5 partidul liberal rareori ministru să fi contribuit la dezvoltarea limbei românești sau să crează că o asemenea dezvoltare este de vrun folos poporului pe care l-au guvernat. Azi, pe banca ministerială, sunt miniștri pe cari blîndul Manliu n-ar putea să-i treacă în
10 cursul superior al unui liceu, și desigur le-ar da nota 10

dacă ar fi profesor de limba română la Sofia. Chiar șeful, academician, a îmbogățit literatura cu mostre de limbă la cari ai bănuî că s-au ostenit un logofețel de
15 de vremea lui Neagoe Basarab, un calemgui de cînd cu ciuma lui Caragea, un german care a învățat românește în Hamburg, din gramatica răposatului Stilescu, și un paracliser de la Biserica dintr-un lemn. Și nu chinuiește limba într-adins. Se silește din toată inima, dar nu poate, nici în momentele cele mai solemne,
20 bunioară cînd glorifică pe m.s. regele sau cînd îi curg sincere lacrimi pe mormîntul lui Ion Brătianu. Cineva, ascultîndu-i litania obicinuită pe mormîntul marelui om, șopti mîhnit: „parc-ar fi cîntat, cu o orgă de Barbaria, carnavalul de Venezia pe mormîntul lui Beethoven”.

Nu tăgăduiesc că vor fi o sumă de talente tinere cari încep viața publică în partidul liberal. Dar... să
25 se ridice dasupra mediocrației dominante... să treacă bradul de bălării... s-arunce umbra și miresmele lui peste păducelul uns ca să domnească, și vîrful lui va fi retezat. Sau se va dezvolta în lături, sau va pieri. Gospodărie pe jos, da, înălțime și lumină, nu.

Cunosc un talent excepțional — de altfel, fost ministru — și, în mijlocul liberalilor se scutură în tăcere,
30 ca o plantă exotică. Inflorescența lui ar fi fost un termen de comparație vătămător pentru pălămida legitimă.

Nu originea, ci dogma seacă, despotismul unui cuvînt care le-a stors inima, fără să-și dea seama, tocmai de simțimintele de ordine superioară, și forța
40 de coeziune care face numai din mediocri un monolit, imposibil de spart, dar și imposibil de alipit cu lumea

cealaltă, le impun, în fond, o viață străină de geniul poporului pe care-l guvernează.

Și totuși au nevoie d-o patrie.

5 E una reală pe care n-o înțeleg nici ca oameni politici, nici ca artiști, nici ca filozofi, nici ca economiști, nici ca oratori, nici ca scriitori. E alta închipuită, îngustă, fără aspirațiuni nobile, fără frumusețe și fără destin. „Patria liberală”. „Țara e liberală”. Da? Cele patru milioane de țărani sunt liberali? Și *liberale*
10 sunt orașele când la fiecă schimbare de regim se aleg unanimități parlamentare, fie conservatoare, fie liberale? Dar „țara e liberală” pentru că un partid, oricât de împietrit ar fi într-un cuvânt, simte și el nevoia d-a trăi într-o ființă mai mare, într-o patrie, fie și închipuită.
15

Și unei asemenea patrii i se cuvine o istorie ad-hoc... Unirea au făcut-o numai liberalii; Brîncoveanu a fost decapitat fiindcă susținuse „cele patru puncte”; Mihai Viteazul... se știe, este programul partidului liberal;
20 Neagoe Basarab a isprăvit biserica din Curtea de Argeș topind sculele scumpe ale stră-străbunicei d-lui Costică Stoicescu ; iar la Rovine, Mircea cel Bătrîn ar fi pierdut bătălia dacă nemiile liberale ale d-lui Carada n-ar fi sărit cu arcuri, topoare și praștii în ajutorul marelui voievod.
25

Miezul acestei comuniuni politice, care nu aderă nici cu masa partizanilor, pe unii robindu-i cu nevoile, pe alții amețindu-i cu formulele, s-a organizat, pe nesimțite, într-o aristocrație apăsătoare.
30

Levterii de odinioară sunt „elevterocrații” de astăzi. Partidul liberal are Leviții săi.

Această „elevterocrație”, în opoziție, zguduind țara prin tumultul războinic contra străinilor, e străinismul psihic din Iăuntru care cîrpăcește cum dă Dumnezeu „rosturile materiale” ale statului, dar falsifică și năbușește facultățile superioare ale patriei.
35

Aș dori din toată inima ca vulgarismul din capul statului să fie numai o întâmplare trecătoare și alți liberali mai distinși să rupă cu o evoluțiune determinată numai de o singură noțiune.
40

(Se anunță cap. V, cu sumarul lui, în nr. viitor).

*Cele două concepțiuni politice despre patrie.
Deosebiri. Lupte și consecințe.*

Istoria noastră, de la '48 și pînă astăzi, s-ar putea intitula, cu drept cuvînt: „Istoria unor mari fapte și a unor mari minciuni”. Unirea, constituția, dinastia, războiul, independența, regalitatea, sunt evenimente glorioase, învălmășite însă într-o puzderie de scorneli pătimașe, că lumina lor n-a putut încă deștepta o deplină conștiință socială și națională.
5
10

Ai înconjura pămîntul cu rîndurile cari s-au scris pentru a dovedi că „boierii” au fost contra unirii; l-ai încinge de mai multe ori cu cele în care se afirma că „ciocoi” sunt dușmanii libertăților publice; și apărarea în contra unor asemenea acuzațiuni ți-ar ajunge ca să alcătuiesti o bibliotecă de mii de volume. Ce de frămîntări zadarnice! Cîtă energie națională risipită pe degeaba!
15

Dar o bună parte din „duelgii”, „bonjuriști”, „unioniști” nu erau boieri? Dar ce erau Cantacuzineștii, Cîmpinenii, Filipeștii, Rosettii, Goleștii, Mălineștii, Grădiștenii, Ghicii, Negrii, Olăneștii? Și Brătienii, si Bălceștii, și Kogălnicenii, nu erau și ei boieri, boieri mai mici, dar boieri? Or fi fost unii din vechii privilegiati cari au privit cu spaimă la noul avînt, dar s-au plecat, învinși de idealul tovarășilor lor, ba chiar de marelui entuziasm al odraslelor lor.
20
25

În orice caz, sosi un ceas cînd trebuia să se topească întunericul bănuielilor și să înceapă o eră de liniște și de întrecere la hărnicie. Alegerea domnului și *Constituțiunea* din '66. Roșii și albi, liberali și conservatori, boieri și poporani, au zămislit *Constituțiunea*, au consacrat libertățile publice, au șters de veci privilegiile și-au întemeiat dinastia.
30

Cele două partide se deosibesc la nume și porecle, dar nu amîndouă se lămuresc în misiunea lor.
35

Și totuși amîndouă se cădea să aibă același ideal: îndreptarea relelor din trecut, curățirea moravurilor, redeșteptarea conștiinței naționale, sporirea bogățiilor, propășirea patriei, pentru ca într-adevăr să ajungă
40

stăpînă pe destinele ei, și, atît cît poate un popor viguros, cînd trece din amurg la lumină, să-și croiască calea evoluțiunei sale.

5 Trebuia vreme, muncă și bună credință pentru ca clădirea abstract-constituțională să ajungă o realitate, un organism viu prin care să circule puternic și fără turburări viața națională.

10 Și lupta se începu, nu pe deosebiri de principii politice, pe deosebiri de clase politice cari nu mai existau. Conservatorii? Boieri, privilegiați, urmași ai vechilor privilegiați. Furia acestor atacuri provoacă acuzațiunea de „iacobini, iacobinism”.

Ce voiau liberalii? Boieriile și privilegiile dispăruseră.

15 Vroiau oare ca cei cari renunțaseră la privilegii să renunțe și la drepturile publice?

Vroiau ca unii din conservatori să-și renege familiile, să-și arză documentele și să se lepede de numele lor? Firește că toți cîți trăiesc în aceeași epocă au cam același număr de strămoși, dar numele unora recheamă timpurile trecute în linii mai puternice. Ele amintesc războaie, victorii și înfrîngerii, eroism, binefaceri, credințe, legi, cultură, moravuri, un mod de a fi fost, continuat psihicește în modul de a fi. Imaginea României scapără și din urmașii celor cari nu sunt în cronice și din urmașii celor cari au presărat cu numele lor firul istoriei noastre. Și dacă urmașii boierilor ar fi trebuit să dispară din cauza numelui lor, ar fi urmat să dăm foc bisericilor, să dărîmăm culele, să risipim mînaștirile, să răzuim de pe ziduri pe ctitorii locașelor sfinte cari țin în mînele lor ca de ceară bisericuțele la cari se închină voievozi, doamne și coconi. Ar fi trebuit să ardem arhiva statului și cronicile Moldovei și Munteniei. Toate acestea aminteau, mai luminos, ca numele boierilor, și privilegiile, și domniile pămîntene, și timpul de îngenuchiare, și vremile noastre de mărire.

40 O asemenea luptă ne înstrăina de noi înșine, renunțînd la un trecut pe care-l continuam fără voia noastră, și ne închipui numai prin noile instituțiuni, uluind în noi conștiința de noi înșine. Nimic în trecut. Și oricine începe pe lumea asta o ia de la instincte. Și toate in-

stinctele rele au fost azmuțite, oricît de curate ar fi fost intențiunile acelora cari învierșunară o lume ce abia intrase în noua lumină.

5 O asemenea luptă ațîță lăcomia, înflăcăra pasiunile, stîrni simțul carbonarismului, deșteptă invidiile nivelatorilor feroci. Naivii crezură pînă la fanatism și spori peste măsură numărul partizanilor. Înfrățirea dintre clase, propovăduită la '48 — „fraților boieri și fraților țărani” — după 18 ani luă aspectul unui război civil. Libertatea, „copila bălăioară” din *Cîntarea României*, apăru ca o furie, cu paloș, dar fără cîntar.

10 Constituționalicește, cele două partide nu se deosebeau. Ar fi fost absurd. Amîndouă alcătuiseră și votaseră *Constituțiunea*. Ca libertăți publice, nici o deosebire. Curat politicește, și atunci, ca și mai în urmă, cele două partide nu difereau nici barim ca partidele Lilipuțienilor, împărțite și ele în două: una mîncînd oul pe la vîrf, și cealaltă pe la partea opusă vîrfului.

15 Deosebire a fost, și s-a continuat, chiar dacă nicio dată nu s-ar fi formulat, ea rezultă din deosebitele concepțiuni ale partidelor despre patrie.

20 Patria liberalilor, subordonată liberalismului, se mărginea la un partid care rupse legăturile psihice cu trecutul, proiectîndu-se în suflarea diriguitoare ca o entitate spontanee, străină de firea ei de mai nainte și condiționată în existența ei, nu de perpetuarea și dezvoltarea energiei naționale, ci de imperiul nemărginit al unei noțiuni abstracte.

25 Partidul conservator avu și continuă un alt concept despre patrie. Patria, o realitate, iar nu o abstracțiune. Tihna și propășirea ei, scop, iar libertatea un instrument. Și pe cînd liberalii ridicau în slava cerului o patrie închipuită, eroică, liberală, generoasă, genială, bogată, plină de daruri și fără de asemănare, conservatorii se trudeau să clasifice nevoile unei patrii reale, ostenită de o suzeranitate barbară, de un protectorat apăsător și de un secol și jumătate de primitivă și jecmănitare administrațiune.

40 Conservatorii nu-și închipuiră o „Patrie conservatoare”; ei puseră spiritul de ordine și reflexul just în noi despre noi înșine — „conservatorismul” — în servi-

ciul patriei, subordonînd intereselor ei vitale toate speculațiunile formal politice. Patria conservatorilor e mai mare — și în timp și în spațiu — căci nu se determină de noțiunea „conservator”, nici de noțiunea „libertate”, și nici nu și-o închipuie ca o entitate fulgerată din senin.

Din aceste deosebite concepte, un lung șir de deosebiri.

10 înțelepciunea fu taxată de neîncredere în națiune; spiritul de ordine, complot contra libertăților publice; prețuirea capacității, ca o reîntoarcere la vechile privilegii; cuvîntul așezat, ca o lipsă de mîndrie națională; credința că progresul temeinic e condiționat de timp, ca ultragiurea „drepturilor omului”.

15 Și în adevăr, limba, cugetarea, firea liberalilor, diformate de cîteva credințe fetișiste, îi depărtară de caracterele esențiale ale românilor.

(Se anunță cap. VI și VII cu sumarele lor, în numărul viitor.)

20 VI

Curente și figuri. Kostake Rosetti și Lascăr Catargiu. Domolirea forțelor. Alexandru Lahovari.

25 O comparație între cele două figuri ilustre ale celor două curente politice e cea mai nemerită dovadă a constatărilor de mai sus. Kostake Rosetti și Lascăr Catargiu.

Cine ar putea vorbi fără admirațiune de apostolul statornic care pontefică o jumătate de secol în masele liberalismului?

30 Rosetti e bun și înflăcărat, visător și energic, dezinteresat și pasionat, orbul realităților concrete și iluminatul realităților virtuale. Utopiile ce scăpărară neconținut în mintea sa sunt din armonia universală, din speranțele umanității liberate, din frenezia strălucitelor făgăduințe ale mării revoluțiuni.

35 înfățișarea lui de carbonar, lacrimile cari îi curgeau în cascade pe obraji scobiți și stilul lui apocaliptic prin care își

revărsa nebunoasele aspirațiuni... totul părea că vine de peste nouă mări și nouă țări în mijlocul poporului român.

Ei n-a înșelat, ci s-a înșelat.

5 Lascăr Catargiu? Bînd, așezat, ațintit asupra realității, adversar al dăscîntecelor poleite cu o mîzgă de cultură pripită și neasimilată. Potolind zvîcnirile politice, surizînd îndurător la orice dorință irealizabilă, alegînd și țesînd oamenii ca din felurimi să scoată cea mai puternică rezultată, cumpănind valoarea problemelor cu o intuițiune innăscută și dîndu-le pas la strunga timpului, ca un baci care știe să mulgă la rînd și cît trebuie, Lascăr Catargiu, în seninătatea lui hotărîtă, fu, desigur, cel mai înțelept om de stat din timpurile noastre moderne. Și la toate izbucnirile ideologice cari se încercau să smulgă pe acest bătrîn și falnic stejar, înrădăcinat în pămîntul nostru, el răspunse ca și voievodul lui Eminescu:

„Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul”.

20 Așa om nu visă, ci văzu.

Așa om nu se repezi pe perspective misterios-atrăgătoare, dăschise la răscrucea redeșteptării noastre, ci calcă, fără enervare, încet și apăsător, pe calea determinată de două puncte cardinale, unul pierdut în umbrele trecutului și cellalt în licăririle viitorului.

25 Deosebirea dintre Rosetti și Catargiu ilustrează cele două curente politice, izvorîte din două concepte cu totul deosebite.

30 Și atîta de dreaptă este această pipăire a sufletelor celor două partide încît cînd Ion Brătianu se reîntoarce la starea reală a societății, renunțînd cu dibăcie la o „patrie închipuită”, el fu acuzat de toți partizanii săi de „conservatorism”. Aveau dreptate; i se supuseră însă, unii din admirație, alții de frică, alții din interes, 35 fără a-și schimba ecuația vieții lor politice.

Partidul conservator, cu o iubire de patrie neuluită de abstracțiuni vagi și revoluționare, preferă numărul restrîns de bărbați înzestrați și culți, în bună parte, adevărata mîndrie a timpurilor noastre moderne.

40 Lascăr Catargiu, Manolake Costake, Costaforu, Carp, Cantacuzino, General Manu, Mavrogheni, Maiorescu,

Vasile Boerescu, Alexandru Lahovari, Eminescu, Teodor Rosetti — Kogălniceanu n-a fost al niciunui partid —, mai în urmă, Nicu Filipescu, Take Ionescu, Marghiloman, Jak Lahovari, G. Panu, Arion, I. Grădișteanu, consolă acest partid de lipsa maselor exaltate de superstiția liberală. Și ce n-ar fi putut face cu asemenea oameni dacă s-ar fi hotărât să negustorească zgomotul, să amețească tinerimea universitară, să dăsfunde liceele în viața publică și să mistifice aspirațiunile naționale, azmuțindu-și talentele cu furia care a caracterizat toate năvălirile liberale?

Care mulțime ar fi rezistat la fulgerile lui Alexandru Lahovari? În măreția cuvântului spulbera tot. Uragan care răstoarnă și amestecă coprinsul dintre aer și pământ, ca în urma lui aerul ozonat să fie mai curat, seninul mai înalt, lumina mai frumoasă. Alexandru Lahovari ar fi fost revoluțiunea în permanență, dacă iubirea de patriă reală n-ar fi pus uriașul lui talent în sprijinul ordinii și adevăratele interese ale poporului nu l-ar fi scîrbit de o popularitate care, vorba lui Kanning, adeseori se cîștigă fără merit și se pierde fără cauză.

VII

*Ce s-ar fi întîmplat cu două patrii închipuite?
Criza. Imaginea unui partid.*

Ce s-ar fi întîmplat dacă și partidul conservator ar fi pornit de la o patrie închipuită, făcînd din „conservatorism” un scop? Noțiunea „conservator” ar fi stăpînit, la rîndul ei, inimile partizanilor, încît simțul de patrie ar fi fost subordonat, și în acest partid, de o teologie funestă în logica și consecințele ei. S-ar fi glorificat două patrii abstracte. Sentimentalitatea noastră, destul de anemizată de un zgomot dășert, s-ar fi înstrăinat desăvîrșit de firea poporului român. Conștiința falsificată a partidelor ne-ar fi convins, rînd pe rînd, că suntem acu cuceriiți, acu cuceritori, după cum cele două patrii-năluci s-ar fi învins, vremelnice și reciproc, ca în niște războaie de exterminare.

A fost prea destul conceptul unei „patrii liberale”. Cîtă energie națională nu s-a pierdut într-o jumătate

de secol, unii căutînd triumful și fericirea unei națiuni închipuite, iar alții trudindu-se să reducă simțul public la o realitate căreia i se cuvenea toată mintea și toată inima noastră !

Chiar criza prin care trecem este efectul „patriei închipuite”. Am crezut într-o industrie întemeiată mai mult pe jertfele statului, am visat o bogăție agricolă nesleită, ne-am bizuit pe o energie națională nedisciplinată, pe un comerț cu vaste aparențe, pe un credit ca și cum ar fi fost nemărginit. Și după feeria financiară, drama reală, fiindcă „patria închipuită” a învins cu zgomotul ei asurzitor tocmai pe acei bărbați de stat cari n-au consimțit să amăgească „patria reală”.

O eroare fundamentală la baza vieții publice e o primejdie mai mare decît cei mai răi oameni politici. Oamenii se duc, greșalele lor se îndreaptă, dar așa erori cresc în funcție de timp, uluind, din ce în ce mai mult, generațiunile cari își transmit înclinările ca și superstițiile.

Partidul conservator, oricum s-ar înfățișa astăzi, în truda lui de mai bine, a fost un noroc, prin concepțiunea lui despre firea, nevoile și idealul nostru, pentru educațiunea poporului român.

Din această concepție, largă și firească, a rezultat și fizionomia lui corelativă cu imaginea neamului pe care-l reprezintă. În el s-au absorbit elemente din toate stratele sociale, ca într-o ființă unitară, cu acele porniri puternice cari supraviețuiesc prefacerilor continui și păstrează identitatea psihică a unui popor cu el însuși.

Ca flora unei regiuni în care felurimea formelor, a colorilor și a parfumului se armonizează în aceeași viață, supunîndu-se la aceleași legi de perpetuare. Frămîntările vor trece și partidul conservator se va ridica mai de nădejde și mai înțelept ca oricînd pentru a desăvîrși opera sa de propășire și de creștere națională.

Închei aci cu prima parte din lucrarea mea, fără să-mi fac iluzii că buna mea intențiune va fi înțeleasă, convins fiind că în politică, mai mult decît în științele experimentale, se aplică cugetarea profundă a unui mare fizician francez: „il est plus facile de trouver une verite que de reconnaître une vieille erreur”.

E CEVA DE REVIZUIT...

- E, desigur, un vechi mod de a fi al politicii tradiționale, nu numai să se confunde concepția de „patrie” în acea de „partid”, dar chiar să se subordoneze, când
- 5 conștient, când inconștient, interesele patriei intereselor de partid. Și dacă la acest truism banal adăogăm și tactica moștenită că niciodată opoziția nu trebuie să slăbească înviersunarea contra unui guvern, chiar cind generozitatea ei ar fi o armă de apărare a țării, ne
- 10 explicăm pe deplin seria de articole publicate în *La Roumanie* privitoare la „Nota americană”.
- Îndeosebi eu, am făcut deliciul afectat al guvernamentalilor și al conservatorilor din gruparea d-lui Cantacuzino cu declarațiunea că a sosit momentul
- 15 „revizuirii conștiinței naționale”. Și cu toate acestea, conduita zilnică a oamenilor politici dovedește că un serios și grav deziderat a fost exprimat de un om foarte puțin însemnat în politica noastră.
- Articolele din *La Roumanie* sunt o minunată și
- 20 dureroasă probă că trebuie să înviorăm ceva adînc și esențial din conștiința națională, tocmai acea parte a ei care condiționează existența noastră viitoare.
- Nu e vorba d-a polemiza cu autorul articolelor, nici d-a încolți, rînd pe rînd, frazele din aceste articole.
- 25 Sunt cu meșteșug ticluite; cu o ponderațiune aparentă; n-au nimic din violența comună; recunosc. Dar sensul lor, dar momentul aparițiunei, dar intențiunea

lor, le dau o importanță care trece peste măsura polemicei obicinuite, provocînd o durere reală și profundă.

- Sensul lor? Cu toată dibăcia autorului, străinii vor găsi, cel puțin în articolul II, motive pentru a justifica „Nota americană”. Momentul aparițiunei lor?
- 5 Guvernul n-a răspuns încă, și aceia cari ne pîndese peste graniță au deja afirmarea unei grupări politice că toate partidele din România au prigonit pe evrei cu legea învățămîntului și au abuzat de legea expulzării.
- 10 Intențiunea lor? E totdeauna greu de făcut un proces de intențiune. Dar ce însemnează greșalele pe cari le-arunci asupra tuturor celor din țară dacă nu o făgăduială peste hotare că vei repara tu greșala tuturor?
- Patima de putere cu orice preț, vițiul puterei e
- 15 de revizuit în conștiința oamenilor politici.
- Da, în capul guvernului e un om mic și îngust la minte, e despotul înțestat al unui partid și fatala pacoste al oricărui curent de înălțare și de mîndrie națională.
- 20 Dar articolele din *La Roumanie* în el izbesc sau numai pe el îl izbesc?
- Acest om, prin încrederea regelui și forma constituțională, reprezintă țara. Și cînd „Nota americană” apasă asupra suveranității noastre, Dimitrie Sturdza nu
- 25 mai există nici ca tristă amintire a trecutului, nici ca spaimă justificată a viitorului, ci ca un general slab și incapabil al căruia post, tocmai fiindcă eslab și incapabil, trebuie întărit prin patriotismul nostru dezinteresat,
- 30 prin pacea noastră de o clipă pe o cestiune de o gravitate națională, prin consensul tuturor ca orice primejdie din afară să determine în lăuntru un lung și hotărît front din toți oamenii noștri politici.
- Și suntem în așa moment solemn. E să nu ai nici picătură de minte politică ca să consideri „Nota americană” ca o amenințare glumeață sau să petreci ușurel cu
- 35 ideea că flota Statelor-Unite nu va pluti niciodată pe apele Dunărei.
- Această notă cominatorie este a unuia dintre cele mai puternice și mai ambițioase state ale lumii. Ea se încearcă să redeștepte o cestiune cumplit de grea; ea
- 40 tinde să ne puie în conflict cu puterile semnate ale

- tratatului de la Berlin; ea este un amestec subtil în interiorul României; ea este o atingere asuveranității noastre; ea este un precedent primejdios din care ar putea rezulta o deprindere internațională micșorătoare
- 5 pentru rege și patrie; și o asemenea notă care corespunde, evident, cu dorința intimă a unora dintre creditorii noștri, e aruncată peste ocean, tocmai în ajun, când țara va trebui să-și reguleze datoria de 175 milioane.
- 10 Așa fiind, orice atac pe această cestiune în contra acelor care dețin puterea este un atac în contra țării.
- Și dacă pînă acum „Nota americană” n-a produs încă nici un efect în Europa, e trist să constatăm că a produs un efect la noi în țară: articolele din *La Roumanie*, prin cari o întreagă grupare politică își recunoaște
- 15 greșalele, își mărturisește nedreptățile, și întărește acuzațiunile ce pe nedrept ni s-au adus de atîtea ori că guvernele noastre au fost crude cu evreii din țară.
- E ceva de revizuit în conștiința multor oameni politici...
- 20

ABILITĂȚI STERILE...

La Roumanie și-a întrerupt lunga serie de articole privitoare la „Nota americană” și preținsele ei cauze, în scop de a răspunde articolului din *Epoca*: *E ceva de revizuit...?*, printr-o nouă serie de articole.

- Am cetit cu atențiune și lepădat de orice îngrijiri personale, cele două articole din *La Roumanie* și mărturisesc că, fără voia mea, mi-a revenit în minte „homo duplex” al lui Zenone, nu în înțelesul restrîns
- 10 modern, ci în largul și profundul înțeles antic. Omul complex, omul muncit în el și cu el însuși, în cumpănă cu ceea ce ar fi măreț și indefinit pentru toți și cu ceea ce i se pare, deși trecător și mic, actual și folositor numai lui însuși. „Homo duplex”, mai ales la noi
- 15 și îndeosebi în politica noastră, își are cauze străvechi și cauze ceva mai noi; e un subiect vast de studiat, căci rezumă în el viața noastră publică de aproape o jumătate de secol încoace.

- Ceea ce unii bătrîni, bărbați iluștri ai țării, au fost nevoiți să facă și să tolereze, sub înfrîurirea unui
- 20 bizantinism tradițional în stat, pe nesimțite a devenit o școală a partidelor, a personalităților însemnate, iar ca măsură a valorii s-a impus abilitatea cu desăvîrșire despărțită de forță și de caracter. Și de aceea nu mă mir că oameni serioși, culți, talentați, energici, își pierd vremea, își micșorează proporțiile pe cari și le-ar fi putut spori, își săcătuiesc avintul natural,

reducîndu-și puterea de concepțiune adîncă la invențiunea ușoară și abundentă, atrași de succesele repezi pe cari dibăcia tradițională le garantează cu siguranță celorserios înzestrați. Pierdem cu toții. Pierde publicul

5 care cetește sau ascultă; pierde țara care nu are prea mulți bărbați de prima mîină ca să vază indiferent pe unii din ei storși, în lupte zilnice, de ambițiuni, de uri personale, de aspirațiuni meschine, de satisfacțiuni comune, cari toate la un loc, și într-un lung șir

10 de ani, nu fac cît triumful unei singure idei.

În adevăr, e sugestiv răspunsul din *La Roumanie*.

Autorul celor două articole începe ca un om hotărît să răspundă, direct și sincer, într-o discuțiune publică. Fenomen foarte rar. Dar începe numai și imediat îl

15 ia curentul abilitatei, fenomen foarte comun. Recunosc că mă rezumă cîstit, ca și cum ar fi voit să renunțe la îndemînările obicinuite, dar după ce determină precis obiectul discuțiunei, ca prin minune, minuni în care trăim de mai multe decenii, uită despre ce e vorba și ia la refec nu părerea lui Delavrancea, ci pe Delavrancea personal, și nu așa de mult pe Delavrancea personal, ci mai mult pe d. Petre Carp personal.

20

Ce am susținut eu în articolul intitulat *E ceva de revizuit...*? Că, fie și d. Dimitrie Sturdza la putere,

25 opoziția are datoria morală d-a nu justifica, direct sau indirect, atacurile din afară, cînd acele atacuri trec evident peste guvern și ating d-a dreptul suveranitatea României.

Iacă o teză simplă, un postulat politic ușor de

30 înțeles, lesne de îndeplinit, neavînd nevoie de nici o dovadă, dovezile trebuind să fie în sufletul nostru, de nici o strălucire de stil, evocațiunea unui astfel de sentiment trebuind să plutească în lumina a conștiinței noastre.

Ei, ce are a face cuvintele d-lui Carp, pronunțate

35 în '86 sau în '93, cu datoria noastră d-a nu legitima nota amenințătoare a Statelor-Unite, cu amestecul, fie și indirect, a unei puteri străine în interiorul țării? Ce are a face faptul că eu odinioară am atacat pe

40 d. Carp în parlament și afară din parlament, pe față sau anonim, în discursuri, articole sau broșuri, cu

datoria ce se impune, mi se pare mie, oricărui om politic d-a nu răni interesele mari ale țării numai de pofta d-a zgîria pe un odios adversar, adus la putere de către chiar conservatorii de sub direcțiunea d-lui

5 Cantacuzino? Ce raport au, și pentru public și pentru autorul răspunsului din *La Roumanie*, persoana mea, stilul meu, contrazicerile mele, cu teza pe care am susținut-o în *Epoca*?

D. Carp vede mîntuirea noastră în dezvoltarea

10 energiei naționale și a alcătuit un complex de legi cari să dezvolte această energie și să o facă capabilă d-a susține lupta noastră de existență etnică și economică, în contra tuturilor elementelor care ar slăbi pe cea dintîia și ar nimici pe cea d-a doua.

Dar despre cestiunea evreiască era vorba în articolul

15 din *Epoca*?

Stilul meu? Contrazicerile mele? Dacă aș ține la

20 acel pretins stil, aș avea mai multe mîngîieri ușoare. Pentru conștiința mea aș avea adevărul următor: inimizii politici mi-au atacat încercările literare și inimizii literari mi-au atacat încercările politice. Pentru conștiința celorlalți — chiar pentru conștiința publicistului din *La Roumanie* — m-aș mulțumi cu o constatare de fapt: nu e unul care să mă atace fără să mă fi lăudat,

25 nu e unul care să mă laude fără să mă fi atacat.

Despre contraziceri, mă dau învins și constat cu regret că sunt singurul om care s-a contrazis în viața noastră publică.

Dar despre stilul și contrazicerile mele fusese vorba

30 în articolul din *Epoca*?

Intrucît privește concluzia celor două articole, din a doua serie, publicate în *La Roumanie*, declar sincer că admir, fără rezervă, formele ingenioase la care poate ajunge năravul abilitatei. Concluzia mi-mează perfect naivitatea, căci autorul articolelor se cutremură de ideea d-a-și „năbuși toate sentimentele în favoarea d-lui Sturdza !”.

35

Dar despre aceasta sta vorba în *E ceva de revizuit...*? În favoarea d-lui Sturdza? D-l Sturdza nu merită nici

40 una. Țara însă are dreptul de a ne cere să-i închinăm

ei toate sentimentele noastre, toată mîndria noastră, toate patimele noastre și toate aspirațiunile noastre.

Să fie sentimentul de dreptate care să explice articolele din *La Roumanie*? Să fie o convingere așa de adîncă încît să fi izbucnit ca o idee-forță peste care omul încetează d-a mai fi stăpîn? Regret, dar nu crez.

Asemenea convingeri nu se improvizează, ci abia licăresc la început, cresc încet și continuu și cînd ajung la maturitate izbucnesc, fără să fie provocate de vreun prilej din afară.

De ce oare articolele din *La Roumanie* n-au precedat „Nota americană”? Și de ce, dacă au putut fi stăpînite pînă la „Nota americană”, n-au fost amîinate pînă ce țara și Europa să nu mai fie sub impresia imediată a „Notei americane”?

Iacă întrebări firești cari mă întăresc în credința că e mult de revizuit în conștiința multor oameni politici și că această revizuire se va impune cînd sfîntul duh se va coborî în conștiința lor, ca să le dovedească că nimic într-adevăr mare nu poate încolți în abilitățile sterile și pentru ei și pentru țară.

ION RAȚIU

Tristă veste ne sosită astăzi de peste Carpați. Românii sunt în doliu. Marele bătrîn a trecut în istorie. Ion Rațiu și-a dat obștescul sfîrșit.

5 Să ne plecăm în fața destinului, cu resignarea unui popor conștient că imaginea lui va trăi glorificată în cei de acum și transmisă urmașilor, din generație în generație, ca o lumină adevărată, ca un izvor de speranțe, ca o mărturisire a drepturilor unui neam care

10 a străbătut viforul istoriei ca să trăiască în istoria lumii.

Marii eroi ai cugetărei, ai artei, ai acțiunii, sunt sintezele etnice ale popoarelor. În ei se concentrează însușirile de energie, de voință, de aspirațiuni ale

15 tuturor; ei desfundă căile, dezleagă mersul, unifică dorințele, fixează idealul și adaugă actualității o parte din forțele viitorului. Ei sunt cel mai puternic rezumat a ceea ce a fost în depărtările trecutului și o anticipație a ceea ce va trebui să fie.

20 Asemenea oameni mențin caracterul național, caracterizează epocile și le leagă între ele, întregind istoria și preparînd desfășurarea ei.

Rațiu e un mare erou. În el, speranța și energia predecesorilor săi, frînți pe roată. Neclipind în fața

25 primejdiei, ca cei chemați să reprezinte viața tuturor, o viață care nu piere. Uitîndu-se pe sine, ca un om care reprezintă interesul și istoria tuturor. Uitînd

pe ai săi, ca un predestinat pentru marea familie a tuturor.

5 Hotărît, senin, neînduplecat. Cuvînt apăsător și demn. Desprețuitor al abilităților, ca toate forțele excepționale cari merg drept, pe față și izbesc fără prefacere.

10 Iacă de ce, fără străluciri trecătoare, ci plămădit în proporții mărețe, devenise idolul țăranilor români de peste Carpați, al acestui popor drept și energic care pururea va slăvi sufletele curate și uriașe mai mult ca pe actorii de sărbători și diplomații încâlciți în micile lor combinațiuni.

15 Simplitatea lui era profundă. Se scuturase cu voință de toate nimicurile subtile ale unei culturi pretențioase. Simplificase problemele mari ale existenței noastre naționale. Voise ca mintea lui să fie liberă de orice controversă, ca să fie omul întreg al unei singure idei. Și această idee era smulsă din istoria a 17 veacuri și din inima a 10 milioane de români.

20 Și atît de mult se identificase cu ideea lui dominantă, încît niciodată n-a admis în mintea lui două partide în regatul României. „Nu există decît un singur partid: al românilor”. Astea sunt vorbele pe cari mi le-a repetat în toate discuțiunile.

25 Peste Carpați n-a fost un psiholog politic mai mare ca Rațiu, nici un apostol mai sfînt al cauzei naționale. El înțelesese sufletul țărâniei, și se învinsese pe el însuși, preparindu-se la orice jertfă. În cele din urmă, era convins că numai jertfa conducătorilor va fi victoria românilor. Ca un creștin primitiv.

30 În 1894, înainte d-a intra în temnița de la Seghedin, era chemat, implorat în scris, să vie în România. La toate demonstrațiunile, la toate perspectivele de onoruri, el răspunse: „Dumnezeu e sus, el să mă judece. Puțin

35 mai am de trăit. Fericirea mea din urmă și cea mai mare, va fi aceea ca oasele mele să putrezească în temnițele Ungariei. Din cenușa lor se va ridica triumfătoare cauza națională. Gîndiți-vă, gîndiți-vă bine, ce va zice țărâniea neștiutoare de combinațiunile

40 diplomației cînd conducătorii vor dosi și se vor răsfața în onoruri în România, iar cei mici, sărmanii, vor

intra în temniță? Țara ar fi coprinsă de o amorțire din care mai multe generațiuni n-ar putea s-o trezească”.

5 Și cu picioarele umflate, sprijinit pe o cirje, și pe tovarășa lui de luptă, nobila d-nă Rațiu, s-a dus în temnița de la Seghedin.

Astfel trăiesc, vorbesc și lucrează eroii.

Așa a fost Rațiu, și doliul de peste Carpați este doliul tuturilor românilor.

10 Înaintea sfintelor lui rămășițe să ne plecăm capul cu o singură mîngîiere: a fost o glorie națională și viața lui va fecunda forța de rezistență a românilor.

„AGRICOLA"

De curînd a apărut o broșură de 46 de pagini intitulată *Asociațiuni sătenești*, datorită, mi se spune, unui personaj însemnat din partidul național-liberal, ascuns sub pseudonimul de „Agricola". Sub titlul studiului stă istoricul și atrăgătorul moto: „*In hic signo vinces*". Firește, e o armonie între „Agricola" și *Asociațiuni sătenești*, rezolvîndu-se cu un acord major și plin de speranțe: „*in hoc signo vinces*".

Studiul este bine scris și inspirat dintr-un sentiment lăudabil. Sobru, precis, cu evidenta dorință d-a spune cuvîntul salutar într-o problemă grea și decisivă. „Agricola" își desfășură propunerile sale cu o sinceră dragoste de populațiunea rurală. Așa mi se pare și nu înțeleg de ce i-aș face un proceș de conștiință, cel puțin întrucît privește partea sentimentală a d-sale. Goethe zicea că nimic nu merită să se spuie dacă nu pornește dintr-o largă simpatie. Pînă și în critica cea mai violentă trebuie să se întrevadă o puternică iubire pentru convingerea contrarie. Și eu nu m-am revoltat contra nimănui care s-a preocupat de țărani noștri, exceptînd pe speculatorii cari năvăliseră în sate cu broșuri incendiare.

E de regretat însă că „Agricola" n-a izbutit să se scuture pe d-a întregul de spiritul de partid, lucru greu, recunosc, dar absolut necesar cînd e vorba de cestiuni naționale. Cîte conștiințe a alterat și cîte energii a

distrus sectarismul politic ar fi subiectul interesant al unui studiu de făcut.

Cînd un scriitor constată că guvernele adeseori au pierdut vremea țării în războiul Penelopei, că regimul parlamentar, așa cum se practică la noi, este o pagubă națională, că legile privitoare la propășirea țăranilor sau nu au fost bune, sau nu au fost aplicate, sau au fost rău înțelese de niște funcționari nepregătiți și indiferenți, că sătenii, chiar în timp de sărăcie, s-au stors și și-au plătit datoriile pămîntului, păstrînd în genere vechea cinste strămășească, e drept să constatăm — și o fac cu plăcere — că acel scriitor are în sufletul lui iubirea subiectului de care se ocupă, fără de care nu e cu putință să se apropie cineva de nici un serios adevăr social.

Dar cînd același scriitor, indiferent de problemă în sine, nu uită d-a glorifica o lege numai pentru că a fost alcătuită de partidul din care face parte și nu se poate stăpîni d-a apăsa pe modificarea acelei legi numai pentru că a fost modificată de un adversar al partidului său, dovedește că încă nu s-a ridicat îndeajuns asupra sectarismului tradițional. E ușor să afirmi că „legea vînzării bunurilor statului" din 1881 este superioară, din punctul de vedere țăranesc, legii modificatoare din 1889, dacă din prima lege iei numai partea ei cea bună, iară din cea d-a doua pierzi din vedere tocmai imediatul ei scop.

„Agricola", probabil urmaș și d-sa al împrăștiilor de la 1864, știe, desigur, că legea de la 1881 admitea vînzarea moșiilor statului și la cei cari nu aparțineau populațiunii rurale. Din această cauză, concurența între orășeni și săteni a fost dezastruoasă. Marea problemă rurală din capul locului a fost turburată de profesiunile liberale, și mai ales — fie zis în treacăt — de profesioniștii liberali. Avocați, medici, ingineri, funcționari, comercianți, mai toți convinși — îndeosebi după 1881 — de binefacerea liberalismului, au năvălit asupra domeniilor statului și și-au împărțit ușor ceea ce se cuvenea să rămîie ca o rezervă asigurătoare, la zilele grele, pentru nenorocita noastră populațiune rurală. „Agricola" ar putea să mediteze asupra numărului colosal de hectare din domeniile statului cari

au trecut cu o iuțea fantastică în proprietatea politicianilor orășeni. Chiar dacă am admite că moșii, corpuri întregi, în întindere de 15-000 de hectare au fost cumpărate de cete sătenești de la 1881 și pînă la 1890, rezultatul faimoasei legi din 1881 este prea puțin însemnat în raport cu numărul moșiilor vîndute orășenilor. Din 68.000 de hectare, în acest interval liberal, au fost cumpărate de albăstrimea, mai mult roșie, a norocoșilor străini de brazda satelor.

Legiuitorul din 1889 a văzut în acest trist efect al legii din 1881 o primejdie socială, o dezechilibrare și mai mare între mijloacele de dezvoltare și de existență ale populației rurale și ale unei părți, favorite de soartă și de politică, din populațiunea orășenească. Și fondul legii din 1889 stă tocmai în impedimentul formal d-a se mai vinde moșiile statului altora afară de săteni, afară de sătenii aceia căroră „Agricola” le aduce calde și meritate elogi. Rezultatul a fost: de la 1890 și pînă la 1896 țaranii au dobîndit, în loturi de 5, 10 și 25 hectare, 361.000 de hectare, în valoare de peste 130 de milioane.

Și atît este de evidentă superioritatea acestei din urmă legi, încît de două ori a revenit la putere partidul d-lui „Agricola”, după legea din 1889, și pînza Penelopei a crescut cu un cot de în bine bătut, căci nici un liberal n-a îndrăznit să atace principiul ei fundamental, oricît de doritori ar fi fost profesioniștii de astăzi d-a gusta și ei din lunga pomană națională care a durat de la 1881 și pînă în 1889.

Crez dar că studiul d-lui „Agricola” ar fi cîștigat în seninătate și înălțime dacă n-ar fi fost atins, fie și în parte, de mușița moștenită care strică cele mai sănătoase idei și moaie vigoarea celor mai curate avînturi.

Dar afară de păcate ca de felul celui de mai sus, e un fond serios în acest studiu, chiar cînd unele prevederi ar fi discutabile și unele date statistice pîrtinitor alcătuite. Autorul s-a dăzbărat de mania liberalismului vid și vede în problema rurală o cestiune națională, mai grea și mai complexă decît au crezut-o coreligionarii săi de mai înainte. Măsurile fundamentale

pe care își întemeiază speranțele d-sale sunt: cultivarea moșiilor de către proprietarii lor, îndepărtarea treptată a arendașilor, mai ales a celor străini, înmulțirea și dezvoltarea băncilor sătești, tovărășiile cooperative, desfacerea produselor prin asociațiuni, și îndeosebi asociațiunile sătești recunoscute ca persoane civile, în scop de a arenda și de a cumpăra moșiile statului și cele particulare. Și pentru ca această din urmă reformă să-și producă efectele ei, presupune înființarea unei mari instituțiuni de credit (presupui și eu că nu e vorba de o nouă priciposeală a partizanilor), special destinată asociațiunilor sătești, îndoindu-se că ar fi îndestulătoare actualele instituțiuni financiare. Numai astfel pămîntul țării nu va fi săcătuit, țaranii vor fi mai omenos tratați, creditul lor va spori, instrumentele lor de cultură vor fi mai perfecționate, produsele lor se vor vinde mai avantajos și, în sfîrșit, le va fi posibil, și ca forme legale, și ca sume necesare, să devie cu timpul proprietari în virtutea legilor economice, fără să mai aștepte absolut tot numai de la stat, ale căruia domenii s-au redus și se vor reduce numai la păduri, bălți, mine și cîteva ferme model.

Fără a discuta astăzi reformele propuse, constat că naționalul-liberal „Agricola” a renunțat la iluzia liberală d-a crede că legile omenești pot ceva fără factorul vremii și independent de legile naturale și de marele învățător al omenirii: sfînta nevoie. Dar pare-mi-se că „Agricola” comite o impietate cu fondul doctrinei liberale cînd se amestecă în succesiunea țaranilor. Parcă nu-mi vine să crez și totuși e adevărat. Am citit de mai multe ori. D-sa admite că un lot de pămînt ce nu ar depăși o limită stabilită de legiuitor să fie transmis numai unuiia dintre moștenitori. Da? Foarte bine. Ajungem, cu o naivitate adorabilă, la *majorat*.

Ce-a mai rămas din vasta clamoare de odinioară, ridicată de la un capăt pînă la celălalt al țarei, contra d-lui Carp, contra acestui feudal fără inimă, care, tot din ură contra țaranilor a poruncit prin legea de la 1889 ca domeniile statului să fie numai pentru țarani?

Cu asemenea candoare politică, partidele devin inutile.

10 In contra legii minelor, partidul național-liberal a provocat o mișcare formidabilă și legea minelor a fost revotată de partidul național-liberal. În contra drumurilor de fier din inițiativă privată s-a dus o luptă constituțională și legea a fost admisă de partidul național-liberal. În contra legii breslelor, liberalii și-au rupt băierile inimii și la putere au votat feudală lege
15 a breslelor. În contra legii Teodor Rosetti privitoare la mărirea comunei rurale și la reducerea atribuțiilor primarului rural s-au făcut jurăminte sacre și solemne și amicul meu d. Vasile Lascăr, ministru de interne al partidului național — liberal, și-a anunțat prin mesaj o lege similară. În sfârșit, d. „Agricola” ajunge la „majorat”.

20 Și dacă la acest jaf pe care d-nii liberali îl fac în domeniul reformelor conservatoare adăogăm și metoda grațioasă și plină de amenitate cu care d. Sturdza își conduce partidul, o întrebare se impune: mai există sau nu un partid liberal?

25 Pe calea aceasta e greu de prevăzut dacă și după d. Sturdza liberalii sinceri vor fi îndreptățiți să-și întinză mîna cu formula „*nune tandem redit animus*”, ne-a venit inima la loc.

30 Astăzi naivii pot să creadă că sunt în partidul liberal, oportuniștii își repetă cuvintele lui Pliniu, și acela un șiret de prima ordine: „Să trăim sub republica de astăzi în așa fel, încît să ni se pară că este o republică”.

NĂRAVURI ȘI TENDINȚE

Despre studiul *Asociațiuni sătenești*, scris — acum sunt încredințat — de d-l Take Protopopescu, am făcut o recenziune mai mult din punctul de vedere politic decît literar. Am constatat că studiul e bine scris, bine gîndit și că nu-i lipsește nici sincera simpatie pentru populațiunea rurală.

5 Astăzi cînd știu că „Agricola” e subdirectorul de la Creditul financiar rural, oricît de nedrept a putut să fie d-sa cu mine într-un moment grav din viața mea, nu regret niciunul din elogiile meritate pe care i le-am adus în public, sub propria mea iscălitură. Mă voi ocupa de proiectul d-sale de lege cu aceeași imparțialitate.

15 *Voința națională* îmi răspunde, printr-un prim articol intitulat *Politică, logică și literatură*. Răspunsul, cu tot pedantismul, are „un înțeles social dinamic”, ca să mă servesc de formula de preferință a autorului, dar un înțeles îngust, punînd în evidență o
20 școală fără ideal, practică, foarte practică pentru o „cazarmă” politică, după fericita expresiune a d-lui Toma Stelian, folositoare, foarte folositoare pentru partizanii fără temperament, fără credințe și fără iluzii, dar funestă pentru un partid politic.

25 În primul rînd, autorul articolului dovedește că morala n-are nici un rol în viața publică, șiritlicul ordinar excluzînd-o din sufletul oamenilor politici

cari înțeleg „complexitatea vieții”. D-sa, cu regret, nu crede „că se va stinge rasa personalităților, cari nu se pot acomoda nici cu complexitatea vieții, *nici cu imoralitatea poftelor*”. Firește, om politic ar fi acela care „s-ar acomoda cu imoralitatea poftelor” și în

5 România asemenea oameni de stat au fost stînjeniți de utopiștii cari nu s-au acomodat cu poftele imorale, fondul vieții, profundul înțeles al problemelor „dina-

10 mic-sociale”. Desigur, detestabilă rasă a fost rasa personalităților incapabile de a înțelege „complexitatea vieții”, așa cum a înțeles-o *Voința națională*. Și cine știe, imposibil n-ar fi, școala organului liberal, tot cernind și eliminînd, ar putea într-o zi să-și ajungă idealul: un partid întreg de oameni de stat, toți înțe-

15 lepți, toți turnați în același calapod, toți „dinamici-sociali” respectuoși cu „imoralitatea poftelor”, blinda religie a foalelor naționale.

De la teorie la practică. Eu, după autorul răspunsului din *Voința națională*, sunt un naiv fiindcă n-am

20 înțeles că liberalii erau în drept a jecmăni proiectele de legi conservatoare de la 1888 și pînă astăzi. Recunosc că am fost un naiv, că niciodată nu m-am gîndit la o explicație pe care sunt fericit a o ceti în *Voința națională*. Ce au luat — a lua este aci un eufemism —

25 liberalii de la conservatori? Dacă vreți, nimic, dacă vreți, tot, după cum veți fi dinamici-sociali, acomodați cu „imoralitatea poftelor”, sau niște idealisti turbulenți cu „complexitatea vieții”.

Au luat d-nii liberali de la conservatori legea mine-

30 lor, legea drumurilor de fier din inițiativă privată, legea instrucțiunii publice, legea breslelor etc. și e pe cale să ia și legea comunală rurală. Dar mai întîi le-a combătut cu înverșunare. Nu face nimic. O bagatelă. Iacă cum se explică acest onorabil împrumut

35 forțat.

„La noi, clasele sociale domnitoare n-au fost pînă acum așa de categoric deosebite, încît partidele po-

40 litice să aibă vederi diametral opuse”. Recunosc că nu mi-a trecut prin minte. Ca oul lui Columb. Toată lupta de o jumătate de secol, redeșteptată chiar astăzi în parlament, cu o nobilă vervă, de d. Vintilă

Brătianu, toată pasiunea, tot focul, cu toate revoltele și cu comploturi cari treceau peste partidul conserva-

5 tor, au fost niște basme național-liberale. Partidele nu se deosebeau de loc, —cel mult, o mică deosebire între conștiințele fără scrupul „dinamic-social” și niște conștiințe de utopici cari credeau în crezul lor politic. Încolo? Vechile privilegii înlocuite cu privi-

10 legiul nou d-a vesteji fără remușcare, d-a injuria fără credință, d-a exalta aspirațiunile unui popor ș-apoi, la Iași', cu cîteva forțe migălite, c-un glas monoton de strănă și c-un obraz nepăsător... „merge vorba că ar fi existînd o cestiune națională”. O mică scoreală a ciocoilor. Cine s-o crează? Partidele nu se deosebesc în fond și legile unuia pot fi furate de celalt!

15 Am înțeles !

Al doilea. Conservatorii, unii răi și alții naivi, au alcătuit un program de legi, e adevărat, dar aceste legi, cari nu trecuseră prin capul liberalilor, trebuia să fie „curățite de naivitatea” unora, de „răutatea celor-

20 lalți”, și dăruite cu „o inimă românească.” (Rog pe cititori să nu mă crează pînă n-or citi nr. 5.601, anul X X, ediția 4-a din *Voința națională*.) Și dacă un partid politic se îndeletnicește cu aceste operațiuni dinamo-sociale, are dreptul de a lua întregul program de legi

25 de la celălalt partid politic.

Recunosc că „am ignorat aceste realități politico-sociale”. Dar și după răspunsul *Voinței naționale* declar că sunt încă un ignorant în privința unei cestiuni de fond. N-am înțeles, din toată pompa de expresiuni,

30 „complexitatea vieții”, „realitatea politico-socială”, „formule aristotelice”, „relațiile reale dintre straturile țării noastre”, „înțeles dinamic-social”, „silogisme în *barbara*”, n-am înțeles cam ce au pus d-nii liberali în legile mai sus pomenite, ca să le dea „o inimă românească”.

Vina e a mea, desigur, căci am făcut pe d-nul de la *Voința* să se ocupe mai mult de valoarea mea literară, de dragostea mea de o „formă impecabilă”, de „admirarea mea de formele plastice” și de „abstracțiunile

40 logice”. Regret, căci aș fi aflat cum au transformat d-nii liberali legea minelor și legea căilor ferate din

inițiativă privată, din legi neconstituționale și primejdioase, în legi și constituționale, și folositoare. Aș fi aflat cum au turnat „o inimă românească” în legea feudală a breslelor, și alte minuni „social-dinamice” de felul acestora.

5 Intrucît privește persoana mea, n-aș avea nimic de răspuns (mulțumirile mele pentru partea literară), dacă d-nii de la F.R.C., din cauza puținului preț ce mi-a acordă ca om politic, n-ar ajunge la o dușmănie puțin
10 galantă cu abstracțiunea, cu logica, cu formula plastică, cu frumosul din luptele noastre politice. E cel puțin ciudat să vezi tinerimea liberală izgonind idealitatea din viața politică.

Parcă n-ar fi citit nimic din trecutul omenirii.
15 In Anglia, despre care adeseaori se vorbește, cam pe dinafară, nu e un moment mare, nu e un (mo-)bil fundamental, liberal sau conservator, nu e hotărîre națională de pace sau război care să nu fi provocat scrieri și discursuri de o frumusețe uimitoare, de o elocință demnă de cele mai mărețe timpuri ale Greciei
20 vechi. Pot să afirm, fără temere de a fi dezmințit, că Anglia n-a avut un om de stat într-adevăr mare, — nu e vorba de un biet fost deputat și un modest partizan — care să nu fi strălucit prin cultura lui literară
25 și prin admirația frumosului, în toate direcțiunile lui. Acolo, ca pretutindeni în lumea civilizată, realul și idealul s-au precumpănit și nu s-au despărțit unul de altul, nici în viața publică, nici în parlament, nici în guvern, nici chiar în științele pozitive.

30 Asta e marele stimulator al acțiunii, urîtul te face să te gîndești la descompunere, la primejdie, la nepuință, la confuziunea materială și intelectuală, la dezordine și la urmarea fatală a acestora: la slăbiciune. Așa gîndesc sociologi ca d-l de Roberty, cari înțeleg
35 ceva mai bine cestiunile „dinamo-sociale”.

Ion Brătianu — despre care Barbu Catargiu zicea partizanilor: „feriți-vă de această privighetoare”—îmi spunea la o întrunire publică: — „De cîte ori auz vorbind pe... mi-e frică să nu poticnească. Are oase
40 moarte în limbă.” La Turnu-Măgurele îmi repeta o gîndire scumpă lui, și avea o figură și tristă și lumi-

noasă: „Să nu părășiți niciodată idealul, numai așa veți izbuti să suportați și să guvernați realitatea”. Exemplul de realitatea care ucide orice speranță, citat de el, îl las consemnat unde trebuie. Ar fi prea dureros, mai ales pentru școala paracliserilor cu „oase
5 moarte în limbă”.

Contra mea, cît vreți, d-lor, dar, vă rog, fie-vă milă de frumos, de logică, de abstracțiune, de formule plastice și de toată partea nobilă a realităților
10 umane. Aș preferi să ne împrumutați și din idealitate, decît să vă mărginiți operațiunea dinamică — prea dinamică — numai la legile conservatoare.

SPRE VIITOR

5 Cu ce ovațiuni a fost salutată de camera februaristă marea operațiune financiară a d-lui Take Ionescu, prezentată sub numele de conversiune ! Nici la proclamarea regatului n-am văzut atîta entuziasm, n-am auzit atîtea răpăieli de palme ! A fost un adevărat triumf pentru ministrul de finanțe.

10 Să mai poftiți a contesta capacitatea financiară a lui Take ! — ne sfidau cu mîndrie naivă cîțiva conservatori pe care îi furase curentul, pregătit cu abilitate de regizor.

Și gazetele lor băteau tot cu atîta neconștiință toba mare. Și găgăuții făceau cor împrejurul dantis-tului: — Ce geniu !

15 Nu vreau să controlez ancheta unui prieten din Cameră care îmi garanta că 50 la sută din mindrețele actualului parlament nu știu lămurit ce este un titlu de rentă amortizabilă; că 75 la sută din acești onorabili habar n-au de ce este un amortizment; că mai
20 mulți încă nu pricep nici vorba *conversiune*; că nu sunt 10 deputați cari să cunoască formula anuității, nici tabelele de paritate, pe care, de altfel, nu le cunoaște nici ministrul de finanțe.

25 Lucrurile astea nu par a avea vro importanță în cestiunea de față. Cine ține punga țării — Camera deputaților — n-are nevoie să știe prea multe. E destul să crează — credința nu cere știință —, să admire și

să voteze. Și majoritatea pe brațele căreia se reazimă acuma guvernul m.-sale, crede în geniul ministrului de finanțe, admiră talentul bărbatului cu gîtlej de aur și votează orice, votează totul, fără a discuta. în
5 nici un parlament n-am auzit mai puțină discuțiune ca în cel al României de astăzi.

Cum să nu dăm noi d-lui Take Ionescu autorizarea de a converti sute de milioane, cu prelungire de termen și cu o emisiune de 87,50 în chipul și condițiunile ce
10 le va crede mai avantajoase, cînd însuși suveranul i-a dat regeasca sa autorizare de a face o astfel de operațiune?

'Și tot aceleași sentimente și convingeri că operațiunea e strălucită le-am întîlnit și în maturul corp,
15 cu toată opozițiunea amicului nostru C.C. Arion. Ceva însă și mai caracteristic aci, pentru încrederea în guvern, într-un după prînz s-a adus proiectul votat de Cameră, s-a cerut urgența, l-a plimbat repede prin secții pentru alegerea delegaților, s-a primit și de acest
20 comitet, s-a făcut un raport arhi-nul, s-a depus pe biroul Senatului, s-a discutat în ședință publică și s-a votat... o operație de o jumătate miliard... într-o jumătate de ședință? !

25 Era, se vede, mare primejdie în zăbavă. Cită energie și ce patriotism !

Ș-apoi, cită confiență din partea puterii legiuitoare !... în Senat n-a luat nimeni cuvîntul ca să sprijinească opera guvernului. în Cameră a vîjîit nițel un pic de crivăț, care n-a putut mătura nimic din gunoaiele conversiunii, rău scuturată de d-nii Marghiloman și Brătianu. Iar dintre miniștri n-a mai vorbit
30 nimeni, nici d. Cantacuzino care posedă cîteva milioane de rentă (un beneficiu de 12,50 la sută e bine venit chiar pentru un Nabab); nici generalul Mănu care
35 combătea altă dată astfel de operații cu prelungire de termen; nici d. I. Lahovari care știe cit costă pe guvern tariful conștiințelor. Cu toții, și senatori și deputați și miniștri, au lăsat neștirbită gloria marelui financiar, care avea nevoie de o reabilitare. Iar ministrul conversiunii trebuia să iasă triumfător.

Ce feerie politică?!

Dar care or fi condițiunile in care se efectuează această conversiune bastardă?

5 Nu știu dacă aceste condițiuni mai sunt cunoscute altcuiva decit peregrinului care se odihnește la Dolmibacce și samsarului său. Ba încă poate samsarul le cunoaște mai bine decît însuși ministrul.

De auzit, auzit-am cu toții multe, așa de multe că nu mai știu ce să credem.

10 Concesii de petrol; favoruri la tramvaie; loterie de stat; credit viticol; munte de pietate; anulări de creanțe private; deschideri de credite cu fond pierdut; comisioane discrete; dar toate acestea pot să fie minciuni puse în circulație de unii pismătăreți pentru a întuneca aureola unui ministru atît de scrupulos și a păta moralitatea unui regim atît de cinstit.

15 E mai bine să așteptăm ce are să vie, pînă cînd o veni; iar deocamdată să judecăm conversiunea, fără a întina cu nici o bănuială splendoarea unei frunți ce se plimbă falnică prin azilul februarist.

20 Această operație, redusă la cea mai simplă expresie, ușurează bugetul țarei pentru 26 de ani. Iată partea ei cea bună, care îndrituiește pe mameluci să ridice în slava cerului pe marele lor bărbat de stat.

25 Dar tot această operație împovărează bugetul prin alți 14 ani. Iată partea ei cea rea care legitimează criticile adresate istețului ministru de finanțe. Și dacă comparăm socoteala părții celei bune cu socoteala părții celei rele, rezultatul este că țara rămîne împovărată, grație geniului d-lui Take Ionescu, cu o plată de mai multe zecimi de milioane.

30 Povara însă este a viitorului. Noi o s-o ducem mai ușor pînă la 1931. Copiii noștri au s-o ducă mai greu. Ce le pasă însă unor părinți cu minte de soarta copiilor!? Ministrul finanțelor n-are copii. Preocupările lui politice sunt închise în cercul vieții sale, nu trec dincolo de cimitir. După dînsul, potopul. Și în val-vîrtejul actualității, fermecați de gîdiliturile unei glorioli trecătoare, sunt luați și fruntașii și cetașii acestei constelațiuni de lăcuste, fără să vază nici unul

40 ce zile grele pregătesc pentru țară.

Și cînd nici bătrînii regimului nu-și dau seama de atîta neghiobie, la ce să ne mai mirăm de entuziasmul Cancivocilor?!

5 Numai copiii noștri o să cam cîrtească cînd or fi mari și or începe să priceapă cît trăgeau la cîntar gemurile din jurul d-lui Cantacuzino și mult au să se mire de nivelul intelectual și moral al țării legale, care sărbătorea cu ovațiuni astfel de guverne. Și mirarea lor are să se schimbe în uimire, cînd s-or uita la letopiseț și or citi că toate acestea și multe altele ca acestea — partid cu tarif, guvern catilinar, strînsură de chiverniseală — s-au petrecut în al 39-lea an de domnie a lui Carol I.

15 Noroc numai că mai toți făptuitorii acestor falnice isprăvi, cum și îngăduitorii lor, au să doarmă atunci somnul de veci și n-au să mai poată auzi cu ce pietate va vorbi generația viitoare de inteligența și de moralitatea eroilor de astăzi.

PARTIDELE ISTORICE SI PARTIDUL CONSERVATOR-
DEMOCRAT

(Studiu istorico-politic scris de „Un fiu de țăran”)

Un poet al neamului românesc a zis că viața omului se leagă de idei ca și iedera de arbori. Iedera, care de altfel s-ar tîrî pe pămînt, se agață și se leagă de arbori, pentru ca să se susțină și să se înalțe, căci fără de idei înălțătoare, viața ar deveni un nonsens și s-ar tîrî totdeauna pe locurile cele mai joase.

10 Dar iedera usucă arborele pe care se înalță; omul, din contră, trebuie să facă ideea de care se leagă, cît se poate de roditoare, s-o înverzească și s-o nutrească pentru ca aceasta, la rîndul ei, să-l înalțe cît mai sus, trecîndu-l în hotarele domeniului unde domnește po-

15 menirea de veci și adevărata nemurire.

In viața politică, ținînd seamă că politica este rinduiala, după vremuri, în făptuirea binelui obștesc, de către toate generațiunile, începînd cu întemeietorii
20 rostului unui neam pe lume, așa ca ziua de azi să lege ziua de ieri cu cea de mîine, înșirîndu-se ca și inelele aceluiași lanț, rezultă că în ideile politice să domneas-
că statornicia, în mersul lor — continuitate, în trăi-
25 nicia lor să existe siguranță, în reușita lor — credință,
iar ajungerea la izbîndirea lor să întrupeze idealul unui popor.

Omul cinstit, croindu-și drumul în viață, își alege o țință potrivită cu puterile lui; cine cheamă un popor la viața politică cată să-i descurce mintea de păienjen-
nișul demagogiei, ca să poată vedea el lămurit care
din aspirațiunile lui sunt drepte și către care trebuie
să pornească întîi.

Un om de acest fel trebuie să aibă puterea de a cu-
geta pentru mulți, inimă care să simtă pentru fiecare,
și tărie de voință ca, pornind la lucru, să înlătore toate
10 greutățile care trebuiesc învinse.

Lucrînd la lumina zilei cu minte și inimă, el trage
brazdă largă în ogorul politicii, unde seamănă idei
sănătoase, cu care încolțește nădejdea în viitorul și
fericirea neamului. Poporul, culegînd roadele semă-
15 năturii, răsplătește pe semănător cu cinste și-l ur-
mează în viitor cu credință.

Cu trecerea de vreme, oamenii învață unul de la
altul și moștenesc din tată în fiu deprinderea spre făp-
tuirea binelui — aceasta este tradițiunea virtuții:
20 drumul lung în timp și încet la mers, dar la capătul
lui stă izbînda sigură pe care poporul oțelit o păstrează
cu drag, pentru că a văzut-o cu mintea, a urmărit-o
cu toată inima, și a dobîndit-o cu munca; nu i-a pre-
zis-o vrăjitorii, nu a găsit-o la răspîntii, n-a cîștigat-o
25 la noroc.

Un asemenea om și un asemenea popor se ridică
înțelepțește și fără tapaj.

Amăgitorul însă își proorocește singur venirea și
înălțarea; spune că e căzut din stele, cules din flori,
30 adăogînd că prin graiul lui vorbește providența, că
„pe fruntea lui e numai lumină, sub tălpile lui sunt
numai flori”. *înțelepciunea-i* se răsfrînge și asupra
prietenilor, *dăruiește* fericire și făgăduiește belșug.

In taină își numără prietenii — măsura cinstii
35 n-o cunoaște. Armata lui?... nor de lăcuste; cîmpul lui
de luptă?... politica democratică; armele lui?... cle-
vetirea și minciuna; tactica lui?... înșelăciunea; pra-
da lui?... averea publică; glasul lui?... cobea pusti-
irei — „a fost și n-ar mai fi” ! L-or plînge neîmpămîn-
40 teniții, l-or dori brevetării după codul penal, l-or
pomeni toți ea pe o piază rea.

Iată cele două terenuri de luptă pentru oamenii politici cari sunt capabili de concepțiuni, fie într-un fel, fie într-altul.

La mijloc stau cei mulți, adică acei ce nu pot sau nu voiesc să conceapă politicește, dar cari adoptă idealul unora sau al altora.

Pentru toate felurile de oameni avem explicațiuni și exemple istorice. De mai bine de două mii de ani s-a citit și se citește în autorii antichității: „omul cu adevărat mare știe ce să facă în împrejurări grele; după el vine cel care știe să asculte de sfaturile omului cu adevărat mare, și mai departe, că deși cea dintâi putere n-a fost dată tuturor, a doua însă stă în puterea tuturor de a o voi și făptui.”

Logic și frumos e dar să urmărim pe oamenii cu adevărat mari; dar greul cel mare stă tocmai în a cunoaște pe cei cari merită să-i urmărim. Cum vom face deci?

Meritul în politică este punerea valorii personale în serviciul țării, cu toate sacrificiile. Către aceștia prin urmare trebuie să ne îndreptăm privirile, pașii, munca și dragostea noastră desăvârșită. Poporul românesc a numărat mulți de aceștia, iar generațiunea noastră a cunoscut și cunoaște, a prețuit și prețuiește pe mulți de felul lor.

II

Transformările făptuite în viața publică pînă în ziua de azi au afirmat și au dat pe mulți la iveală. Avem încă printre noi pe cîțiva din cititorii României moderne și cunoaștem de aproape pe ucenicii și urmașii lor. Dar aceștia sunt despărțiți în două tabere cari să războiesc aprig în unele împrejurări, ca să-și aducă la îndeplinire ideile. Aceste două tabere sunt: partidul liberal și partidul conservator.

Ținta tuturor e fericirea țării, iar punctul de unde pornesc e răspintia de unde se despart, nu unde se întîlnesc cele două căi politice.

Istoria politică a înscris fapte mari în cartea fiecărui **partid**, iar cînd împrejurările au pus țara în cumpănă, **le vedem** pe amîndouă unite.

*

5 **Am** spus însă că cele două căi de luptă sunt felurite și iată cum:

S-a întîmplat ca partidul liberal să pornească de **ia** principii **de** pură concepțiune, neținînd seamă de firea neamului **și** de adevăratele lui nevoi, și să croiască **10** poporului o soartă artificială, care n-a mulțumit decît pe conducători, punîndu-le la dispozițiune funcțiunile publice, pentru a face școală partizanilor și molipsind țara de boala oficialității, care înăbușe viața publică, stînjinind pînă și rapoartele ei cu viața **15** privată.

Partidul conservator, dîndu-și seama că simpla oficialitate este prestigiul numai al celor fără de valoare, a limitat la început numărul funcțiunilor la acela al persoanelor pregătite, ca să nu creeze preposter, după **20** cum spune Mariu în Salustiu, adică oameni cari să învețe meseria în timpul exercițiului, căci cel ce e chemat la o meserie trebuie mai întîi s-o cunoască **și** apoi s-o primească, nu întîi s-o primească și apoi s-o cunoască.

25 Din această cauză, partidul conservator a purtat ponosul că a hărăzit funcțiunile numai boierilor de neam, cu toate că se știe că cultura la noi a pornit de sus în jos. Știm însă din bătrîni că fiul nevrednic al boierului rămînea simplu fecior de boier, nu ocupa **30** funcțiuni, și copiii lui cădeau [în] rîndul birnicilor, lăsînd loc oamenilor ridicați din popor, de unde și boierii de diferite vechimi.

III

35 Ideea conservatoare, precum arată chiar numele, plecînd de la principiul conservării neamului, și al datinilor, pentru că și în ierarhia principiilor, întîie-

tatea o are principiul existenței, a fost cea mai veche în politica neamului românesc și s-a făcut spre apărarea legii și a moșiei.

*

- 5 Pentru lege și moșie se ridica tot cel ce le avea: țăranul și boierul, moșneanul și voievodul, frați de cruce pe câmpul bătăliei și prieteni la capătul ogorului. Pământul României e frământat cu sângele lor amestecat și de aceea rădăcinile vieții lor sunt sub
10 aceeași brazdă; iar traiul lor, strâns legat de nevoile și aspirațiunile neamului, a dat naștere politicii naționale.

- Legăți de aceeași soartă, la bine și la rău, țăranul și boierul și-au jertfit veacuri de-a rîndul, odată cu
15 odihna, averea și viața. Mulți luptători fără de nume zac în negrul pământ, urmați de mulți boieri pe lumea cea de veci. Statuia spătarului Mihai Cantacuzino și cele 12 lespezi de piatră din fața bisericii Stelea din
20 Tîrgoviște mărturisesc aceasta îndeajuns, după cum spune Eliade în epitaful lui Mihail Cornescu (înmormîntat în fața Mînăstirii Dealului):

**„Cînd tac faptele bune, vorbesc pietrele mute.
Cu boierimea țării s-a stîns a ei virtute”.**

- Cînd seca izvorul sîngelui, curgea izvorul lacrimilor, răsuna glasul pribegiei, ca să nu mai pomenim
25 de foamete și molime, pînă ce se îmbărbătau de pilda altor jertfe.

- Mai potolindu-se furtunile din afară și statornicindu-se hotarele, oamenii cu dor de inimă curată, cu
30 mintea înțeleptită de suferință, și cu rost la lucru, își întoarseră firul gîndirii la punerea temeliei unei clădiri în viața publică pe care să se întemeieze speranțele, de unde să pornească avînturile și unde să se adăpostească siguranța viitorului și de unde să izvo-
35 rască mijloace de propășire. Intre acestea erau: Unirea, regimul constituțional, dinastia, secularizarea, neatîrnarea soartei decît de voia noastră și mărirea în viitor.

La desăvîrșirea acestor fapte chibzuite, partidul conservator, care la origină numără eroi, martiri și pe donatorii așezămintelor de caritate, a ajuns — chemînd la viața politică pe cei aleși, împărțind sarcinile după putere, încredințînd, după cum am mai spus, puterea celor pregătiți și capabili de răspundere, ținînd sfat la lumina zilei și supunînd actele sale la controlul tuturor celor cinstiți.

- Dar precum stejarul falnic răsare din bobul de
10 ghindă, iarbă fragedă, apoi nuia mlădioasă și trebuie păzit de viermi, ca să nu-l roadă, ferit de vînturi, ca să nu-l doboare, pînă ce să poată ajunge trunchi vînjos, care să înfrunte vijelia și să dea adăpost, tot astfel și poporul trebuie ferit de vițiile care i se furișează
15 în suflet prin îndemnul la anarhie; trebuie cruțat de amestecul apucăturilor nepotrivite cu firea lui, pentru ca să poată ajunge teafăr la maturitate, să înțeleagă ce trebuie să voiască, să cugete ce trebuie să facă și să găsească în sufletul lui icoana înțelepciunii
20 neamului; din inima lui să izvorască virtuțile străbune, casa lui să fie adăpost pentru cînte și faptă cum-pănită, să ia parte dreaptă și întreagă la datorii și la drepturi.

- Pentru a face educațiunea poporului, partidul conservator a dat pildă cu fapta: el a păstrat cu sfințenie religia, a cîstit biserica și pe slujitorii ei, a creat armata¹, au înzestrat cu din averea lor școala și instituțiile de binefacere, au întemeiat așezămintele publice, pe trîinicia cărora s-a rezemat creditul țării.
30 Legile conservatoare au fost organe perfectibile ale unui corp viu, și s-au modificat fără a se desființa, pentru că se întemeiau pe principii naturale și raționale totdeauna și s-au dezvoltat în înțelesul nevoilor adevărate, fără salturi, ci urmînd treptat calea pro-
35 greșului sădit în firea românului, nu altoit de la străini.

Măsurile adoptate de partidul conservator au fost atît de potrivite nevoilor încît cei cari le combăteau

¹Sub Alexandru-Vodă Ghica — 1834—1842 —, cînd boierii au intrat ca soldați, înaintînd treptat-treptat.

5 în opoziție le-au primit pe de-a-ntregul ajungînd la putere. Astfel, partidul conservator, cu drept cuvînt, ar putea spune ca acel bătrîn roman în privința acestui punct: „Mult mai devreme de cum credeam soarta a lovit pe cei nesocotiți și sper că mai tirziu le va veni și musturarea”.

Iată ce se poate zice de trecut și ce s-ar fi putut zice pînă la oarecare punct, pînă mai deunăzi, și de prezent.

10

IV

15 Dar deodată și pe neașteptate firul natural al celor două partide pare a fi amenințat de un uragan, de o invazie cum numai vremurile bătrîne ne pot povesti în tristețea lor. Și iată că din nou cele două partide istorice sunt chemate să-și dea mîna, pentru a mîntui țara și de data asta de o mare nenorocire, de pesta democrației-conservatoare care roade și pustiește, usucă și prăpădește.

20 Iată ce ar seri desigur cronicarul despre acest nou partid politic:

„Privind evenimentele ce se desfășoară, plutesc cu gîndul în depărtările trecutului și reflectez la dreapta observațiune a celui înțelept scriitor antic care ne spune:

25 «Cîte democrații n-au fost răsturnate de către acei ce-și dau numele de democrați».

30 Văd că lîngă cele două puternice năvi politice ce s-au luptat și au plutit pînă acum pe valurile politice ale țării noastre, se silește a lua loc o a treia, al cărei cîrmaci are gîndul, pe de o parte, de a naufragia pe cele două, iar pe de alta, de a se folosi, în interesul său și alor săi de toate bucuriile și avuturile țării.

35 Vîslașii navei democratice-conservatoare amăgesc pe cei din port și făgăduiesc să-i ducă peste mări la țărnul fericirii. Căpitanul așteaptă să se îmbarce toți cu tot avutul, să se înscrie în cartea lui.

El le spune că e vraciul mărilor, că toate primejdiile fug dinaintea lui, că stîneile se dau în lături; că

pînă și țărnul se apropie la ordinul lui. El deseîntă vremea; de el ascultă vînturile; chiar soarele i se oprește în cale. Se aude glasul căpitanului strigînd mereu: «Să alerge toți pînă mai e vreme, să-și părăsească credința și neamul, să-și rupă legăturile prieteniei, să-și îngroape amintirile».

5 Pe vas se dă banchetul vieții celei nouă, se cîntă laudele zeului conducător, se întemeiază o nouăreligiune și credincioșilor li se pregătește mai întîi bogăție, apoi mărire și înșfîrșit nemurire ca lui Herostrat.

10

V

Dar abia pornește vasul pe valuri, împodobit cu steaguri de toate colorile, și strigăte de groază umple văzduhul: se vede că vasul e o paragină și conducătorii pirați.

15

Piloți și lopătari, aleși din adunătura izgoanelor, s-au adunat la un loc, pentru că se asemănau întru toate și călătoresc să găsească patrie unde nu există datorie, unde drepturile sunt într-ales. Virtutea lor este jaful, minciuna le împodobește sufletul, amăgirea e farmecul vieții lor. Legile lor sunt trufia și sațiul; religia lor sfințește păcatul. În numele acestei religii credincioșii primesc botezul.

20

25 Călătorii le-au fost pradă, acesta e începutul izbîndei lor. Cu avutul lor s-au scoborît pe uscat și s-au adunat în Sodoma. Afla-se-vor printre dînșii cinci oameni drepti, de mila cărora Dumnezeu să-i ierte pe toți? Ne îndoim !”

25

30 Studiind puțin partidul conservator-democrat vom părăsi din cînd în cînd tonul rezervat pe care l-am păstrat în partea întîia, făcînd pe ici, pe colea, comparațiuni și figuri ce se potrivesc însă unor adepți a noei revărsări politice.

30

35 Fiindcă închipuirea e mai prejos de realitate, judecînd oamenii după fire studiată în fapte și în vorbe, vedem că în sufletele nobile sunt răsădite din naștere și răsar la vreme dragostea de binele obștesc, bucuria de prosperitatea aproapelui, dorul de muncă, rîvna

de cinste și admirațiunea pentru ce covârșește măsura puterii noastre, pentru măreț și pentru sublim.

Acestea sunt mijloacele cu care se agonisește numele bun și nepieritor care se moștenește de către urmași și se adaogă la zestrea neamului.'

Am mai spus că recunoștința oamenilor de bine este răsplata ostenelelor și admirațiunea jertfelor, iar prin jertfe se dobîndește nemurirea. Acestea sunt hrana virtuții.

Alătura e disprețul pentru netrebnici și ura pentru făcătorii de rele. Lumea privește de veacuri cum se adună taberele celor asemenea și cum se dă luptă de moarte de ambele părți.

Tabăra celor buni se adună pe cîmpul dreptății, sub scutul legilor, și luptă la lumina soarelui pentru biruința cinstei la care au fost deprinși de către părinți, jertfînd fiecare din al său.

Protivnicii se ascund de lumină, sunt frați de negleguire, se închină pîntecelui, țin sfat la opaiț, se împrietinesc la răspîntii și, cu gîndul de a se înșela unul pe altul, își jură credință unul altuia.

Cine nu vede că acestea se petrec zilnic în *partidul conservator-democrat*?

Dar cîte nu sunt armele josnice de care se servesc *căpeteniile* acestui partid pentru a spori numărul și a ponegri pe adversari!

Pisma e floarea răutății și crește în sufletele bolnave de mărire nemeritată și lacome de averi nemuncite. Unealta ei este zavistia, pe urzeala de intrigi țese minciuna pînza vrajbelor din care face veștmînt nerușinării. Ei bine, această armă n-o găsiți destul de perfecționată în mina conservatorilor-democrați?

Dar dacă astfel sunt și dacă oameni de bine au existat întotdeauna, se pune întrebarea foarte logică: cum s-a întîmplat ca să li se permită a se aduna într-un așa număr, și de ce nu i-au înlăturat de la început cei chemați cu răspunderea?

Se știe că una din calitățile oamenilor mari și oamenilor de bine este și blîndețea; ei bine, aceasta le-a sporit numărul, iar cînd s-au înmulțit, dorul de izbîndă i-a scos la iveală.

Intotdeauna oaspeții ruinelor au părăsit singurătatea și s-au apropiat de lume numai cînd au putut să se pripășească pe la ușile celor miloși, a căror generozitate i-ă adăpostit, le-a dat pline și nume și le-a aeoperit goliciunea. Dar îndată ce acești oameni sunt strînși în preajma dărniceiei, se și recunosc după apucături. Risipiți în diferite tabere, ei erau supuși pînă la umilință, ba chiar cerșetori; adunați însă la un loc, se simt tari și amenință, se tot sporesc cu fugarii din toate părțile și cu cei ce stau prin ascunzători, și astfel își întocmesc armata în numele căreia se proclamă partid.

Pilda nerușinării în viața publică a indivizilor este foarte veche, dar, spre fericirea statelor, s-a întîlnit rar. Ea s-a arătat în timpuri de moliciune îndelungată din partea celor cari erau datori și în drept să o curme. Iată greșala cea mare a celor două partide istorice.

Se vorbește, pe toate cărările că șeful partidului conservator-democrat este un geniu, este om mare. Am căutat să studiez pe oamenii cu adevărat mari ai antichității și ai timpurilor mai puțin depărtate, pe acei oameni asupra cărora istoria și critica au avut și timpul și mijloacele de a-și spune ultimul cuvînt, decît care nu mai poate fi altul mai adevărat. În acest studiu am găsit calitățile cari au împodobit pe oamenii cari cu drept s-au numit mari, pentru că au fost, și am găsit și spoiala cu care s-au înveșmîntat acei cari voiau să treacă drept oameni mari, dar cari n-au fost.

În această din urmă ordine de idei, începînd eu Cleone și oprindu-ne la Catilina, găsim abia la amîndoi toate însușirile șefului conservatorilor-democrați de la noi. Potrivit la naștere cu cel dinții, începe ca dînsul și ajunge la ambițiunea celui din urmă, cu care se potrivește numai în dorințe, căci Take Ionescu nu e nici nobil, nici militar; ba nici umbra de orator pe lîngă Catilina, dar aspiră la domnie, fiind întovărașit de o armată ca a acestuia. Și nu ne sfiim să afirmăm acest lucru fiindcă ne simțim zguduți pînă în fundul sufletului cînd vedem că în noua strinsură,

care pretinde guvernul si cîrma țării în numele unor idei, se găsesc și delivvenți versați în procedura penală și căroră le-ar fi stat mai bine, dacă s-ar fi încrezut justiției și ar fi căutat să se pocăiască într-o celulă.

Cîți nu sunt în această strînsură cari n-au numele cunoscut decît la judecătorul de instrucție și opiniune publică confirmată prin hotărîrile tribunalelor corecționale?

Este drept că se găsesc și nume care pot să treacă pragurile caselor cinstite, dar cele mai multe sunt de acelea care seamănă cu firmele rămase pe prăvăliile goale de marfă sau cu inscripțiile luate după castele căzute în ruină și de pe mormintele lăsate în uitare.

Nașterea sectei conservatorilor-democrați, am mai spus în treacăt, se datorește nepăsării și trecerei cu vederea la apucăturile indivizilor cari, căutînd numai adăpost în schimbul slugărniceii lor, simulată a hărnicie, au dobîndit și încrederea la care nu aveau dreptul a candida și nici meritul de a o dobîndi.

Cînd faptele lor erau nepotrivite cu cinstea casei în care se furișaseră, ei răspundeau înfruntărilor cu zîmbetul naivului, fățarnicind tragerea de inimă; greșelile însă se repetau cu știință și unii ochi ageri au descoperit aci un întreg sistem. Dar iertarea repetată ce li se dădea ca unor începători, jignind cinstea casei, începu să treacă, în ochii celor chemați a judeca, drept nepăsare la cei ce aveau răspunderea, iar pripășiții o luară drept îndemn. Se poate ca o mare parte din mulțime să fi crezut că aceasta se făcea cu aprobarea celor mari și se mai poate ca tot din această cauză cîțiva dintre cei aleși să se fi rupt din marele trunchi conservator, ca să strejuiască pe democrați, fără însărcinare oficială.

Cu încetul, sau prea degrabă, ucenicii ajunseră maeștri în intrigi, dar cîrpaci la cînste. Luați pe pro-

copseală în înțelesul vechi al cuvîntului, ei smulseră din zicătoare cuvîntul din urmă, îl scriseră pe un hăiarac din două petece de găsit, le înădîră cu minciuni și-l păstrară ascuns, pînă se spălăci la culoare, ca dînșii la sentimente.

5 Cînd vechile căpetenii văzură că stîngăcia nedojenită era perversitate și era să ajungă primejdie, lăsînd resentimentele la o parte, ca odinioară acei mari patrioți la porțile Romei, îi izgoniră cu ocară.

10 Atunci ei, lipsiți de modestie, scoaseră baiaracul din ascunzătoare, îl aninară în virful lăncii cu care juraseră să apere ideile și partidul conservator și jurară din nou între dînșii ca tot cu aceeași lance să străpungă partidul conservator.

15 Cu acest scop își întocmesc partidul, își aleg statul major cu care pornesc la lucru.

Trîmbița cheamă pe mercenari, la glasul ei se trezesc robii patimilor. Ceașii împart merinde și arme la cetași.

20 Crapă grinarul, gem arsenalele, izvoarele sunt la streinii de neam și chiar de peste graniță vin fără vamă: toată dărnicia și tot ajutorul străin sunt o arvună la credința din prețul vînzărei de neam și îndemn la îndrăzneală pentru grăbirea momentului.

25 Chiar Cain, părintele crimei, se cutremura.

Cît fuseră în partidul conservator și cînd împreună veniră la cîrma țării, cerură pentru dînșii cheile cetății; adică ministerul de interne, dar văzînd că prea s-au trecut cu gluma și că asta nu se va putea cu nici un chip, se mulțumiră cu cheile vistieriei. Ce au făcut cu ele s-a văzut mai tirziu. făcură conversiunea silită și cu totul la întunec, tîrg cu două tocmeli: una în paguba stăpînului (statului) și alta în punga jupînului. Ce a mai fost pe la vistierie, ca de ex.: punerea în circulație a bănuțelor șterse de 5—6 ori, monedele găurite și altele, știe logofătul de pe acea vreme de la finanțe !

35 Aflarăm pricina răzvrătirii și multe din armele conjuraților le-am dezvelit, dar n-am spus care le-a fost și le este arma de căpetenie. Aceasta este perversitatea. Dar ce e și în ce constă această armă?

Perversitatea, fiica păcatului de moarte și a fățărniciei năvălase, s-a născut în spasmele beției de stăpânire, a fost hrănită cu disprețul de cinste, a avut dădăcă necuviința, a învățat la școala vicleniei și a ieșit în lume în casa rușinii.

Are în foaia de zestre, pe lângă năravurile părintești, speranța vinovaților, mărturia falsă și azilul fugarilor de osîndă. Cunoaște graiul lingușirei și limba amenințării. Surîde înșelătorilor cînd reușesc la proba falimentului fraudulos și-i mîngîie în statornicia nerestabilirei. Admiră pe criminali, eroi ai fără-de-legii, printre care se află alesul ei. S-au însoțit în ziua amăgirii, au adormit la basmul minciunii, s-au răsăfășat în visul călcării de jurămînt și au născut trădarea.

Cu această armă ei pîndesc din ascunzători și aruncă noroiul calomniei asupra celor neademeniți, împing pe cei slabi la fără de lege și aleargă să-i scape cu mărturii false în schimbul credinții smulse. Întind cursa cîștigului celor naivi și călăuzesc pînă la poarta înșelăciunii pe cei lacomi. Cei nestatornici aleargă nechemăți, singurul spor de bună voie la numărul deochiaților.

Țin sfat de ocară la adresa celor demni de respect. Șeful sfințește!

În speranța izbindei se mai adună cu dînsul la o cină de taină, la un praznic în vileag. Am văzut atunci preoți, purtînd crucea pe piept, acolo unde se înjunghia nevinovăția și se bea sîngele ei, acolo unde se hotăra peirea celor buni și se arătau călăilor prin sărutări de Iudă.

În acea grădină a delirului, bucuria le este la culme; băutura le îneacă conștiința și se mănîncă cărouri gătite de mîna lui Lyeaon. Priveliște de iad și clocotul vulturilor din Scila și Caribda!

Tîrziu în noapte, șeful, înfumurat de slăvirea cira-cilor, se ridică în apoteoză lugubră și pleacă salutat cu urale răgușite. Pașalele mahalalelor urnesc cu greu tărăboiul. Cei ce au mai rămas strigă și dărăpănă. Aproape de ziuă totul reîntră în liniște și zorile se re-

varsă peste aceiași București ca în toate zilele. Fost-a un vis urît, sau aievea?

Șeful a zburat cu chimirul ușor peste graniță ca să pună amanet articolul 7 din *Constituție* și cu acea arvună să mai hrănească partidul.

Dar tot acolo, în acel ospăț și după aceea, ca un vaiet, care vine din depărtare, abia se aude un zgomot încetișor, al cărui răsunet se simte și se mărește cu cît se face mai auzit. E glasul conștiinței celor amăgiți care au auzit următorul plîns al țării:

„Fiii mei!

Cum v-ați înjugat de bună voie la carul robiei, pe pămîntul în care v-am născut liberi? Unde vă este credința bărbăției, la care v-au deprins străbunii în numele meu? Pilda jertfei lor nu vă îndeamnă? Durea mea nu vă pătrunde? Plînsul meu nu vă înduioșează? Bocetele mele nu vă trezesc? Rușinea mea nu vă umilește?

Da-mă-voi răstignirii și voi răbda munci de la aceia ce au batjocorit și răstignit pe Domnul nostru Isus Christos, pentru că am născut monștri și am lăptat vînzători! Înălța-mă-vor pe cruce cu rinjete batjocoritoare și mă vor străpunge cu sulita pe care au luat-o de la fiii mei și pe care le-o dădusem ca să mă apere; iar hula lor îmi va îneca cel din urmă suspin!

Cobori-mă-vor în mormînt de piatră din Tarpeia, și-l vor împodobi cu flori de la Golgota!

O ! fericită Cartagino, pentru care și femeile au încins spada! Tu ai pierit în flăcări, luptînd cu Doamna lumii, pentru stăpinirea pămîntului.

VII

Ești mama lui Anibal și te mîndrești cu dînsul. Mormîntul ți-l acopere cenușea fiilor tăi împietrită în sîngele lor.

Răpusă în vitejie, numele-ți trăiește de zeci de veacuri cinstit în cartea lumii!".

La acest vaiet, multe conștiințe se trezesc, se scutură, se pocăiesc și-și zic: „Errare humanum; perseverare diabolicum !”

5 Dar prin toate cafenelele, pe străzi și pe la răspîntii se vorbește și se spune: ei sunt mulți și cine va putea lupta contra lor?

Ei bine, nu, nu sunt mulți: și în contra lor sunt destui care să lupte și să-i învingă, dar aceștia nu se aud, nu fac vîlvă în străzi, fiindcă sunt încununați cu
10 modestia și modestia e soața sfioasă a meritului, trăiește la adăpostul muncii, înfrățită cu osteneala. Coliba sărăciei nu o umilește; strălucirea palatului nu o scoate din fire. O prinde veștmîntul tuturor vîrstelor și al tuturor treptelor. În sufletu-i curat strălucește
15 geniul și în inima ei mila; se bucură de dreptate și se închină la adevăr. Auzul ei nu primește minciuna, gura ei nu rostește clevetire. Ea nu face silă cu slujba, dar nici nu primește simbrerie. Apără meritul de mîndrie și se retrage neobservată, de aceea nici nu se vede
20 pe la ospete. Aleargă la glasul nevoiei și se umerește cu greutatea; cade victimă fără să fie văzută și se înmormîntează fără pompă și fără de nume.

Jelesc și adună moaștele ei datorită și devotamentul.

Regulus, Caiu, Duilius, Cincinat și Fabriciu sunt
25 fii ai datoriei și ai devotamentului, au moștenit de la părinți jertfa, au fost scutul Romei și au ajuns regi ai gloriei. Trăind în strîmtorare, mînceau din hîrburi de pămînt, și nebiruiți de ispită, porunceau smerenie aurului.

30 Preamărească numele celor morți istoria, iar învia-tă, dragostea de țară să-i scoată din părăsirea lumii, și să-i cheme din uitarea de sine pe unii ca aceștia!

Și fiindcă vorbirăm de modestie, ne adresăm ace-lora în special unde această calitate sălășluiește mai
35 ales, și unde partidul conservator-democrat tinde a-si virî relele sale apucături; ne adresăm învățătorilor și clerului fiindcă mulți din cei de la orașe își dau socoteala pe d-a-ntregul de pericolul[...] așa-zișilor democrați.

40 Ne adresăm învățătorilor care brăzdează ogorul minții și seamănă pentru viitor, rugîndu-i să apere

holdele sufletești de buruiana democrației-conserva-toare, căci are putere de iarba fearilor; cine o atinge se molipsește, cine o poartă cu sine pierde rușinea. Mai virtos îi rugăm să descopere pe semănătorii ei
5 și să predice lumii disprețul pentru dîșii.

Iar mai înainte de toate, rugăm clerul să se ferească de minciunile acelor înșelători cari spun că legea cle-rului este opera lui Take Ionescu. Nu, legea clerului nu este a lui Take Ionescu, ea este a partidului conser-vator și a trebuit multă muncă pînă să poată fi hotă-rît ministrul instrucției de atunci, actualul șef al conservatorilor-democrați, ca să o primească.

Dar dacă nu-i revine meritul ideii de a îmbunătăți soarta clerului, apoi nici modul de a fi concepută și
15 așternută pe hîrtie nu este al său; acele persoane care s-au obosit intru aceasta trăiesc azi, și nici unul nu urmează pe d. Take Ionescu, fiindcă îi cunosc mai de aproape dispozițiile și sentimentele pe care le-a hră-nit și le hrănește pentru clerul român.

Dar desigur că se Aoiesc fapte, nu vorbe; ei bine, n-aveți decît să deschideți coloanele *Monitorului Ofi-cial*, cu dezbaterile privitoare la legea clerului din 1893, și veți vedea acolo cum d. Take Ionescu spune că a făcut legea ca să poată lua ceva din autoritatea cle-rului și, pe viitor, dacă va mai putea să ia ceva, va
25 mai lua, dacă nu, nu ; dar ce-a luat nu va mai da îndă-răt. Și cu altă ocaziune, tot dînsul spune că este un atom în marele univers, care, mai curînd sau mai tîr-ziu, va dispăre, fără a i se mai da vreodată de urmă.
30 Iată idei creștine ! Ne adresăm clerului dar și-l rugăm să apere pe cei slabi de lepădarea lui Petru și să nu tîmîie vițelul de aur.

Mesia cel adevărat s-a înălțat prin restignire; nu a surpat tronul Cezarului. A călcat puterea morții, nu voia tatălui ceresc. Nu a primit arginți pentru cetă-țenia raiului, ci lovituri pentru dreptate și adevăr. A fost tămăduitor, nu a semănat molima.

Ostași ai evangheliei căuta-veți oare mîntuire în Barcoba?

40 Purtați crucea, predicați poporului adevărul și-l întăriți în eredință și în dragostea de neam. Inspira-

ți-i ură și dispreț pentru cei ce A^or să ne pună zălog străinului în schimbul prețului ce le trebuiește pentru ajungerea deșertăciunii lor!

- 5 Faceți ca un strigăt din inimă să străbată sate și cătune pînă la hotar, ca să adune pe românii adevărați de la mic pînă la mare împrejurul steagului pe care stau înscrise legea și datinele țării.

- 10 Bătrîni, gîrboviți la paza datoriei, răbda-veți ca chiciura mișeliei să mînjească zăpada pletelor voastre? Sfatul înțelepciunii voastre roștiți-l și va fi călăuza noastră pe calea datoriei.

- 15 Bărbați în puterea vîrstei, nu lăsați pradă omizilor verdeața sănătății voastre, și roadele muncii voastre pradă cotropitorilor! Ați crescut la azăvada și umbra strămoșilor, să fiți pavază țării cînd s-or rări bătrîinii! Dovediți că în inimile voastre au prins rădăcini virtuțile strămoșilor și lumea va crede și în moștenirea înțelepciunii lor!

- 20 Așa am cunoscut pe un D. Sturdza, pe un G. Cantacuzino, pe un P. Carp, pe un general Manu, stîlpi ai României și sfetnici ai puterii de jumătate de veac, cînd umbrele Kogălnicenilor, Brătienilor, Catargiilor și Epurenilor luau drumul veșniciei.

- 25 Toți acești eroi ai suferinței și ctitori ai măririi, unii încă în viață pentru fericirea țării, și a noastră, alții pribegi din astă lume, au rămas și vor rămîne în istorii icoane de pietate națională și izA'oare de patriotism luminat.

- 30 Cu cît drag privim pe unii și cu cît respect ne amin-tim și pomenim pe cei trecuți întru Domnul! îngă-dui-vom oare ca, fie prin ajutorul nostru, fie prin indi-ferența noastră, să permitem democrațiilor-conserva-tori ca să ne pună țara arvună streinilor pentru stăpî-nire asupra fiilor noștri, pentru care fapt aceștia ne vor pomeni numele cu ocară și cu drept cuvînt ne vor blestema cu amar?

Să nu fie!

ASTA NU SE POATE...

Puroiul corupțiunei nemțești s-a întins.

Pe zi ce trece dovezile se înmulțesc.

- 5 Pe unii, afamați, momindu-i cu parale, pe alții, ambițioși, cu puterea.

Cu trîndavii cari abia-și duc trupul de la umbră pîn' la soare a fost ușor. Dăstul să-și zuruie buzunarele doldora un *von dem*, să le arunce ce cade de la masa lui bogată, și lucrul e gata. Aceștia sunt secăturile din născare, sunt cîinii cari p-o bucată de carne închid ochii ca hoții să jecmănească casa stăpînului adormit.

Cu ambițioșii a fost ceva mai greu. "

- 15 Ăștia sunt ajunșii noștri, sunt spilcuiții trium-fători, sunt ipocriții de galantar, sunt lepra sufle-tească a nenorocoasei noastre generațiuni.

Acestora — bani, nu știu — li se făgăduiește pute-rea în schimbul mîndriei și a demnității naționale. Ș-așteaptă.

- 20 Mezatul se ține.
Trecui? Viitor? Aspirațiuni ale neamului? Ni-mic... Nimicuri...

Străini de durerile martirilor noștri, ca și de gloria eroilor noștri. Fără strămoși și fără urmași. Realști de cel mai rău soi. Nici o legătură eu ce-am fost și cu ce vom fi. Ambiția oarbă îi lasă fără amici și fără prie-teni, fără dureri și fără bucurii. Și decît să se coboare din grandomania lor, mai degrabă descind în mormînt.

Ș-așa își galvanizează viața, mai departe între minciună și trădare...

5 Acestea sunt cele două clase de neoameni pe care s-a întins pecinginea corupțiunii austro-germană. Și s-a întins ziua la miază-mare, sub nasul guvernului. Și crez că ce era de vîndut și de cumpărat s-a vîndut și s-a cumpărat.

în capitala țării nu mai putem trăi.

E o atmosferă pestilențială.

10 Trebuie să umbli cu batista la nas.

Domnule Brătianu, prea mult ai tolerat tîrguiala de conștiințe. Prea a ajuns Bucureștii o casă de toleranță.

15 Asta nu se mai poate, domnule Brătianu. Asta nu se va mai putea.

Noi ne-am făcut în parte datoria. Nu ne-am făcut-o îndeajuns. Am încercat. Nu ne-am pus d-a curmezișul. Cu două partide de opoziție nu mai merge. Ori cît am striga, sunt strigăte în pustiu. Trebuie să desfășurăm un drapel larg sub ale cărui cute să încapă orice român cu legături adinei de neamul acesta, nenorocit condus în niște clipe în care putea să-și afirme drepturile sale istorice și reîntregirea sa cu matca.

20 Take Ionescu și Nicu Filipescu au făcut ce le-au stat prin puteri să facă, osebiți unul de altul, fiecare în tabăra lui. Ș-am ajuns unde am ajuns. D-aci înainte trebuie s-ajungem unde-ar fi trebuit să fi ajuns.

Mai e timp. E timp să-și îndeplinească oamenii suprema datorie.

30 Mai e încă.

Mai tîrziu va fi prea tîrziu.

Și asta nu se poate, domnule Take Ionescu; e peste putință, domnule Filipescu.

35 A început mobilizarea generală în Bulgaria. A început ofensiva austro-germană contra Serbiei. România, azi-mîine, va fi cercuită de focul unui război dezlănțuit de Germania pentru a-și afirma supremația peste întreaga lume. Și cînd se luptă Franța, Anglia, Italia, Rusia, Serbia și Belgia, numai noi să stăm cu

brațele încrucișate? Ele se jertfesc pentru libertatea popoarelor mari și mici, pentru constituirea lor etnică, pentru tihna și siguranța Europei, și noi să nu ne simțim? Noi să pierim fără să ne mișcăm, ca un popor mort de sub regele Carol, care n-ar fi în stare nici să deschiză gura și să primească sfînta împărtășanie?

Sire, iertați-mă, asta nu se poate!

10 Știu că se vîntură prin unele cercuri de mofluzi ai României, speranța că se va chema la guvern uneltele odioase ale trădărei naționale, dar, sire, asta nu se va intimpla. căci asta nu se poate. E ca și cum ați chema, sire, pe cîțiva ciocli ca să asiste la încoronarea m.-voastre ca rege al României...

Și asta nu se poate.

SCRISORI FĂRĂ RĂSPUNS

I

Domnule Brătianu,

5 Mă adresez unui român, nu unui „filoromân”, „filofrancez” cîteva săptămîni, apoi, dupe ce și-a făcut prețul, „filogerman”, în fond „arghirofil” sadea.

10 Mă adresez fiului lui Ion Brătianu. Firește, răspuns aș dori și nu-l voi avea - Știu. Desigur sunt atîtea trepte sociale care ne despart și, mai ales, sunt atîtea trepte închipuite între noi, că niciodată țaranul din Sohat n-ar îndrăzni să nădăjduiască un răspuns de la boierănașul de Pitești. Intre valea Topologului — mîndre și frumoase ținuturi — și valea Prosanichiu-
15 lui — un șir de mlaștini uscate în timpul verii — vezi bine că sunt deosebiri. Pe una răsar oameni ale căror ambițiuni niciodată și cu nimic nu sunt satisfăcute, pe cealaltă, oameni simpli, rugi de luat în picioare, cu răbdare și cu frica lui Dumnezeu.

20 Ș-apoi să-mi închipui că valea Prosanichiuului n-ar fi decît o teșitură din valea Topologului, ar fi un cuvînt ca să-mi răspunzi? Condeiuul e așa de greu pe vremea aceasta de căldură... Vorba răposatului Borănescu, fostul nostru profesor de matematici: „Creta este și grea și ușoară, iar în mîna leneșului atîrîna o
25 sută de oca”.

Și de aceea, d-le prim-ministru, voi seri rîndurile acestea și altele care vor urma sub titlul de *Scrisori fără răspuns*.

O primă amintire, d-le Brătianu. Eram în liceu, în fața „Meditațiilor”, cu ziduri vechi și umede, se încinsese o discuție între doi pedagogi. Sfios și retras după un stîlp, ascultam la infierbințeala politiceii
5 și nu prea-mi dam seama despre ce era vorba. „Bunul nostru d-l Șonțu” se iuți, ridică glasul — parcă-l auz ș-acum — și zise apăsător: „Să mă ierți... Brătianu este bărbatul la care mă închin.... El a avut curajul să spuie în Cameră la 1868 că Transilvania e sora noastră, măritată cu casa de Habsburg, că nu se amestecă
10 în casa ei, dar că are datoria de-a-i sări în ajutor cînd cumnatul său ar ridica cuțitul asupra ei...”.

Auzisem de numele lui Brătianu, dar nu-l văzusem. Din minutul acela mi se păru covîrșitor de înalt, și-l admirai, cum poate să admire un copil neștiutor și
15 naiv, sportit în imaginația lui cu sufletul „surorii” frumoase și nenorocite.

În memorabila ședință a Camerei de la 29 noiembrie, 1868, Ion Brătianu, încolțit de un adversar de
20 temut, se urcă la tribună și fulgeră un discurs de o înălțime de cugetare și de simțire cari vor fi pururea spre gloria lui de adevărat bărbat, de patriot fără șovăire, în mîna căruia ai fi putut încredința de pe atunci destinele Patriei și ale neamului. •

25 „Cînd o soră a mea este măritată — așa grăi nemuritorul —, nu am dreptul să m-amestec în menajul său, nu am dreptul să fac cel mai mic pas care să poată da bănuială soțului ei că aș vrea vreodată să aduc zî-zanie și dezbinare în casa lor. Însă, d-lor, oare cînd
30 soțul ei, cumnatul meu, va merge pînă a o maltrata ca pe o sclavă, știind că este *dintr-un sînge nobil*, cînd voi vedea că *ridică cuțitul asupra ei*, nu am eu dreptul să strig, să-l opresc de la acea crimă?...”

35 „...Dar să nu uite că atunci cînd vor voi să *înjunghie pe sora noastră de dincolo*, măritată cu dîșii, sîngele ei le va stropi fruntea, și, mai curînd sau mai tîrziu, Franța și Roma, cînd Capitoliul va domni iar asupra Italiei, își vor recunoaște sîngele pe fruntea înjunghietorilor și nu vor lăsa pe strănepoții lor să
40 piară...”

Cu așa curaj și energie vorbi părintele d-tale, d-le Brătianu, acum 47 de ani, și cuvintele lui profetice fură acoperite de aplauzele unanimității deputaților și ale publicului înțesat în tribune. Iar Kogălniceanu, ministru în locul lui Ion Brătianu, în răspunsul său, numi pe principele Carol „domnitorul românilor”. Și crez, că pe buzele lui Kogălniceanu aceste cuvinte aveau numai un înțeles, determinînd speranțele timpurilor viitoare, *a timpului nostru*, d-le Brătianu.

Pe la 1868 România abia făcuse ochi. Era săracă și slabă. Și armata ei tot să fi fost cit ar fi o singură divizie de astăzi.

În 1915 România și-a îndoit populația. E harnică și bogată. Bugetul de douăzeci de ori mai mare. Și putem arunca pe un front de bătaie sau pe două cel puțin 600.000 de oameni.

În 1868 românii uitaseră să tragă sabia și era o jale pe satele noastre cînd își trimeteau flăcăii la armată.

În 1915 avem în urma noastră războiul victorios din 1877 și campania din 1913, cînd orașeni și săteni au pornit cu flori la ureche și cîntînd ca la nuntă.

În 1868 în țară, răsună glasul lui Ion Brătianu.

În 1915 auzim, țîindu-ne în urechi, tăcerea de cimitir a moștenitorului lui Ion Brătianu.

În 1868 lumea era alarmată de răsturnarea unui guvern contra căruia complotase din Viena austriacul de Beust.

În 1915, în contra neamului nostru, se urzește pe față, cu bani, cu spioni și cu o armată de adunătură, încăputată de pe unde au putut, pregătindu-se încercuirea noastră și desigur și ștergerea românilor din istoria lumii aceștia.

Și d-ta, d-le Brătianu, găinezi în virful piramidei noastre sociale, așteptînd ca germanii să ne împresoare, să ne dezarmeze cu cizma lor brutală?

D-ta dormi, d-le Brătianu?

A mobilizat Bulgaria, datoria noastră e să mobilizăm.

A mobilizat Bulgaria subt cuvînt că nu vor ataca pe nimeni. Să-i crează vînduții și imbecilii.

Datoria noastră de oameni civilizați și de „sînge nobil” e să spunem pe față: mobilizăm și, în caz cînd veți ataca pe Serbia, război în contra hoților care pradă Europa de bunurile civilizației romane și creștine.

Nu vom continua istoria.

În trecut am luptat pînă am dat pe brînci împotriva barbarilor asiatici; acum vom face la fel împotriva barbarilor pe care știința i-a poleit, dar nu le-a putut schimba substratul lor sălbatec.

Cînd în Europa s-a dezlănțuit un război de jaf și de jecmănire, datoria popoarelor cinstite e să sară în sprijinul popoarelor care apără dreptul și libertatea față de cei cari răstoarnă fundamentul crezului nostru, susținînd — de o jumătate de secol — în parlament, pe catedră și în întruniri publice, fără a roși, că „forța primează dreptul”.

Dacă am trece de partea adoratorilor „forței”, am fi slabi, căci ne-am surpa viitorul nostru în lumea care are să vie, mai bună și mai dreaptă.

Numai de partea „dreptului” suntem tari.

Dacă am ajuta să triumfe „forța”, „dreptul nostru” ar fi zdrobit între Ungaria și Bulgaria.

Dacă am sări în ajutorul „dreptului”, pe noi ne-am ajuta și ne-am sălta în vaza lumii care crede în „drept”, realizînd idealul nostru național.

Trezește-te, d-le Brătianu, și vino degrabă cu decretul de mobilizare și vei vedea un popor întreg și mîndru, ca un codru bătrîn de stejari, rechemat la viață de vijelia care ne amenință.

Lașitatea cîtorva civili nu trebuie să arunce o umbră groasă asupra armatei noastre de viteji.

E rîndul „marei mute” să vorbească.

Oprește-ți pasul, d-le Brătianu. Schimbă-ți direcția. Pe calea pe care ai apucat dai neamul de mal și te duci pe d-ta, îmbrobodit și legat la ochi, la o primejdie din care nici Dumnezeu nu te-ar scăpa.

A doua amintire. Și cu părere de rău v-o spui. Părintele d-tale adeseaori spunea: „M-a amărît politica... Eu am trei fii și pe cîteșitrei îi fac ingineri...”

N-aș vrea ca și ei să intre în mizeriile vieții publice..."

Eu, d-le Brătianu, n-aș dori ca să ajungeți mizerabilii vieții noastre publice.

Joi, 17 septembrie 1915

5

II

D-le Brătianu,

io In loc să-mi răspunzi d-ta, lucru la care nu m-aș-teptam, mi-au răspuns cei de la *Viitorul*, lucru pe care nu-l doream și la care, firește, mă așteptam. Partizanii d-tale găsesc că „țăranul de la Sohat" e lipsit de bună-cuviință.

15 Aș fi putut fi supărător, nedrept, violent prin acele două amintiri și apropieri. Lipsit de „bună-cuviință" de ce? *Viitorul* nu-mi spune, dar din cuvântul „boierănaș", repetat și împărecheat înadins, rezultă că eu față de d-ta, d-le prim-ministru, sunt necuviincios pentru că am îndrăznit să afirm că d-ta izvorăști din „boierănașii de pe valea Topologului". Poate să mă înșel însă pînă-acum nu mi-a dat de

20 ochi documente istorice din care aș fi văzut că spița Brătienilor ar fi ieșit din „boierii rnari", din „boierii de divan". Ș-apoi ce-ar însemna aceasta? Nu ești d-ta șeful unui partid care, în Cameră și-n întruniri publice, strigă cît îi ia gura: democrație,

25 solidaritate socială și toți deopotrivă? Mi s-ar părea ciudat că tocmai șeful acestui „conglomerat egalitar" să zbircească din nas cînd eu, fie și din inadvertență, i-aș fi ales spița din „boierănași", iar nu din „boieri" sadea.

30 D-le Brătianu, eu, pe „boierănași" și pe „boieri" nu dau două parale cînd ne fac de două parale. Cu aceeași balanță cîntăresc și pe poporani. Altfel am ajunge la niște privilegii *à rebours*. În locul privilegiatilor de altădată, care își aveau rostul lor istoric, am născoci pe privilegiații mai proaspeți, care

35 n-ar avea nici un temei politic și social. Și n-am desființat privilegiile boierești pentru ca să înființăm boieriile poporane.

Sper să ne fi înțeles.

5 Cei de la *Viitorul*, oameni binecrescuți (despre asta, lasă pe ei!), îmi fac o strașnică morală. Bunioară că eu, în șirul „evoluțiunilor", aș fi ajuns „la o perversitate sufletească (numai atît?) care nu cadrează cîtuși de puțin nici cu țăranul de la Sohat, nici cu maestrul din literatura română (ce delicateță !), nici chiar cu oratorul de la „Dacia".

10 Scurtă memorie va fi avînd cei de la *Viitorul*! Despre „oratorul de la Dacia", cînd își permise să facă un paralelism între voința ilustrului d-tale părinte și felul de voință al d-tale, aceiași domnișori așternură lungi coloane de grațiozități cursive la adresa mea, opintindu-se să-mi fixeze portretul ca niște pictori puantiliști, mîndri că sunt „decadenți", mîndri de decadența lor. Dar cîteva perle. Cu „plete lungi și încilcite", cu „mustăți războinice", cu „o mulțime de pete pe hainele lui..."

Nu e așa că seamăn?

20 Eu, d-le Brătianu, nu mă uit la hainele protivnicilor mei, ci-i privesc drept în față. De vor fi avînd pete pe haine... la „Falk"... Spălătorie chimică... cu cinci lei, ca noi... Dar cînd îi văz cu pete pe obraji întorc capul și nu mai crez în minunile chimice ale lui „Falk". Asemenea obraji se pot încălzi, dar spăla niciodată.

25 D-le Brătianu, iertați-mi aceste mici chestii personale. Persoana mea, și chiar personalitatea d-tale, trebuie să dispară în vîrtejul abătut asupra neamului și din care vom ieși or întregiți, or șterși de pe harta Europei. E o clipă tragică. E un moment de cutremur universal în undele căruia suntem cuprinși fără voie, cu tot ce suntem, cu tot ce-am fost, cu tot ce vom fi...

30 Cunosc un om cu care sunt legat din naștere. N-aș putea zice că-l iubesc și totuși sunt nedăspărțit. E cam iute, dar sincer și plin de iluzii. Niciodată nu și-a răzbunat pe nimeni. Cînd dușmanii lui — căci, nu pricep, dar are mulți — i-au căzut în palmă, n-a strîns pumnul, ci i-a ocolit, neavînd ocazia de a-i răsplăti cu binele. Dedesubtul violenței lui trecătoare, o

groasă căpușeală de bunătate. E bun fără să vrea. E prost de bun ce e, ca și cum omenirea ar fi o armonie perfectă și el unul din sunetele prelungi ale acestei armonii. Și să nu crezi că n-are ochii deschiși

5 asupra lumii, dar, în optimismul lui, adeseori îmi zice: „Noi ne torturăm pentru omenirea de mâine, care va fi să fie mai bună decît ceea ce am fost noi”. Iluziile lui izvorăsc din credința în virtuțile ascunse ale neamului. Pentru el, eroii se vor ivi neapărat

10 în zilele d-apoi cînd se vor auzi trîmbițele războiului răsunînd de la un cap la altul al României. Pentru el, noi toți suntem niște furnici solidare și harnice ale neamului și, vrînd-nevrînd, ne jertfim în comun pentru creșterea și gloria lui desăvîrșită.

15 Nu e așa că vi se pare cam sucit?

Oricum ar fi, niciodată n-a spus un neadevăr de fapt.

Acest prieten mi-a făcut în mai o destăinuire, revoltat, dar fără ură.

20 De trei ori a vorbit cu cineva. Și acest „cineva” putea să vorbească în numele țării.

O dată în decembrie anul trecut; a doua oară pe la sfîrșitul lui ianuarie anul acesta; a treia oară cu cîteva zile mai înainte de închiderea Camerei.

25 Prima conversație, la Cameră, în salonul miniștrilor. — „Nu vă spui momentul cînd România va intra în război alături de Tripla înțelegere. Nu e posibil război cu date fixe de calendar. — Rău face *Acțiunea națională* de întinde coarda. — Noi vom intra

30 o dată cu Italia. — Italia va trebui să ne reție ca să nu intrăm ceva mai nainte. — Italia trebuie să se hotărască. — Are interese mai mari decît cucerirea unor bucățele de pămînt locuite de italieni. — Italia aspiră să-și afirme influența și puterea ei maritimă în Dar-

35 danele, în Asia Mică și mai departe. — în ea s-a deșteptat fiorul gloriei trecute. Ce, vrei să-ți arăt corespondența cu cercurile înalte ale ei?... Către sfîrșitul primăverii vei vedea.... Eu vreau ca prin jertfele cele mai mici să realizez cîștigul cel mai mare... Nici

asa de imbecil, nici așa de lipsit de patriotism nu poți să mă crezi...”.

A doua conversație, în Cameră. Era cam trist. Fusesse bolnav. Mă oprește în fața unei anumite bănci.

5 — „Spune, te rog, lui Take Ionescu și lui Filipescu că eu cu ei pot să fac războiul, dar ei fără mine nu l”. — „Mă iartă, sunt declarații cari-și pierd importanța dacă nu se fac direct. De ce nu le-ai comunica d-ta lor?”. — „Le voi comunica”. Peste două săptămîni am

10 întrebat pe Filipescu și pe Take Ionescu dacă li s-au spus ceea ce mi se spusese mie. Și amîndoi mi-au răspuns: „da!”.

A treia conversație, în vestibulul Camerei. Ne plimbam împreună. Pasul lui era greoi. — „Să nu ți se întîmple și d-tale ceea ce s-a întîmplat lui Venizelos... Știi că Gunaris al nostru e gata”.- „Asta niciodată... Vorbești cu păcat... Potoliți mișcările *Acțiunii naționale*... Și veți vedea... Cum ți-am spus... Italia va intra și noi împreună cu ea... Neapărat...”.

20 D-le Brătianu, știi cine mi-a transmis aceste trei conversații. D-ta știi că asemenea conversații au avut loc. D-ta știi că omul care a vorbit cu prietenul meu, prin poziția lui, putea să pornească războiul.

25 Omul acesta — spune d-ta, d-le Brătianu — s-a înșelat? a înșelat? a mințit? Or, din nefericire pentru țară și neam, este izbit de o megalomanie chinuită de „abulie”?

S-a înșelat? în lături cu el. A înșelat? Nu văz motivul determinat.

30 A mințit? — Prea ar fi mințit pe mulți, începînd cu el însuși.

Rămîne neputința d-a se hotărî, voința morbidă, abulia.

A voi normal „c'esi *choisir pour agir*”. Și cîte momente n-ar fi avut ca să acționeze? După Lemberg, ar fi putut și n-a putut să vrea. După ce rușii începură a coborî culmile Carpaților, a stat la indoială. Dar Italia pornește. El stă amorțit. Dar austro-germanii vor să atace Serbia și să ne încercuiască. El, doarme.

40 Dar Bulgaria mobilizează. El nu se mișcă. România

neutra. Anchilozată. De risul lumii și de batjocora
acelor care împrăștie în omenire odioasa maximă:
„*Macht geht vor Recht!*”.

5 După 14 luni a rămas în aceeași nehotărîre, ca un
maniac soliloc pe care nici o forță nu-l determină
să spargă cercul restrîns al mulțumirilor lui intime.
Puterea diriguitoare îi lipsește desăvîrșit. Și unui
astfel de om să i se încredințeze grija d-a dirigu
soarta unui neam întreg? Voințele tuturilor, limpede ex-
10 primate să fie cîrmuite de o totală lipsă de voință?

Ascultă, d-le Brătianu, un portret al abulicului
patologic, făcut nu de mine, ci de Carpanter și de
superbul Carlyle, și nu al unui om de rînd, ci al unuia
care întrunea laolaltă în cel mai înalt grad puterea de
15 a rașionii a filozofului, imaginația creatorului și
inspirația profetului. Lui îi „plutea totdeauna în minte
numeroase și gigantice proiecte și n-a încercat niciodată
să execute barim pe unul singur... Excelsa în conversații
dacă-l lăsa să nu pornească de la nici o premisă ca
20 să n-ajungă la nici o concluzie... Nu răbda nici o împo-
trivire, fie chiar respectuoasă”. Exteriorul lui (fără
nici o aluzie) era „moliu și irezolut, exprimînd slă-
biciunea și posibilitatea forței”.

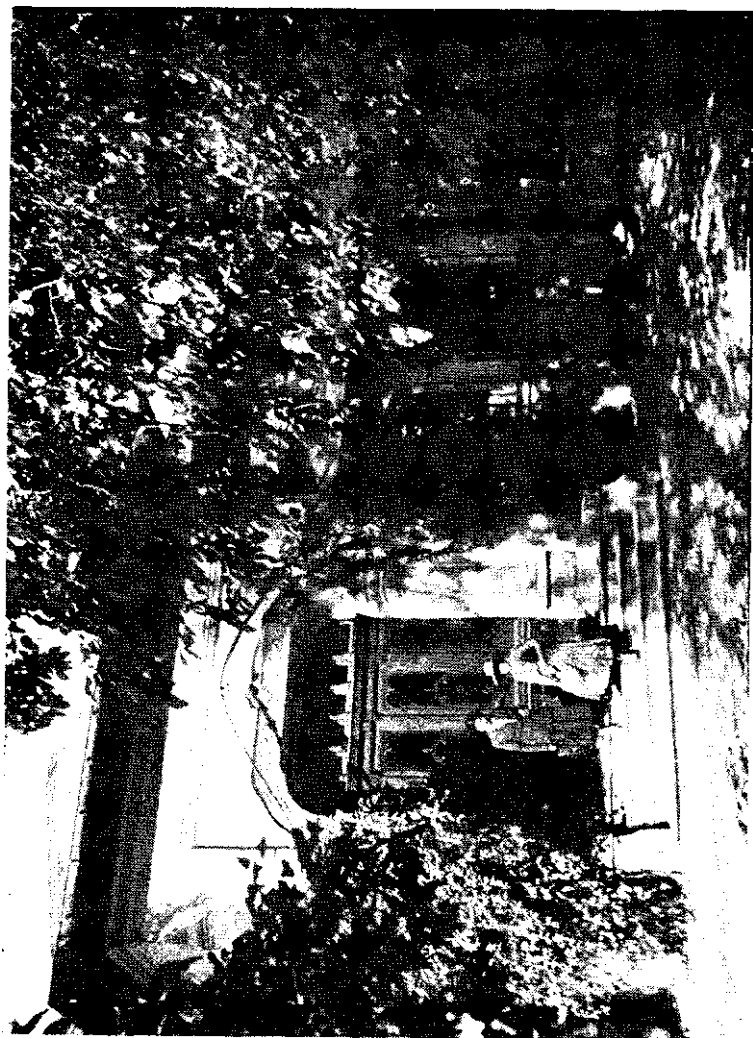
D-le Brătianu, astăzi s-ar cere omului care ne
25 cîrmuiește destinele să fie întreg la minte, întreg la
simțire, întreg la voință, chibzuit fără a se împiedica
de nimicuri, diplomat fără a înșela, hotărît fără des-
potism, simțitor, nu impresionabil, cu voință făvă
a turti orice inițiativă. Bărbat, nu Dalai-Lama.
30 Să plece urechea la toate și sufletul la unele. Să consi-
dere pe amici și mai ales pe adversari: amicul înghite,
protivnicul se irită. Nouă, românilor, ne-ar trebui,
azi mai mult ca oricînd, un om cu putere de atrac-
țiune, iar nu un șiret repulsiv.

35 D-le Brătianu, fraza din urmă nu vă privește, dar,
vă rog, să-i meditezi urmările, ca nu cumva, obișnuit
cu norocul, să amesteci izbînda trainică cu izbînzile

24 septembrie 1915

Ultimul portret al scriitorului, la Iași.

Ultima locuință
a lui Delavran-
cea din Bucu-
rești — Școala
centrală.
Pe scări, fiecele
sale Cella și
Riri.

III

Domnule Brătianu,

Nu-ți scriu nici ca amic, bineînțeles nici ca prieten,
nici — mai puțin — ca dușman. Am spus-o și-o re-
pet: în sus privesc cu admirație, la măsura mea cu
dreptate, mai jos de mine cu simpatie. Aceasta e
legea mea morală care-mi poruncește și căreia mă plec
fără a cârti.

10 În cele două scrisori poate mi-au scăpat, fără să
vreau, unele violențe. Dacă forma p-alocuri a fost
brutală, regret. În fond, n-am nimic de regretat și
nimic de retractat. N-am voit să micșorez — aceasta
n-atîrnă de mine, ci de faptele d-tale —, ci să-ți
15 deschii ochii asupra primejdiei care amenință onoa-
rea, drepturile și aspirațiunile legitime ale neamului.
N-am voit să ofensez, ci să zgudui. N-am scris sub
imperiul mîniei și al urei, ci al revoltei și al spaimei.

Țara întreagă să-neacă într-o apă murdară și adîncă.
Leșia ce ne uda picioarele odinioară s-a înălțat
20 pîn'la genunchi, ne-a cuprins mijlocul, s-a ridicat
pîn'la umeri, ne-a trecut de bărbie. Încă nițel și ro-
mânia de pretutindeni se va potopi, aruncînd cel din
urmă blestem, ca verdict istoric, nu asupra mea, d-le
Brătianu, ci asupra d-tale și a colaboratorilor d-tale.
25 Firește, vei fi avînd explicațiunile d-tale. Ce nu se
poate răstălmăci pe lume? — Un lucru e limpede:
dacă, șovăind mereu, în cele din urmă vei pierde cea-
sul unirei noastre cu Ardealul, vei fi ca un general
cu armata împrăștiată, învins, hulit, arătat cu dege-
30 tul, negăsind nicăieri odihnă și nicăieri nemaiîncă-
pînd de ura și disprețul mișunei dintre Tisa și
smîrcurile Mării Negre.

D-le Brătianu, ești șeful unui partid numeros,
întrebați-vă partizanii: ce cred? Nu-i ocoli. Nu-i res-
35 pinge. Nu-i teroriza. Ești sus pus ca să-i vezi pe toți,
ca să-i rabzi pe toți, ca să-i ascuți pe toți. Nu în
vîrfurile unui turn de fildeș, ci în mijlocul lor. Și din
mijlocul lor îți iei avînturi imperiale. Vor fi și ei
întru ceva ca să fii d-ta totul. Mărirea, meritata
40 mărire, e îngăduitoare. Forța, adevărata forță, nu e

haină. Grecii reprezintă pe Hercule în repaus și domolit.

- 5 Părintele d-tale bătea la ușa tuturor, începînd, vara, de la șase și jumătate dimineața. Și dacă astăzi lua pe cineva mai repede, mîine cu siguranță, din zori de zi — c-o pălăriuță de pai, c-o redingotă neagră, cu pantalonii albi și c-un bețișor în mînă — îl cerceta, îi da o „bună ziua”, îi vorbea așezat și glumeț și pleca convins că și-a făcut datoria.
- 10 D-ta pe o bună parte din partid nu-i cunoști și nu te cunosc. Le poruncești și ți se supun. Nu convingere, ci devotament. Nu devotament, ci disciplină. Nu disciplină, ci teroare. La prea puțini, devotamentul; la mulți, disciplina; la cei mai mulți, teroarea.
- 15 La frați și camarazi, devotamentul; în generația care te-a precedat, disciplina; în generația care-ți urmează, teroarea. Teroarea băncilor, a instituțiilor de credit, a întreprinderilor publice și private, și publice și private.
- 20 Cîțiva n-au mai răbdat. Ș-au spus credința lor. Atît a fost de ajuns. Partidul să fie cum este sau să nu mai fie! „*Sint ut sunt, aut non sint!*”. Iacă celebrele cuvinte ale unui șef suprem al iezuiților. Și d-ta ai avut curajul să le spui acelor cîțiva pe față și de față
- 25 altora cari nu erau liberali:
— „D-voastră ați încetat de a mai face parte din partid!”
- Iacă la ce se reduce consultul partizanilor.
- 30 Dar vor fi avînd și ei ceva de spus, dar vor fi avînd și ei ceva de transmis, dar vor fi cunoscînd și ei sentimentul județelor de pe unde sînt, dar vor fi știind și ei cu ce corupțiune trebuie să lupte, dar vor fi avînd și ei suflet ca să înțeleagă sufletul României în clipele acestea tragice... D-ta, d-le Brătianu, nu-ți pleci urechea nici la glasul lor, nici la sufletul oropsit al neamului nostru.
- 35 D-ta te-ai izolat, te-ai absorbit în d-ta însuși, ți-ai redus — permite-mi aceste cuvinte — funcțiile de relație la minimum posibil. În afară de ce-ți trece prin minte nu mai ai nici o impresie. Orice ți s-ar spune te-năsprește, te irită și le respingi cum o

ghiulea înroșită aruncă picăturile de apă cu care ai stropit-o.

Sfaturile sunt d-a surda.

D-ta nu te sfătuiești decît cu d-ta, tocmai cînd ar trebui să cunoști păreriile celor mai mulți. D-ta te contrazici cu d-ta. Hotărîrea de astăzi o înlocuiești cu cea de mîine. Și astăzi și mîine ești tot d-ta care hotărăști. Sfîrșit nu mai este. Orice „astăzi” are un „mîine”. Și oricărei hotărîri de astăzi îi ia locul hotărîrea de mîine. Nimic sigur. Nimic solid. O variațiune indefinită și neconținut aceeași, ca o arie copilărească pe care stă scris: „*da capo al fine*”.

În situațiunea grea în care te afli îți pui piedici la orice pas. Și încetul cu încetul ai ajuns la o impresionabilitate pe care n-o mai poți guverna, la un echilibru nestabil, la o perpetuă contrazicere, la un neastîmpăr fără răgaz, la un „automobilism” evident. Nu poți răbda să stai locului. Peripatetismul d-tale seamănă a fugă. De te caută cineva la minister, ești acasă; de te caută acasă, nu ești nici acasă, nici la minister; de te caută la București, ești la Florica; de te caută la Florica, ești în București.

Ciudată ubicuitate! Să fii pretutindenea și să nu fii nicăieri.

Nimeni nu știe ce-ai simțit și ce simți, ce-ai gîndit și ce gîndești, ce-ai vrut și ce vrei, nici amicii, nici adversarii, nici țara, nici străinătatea. De aceea să nu te miri că cei ce te-au crezut nu te mai cred, cei ce nu te-au crezut te cred, cei ce te-au criticat te laudă, cei ce te-au lăudat te critică. Și astăzi ești lăudat, d-le Brătianu, la Budapesta, la Berlin, la Constantinopole și la Sofia pentru că ai ținut România în vise și în toropeală pînă ce dușmanii rasei noastre ne-au încercuit într-o parabolă de foc.

35 Puțin ne-a mai rămas pînă ce vom preda armele în piramide, ranițele în mormane și steagurile înfășurate [...]. Puțin ne-ar fi mai rămas dacă n-aș crede în cavalerismul și în vitejia sfintei noastre oștiri.

5 D-le Brătianu, deșteaptă-te și cearcă să te ridici la înălțimea numelui pe care l-ai moștenit. Dă-ți seama că astăzi se topesc sufletele neamurilor într-un imens furnal, că mâine se toarnă din nou și că nu cumva noi, românii, să fim sufletul de prisos al omenirii, ca argintul amestecat cu zgura care se pierde pe d-alături și nu ajunge niciodată la tipar.

10 Cunoști mîna de bronz a omului de la răscrucea bulevardului. Știi încotro arată acea mîna. Du-te la miezul nopții și dă în genuchi înaintea ei. Și roagă-te să-ți lumineze calea și să-ți împrumute o părticică din vechea-i bărbăție.

Eu n-aș dori ca acea mîna să cază asupra capului d-tale.

15 1 octombrie 1915

IV

Domnule Brătianu,
20 Prea des s-aude în mijlocul d-voastră: „Avem încredere în națiune, iar voi (adică noi, conservatorii) nu aveți încredere în puterea ei de muncă și de gîndire...” Nu pricep de ce dv. „aveți” și „noi n-avem”. Destul că istoria noastră contemporană se reduce la „avem și n-aveți”. Din copilăria lui Ion Brătianu—tatăl—, a lui C.A. Rosetti și pînă la bătrînețele răposatului
25 Pană Buescu și de la debutul d-tale în viața publică și pînă la cel mai tînăr coleg din Cameră, acest „avem și n-aveți” vă caracterizează discursurile, pe cari le-am auzit și despre cari am auzit, și concluzia logică, dar fatală, de regulă este: „de aci deosebirea fundamentală între liberali și conservatori”.
30

Firește că „națiunea”, pe lîngă bugetul ei „privat”, mai are și un „buget public”. Și dv. aveți întotdeauna „încredere în puterea de muncă a națiunii”. Dar, în afară de „bugetul public” și alte bunătăți, se
35 mai cer fonduri extraordinare pentru diferite instituțiuni. Dv. n-ați uitat niciodată de a vă exprima „încrederea în națiune”. — Dar, osebit de acestea, trebuie,

bunioară, voturile parlamentului pentru crearea unor întreprinderi „cointerestate”. S-ar putea să n-aveți „încredere în națiune”? Dar va fi ajungînd la tribuna Camerei vreun jaf în avutul public... Potrivit tradiției oratoric-liberale, se răspunde scurt: „Noi să avem încredere în sforțările acestei națiuni harnice și răbdătoare!”. Punct de exclamație și vot de încredere.

Și așa se transmite, oral și în scris, această formulă ieftioară. Și conștiința oratorilor dv. se deprinde, de mici, cu confuziunea dintre „încredere și credit”.
10 Și, de cîte ori ar trebui să dovedim că „România vă creditează”, tot de atîtea ori spuneți cu seninătate că „aveți încredere în România”. Și, de mai bine de o jumătate de secol de cînd repetați o așa de magică formulă, o singură dată a fost la locul ei, la 1877, cînd Ion Brătianu-tatăl—hotărî pe domnitorul Carol să treacă Dunărea în fruntea dorobanților, să cucerească independența țării și să se acopere de glorie. În clipa
15 aceea Ion Brătianu-tatăl nu s-a bizuit pe creditul țării, ci pe încrederea lui în vitejia țării și a copiilor ei.

Domnule Brătianu, națiunea nu este o tovarășie economică de producere și consumațiune, nu este o juxtapunere de indivizi cu interesele lor subiective și egoiste, nu este, cum o vedem, cum o înnumărăm, ca
25 un hambar de grîu sau ca o cireada de vite, ci este cum o înțelegem că trebuie să fie: un mare suflet rezultînd din sufletele tuturor, strînse împreună de amintirile trecutului, de primejdia prezentului și de aspirațiunile viitorului. Dedesubtul egoismului conștient al fiecăruia stă instinctul altruist al tuturor. Acest instinct, în timp de pace și de progres, abia se bănuiește și, pentru mulți, ca și cum n-ar exista. Dar vin timpuri grele și în fiecare om demn de acest
30 nume se deșteaptă partea aceasta nobilă și instinctuală și cucerește treptat partea de egoism dominant. Dar vin timpuri de primejdie asupra unei societăți. În fiecare om triumfă, ca prin minune, o putere altruistă și inconștientă și fiecare se simte că nu mai e al lui, că averea, viața lui și a copiilor lui nu-i mai aparțin,

că tot ce este, că tot ce are, că tot ce speră să aibă sunt vărsate pe altarul unei concepțiuni mai mari, al patriei, al neamului.

- 5 Națiunea este, pe vremi normale, o imagine blindă și virtuală. Mulți o desprețuiesc și o exploatează, confundând inadins „creditul” ei cu „încrederea” în ea. în clipele de grea cumpănă și de urgie ea apare reală și fulgerătoare. Parcă s-ar fi sculat din morți.

- 10 De un an și jumătate noi trăim între speranța de a ne realiza idealul nostru, întruchiparea visului nostru și al generațiilor trecute, și între spaima de a fi șterși de pe harta Europei ca un popor nevrednic de viață și de perpetuitate. La început masele populare au înțeles speranța și și-au mobilizat sufletele; acum
- 15 în urmă au înțeles primejdia și sunt înflăcărate de ură contra piedicilor ce li se pun de-a curmezișul.

- Poporul nu se pricepe să-și alcătuiască legile de interes secundar și trecător; pentru facerea și prefacerea lor e nevoie de studii speciale și de experiență.
- 20 Poporul pricepe însă primejdia care se apropie. Mărirea și conservarea națională se bazează pe instinctul unei națiuni. A fi sau a nu mai fi cum ai fost și cum ți-e dat să fii nu se discută. A fi cum trebuie să fii, unit cu izvorul tău însuși, când limba și pământul
- 25 sunt ale tale, când nu ieși de la alții ca să fie furt sau robire, este o afacere instinctuală în momentele de zguduire prin cari trece lumea.

- Conștiința trebuie să cedeze instinctului pornit de pretutindenea. Problemele egoiste de conștiință ale
- 30 fiecăruia amuțesc în imensa pornire a instinctelor altuiste și nu mai rămân decât un egoism: egoismul național, al nimărui și al tuturor. Al nimărui, căci tutulor li se cere jertfa de sineși; al tuturor, căci din capacitatea de a se jertfi a fiecăruia se va naște o
- 35 Românie mai mare, mai glorioasă și mai respectată printre neamurile de pe pământ.

Bărbatul de stat este acela care vede limpede instinctul general al maselor, îi înlesnește calea, se con-

- fundă în el regenerându-și forțele și iese deasupra cu formula cea nouă a unei chemări noi, a unei expansiuni de viață pe care o înțelege și-i dă cîrmuirea potrivită.
- 5 El este expresiunea zbuciumului secular, a năzuinței actuale și a aspirațiilor de astăzi pentru mine. în el se concentrează întreaga lumină a nădejdei tuturora, întreaga energie izvorită din suferințele seculare, întreaga gândire a unui neam nenorocit și aspirînd la mîndria și fericirea cari or să vie. El este
- 10 potențialul conștient al milioanelor de instincte solidare. Este agentul opintirii voințelor anonime, dar reale, într-o singură voință neclintită și supremă. Ca un curent electric care precipită gazele deosebite și le cheamă la o nouă existență în care se coprinde
- 15 și existența lor de mai nainte.

- D-le Brătianu, d-ta știi ce vrea [...^-ței lui. [...]* D-ta știi că voința lui este aceeași și nu așteaptă decât ca d-ta sau altul să fii expresiunea culminantă a voinței lui. D-ta știi că voința unui popor cînd este oprită
- 20 în loc face explozie. Un război civil ar fi o calamitate și pentru țară, și pentru coroană, și pentru d-ta, și pentru noi toți. Ar plăti cei mai buni alături de cei mai răi. Ar plăti scump generațiunile de astăzi pentru cîtiva cari s-au despărțit de instinctele eroice ale
- 25 poporului nostru, de instinctele lui istorice, de simțirea lui străveche și actuală. Pururea au fost nenorociți de la cari popoarele și-au întors fața, nerecunoscînd* în ei ființă din ființa lor, glas din glasul lor, os din osul lor. Aceștia nu au nume, căci numele lor se încarcă în viața cuvintelor de cutremur și de scîrbă națională.

- D-le Brătianu, mă întreb: cum vei pronunța d-ta formula favorită de „am încredere în națiune, în munca, în puterea și în voința ei”? Tot în același spirit de
- 35 confuziune între „credit” și „încredere”? „Creditul” țării, dacă l-ai avut, l-ai avut cînd ți l-a dat regele Carol; l-ai simțit micșorat cînd făcuși alege-

> ² Lacune în textul tipărit în *Epoca* (n.ed.).

rile din urmă și s-a dus pe copcă în acest an de socoteli mărunte, de șovăiri molatice și timide și de un mutism care dă de bănuț oricui. — „Poți și nu vrei?” — „Vrei și nu poți?” — „Vrei și nu vrea?” — „Nu vrei și nu vrea?”. — În orice caz, creditul țării nu-l mai ai din ziua când *țara a voitșid-ta n-ai voit sau n-ai putut să vrei*.

Încrederea în țară? — Este absurd. — Când România se ridică împinsă de speranța ei legitimă de a se întregi cu Ardealul și de primejdia încercuiri de către dușmanii rasei noastre, d-ta nesocotești instinctul ei de conservare, simțimîntul ei de onoare, puterea ei de jertfă și voința ei de a fi și de a se supune poruncei istorice care străbate veacurile prin graiul voievozilor români, cari strigau gloatelor mîndre: „Pentru lege și moșie!”.

D-ta vei fi avînd încredere în ai d-tale. În țară nu. Dacă ai fi crezut în puterea ei de viață, de mult ai fi făcut ceea ce a făcut Ion Brătianu la '77. Te-ai fi făcut luntre și punte și ai fi trecut și apa, și muntele.

Conduita d-tale este o absurditate. Ca să credem în d-ta ar trebui să ne închipuim că ești providența divină și, ca sf-tul Augustin să mărturisim: „*credo quia absurdum*”. Dar fiindcă nu ești, „*quia absurdum non credo*”. Ceea ce faci și ceea ce nu faci este absurd și tocmai de aceea nu credem.

Între ambiție și vanitate este o mare deosebire.

D-ta vrei să fii cocoțat în fruntea ministerului. Eu îți zic: fii în fruntea țării! Căci ori în fruntea ei, ori în lături, d-le Brătianu.

30 9 oct. 1915

V

Domnule Brătianu,

Munca, oricît de nebăgată în seamă, este caracterul esențial al vieții, viața fiind o continuă prefacere a energiei inițiale. În acest singur înțeles al vieții, toate viețile, neconținut producătoare, sunt deopotrivă de respectabile. Un țăran care se trudește pe fășia lui de ogor ca și un scriitor care așterne rînduri pe mi-

titelele lui ochiuri de hîrtie, un bărbat de stat ca și un fabricant, un artist ca și un grămătic comercial au de îndeplinit o misiune în viață, conștient egoistă, inconștient altruistă, aceeași misiune identică în scopul ei final pe cît de felurită pare, judecînd pe oameni ca pe niște fenomene despărțite și pururea în vrajbă. Numai dupe ce trece un secol — și mai mult — peste o societate și te întorci înapoi cu gîndul și judeci sub perspectiva trecutului, numai atunci îți dai seama de cîtă armonie a fost la fundul lucrurilor omenești.

Legea universală a muncii este și fatală, și mîngăietoare. Munca deprinsă, în cele din urmă, devine o adevărată plăcere. Viața simplă și deplină este aceea care stă în plăcerea trecătoare și în munca definitivă și transmisibilă urmașilor dacă vei fi avînd, în orice caz, semenilor pe care trebuie să-i ai.

Dar viața suferă atîtea abateri de la regula ei, că mulți cred că excepția ar fi regula și regula excepție, în viața normală, una din cauzele care turbură norma vieții simple și depline este, fără îndoială, banalitatea cu noroc. Dacă n-ar fi banalitatea, la îndemina oricui, din care trăiesc și prosperează inteligențele mărginite și leneșe, o sumedenie de creștini tembeli nu s-ar umfla ca un balon și, ca un balon, nu s-ar ridica mai presus de muncitorii fără răgaz. A fi banal este a trăi numai cu formulele moștenite. De la capul podului Mogoșoaiei și pîn'la Piața s-tului Anton, într-o zi de vară, cu puțină băgare de seamă, cu oarecare memorie și cu prea puține scrupuluri, ai învățat tot ce-ți trebuie pentru vremi normale. Te închizi în cîteva maxime șiret alese, le administrezi la ocazie, le vînturi pînă se usucă, le storci de nu mai rămîne nimic din seva lor de altădată și — **dacă** nu azi, dar mîine — sfîrșești prin a te impune.

Am cunoscut un flușturatic. Și d-ta l-ai cunoscut bine. Dumnezeu să-l ierte, trecea drept om de spirit, mai ales printre cocoanele bătrîne. Spirit futit și submediocru, pururea agitat de secături, vorbăreț fără să fi ținut vrun discurs în parlament — reprezentă „partidul” — în afară de țipetele din groapa

comună care se trec în *Monitorul Oficial* sub rubrica „Voci și întreruperi”, erau dupe laudele lui, fricos ca un iepure pentru cine îl cunoștea, bun la toate dupe vorbă, bun de nimic dupe fapte. Ar fi fost un rival al lui Thersit dacă n-ar fi fost frumos ca o „cadra”. Meșteșugul lui îl cunoști. Înmagazinase o mulțime de anecdote, îndeosebi din cele mai lubrice, și le repeta cu o poftă că, sugindu-și buzele, parcă le-ar fi gustat. Și de multe ori le spunea ca și cum lui i se întâmplase. Șa trăit îndrugînd obscenitățile ca un papagal inofensiv. Despre el un coleg din barou zise într-o zi: „Iacă un om plin de duhul altora, dar fără creier, care a izbutit să banalizeze pînă și anecdota repetînd-o neconținut”.

Domnule Brătianu, d-ta știi că, dupe cum poți trăi din anecdotele altora, tot așa de comod poți trăi din formulele altora, a altor gen'erațiuni, dar, repetîndu-le continuu, le storci de înțelesul lor primitiv și ajungi într-un moment de criză generală ca măgarul lui Buridan: te usuci pe picioare, întorcînd capul între o anecdotă și o formulă moștenită. În timpuri normale s-ar părea că ar fi destul acest arsenal cu anecdote și formule de împrumut. În timpuri anormale, dacă ești adevărat om, îți dai seama că ți-ai pierdut vremea, adunînd surcelele altora, că ar fi trebuit să te fi deprins din copilărie cu străduința metodică și cu producerea propriului tău cap, că norocul e bun la ceva, dar că mintea frămîntată face ceva mai mult decît norocul care te-a săltat dasupra celorlalți.

Acum, cînd viața neamului nostru este pusă la loterie, am auzit pe unii oameni — inteligenți, dar speriați de liniștea d-tale impenetrabilă și de nepăsarea d-tale orientală — revenind adeseaori asupra formulei nu știu cărui Talleyrand: „Un popor are guvernul pe care-l merită”. O asemenea maximă o spui la mînie, la deznădejde. Un om, încîndu-se, s-agață de orice pai. E o tristă mîngiere. O vechitură transmisă și acceptată fără control. E o insultă adusă bietelor popoare. E o minciună ticluită de un bărbat de stat, neputînd suporta roata norocului coborîndu-se la vale.

Să ne oprim asupra ei, d-le Brătianu. Să nu ne fie lene s-o cercetăm. Ia d-ta din istoria contemporană, de la noi sau de aiurea, un spațiu de timp destul de restrîns, bunioară un timp de 20 de ani. Ar fi cu neputință ca un popor să nu fi avut diferite guverne: și guverne bune, și guverne rele. Și-ar fi iarăși cu neputință să se susție că un popor, într-un timp așa de scurt, n-ar fi rămas același, neschimbat în felul lui de a fi, cu aceleași virtuți și aceleași năravuri. Să zicem că opt ani din douăzeci a avut un guvern bun și că doisprezece din douăzeci a avut un guvern rău. Dacă formula „un popor are guvernul pe care-l merită” ar fi adevărată ca o axiomă de geometrie, aplicînd-o la cazul nostru, am ajunge la o concluzie contradictorie, la un nonsens atît de absurd încît ar speria mintea cea mai puțin deprinsă cu analiza. În adevăr: opt ani un popor a avut un guvern bun, deci a avut guvernul pe care-l merita. Dar doisprezece ani a avut un guvern rău, deci a avut guvernul pe care-l merita. Poporul, rămîinînd același, cum de a meritat și guvernul cel bun, și guvernul cel rău? Dacă a meritat pe cel bun, n-a meritat pe cel rău. Dacă a meritat pe cel rău, n-a meritat pe cel bun.

Adevărul e că faimoasa formulă nu este decît o „butadă” mai mult în moștenirea oamenilor leneși sau a oamenilor de un pesimism melancolic și cîteodată atroce. A spune unui popor cîrmuit din întîmplare de incapabili norocoși, de trîndavi nepăsători și de cretini stafidiți că **are** guvernul **pe** care-l merită **e ca și** cum ai mîngîia **pe** unii minori **c-un** tutore risipitor că au tutorele **pe** care-l merită.

Clasele noastre conducătoare sunt, în genere, atît de leneșe, încît mintea lor admite orice **li s-ar** spune c-un ton impertinent și apodictic, numai să nu **le deș-**tepti din semisomnolența obișnuită. Sunt oameni serioși cari repetă de vro 40 de ani încoace sentința dezolantă: „fiecare popor are guvernul pe care-l **me-**rită”, nebăgînd de seamă că au banalizat ceea **ce era** mai mult de spirit decît adevărat. De aceea miile **de**

reprezentanți și de foști reprezentanți ai națiunii pot să nu știe multe din câte ar trebui să știe, dar n-ar fi nici unul căruia să-i lipsească din tolba cu săgeți această săgeată boantă și roasă de rugină.

- 5 Nu cumva, d-le Brătianu, și d-ta împărțășești această credință — și mai ales astăzi — că poporul ar avea guvernul pe care l-ar merita?

- 10 Domnule Brătianu, ai încercat să-ți consulți partidul și să ceri, ca întotdeauna, încrederea oarbă a partizanilor. Multe vei fi spus și multe vei fi aflat. — „Prin libertate la unire”. — Firește! — „Încrederea face tăria!”. — Neapărat! — „Solidaritatea este mîntuirea noastră socială”. — Nici vorbă! — „Istoria să ne judece; de paginile ei nu ne temem cînd ne îndeplinim datoria”. — Da! da! — „Clipa n-a sosit încă cînd toți ca unul vom porni la sunetul goarnei!”. — Cum de nu! — Și altele și altele de felul acestora, și mai ridicule, și mai comune, și mai banale.

- 20 Unul singur a rupt-o cu obișnuitele temeneli și și-a spus gîndul sadea: „D-le Brătianu, ai încrederea noastră unanimă. Privește și la dreapta și la stînga și du-ne încotro vrei. Te vom urma”.

- 25 E răspunsul pe care l-ar fi dat oricare Davus în fața lui Neron, dacă l-ar fi consultat asupra trebilor Imperiului roman. Este crezul tuturilor foștilor robi față de stăpînii lor. Este o abdicare formală la propria conștiință. Este o degradare și o ofensă adusă nu parlamentarului, ci parlamentului. Este o dovadă de pînă unde poate s-ajungă o disciplină brutală exercitată cu ferocitate.

30 Disciplina d-tale a asasinat delegațiunea țării; d-ta te consulți cu morții d-tale. N-ar fi rău să-ți aduci aminte și de cei din Ardeal.

- 35 Dar țara...? Nu despre țară e vorba... S-o lăsăm să strige de pretutindeni: „La arme!”. Noi să stăm cu armele prin șanțuri, cu tunurile astupate la gură ca să nu ruginească și cu drapelele plouate și înfășurate... Ca niște copii cu minte...

Fiecare țară are guvernul pe care-l merită!

Domnule Brătianu, mi s-a spus de mulți că d-ta dormi cam mult, adică preț de 10 ceasuri noaptea și de 3—4 ceasuri dupe-amiază. Restul orelor — mă iartă, nu este expresiunea mea — găinezi, cînd nu te superi. Eu, drept să spun, nu crez. Prea ar fi afară din cale. Dar, oricît ai dormi, eu — nu știu dacă mă crezi — n-aș vrea să fiu în locul d-tale, cu numele d-tale, cu răspunderea d-tale, cu tot ce ai și-ți închipui că ai d-ta. O, n-aș vrea. M-aș simți osîndit, mai ales în somn.

10 Cînd aș ațipi, aș simți un pas ușurel, aș vedea aieva pe omul mărunț, cu părul alb și inelat, cu barba crețată și argintie, cu ochii ca doi cărbuni aprinși, cu buzele strînse, încercînd să se desfacă... Ș-aș auzi un glas profund și cam sitav: „Ioane, ce-ai făcut cu mîndria țării?”.

- 15 28 octombrie 1915

VI

Domnule Brătianu,

- E scurtă. Și te rog s-o citești cu tot dinadinsul. Așa socotesc că nu vei pierde. Eu aveam îndoieli că nu se poate discuta cu d-ta. Acum sunt sigur. În zadar amicii și adversarii își răcesc gura d-a surda.
- 20 Pe amici îi măture din partid cînd te turbură din mărirea moștenită în care te-ai pomenit; asupra adversarilor asmuți liota de iznavi, de robi și de salahori cari se bat în piept, fac clăbuci la gură și

- 25 înjură pe oameni ca niște adevărați primitivi.

- „Puterea”, totdeauna ceva mai potolită decît „opozitia”, a ajuns sub d-ta un scandal permanent și public. Presa d-tale se resimte de sufletul d-tale, sufletul d-tale se resimte de presa d-tale. Această reciprocitate încurcă socotelile răspunderii. Nemaipricipînd cine ar fi răspunzător, te întreb — cum e firesc — „cui pare că folosește această mocirlă scuturată din senin asupra oamenilor cu demnitate de o «presă» fără demnitate?”. Cine plătește, nu cine e plătit, în cele din urmă, e adevăratul vinovat. Și pe vinovat îl iei de urechi sau îl supui la un egal tratament, cu o deosebire, în loc d-a inventa pe viața lui privată, de-
- 35

scrii liniștit, fără vrun adaos, viața lui privată, întocmai dupe faptele prea cunoscute, dupe documentele arătate ție, bunioară de răposatul principe G.B...
5 Și te cutremuri și îți e silă că ți-a fost dat să afli ceea ce n-ai fi voit să afli. Și crez c-ar fi destul. O! prea destul!

Cînd cineva are rîie, nu-i iertat să rîză de altul care se scarpină de un purice.

10 Sub acest raport, d-le Brătianu, eu nu cer o anchetă — ancheta e făcută de demult —, căci eu pot să-ți zic d-tale: „Greșeli am făcut, dar niciodată n-am păcătuit contra onoarei”.

15 Aștept hotărîrea d-tale. Vrei să discutăm ceea ce ți-e cunoscut și mi-e cunoscut din viața noastră privată? Foarte bine. Eu n-am nici un secret. D-ta păzește-te, că ai cam multe și nu tocmai acoperite.

20 Eu n-am beneficiat de nici o rezervă din partea adversarilor, de nici o cruțare, de nici o iertare. Ceea ce au spus despre mine pînă astăzi n-au decît să continue. Variantele unui muzicant pe aceeași temă. O muzică copilărească. Ceea ce nu s-a spus despre d-ta sunt teme reale și necunoscute publicului. Vei fi nevoit să invoci prescripțiunea. Și să nu zici că-mi ies prea repede din răbdări. Cum vrei? Vrei ca discu-
25 ția să-și urmeze calea ei normală sau vrei abateri din cale-afară? În cazul din urmă n-ai decît s-asmuți „barabulele” d-tale asupra mea ca să-mi mai dea „sfaturile” care mi le-au mai dat, și te rog să crezi că-ți voi servi o mică lecție din „sfaturile” lui Neagoe
30 Basarab către „fiul său”, în care se pomenește despre ceea ce trebuie să cruțe cei mari celor mai mici din obște și despre bunurile celorlalți pe care nici „domnului” nu-i este iertat să le pîngărească.

35 Și să nu crezi că mă apăr amenințînd. Nicidecum. „Presa” d-tale are la îndemînă nuvelele mele, dramele mele, comediile mele, discursurile mele, articolele mele, conferințele mele, 27 de ani de viață publică, 9 ani de sclavie liberală, cîtiva ani răzleți și 16 ani de viață mai omenească în partidul conservator. Să
40 spuie ce-o pofti: că la „Dacia” sau la tribuna Camerei îndrug fără pic de vlagă, că conferințele mele n-au

avut nici un bob de sare, că nici urmă de talent nu e în tot ce-am scris (și dacă ai ști cît țin eu la talent!), că sunt cel din urmă dintre soldații absorbiți de viața publică, că n-am nici un merit și că ar fi trebuit
5 să nu ies din straturile poporane (ce bine ar fi fost!) din care am ieșit.

Acestea toate ți le abandonez. Fă ce vrei, facă ce-or vrea cu ele. Dar ține minte, d-le Brătianu, să nu zici că nu te-am prevenit, că a fost pentru cea din urmă
10 oară cînd ți-am permis și le-am permis să faceți o pradă de sălbateci din viața mea privată, simplă și fără pretenții.

Hotărît și bine înțeles.

15 Și dacă sunt curioși să puie la încercare răbdarea mea, n-au decît să mai încerce.

Iar d-tale e bine și creștinesc să-ți amintesc ceva din înțelepciunea eroicului popor francez: „*Un homme prevenu en vaut deux!*”.

5 nov. 1915

20

VII

Domnule Brătianu,

E cea din urmă scrisoare. Se deschide parlamentul și, vrînd-nevrînd, vei ieși din tăcerea de Sfinx, dacă
25 nu pentru altceva, vorba *Viitorului*, ca să aduci „pe toate genele roua binefăcătoare a lacrimilor” și, iarăși din cădelnița *Viitorului*, pentru „rara elocință” a d-tale va trebui să cerem industriei noastre „cointeresate” ca să fie gata c-un număr de vase fami-
30 liale, adică cu atîtea „lacrimatorii” cîți deputați și senatori are România în anul mîntuirii 1915. Vei vorbi or ca Radoslavof, or ca Salandra, afară numai dacă nu te gîndești de pe acum la prorogare. În acest
35 caz, să mă ierți, scrisoarea aceasta nu va fi cea de pe urmă.

Ciudat. Cum se înșeală oamenii în judecățile lor asupra faptelor petrecute în timpul lor, sub ochii

lor, și asupra semenilor cu cari trăiesc, îi văd, îi aud și le cunosc toate slăbiciunile, toate ambițiile și, de multe ori, chiar și nerozia de a voi să pară ceea ce nu sunt, jertfind ceea ce le-a fost dat să fie absurdei

5 închipuiri de a părea mai mult decât sunt în realitate. Actorul care joacă într-o seară pe un rege din Shakespeare și în alta pe un vagabond de uliță este cu mult mai om decât un parvenit din viața noastră publică. El știe că splendoarea și mizeria nu durează

10 decât două-trei ceasuri și se identifică pentru un timp definit cu plăsmuirile pe care le înfățișează. Parvenitul e totdeauna fals și închipuit. E 'mult pînă parvine. D-aici încolo, jucînd mereu același rol, sfîrșește prin a se crede d-a binele Pitt-ul în pielea

15 căruia se visează. Istoria va fi ceva mai dreaptă, privind în depărtarea vremurilor. Dar... și istoria are fel de fel de istorici. Unii, cu patimi, cu uri, cu zvîcneli, că nu e rar să-i vedem ponegrind și admirînd aceleași figuri. Trăind, ca și noi, cu oamenii cu cari trăim

20 noi, sunt cu epocile trecute ca și noi cu oamenii din zilele noastre. E cu neputință să scape de daltonismul dobîndit într-o lume de mizerii. Nu istoricii de astăzi, conservatori sau liberali, ar putea să ticluiască istoria timpului de astăzi, ci istoricii de mai apoi,

25 cînd dungele fosforescente vor dispărea și nu vor mai rămîne decât adevăratele flăcări nestinse care ne-au deprins să ne iubim patria și neamul nu numai cînd ne-au răsplătit, dar mai ales cînd ne-au luat în picioare.

30 Despre partea mea recunosc bucuros că viața noastră e prea complicată, judecățile noastre prea relative și sentințele noastre prea influențabile ca să fie definitive.

Și, totuși, d-le Brătianu, mi se pare acum, dîndu-mi

35 bine seama de rușinea impusă poporului românesc, că cel care ți-a zis „păzește-te să nu ți se întîmple și d-tale ca lui Venizelos" or s-a înșelat, or a fost d-o sîngeroasă ironie. Și de ce aș ocoli ceea ce am afirmat categoric la Iași? Cu mine ai vorbit. Eu m-am înșelat.

40 Pe mine m-ai înșelat.

Ca să ți se întîmple d-tale ca lui Venizelos, va să fii ca Venizelos. Va să ai capul lui Venizelos, gîndirea limpede și îndrăzneată a lui Venizelos, voința activă și energică a lui Venizelos, să te identifici

5 în sentimentalitatea d-tale, ca și Venizelos, cu pornirile înnăscute ale unui neam întreg a cărui istorie este numai lacrimi și dureri. Și mai va să fie pe tronul României un rege c-o gîndire de împrumut, c-o voință prescrisă de „cercurile nobilitare" ale Berlinului,

10 sporită cu voința unei soții „arhinobilitară" care să nu-și fi pierdut relațiile sale intime de germană cu germanii. Și mai va ca regele nostru să nu simtă ceea ce simte poporul său, ca și „Tino", și, ca și „Tino", să-și fi uitat jurămîntul solemn făcut înaintea

15 lui Dumnezeu și a oamenilor că va fi „bun român", adevărat român, legat pînă la moarte cu mîndria și suferințele, și jertfele, și gloria neamului nostru.

Eu nu-mi permit să pui la îndoială — cel puțin nu-mi mai permit — jurămîntul pe care l-am aplaudat

20 cu lacrimile în ochi. Regele nostru, prin acel jurămînt, a ieșit din sfera familiilor germane și stă astăzi pe tronul întrunit al lui Mircea cel Bătrîn și al lui Ștefan cel Sfînt. Cît pentru fermecătoarea noastră regi-nă, voința ei nici nu s-ar presupune că ar putea fi,

25 direct sau indirect, sub nefasta înrîurire a „iubermenșilor" teutoni. Într-un cuvînt, dinastie „străină" nu pricep. Din faptul că a adoptat este și adoptată. Din adopția reciprocă, cinstit vorbind, este și o adaptare în sensul cel mai larg al cuvîntului. E o taină cvasireli-

30 gioasă. Taina nunții creștine, în care bărbatul și femeia vor lăsa pe părinții lor, pe frații lor și pe nemeniile lor și vor face una, nedăspărțiți pe pămînt și în ceruri. Divorț nu există în asemenea mistică cununie. Divorțul ar presupune păcatul cel mai odios.

35 E ca și cum ți-ai închipui un copil adoptat urzind un asasinat împotriva adoptatorului. Și mintea mea se scutură de asemenea închipuiri bolnăvicioase.

Iacă de ce împrejurările de dasupra d-tale nu sunt cum au fost — repetate de trei ori — cele în care și

40 din care Venizelos a fost răsturnat la Atena.

Nu, Ferdinand al României nu este „Tino” al Greciei!

Venizelos s-a născut — copilul nu știu cui — pe creasta munților Cretei, o insulă suie și prelungă scăpată din talazurile Mărei Mediterane. D-ta te-ai născut acolo unde dealurile Argeșului se desfac împodobite cu fineață, cu flori, cu fructe, cu vii și cu păduri. Venizelos a fost și este sărac, chiar acum duce viața unui student scăpătat. D-ta n-ai dus lipsă de nimic și acum ești destul de bogat. Venizelos și-a deschis ochii pe cretanii lui, niște oameni înalți, spătoși, cu ochii vii, cu poturi civilizați, cu cizme galbene și cu fesuri ca niște bonete frigiane. D-ta te-ai pomenit în puf, cu meditari de mic copil, cu profesori când erai ceva mai mare și cu directorii școlilor speciale ținându-ți de urât de acasă și pin'în poarta instituțiunei pe care o frecventai. Venizelos e licențiat în drept. Tot ce știe știe prin el. D-ta ești diplomat'al Școalei de poduri și șosele. Și nu crez că ai putea să susții că o mulțime de dificultăți le-ai rezolvat prin d-ta'insuși. Venizelos a încercat viața de mic, a început s-o cunoască în cârdușii de copii nebunatici și gata la fitece vorbă să-ți azvîrle un ghiont sau să-ți arză o strașnică palmă. D-ta, clase primare și liceu le-ai preparat în particular. Din pricina asta n-ai cunoscut viața și nevoile ei pînă tîrziu în mijlocul Parisului. Venizelos n-a avut un „nume” — nu vorbesc de cel patronimic și de cel de botez — și a muncit și, fără să vrea, și-a creat un nume european. D-ta, după cum ai moștenit un partid, ai moștenit și un nume ilustru și... Dar dați-mi voie să nu termin fraza. Venizelos, ajuns om matur, se amestecă în felurite mișcări din Creta, fu sufletul revoluției care scutură 'jugul nesuferit al Turciei, ba a fost omul care trimise la plimbare pe fratele actualului rege al Greciei cînd acela crezu că a fi principele Cretei va să zică a te ține de haihuiuri și de blestămății. D-ta — firește, nu-ți imput că n-ai fost revoluționar — o singură dată fuseși chemat să potolești o revoluție țărănească, și-o năbușiși în valuri de sînge, mai mult al nevinovaților decît al vinovaților.

402

Da, ai avut tristul curaj al omului de cabinet, n-ai avut tactul omului care își dă seama de psihologia mulțimei. Ai văzut o revoluție unde nu era decît o asmuțire. Da, ai avut curajul omului care nu riscă nimic, n-ai avut curajul omului care ar putea plăti cu pielea lui. Venizelos, de la început, a avut o soluție pentru Grecia. D-ta n-ai avut nici una. El a spus verde ce-a gîndit. D-ta șovăi în fundul conștiinței d-tale. Venizelos este exponentul voinței tuturor grecilor, chiar împotriva coroanei, momită de mrejele dizolvante ale Germaniei. D-ta, de 15 luni, nu ești exponentul nimănui, nici chiar al d-tale. A părea francez cu francezii și german cu germanii, aceasta va să zică că nu poți să'vrei, că impulsul hotărîtor nu se produce în d-ta,' că, împleticind vorbe contrazicătoare în momentul cînd ni se frige sufletul la toți, bălăcești norocul, orb de astă dată, dacă n-a fost orb întotdeauna.

Din aceste apropieri și deosebiri rezultă că d-țale nu ți se va întîmpla ceea ce i s-a întîmplat lui Venizelos. Și poți dormi liniștit pînă se va revolta sufletul deznădăjduit al României... Atunci, atunci, d-le Brătianu, vezi bine că atunci nu te vor salva obrocii care te îndeamnă și la dreapta, și la stînga, și-nainte și-napoi...

12 nov. 1915

LUGACI ȘI GOGA

Cine ar fi îndrăznit p-aproape de Unire să zică unui muntean că Moldova nu e patria lui sau unui moldovean că în Muntenia n-ar fi în țara lui?

5 Generațiile de pe-atunci erau mari fără să-și dea seama, nu născociseră „politicapossibilităților”, nu se încurcau în „obiectiv” și „subiectiv”, nici nu-și închipuiau pe oameni ca pe niște frînturi din cari să nu fi rămas decît „inteligenta” cu care să desfacă lumea în

10 „realități” suprapuse ca foile dintr-un tractat de algebră superioară. Dacă ar fi ținut seama numai de „inteligentă” și de „posibilități”, nu ar fi făcut „unirea” în pofida a două mari imperii, a Austriei și a Turciei.

Ei aveau suflet și credeau în suflet. În sufletul

15 lor, depozitul atîtor veacuri de frămîntări, de suferințe, de eroism, de rușini și de speranțe. Ei aveau un ideal: *unirea*. Și, înainte de a o realiza, au scăpărat semne premergătoare. Golescu, muntean, a fost alea în Camera Moldovei. Negri, moldovean, în Camera

20 Munteniei. Era „imponderabilul” care la un moment hotărît se ivește, crește, își desfundă drumul și cîștigă în viteză și greutate că nimic și nimeni nu-i pot sta înainte. Ei nu citiseră pe Fichte, pe Treitschke, pe Nietzsche și pe Bernhadi, nu auziseră muzica lui Wagner și n-ar fi crezut o dată cu capul că puterea divină

25 s-a pogorît asupra kaizerului. Ei nu credeau decît în ce moșteniseră: în rugăciunile strămoșilor la icoanele

naive, învechite și afumate de lumănărelile săracuților, ca și de făcliile atotstăpînitorilor. Și oricare ar fi fost neînțelegerea dintre popor și boieri - în privința așteptărilor unora și împotrivirea celorlalți — cu toții

5 aveau pe buze, la sărbătorile împărătești, la Crăciun și la Paște, aceleași cuvinte de adîncă evlavie: „Doamne, îndură-te de soarta acestui popor nefericit, căci de demult și mult a suspinat după libertate și înfrățire, după odihnă și dreptate!”.

10 Și n-a fost boier, moșnean și clăcaș ca să nu amîie pînă mai tîrziu toate neînțelegerile cînd fu vorba să dea încolo brîul despărțitor al Milcovului și să facă una din pămîntul așezat pe oasele acelorași descălecători și strămoși comuni.

15 Doi inși, doi frați buni, os din osul nostru, sînge din sîngele nostru, pribegi din țara lor și-a noastră, împinși de dorul lor și-al nostru, sosesc în țara noastră și-a lor și-și spun amarul milenar al lor și-al nostru: părintele Vasile Lucaci și Octavian Goga. Amîndoi

20 împreună reprezintă îndeosebi împotrivirea Ardealului la urgiile ungurești, gîndirea neaoșe a neamului celui bun și ales întru toate, revolta dezmoșteniților de către o soartă vitregă, voința și cerbicea de a birui a nefericiților de dincolo și puterea de atracțiune a tuturilor românilor, de la mîrginași spre leagănul și izvorul neamului nostru.

Părintele Vasile Lucaci — totdeauna și-n toate cuvîntările sale de o elocință uimitoare, la Șişești unde a păstorit, la Sibiu în Comitetul executiv,

30 la Iași și la București — n-a vorbit în numele unora și pentru unii, ci în numele tuturilor și pentru toți. Trecînd peste conceptul regional, s-a ridicat în înălțimi din cari a binecuvîntat întreaga suflare a patriei, și patria n-a fost „țara”, ci „toată țara” a fost patria lui,

35 una și nedespărțită în mintea acestui bărbat liber și stăpîn pe el însuși chiar în pușcăriile Ungariei. Elocința lui e ca răsunsetul buciului din pădurile de brazi ale moșilor, aci duioasă și gravă, cum e cavatul, aci aprinsă și roșie ca de aramă, trezind conștiința

40 pînă și-n cei mai adormiți. Și-a rămas sărac și curat.

D-ar fi vroit ceea ce a vroit părintele Mangra, de mult ar fi fost bogat și pe un scaun episcopal.

- Octavian Goga e tânăr, bălan, cu ochii vii și cu privirea pătrunzătoare. E poet, dramaturg, publicist și orator. Poet mare, dramaturg cuceritor, publicist neîntrecut și orator de frunte. Cuvîntul lui scris se înfige ca o pecete domnească în mintea celor cari-l pricep. Cuvîntul lui vorbit te dogorește ca fășiile unei flăcări clătinate de vînt. Verbul lui întraripat răpește și convinge.
- Temperament eroic, este un strălucit reprezentant al românilor. Urmaș al mai multor generații de preoți din Rășinari, în toată puterea cuvîntului e o podoabă cu care ne mîndrim și cei de dincoace, și cei de dincolo de Carpați, un dar al nostru zămislit din durerea celor umiliți, cari n-au pierdut nădejdea, un fenomen răsărind din genunea istorică, o lumină de soare pe dasupra întunecimii vremurilor. Pe el nu l-a doborît nici prigonirea și exilul, nici ura și invidia. Și nu e onoare care să-l sporească, nici lipsă care să-l micșoreze. De cînd a sosit pe lume a fost ceea ce era fatal să fie: o forță primordială de gîndire și de luptă.

Acești doi bărbați candidează la Galați și la Caracal.

- E ca în preziua „unirei”, cînd moldovenii și muntenii pășeau d-a dreptul la fapt, moldovenii alegînd pe un muntean și muntenii pe un moldovean. Cine-ar fi îndrăznit să spuie munteanului că n-ar fi moldovean și moldoveanului că n-ar fi muntean? Erau frați; cîntaseră *Hora unirii* și „sorbisera dintr-o suflare” apa despărțitoare a Milcovului. P-atunci se spunea verde Europei ceea ce noi vream și se vorbea cu fapte îndeplinite ca să priceapă bine toate statele ceea ce noi vroiam.

Așa e și acum, c-o singură deosebire: un război uriaș și Austria în lichidare.

- Cine ar îndrăzni să spuie lui Goga și lui Lucaci că nu sunt cetățeni români? Cine ar fi negliobul nesimțit care să nu vadă în alegerea lor un semn premergător al zilei de mîine, al zilei de jertfă, de întregire și de glorie?

Eu nu scotocesc trecutul celor cari se încumet să lupte contra lui Goga și-a lui Lucaci, ci numai le zic: „Băgați de seamă ca nu cumva să păreți în mijlocul Camerei ca niște prepuși, vînduți și cumpărați, ai dușmanilor rasei noastre, ca nu cumva România să vă blesteme și s-aveți parte de o onoare de la care colegii voștri să-și întoarcă ochii cu scîrbă!”

- Dar, de n-ar fi Lucaci și Goga așa cum sunt — unul martirul cauzei naționale și altul gloria cauzei naționale —, ci d-ar fi numai doi ardeleni, doi frați d-ai noștri, doi oameni simpli, doi ciobani cu cojoace și cu plete lungi, și încă ar fi destul ca să nu le stăm împotrivă, ci să ne tragem la o parte și să-i primim cu flori sărbătorești, căci în sufletul lor ar trebui să vedem jalea veacurilor trecute, pustiirea de acum a Ardealului și dorul de foc al țărilor despărțite dîndu-și mîna ca pe veci să facă o singură țară, c-un singur popor și cu aceeași limbă, în care ș-au turnat durerea și și-au fulgerat visările amestecate cu lacrimi de doliu și cu lacrimi de bucurie.

Ei reprezintă Ardealul. Ei, virtual, sunt Ardealul. Cine ar îndrăzni în 1916 să susție că Ardealul n-ar trebui să-și trimeată reprezentanții săi în parlamentul român? Ei reprezintă conștiința integrală a unui neam. Ei, virtual, sunt expresiunea conștiinței acestui neam. Și cine s-ar împotrivi lor s-ar revolta contra conștiinței naționale.

- Ei nu sunt ai conservatorilor. Ei nu sunt ai liberalilor. Ei sunt ai românilor. Triumful lor nu ar fi un cîștig pentru conservatori, nici o pierdere pentru liberali, oi ar fi triumful istoriei noastre și-al patriei noastre d-a pururi întregite, cum fuse pe o clipă în vremea lui Mihai-voievod.

- Iacă de ce rog pentru întîiași dată pe organele oficiale ale guvernului să nu mai pomenească de „formalități neîndeplinite”, de vrăjbi trecătoare cari au împins la greșeli trecătoare, de ipertrofii „egocentrice”, ci să vadă mai bine adevărata lumină dupe care gonesc 11 milioane de oropsiți dupe 11 veacuri de chinuri și restriști.

Adică nu s-ar putea să uităm urile noastre nepotolite și haine și să ne împărțăm în ziua de 3 ianuarie cu darul duhului sînt al pătimirilor noastre răbdate, atîta amar de vreme, neîntreput și fără de răgaz?

- 5 Dar aș fi în stare să întinz mîna și să cerșesc pacea de la oricare dușman căruia i-am făcut rău, cu sau fără voință, și să-i cer măcar un pic din fiorul covîrșitor al neamului nostru pentru urna din care nu ar ieși triumfători numai Goga și Lucaci, ci cu ei și prin ei sufletele
- 10 străbunilor noștri, ai Olteniei, ai Valahiei, ai Moldovei și ai Ardealului.

Părintele Lucaci și Octavian Goga, ieșind din aceste alegeri, ar ușura viața noastră publică ; căzînd, ar deschide un abis între partide, care n-ar mai avea nici o

15 lege decît mînia și pornirea oarbă de exterminare.

Da, de astă dată voi vedea dacă în Ioan Brătianu — sufletul guvernului — este și o părticică din sufletul trecutului nostru, dacă cultul morților mai licărește întrucîtva sub zadarnica ambiție a puterii de o clipă

20 sau dacă, uitînd țărîna sfîntă a „ălui mare", confundă biata istorie a patriei cu istoria înfloritorului său patrimoniu.

Vrea luptă cu strună? Or luptă pe viață și pe moarte?
N-are decît să-și aleagă.

ANGLIA NU MINTE !

Există o țară, cam din centrul Europei, care și-a creat o specialitate din răsucirea cea mai îndrăzneată a cuvintelor nevinovate. Învățații ei, pierzînd tradiția filozofică a strămoșilor, înhață o vorbă, o supun la tortura teascului lor intelectual și ajung la bazaconii puerile pe cari își clădesc sisteme noi de gîndire și siluiesc fragedele generațiuni să privească prin ele, ca prin niște ochelari prăfuiți, lumea și realitatea.

Țară muncitoare, rinduită și pricopsită de ieri. Țară de industrie, de fabrici și mașinării. Filozofii ei s-au mlădiat, fără să-și dea seama, la jugul industrializării, și răsar ca ciupercile după o ploaie caldă de vară.

- 15 Această fericită țară unde toată lumea trebuie să filozofeze, de la copilul cu pantalonii crăpați la spate pînă la moșneagul cu nasul vînat, este marea Germanie, în ea, industria filozofică a ajuns la supraproducție și pentru consumul intern, și pentru consumul extern. Camelota intelectuală fură, înșală și minte.

- 20 Diplomația nemțească, derivînd d-a dreptul din această filozofie obscură, alcătuită din doctori și profesori, este predestinată să aibă aceeași menire. Diplomații, brutali și sceptici, înșală și mint ca și filozofii. Publiciștii, ca filozofii și diplomații, Bernhardiși Frobenius aidoma ca Bethmann și Jagow. Și pe dasupra kaizerul sănătos la minte ca și filozoful Nietzsche.

Războiul cumplit a deschis ochii omenirii. „Supra-
 omul” Wilhelm al II-lea a vrut să plece lumea la he-
 gemonia Germaniei. Bethmann-Hollweg, la 4 august
 1914 — după ce armata germană, masivă și sălbatecă,
 5 năvălise Luxemburgul și Belgia —, debitează un dis-
 curs scris, un lung șir de minciuni de cari ar fi roșit pînă
 și piticii din întunecimele Africei. „Sîntem'tari și
 puternici, de aceea ne invidiază... Războiul pe care nu
 l-am vroît ni s-a declarat!... Rusia a aprins torța in-
 10 cendiară... Avem datoria de a apăra pe Austria contra
 urzelilor Serbiei, care o amenință în existența ei!...”
 „Invidia celorlalți?”. Dar mărfurile Germaniei erau
 primite fără nici o stînjenire pe toată fața pămîntului.
 Marfa lor filozofică colinda lumea. Capitalul lor înte-
 15 meia pretutindeni școli, societăți și industrii. America
 de Sud, Turcia și China, fără a mai pomeni de țările din
 Europa, erau la discreția lor.

„Rusia să fi aprins torța incendiară !” Rusia, care
 de curînd terminase un război cumplit, purtat la o de-
 20 părtare de 10.000 de km? Rusia, al căreia țar blînd și
 generos, în ultimul moment al izbucnirii cataclismului,
 adresă „incarnațiunii providenței pe pămînt” o tele-
 gramă, implorînd mila și îndurarea creștinească pen-
 tru bietele noroade? Și la această telegramă „vărul,
 25 nepotul și bunul său amic” n-a răspuns și nu va răspunde
 niciodată. Dar va trebui să răspundă omenirii, istoriei
 și în fața lui Dumnezeu.

Bethmann Hollweg, cel mai lung om din tot impe-
 riul, a cărui „iubire de adevăr este nemărginită”
 30 — după expresia învățatului Lason —, el să se coboare
 la o infantilă justificare a războiului mondial? Serbia,
 mica Serbie, ar fi „uneltit contra existenței Austro-
 Ungariei”?

La o asemenea bestială glumă, pînă și membrii
 Reichstagului își vor fi zis, plecînd frunțile în jos:
 35 „Das ist kolossal!”. Și cancelarul continuă în ședința de
 la 4 august: „Aviatori francezi au aruncat bombe asu-
 pra liniilor de drum de fier; patrulare de cavalerie și com-
 panii au înaintat pe teritoriul nostru. Astfel, Franța,
 înainte de declararea războiului, a sfîșiat pacea și de
 40 fapt ne-a atacat!” Nobilul și eroicul popor francez să

fi făptuit un așa păcat? Dar cînd von Schoen, ambasa-
 dorul Germaniei la Paris, cercă să îngăimeze aceste pre-
 texte, a fost țintuit de ministrul de externe al Franței.
 Vom Schoen tremura intimidat și umilit. Armata fran-
 5 ceză fusese retrasă de pe frontiera de vest cu 10 km în
 interiorul țării. Cît despre pretinsa bombardare de la
 Nurnberg, Karlsruhe și Wessel, s-a dovedit în urmă
 de către o *comisiune de germani* că a fost „zvonuri false
 și mici erori”. Și după un așa triumf al celui mai înalt

10 dintre găinarii diplomatici ai imperiului, putea și kai-
 zerul să răsufle. Ș-a răsuflet. La 6 august vorbi armatei:
 „Trebuie să apărăm bunurile cele mai sfinte, Patria și că-
 minurile noastre contra unei năvăliri scelerate !”. Și cu
 el și după el, cei mai de frunte oameni ai Germaniei
 15 intonară imnul demoniac al furorii. Necesitatea nu
 cunoaște legi! „Cu ochii la Dumnezeu și cu pumnii în-
 cleștați în creștetul dușmanilor!... Vom ridica pîn'la
 înălțimea cerului munții de cadavre!”

„Neutralitatea Belgiei? Iscălitura Prusiei? Petece de
 20 hirtie!”.

O ceață ca din fire de păiajen s-a întins peste ochii
 fiecărui german, parc-ar fi văgăunele ochilor unui sche-
 let așezat într-o criptă umedă și mucegăită.

Germaniei, amestită de o filozofie funinginoasă și
 25 condusă de o diplomație nerușinată, i se-împotrivește
 și Anglia, doamna mărilor, printre atîtea popoare, din
 cari curg valuri de sînge pentru dreptul și viața lor
 etnică și liberă.

Englezul, rece și calculat, a cărui privire alunecă
 30 continuu pe dungile fără sfîrșit ale oceanelor, cu o fire
 neturburată de speculațiunile abstracte ale celei mai ab-
 surde filozofii, naturalist și pozitiv, măsurat la vorbă
 și la fapte, îndrăznind cu înțelepciune, idealist întru-
 cît îi permite realitatea, realist întrucît nu se desparte
 35 de idealul moștenit de veacuri, eroic fără a poza, jert-
 findu-se cu socoteală, iubind viața, dar prețuind-o atît
 cît face, englezul își dă bine seama de măcelul în care
 a intrat. El s-a lăsat în danțul morții după ce a cîntărit
 cam ce ar pierde și cam ce ar avea de salvat pentru el
 40 și pentru omenire. Și în acest cataclism, milioane de

5 vieți de pierdut pentru vecie și miliarde economisite de risipit fără nici o speranță de recîștigat. Dar a mai vă-
 zut: sufletul lui imperial crescând, moștenirea din stră-
 buni sporind în propria lui ideațiune, fala numelui
 10 britanic strălucind ca razele soarelui și, de s-ar cîntări
 cu aur atîtea milioane de vieți scumpe lui și aruncate
 în prada sălbăticiii teutone, poate că a întrevăzut că
 omenirea recunoscătoare îi va plăti odată și odată în
 bani buni jertfa de astăzi și munca cinstită de mîine.
 15 De aceea englezul trecu de partea dreptului, a liber-
 tății și a dorințelor etnice ale atîtor popoare chinuite și
 împiedicate la trai cu toate dureroasele lor strigăte se-
 culare. Și am văzut pe sir Grey, supranumit „Peace-
 maker of Europe”, pacificatorul Europei, apăsînd pe
 20 amorul propriu al Rusiei, stăruind asupra Franței și
 nefăgăduindu-i nici un sprijin și propunînd Germaniei
 tot ce ar fi fost onorabil pentru satisfacerea mîndriei
 Austriei. Și am văzut pe Asquith, bătrîn înflăcărat, în-
 tinerind nemuritoarea lui elocință și declarînd în en-
 25 tuziasmul auditoriului că „decît să stea cu brațele încru-
 cișate și să nu sară în ajutorul onoarei, mai bine ar vrea
 ca numele poporului englez să fie șters din istoria
 lumi!”.
 Și cîți și cîți oratori iluștri din Camera Comunelor
 30 nu și-au ridicat glasul lor cu cele mai calde accente în
 favoarea bunurilor cîștigate de umanitatea civilizată
 și creștină !
 La această elocință, care ar fi făcut să plîngă pînă
 și frumoasele statui antice, germanii au răspuns: „Cu
 35 sabia, nu cu cuvîntul!”. Și de aproape trei ani de zile
 Europa se scaldă într-un potop de lacrimi și de sînge.
 Tinerimea Angliei zboară la moarte ca la horă. Armata
 ei, despre care împăratul german a zis că „va trimete
 poliția din Berlin s-o prinză și s-o bată la spete”, a
 40 atins cifra de 3 milioane și apare ca un zid de eroi în
 fața dușmanilor. Oamenii ei de stat au spus solemn că
 războiul poate să dureze și zece ani: „pacea nu se va
 încheia decît cu îngenuchiarea militarismului pru-
 sian”. Și sunt două săptămîni de cînd Lloyd George,
 într-un discurs memorabil, întări din nou „principiul
 dreptului, al libertății și al naționalităților”, de

cînd trată impertinența gotică de „obraznicie”, pe care
 „o vom zdrobi”, de cînd vesti lumii că pacea se va în-
 cheia în 1917, dușmanul știind că rezistența sa, dacă
 ar dura pînă în 1918, îl va lăsa „într-o stare și mai în-
 grozitoare”.

5 Să nu ni se pară o proorocie, ci o socoteală, o ve-
 dere limpede a situațiunei. Anglia, care măsoară ne-
 contenit întinderea mărilor, știe să măsoare și întin-
 derea primejdiilor.
 10 Anglia a zis. Și Anglia nu minte.

RUȘII

La Solești. Un sat frumusețel pus pe o clină de deal în drumul lașului, ca la 16 km de Vaslui. Vifor nemiluit de la miazănoapte la miazăzi. Crivățul, aspru și ascuțit, îți tăia răsuflarea. În propta lui n-ai fi văzut nimic, doar niște suluri de zăpadă răsucite și spulberate la vale. Ca să distingi coama dealurilor, pădurile fumurii și căsuțele satului, trebuia să te întorci din bătaia furioasă a vântului. Cerul, greu și posomorit, scăzuse din înălțimea obișnuită. Din vîrfurile unui gurgui să-l fi ajuns cu mîna.

Așteptam pe ruși.

Mă trăseai la adăpost după un perete. Și cum stam răzimat în umărul drept, auzii un duduie surd ca din fundul pămîntului. Uietul se întee, se apropia. Ca și cum s-ar fi năruit dealurile. Într-o clipă apar roate de cazaci, cu căciuli mițoase, cu mantale de blăni negre, ca saricile ciobănești, cu sulii lungi, cu cuțite-n brîu, cu priviri crunte, cu ochii mici și oblici și cu pomete scoase în afară. Gonesc, stînd d-a împicioarele, înfipti în scările șeilor, drepti ca niște făclii întunecate, și se duc pe caii lor roibi și creți de-ți iau văzul. Fantome orînduite să împrăștie spaima, să învingă sau să moară. Cumpliți și viteji, acești călăreți fără de seamă sunt urmașii neamestecați ai ostașilor sălbatici de odinioară, reprezentînd astăzi rasa galbenă ca pe vremea vesti-

tului Gingis-han. În ei, nimic din sufletul slavului, afară de credința neclintită, jurată țarilor din buni și străbuni. Vijelia se domolește. Ropotul abia se aude. Dispar. În urma lor, viscol și crivăț.

5 După 20 de minute, un marș de fanfare. Undele lui, întărite de suflările crivățului, sunt ritmate și eroice. Asprimea instrumentelor de alamă se vâtuiește în atmosfera din această vale larg deschisă. Trîmbele dealurilor alburii se desfășoară la infinit, din ce în ce mai stinse. De cînd sunt n-am auzit un marș mai emoțio-

10 nant și mai melancolic. Mi-e ciudă. Aș vrea să privesc dincotro vine. Fulgi de zăpadă, alice mici și reci, ubesc cu violență albul ochilor. Pui mîna strașină. Privesc. Pînze mișcătoare și învolburate se întretaie și se năpustesc.

15 Tresar. Ca o apă turbure, ca Dunărea umflată, se mișcă domol umbre suri și lăptoase. Parcă șoseaua s-ar învîlătuci pe un sul enorm și-ar aluneca de la deal la vale. O vedenie cășunată de scăpărările viforului. Fanfarele au încetat. Un cîntec, ieșit din mii de piepturi, zguduie și trezește satul. Țărani, femei și copii se strecoară zgribuliți și sfioși. Glasuri tinere se urcă și plutesc într-un chiot haiducesc și se coboară și încetează brusc. O tăcere. Această tăcere o auz puiind în fundul

2 5 urechilor. Apoi iarăși, aceleași mii de glasuri însuflețite, topindu-se într-un singur glas care te îndeamnă la jertfă, desfăcîndu-te de lutul neghiob și trecător. E atîta adîncime emoționantă, atîta simțire și entuziasm în valurile acestui cîntec ! O clipă, ca la 18 ani. Trăiesc

30 încă o dată vîrsta de vitejie a copilului care, neavînd nimic de pierdut, nimic de așteptat, nu mai alegea între plăcerile timide și primejdiile reale. Și multe lacrimi încropite curseră pe obrajii mei înghețați...

Curg rușii ca apa Volgei. Flăcăi nalți, drepti și spătoși, cu mantale năutii, cu căciuli porumbace, cu cisme mirositoare. Bălanii ca spicul de orz pîrguit, cu ochii albaștri ca florile de in, cu privirile pierdute în depărtări, cu fața îmbujorată de drum, de cîntec și de crivăț. Vin, prieteni și tovarăși ai noștri, și se duc

să lupte pentru slava țarului Nicolae cel înțelept. Firi blajine, cu frica Domnului în sîn, adevărați creștini, milostivi și evlavioși, răbdători și supuși, roiesc mereu dintr-un izvor care nu mai seacă.

- 5 „Tătucul” lor a poruncit zăgazului să cază și tala-
zurile se rostogolesc unele peste altele, nepăsătoare
de viață ca și de moarte. Citi vor rămîne cu zile? Ei
nu se întreabă. La ce le-ar sluji această întrebare zadar-
nică? Au nu s-au spovedit? Nu s-au împărtășit cu sfîntă
10 cumenicătură? La cină și noaptea la culcare nu-și
fac apăsător semnul crucii, simbolul Mîntuitorului? Și
cum a întins Milostivul minile pe spetezele de supliciu
întru slava părintelui ceresc, așa vor cădea și ei, întru
preamărirea bunului lor „părinte”, cu fața spre laco-
15 mii dușmani, cu pumnii încheștați pe arme și c-un
crîmpei de rugăciune abia începută. „Ne-am împlinit
datoria. Miluește-ne, Doamne, după mare mila ta și
după mulțimea îndurărilor tale”. Și sufletele lor vor
zbura în liniștea eternă, încredințați că dacă șirul lor,
20 dacă șirul care vine după al lor, că dacă alte șiruri con-
tinuu următoare nu vor birui, cel din urmă șir, trecînd
vijelios peste mormane de cadavre, va birui și trîmbi-
țile despicînd aerul vor buciurma cîntare de biruință.
Abia mai zăresc pe cei trei comandanți călări și cu
25 glugele trase pe ochi. Piota își repetă refrenul. Trece
drapelul înfășurat. De două panglice vîrgate negru-
galben atîrnă crucea Sfîntului Gheorghe. Mă descopăr
și salut drapelul onoarei, al bărbăției și-al credinței.
Un ofițer, tînăr și subțirel, mă vede, suride și-mi răs-
30 punde cu sabia lui lată și adusă, mulțumindu-mi prin-
tr-o delicată aplecare a capului.

Așa se scurg: batalioane după batalioane și drapele
după drapele.

- 35 Rușii cred în Dumnezeu și viața viitoare. Și bine
fac. Rușii cred în binefacerile rugăciunii. Și bine fac.
Rușii e fatal să fie un popor blînd, cinstit și îndurător.
Cunosc o poezie a marelui Lermontov. Ea glăsuiește
așa: „In clipele grele ale vieții, cînd inima e covîrșită
de întristare, eu zic pe de rost o rugăciune minunată;

din armonia cuvintelor ei tresare un farmec neînțeles
și sfînt și simț o putere nevăzută care mă domolește.
Din sufletul meu se desprinde o povară năbușitoare;
îndoiala se risipește; iară eu crez și plîng și mă simț
5 ușor și ușurat”. Lermontov a fost slav, adevărat creș-
tin, cum sunt mai toți slavii. Accentele lui profunde
sunt ale omului care a crezut. Și e destul să crezi ca să
fii sau să devii om de omenie și de cinste și să nu treci
peste hotarul dreptului tău. Tolstoi și Dostoievski,
10 cu nemuritoarele lor opere, au descris mai mult niște
apucați și monștri decît pe ruși. Bătrînii coptoroșiți
de viții, copiii cu prodromele nebuniei, martirii săl-
batici cu halucinațiile lor isterice sunt, cel mult niște
excepțiuni ale marelui norod slav. Din romanele zise
15 psihologice, ei ajung la concluzia că rușii sunt extenuați,
exaltați, neurastenici și nebuni. Cine a văzut armata
rusească, cu soldații ei voinici și sănătoși, a văzut
imaginea poporului rus din sate și din orașe.

- 20 întors în Vaslui, am dat peste mîndrele regimente
cari defilaseră la Solești. Șeful lor era generalul de
divizie Monkievici. Om deștept și politicos. Fusese
rănit de 4 ori.

- între-o după-amiază coboram pe str. Costache Negri.
Pe lavița din poarta unei locuințe sărmane-sta un sol-
25 dat rus cu capul în palme. Mi se păru că plînge. Mă
oprii. El ridică capul. Ochii, albaștri ca floarea inului,
erau mezi. Ii făcui cîteva semne. El surise. „Știi româ-
nește?” — „O lecuță moldoviniești. Un prieten moldo-
vian...E la noi în roată... cu el vîrbiesc...” — „Ai
30 plîns?” — „Da, o lecuță”. - „De ce?” - „Mi-e dor. ”
— „De cine?” — „N-am de cine? De părinți, de frați,
de surori... Suntem 5...3 pe front... (se roși ca para
focului). Și de o... (se opri) fiată cu ochii negri...” —
„Cu ochii negri?” — „Da (și suride). O chiarnă Măria...
3 5 E bună, bună cînd se uită la mine cu ochi ca de ghițel...
Și mult a plîns cînd am plecat cu roata mia...”
— „Mi se pare mie că mai mult Măria te-a învățat
moldovenește”. El începu să rîză scuturînd din cap.

— „Te las cu bine...”. Și vrusei să-i dau câțiva franci.
El mă refuză hotărît. — „Să te întorci cîi bine...”.
— „Dacă o vria Dumniezeu... Țarul vrea... Șicine-imai
mare pe pămînt decît el?... Sufletul e al lui Dumnie-
zeu... Țarul vrea... Nouă, la Reni, ne-a zis: să ne vedem
sănătoși! Tătuca al nostru vrea... Trupul e al lui,
sufletul e al...”. Și se uită la cer. Pe ochii lui de copil
parcă picase două picături din seninul albastru al
cerului...

|
I

ÎNVIEREA

- Deschideți evanghelia a lui Ioan, mai ales de la
capul al XII pînă la capul al XVIII, și veți înțelege
punctul cardinal al doctrinei Mîntuitorului. Tatăl
5 iubește pe Fiul, Fiul iubește pe Tatăl și pe ucenicii săi,
și pe'toți oropsiții, ucenicii iubesc pe Fiul și prin Fiul
pe Tatăl ceresc, iubesc pe aproapele lor ca pe ei înșiși
și iubesc pe dușmanii lor. La ce le-ar sluji să iubească
numai pe cei ce i-ar iubi? Oare copilul, cerînd părintelui
10 pește, i-ar da acesta șarpe în loc de pește? Și păgînii fac
la fel. N-ar fi nici o deosebire între ucenicii lui și rămă-
șița muritorilor.
' La el vin copiii rătăcitori și dezmetici: „Lăsați pe
copii să vie la mine!”. La el găsește scăpare femeia
15 prinsă în preacurvie: „Cine e fără vină să ridice piatra
și să arunce asupra ei”. De el se apropie, în Betania,
Măria Magdalena c-un potir de o litră de nard adevărat
și-i toarnă pe picioare și-i unge frumosul lui păr prins
într-un cerc de lumină tremurătoare. La el vin și scă-
20 pătații, și săracii, și flămînzii, și însetații, și jinduiții,
și păcătoșii, și huiduiții, și găsesc mîngîiere și alinare:
Veniți cîi mine cei osteniți și împovărați și eu vă voi
odihni pre voi. Luați jugul meu asupra voastră și
25 învățați de la mine că blînd sunt și smerit cu inima
și veți'afra tihnă, căci jugul meu este bun și povara
mea ușoară !".
Și,' cu puțin înainte de a călca peste pârîiașul
Kedron, în ceadepeurmă rugăciune a sa, a se reîntoarce

asupra legii fundamentale, asupra iubirii, inehegînd
osie nepieritoare, în jurul căreia radiază, ca niște spițe
de metal care nu se vor roade în veac, adîncurile unei
umanități mai blînde și mai îndurătoare. Cui s-ar
5 cuveni mila și dragostea noastră mai mult ca sărmanilor
covirșiți de sarcinile vieții acesteia? Cine ar putea să se
socotească fericit, împresurat fiind de lacrămile seme-
nilor lui? Să domolești patimile împrejurul tău cît
ți-e dat să poți; și cît ți-e dat să poți e cît atîrnă
10 iubirea ta pentru fitece vietate. Că d-ar cîntări cît
grăuntele de muștar legătura sufletului tău împreună
cu a celorlalți oameni, s-ar schimba fața lumii. În locul
dușmăniei cotropitoare ar mijloci pacea și mulțumirea
între creștini, între frați, adăpați de la izvorul nesecatei
15 bunătăți a Totțiitorului.

Și de aceea Mîntuitorul, aruncînd ușoarele lui plete
peste umeri și înălțînd ochii pe albastrul cerului
— fermecătorii lui ochi —, o murmurat supremul refren
„Iubirea cu carem-au iubit să fie într-înșii și eu voi fi
20 pururea într-înșii”. Și de aceea biserica creștină îl pro-
slăvește și-l vaproslăvi în veacul veacurilor ca pe singu-
rul și adevăratul Mesia, ca pe fiul puterei coprînzătoare
șinecoprinsă și întru toate cape un „iubitor de oameni”.
Și de aceea El — dus dăscuț pe cărări cu colțuri de piatră,
25 încoronat cu spîni, picurîndu-i pe obrajii lui senini stropi
de sînge ca purpura, scuipat, batjocorit, lovit cu vergi,
spînzurat pe crucea pe care singur ș-a purtat-o sus la
Golgota, adăpat cu oțet amestecat cu fiere, împuns cu
sulița și cu piroane groase bătute în palmele Lui cu care
30 binecuvîntase mulțimea, într-o sforțare ce nu este dată
omului, își plecă capul pe piept și zise cu glas blînd:
„Iartă-i, Doamne, pre ei, căci nu știu ce fac!”. Și închise
ochii. Și oftă de trei ori. Și-și dete suflarea. Și mulți
dintre hainii cari-l auziră grăind în clipa din urmă
35 cu atîta îndurare și iubire de oameni șoptiră: „Cu ade-
vărat Fiul lui Dumnezeu este!”. Iar la picioarele Lui
căzuseră molotol de durere Măria, muma lui Iisus,
Măria lui Cleopa și Măria Magdalena, blonda cea cu
alabastrul de **mir** scump, de nard adevărat.

40 Și sărmani și dezmoșteniți, după snptămîna pati-
milor, vin cu duiumul în duminica Paștelui și se bucură

cînd aud pe preoți slrigiud: „Ușile, ușile! Deschideți
ușile! Hristos a înviat!”. Și răspund într-un glas ce
s-aude peste toată fața pămîntului: „Adevărata înviat!”.

Și anul acesta vor striga, dar cu glasul pe jumătate,
5 între bucuria „învierii” și doliul scumpilor morți
căzuți pe cîmpiile de onoare, pradi furiei teutone.
Germanii au ieșit din conceptul religiei lui Hristos.
S-au întors la zeii lor. La Wotan, la Tiwas și Thor.
Tustrei reprezentând: războiul, vijelia și peiștea. Ei nu
10 mai cred în iubirea creștinească care înfrățește noroadele,
nici în „Mîngăietorul, Duhul adevărului, carele de la
Tatăl purcede”, ci în ura și adevărul care ard și distrug
civilizația dobîndită, ridicînd mormane de victime
nevinovate, de bătrîni, de femei și de copii, împră-
15 știind în lume foametea și bolile, hrăpînd mulțimile
din căminele lor și ducindu-le în robie, minate din
urmă de bicele de fier împletite ale Walkiriilor goale,
sălbatece și despletite. Stăpînitorii germanilor, de
40 de ani, au prefăcut pe germani în goți, vizigoți și
vandali.

În mai puțin de 3 ani, orgoliul orb al kaizerului a
costat pe biata omenire 7.000.000 de morți, 20.000.009
de răniți și invalizi, și doar într-un asalt de cîteva luni
împrejurul Verdunului au pierit 1.000.000 de tineri
25 eroi pentru satisfacerea unui degenerat kronprinț.

Ai zice că sfîntul Pavel pe iuncherii și pe hoberoii
Germaniei îi zugrăvește în cea dîntîia epistolă a sa:
„Aprinși în pofta lor între dînșii, săvîrșind rușinea
partea bărbătească cu partea bărbătească; plini fiind
30 de nedreptate, desfrîinare, de porniri spre tot felul de
înavuțire; umpluți de pismă, de înșelăciune, de viclenie
și de omor; sumeți, îngîmfați și născocitori de tot felul
de rele”. Și apostolul încheie cu osînda: „Cei cari făp-
tuiesc unele ca acestea sunt vrednici de moarte!”.

35 Democrația Statelor Unite n-a mai putut răbda. A
tras sabia. A renunțat la doctrina lui Monroe. A intrat
la rînd cu nobila Franță, cu puternica Anglie, cu marea
Rusie, cu fermecătoarea Italie, a pornit cu întreaga
lume ca să răzbune conștiința umanității maltratată
40 de idolatrii cari înlocuiesc pe evanghelistul Matei cu
Klausevitz, pe evanghelistul Luca cu Frobenius, pe

evangelistul Ioan cu Bernhardi. „Eu sunt forța”, a strigat trufaș cezarul ciolac împotriva cuvintelor Mântuitorului care au răsunat odinioară pe muntele măslinilor și vor răsună de-a pururi: „Eu sunt lumina lumii!”.

Și popoarele aliate întru dreptate și libertate vor răpune pe asasinul Thor. Mîinile lui paralizate vor scăpa barosul năprasnic și enormele mînuși de zale. Și cingătoarea fermecată de pe mijlocul lui se va desface de la sine și va cădea-n noroi și-n sînge.

Iar eu vă zic vouă, tuturor, de pe frontul unic al lumii, soldați viteji și martiri, apărători ai credințelor strămoșești împotriva fiarelor de pradă: „Fraților, Hristos a înviat !”.

UN OM.

A apărut în ziarul *Democrația*, III, nr. 541, 2 februarie 1890 p. 1. Nesemnat. Nu s-a retipărit niciodată în periodice sau în volum, antum sau postum. N-a fost menționat de materialele bibliografice.

Reproducem textul din *Democrația*.

(p. 11) LUPTA NOASTRĂ

A apărut în ultimul număr al ziarului *Democrația*, III, nr. 572, 11 martie 1890, p. 1.

Nesemnat. S-a retipărit în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.639, 13 martie 1890, p. 1 — 2. N-a fost semnalat nicicând în presa epocii sau ulterior.

Reproducem textul din *Democrația*.

Arion C. C. (1856—1923) — om politic, publicist. Ministrul cultelor și instrucțiunii publice, a activat alături de Vasile Boerescu, apoi de Fleva și de P. P. Carp.

(p. 14) STRIGĂTUL LOR

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.648, 23 martie 1890, p. 1. Semnat: „*“.

Nu s-a retipărit niciodată nici în periodice, nici în volum. N-a fost semnalat de presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 17) ȘARLATAN

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.649, 24 martie 1890, p. 1. Semnat: „*“.

Nu s-a retipărit nici antum, nici postum.

Presa epocii nu l-a semnalat.

Ediția prezintă reproduce textul din *Voința națională*.

Atacul este direct împotriva lui George Panu, deși în 1886, în coloanele *Luptei*, sub semnătura „Argus”, Delavrancea scrisese un mare număr de „cancanuri politice”, semnase o serie de articole privind limba și literatura română și cu ajutorul lui G. Panu scosese cele două numere ale revistei *Lupta literară* din aprilie 1887. Se pare că Delavrancea crezuse *ad litteram* în articolele antidinastice ale lui G. Panu și că plecarea peste graniță a acestuia, în urma condamnării din mai 1887, i-a apărut ca o dezertare, ca o dovadă a intenției de șantaj atîta vreme cît atacatorul nu este tras la răspundere. Pe de altă parte, moartea singurei reviste la care Delavrancea a fost director, care începuse ca o adevărată tribună de luptă și în care scriitorul își pusese toate nădejtile pentru demascarea unor moravuri și promovarea a tot ce era folositor dezvoltării curentului sănătos al literaturii române, cu rădăcini în folclor, a contribuit la ruperea bruscă a relațiilor cu George Panu. Niciodată după această dată Delavrancea nu va mai găsi cuvinte bune pentru susținătorul efemerei *Lupte literare*.

(p. 21) REZOLUȚIUNEA NOASTRĂ

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.652, 28 martie 1890, p. 1. Semnat: „*”. Nu s-a reproduș nici antum, nici postum. N-a fost semnalat de presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 25) ONOARE [A] LUI PANU

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.655, 31 martie 1890, p. 1. Semnat: „*”. Nu s-a retipărit nici antum, nici postum. N-a fost semnalat de presa contemporană scriitorului.

Ediția prezintă reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 30) BĂTRÎNII LUI PAKE (NĂRAVURI POLITICE)

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.668, 18 aprilie 1890, p. 1.; nr. 1.669, 19 aprilie 1890, p. 1.

Semnat: „*”. Am dat o singură dată titlul, marcînd cele două părți ale articolului prin cifre romane.

Nu s-a republicat niciodată. N-a fost semnalat sau comentat de presa timpului.

Reproducem textul din *Voința națională*.

Cariad^i Dimitrie (1815—1894) — juriconsult, primar al Bucureștilui între 1878 și 1883.

(P- 39) IGNORANȚI ȘI CALPUZANI

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.686, 10 mai 1890, p. 1. Semnat: „*”.

Nu s-a reproduș, nici antum, nici postum, în periodice sau în volum. N-a fost semnalat sau comentat de presa epocii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 43) APOLOGIȘTI ȘI DETRACTORI

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.689, 15 mai 1890, p. 1. Semnat: „*”. Nu s-a retipărit nici antum, nici postum. N-a fost semnalat sau comentat de presa timpului.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 49) LUCEAFĂRUL REGIMULUI

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.697, 25 mai 1890, p. 1. Semnat: „*”. Nu s-a retipărit nici antum, nici postum, n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 53) DOUĂ MORALE...

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.701, 30 mai 1890, p. 1. Semnat: „*”. N-a fost niciodată reproduș. Presa vremii nu l-a semnalat și nu l-a comentat.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 57) „INIMI DE CÎNE...”

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.702, 31 mai 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus nici antum, nici postum și n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 61) LA MĂNĂSTIRE L...

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.703, 1 iunie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată; n-a fost semnalat sau comentat de presa timpului.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 65) REACȚIUNE... ECONOMICĂ

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.725, 27 iunie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a retipărit niciodată, n-a fost semnalat și nici comentat de presa epocii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 69) LUMINA ELECTRICĂ

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.727, 29 iunie 1890, p. 1. Semnat: „*\".

Nu s-a reprodus niciodată, n-a fost semnalat și nici comentat de presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 73) LAHOVARYUS MAGNUS

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.728, 1 iulie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată și n-a fost semnalat sau comentat în presa epocii ori postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

Godefroi (sau *Godefroy*) al IV-lea de *Boulogne*, zis *Godefroi de Bouillon* (1061 — 1100) — joacă un considerabil rol politic în timpul cruciadei I. Este ales rege după cucerirea Ierusalimului (22 iulie 1099); erou al unui *Chanson de geste* popular și al celebrei poeme a lui Tasso, *Ierusalim eliberat*.

(p. 76) TARTARIN MINISTRU

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.729, 3 iulie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată și n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii sau ulterior.

Reproducem textul din *Voința națională*.

Scavinschi Daniil (1806—1833) — poet bucovinean, autorul unui jurnal versificat (1828), traducător al comediei *Bemocrît* de Regnard (1840).

(p. 80) LINIȘTE?

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.731, 5 iulie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a retipărit nici antum, nici postum și n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii sau ulterior.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 84) STUDENȚII LA BOTOȘANI. INAUGURAREA
BUSTULUI LUI EMINESCU

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.787, 14 septembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a retipărit niciodată; â-a fost semnalat sau comentat în presa timpului. Delavrancea însuși se referă la acest eveniment în discursul său din Camera deputaților, ședința de la 9 aprilie 1896, *Dezbaterile Adunării deputaților*, 14 aprilie 1896, p. 831-832.

Reproducem textul din *Voința națională*.

Bădescu Ioan Scipione (1847 — 1904) — publicist român, membru al societății „Junimea”, prieten al lui Eminescu.

Ventura Grigore (1849—1909) — ziarist și scriitor român.

(p. 91) D. TEODOR ROSETTI

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.791, 20 septembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus, n-a fost semnalat sau comentat în presa antumă sau postumă.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 91)

CLODIU

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.822, 26 octombrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a retipărit nici antum, nici postum; n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii, nici de la moartea scriitorului încoace.

Reproducem textul din *Voința națională*

(P- 94)

„DURA LEX, SED LEX”

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.827, 2 noiembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș antum sau postum; n-a fost semnalat sau comentat în presa vremii sau ulterior.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 98)

MINISTERUL „FORȚELOR RESPECTIVE”

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.837, 15 noiembrie 1890, p. 1; nr. 1.838, 16 noiembrie 1890, p. 1.

Am dat o singură dată titlul, marcînd cele două părți cu cifre romane. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș nici în periodice, nici în volum; nu s-a semnalat sau comentat în presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 105)

GUVERNE PERSONALE

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.839, 17 noiembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș niciodată; n-a fost semnalat sau comentat în presă.

Ediția prezentă reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 109)

„SUNTEM PE BANCĂ!”

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.842, 21 noiembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". N-a fost reproduș sau comentat antum sau postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 113)

RAPORTORUL ZESTRE

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.853, 5 decembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\".

Nu s-a reproduș nici antum, nici postum; n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii. Postum n-a fost menționat decît de Emilia St. Milcescu în *Delavrancea. Studiu biobibliografic*, București, E.S.I.P., 1958, 1959, p. 85.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 117)

CE SUNTEȚI?

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.854, 6 decembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a retipărit nici antum, nici postum; n-a fost semnalat sau comentat în presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

Triandafil Grigore — avocat și politician; ministru de justiție în guvernul general Manu (1890—1891).

Basarab-Brîncoveanu Const. M. (1875 —?) — a trăit multă vreme la Paris. Epitrop al Așezămintelor brîncovenști.

(p. 122)

O TEORIE CONSTITUȚIONALĂ

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.858, 12 decembrie 1890, p. 1; nr. 1.859, 13 decembrie 1890, p. 1; nr. 1.860, 14 decembrie 1890, p. 1; nr. 1.861, 15 decembrie 1890, p. 1; nr. 1.862, 16 decembrie 1890, p. 1; nr. 1.863, 18 decembrie 1890, p. 1.

Semnat: „*\". Am păstrat titlul o singură dată, marcînd cele șase părți prin cifre romane. N-a fost reproduș nici antum, nici postum în periodice sau în volum; n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

Ediția prezentă reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 139)

VECHI ȘI BANAL

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.865, 20 decembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș niciodată în periodice ori în volum, antum sau postum; n-a fost semnalat sau comentat în presa vremii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, VII, nr. 1.867, 22 decembrie 1890, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș niciodată în periodice sau în volum, antum sau postum; n-a fost semnalat nici comentat în presa vremii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

Orăscu Al. (1817 — 1894) — profesor și arhitect, rector al Universității din București (1885-1892); președinte al Ligii culturale.

A apărut în ziarul *Voința națională*, VIII, nr. 2.082, 22 septembrie 1891, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș niciodată, n-a fost comentat sau semnalat de presa vremii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

„Judecătorul” este *Nicolae Blaremburg* (1837—1896) — face parte din conspirația pentru detronarea lui Cuza; propune darea în judecată a ministerului I. Brătianu. Prim-efor al Eforiei spitalelor civile.

Caton (*Marcus Porcius Cato*, zis *B&trlnul* sau *Cenzorul*) (234—149 î.e.n.) — om politic roman de o austeritate și cinste exemplară.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.162, 3 ianuarie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș în periodice sau în volum, nici antum, nici postum. N-a fost semnalat sau comentat în presa vremii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.164, 5 ianuarie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș niciodată, n-a fost semnalat sau comentat în presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.168, 12 ianuarie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.194, 13 februarie 1892, p. 1; nr. 2.195, 14 februarie 1892, p. 1.

Semnat: „Vr.” (primele două litere din „Vrancea”).

Am păstrat o singură dată titlul, mareînd cele două părți, apărute succesiv în ziar sub același titlu, cu cifre romane.

N-a fost retipărit, semnalat sau comentat de presa vremii.

Se reproduce textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.196, 15 februarie 1892, p. 1. Semnat: „B...” (inițiala de la „Barbu”).

Nu s-a retipărit în periodice sau în volum nici antum, nici postum; n-a fost semnalat și nici comentat în presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.205, 26 februarie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reproduș, n-a fost semnalat sau comentat vreodată.

Reproducem textul din *Voința națională*.

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.206, 27 februarie 1892, p. 1. Semnat: „*\".

N-a fost reprodus niciodată, n-a fost semnalat sau comentat nici în presa vremii, nici postum.

S-a reprodus textul din *Voința națională*.

Aristia Constantin (1800—1880) — poet și profesor. Ia parte la răscola din 1821, iar în 1848 este comandant al gărzii naționale.

(P- 178) PROVIDENȚA

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.208, 29 februarie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată, presa vremii nu l-a semnalat și nici nu l-a comentat.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

Bossuet Jacques Benigne (1627 — 1704) — prelat, predicator și scriitor francez, orator, polemist și istoric.

(P- 183) COROANA ȘI LUPUL

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.223, 18 martie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus, n-a fost semnalat sau comentat niciodată în presă, nici antum, nici postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 187) TINERIMEA NOASTRĂ

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.228, 24 martie 1892, p. 2. Semnat: „Unul din Ligă\". Nu s-a reprodus, n-a fost semnalat sau comentat niciodată, nici antum, nici postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

Leopardi Giacomo (1793-1837) — erudit și scriitor italian. La 20 de ani, pe jumătate infirm și aproape orb, dezamăgit în dragoste și în politică, el scrie o proză incisivă și pesimistă. Poemele eroice însă constituie partea cea mai durabilă a creației sale.

Mazzini Giuseppe (1805—1872) — patriot italian, luptător pentru unitatea Italiei.

Fichte Johann Gottlieb (1762—1814) — filozof și militant patriot german. Întreaga sa filozofie are ca centru ideea de libertate.

(p. 190) UN OM CU STEA

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr.2. 229, 25 martie 1892, p. 1.

Semnat: „V...\" (inițiala de la „Vrancea”).

Nu s-a reprodus, n-a fost semnalat sau comentat în presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 193) ROMÂNII

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.230, 27 martie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată în periodice sau în volum.

N-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

Am reprodus textul din *Voința națională*.

(p. 196) AMENDE... NEONORABILE

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.236, 3 aprilie 1892, p. 1; nr. 2.237, 4 aprilie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată, n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

Am reprodus textul din *Voința națională*.

(p. 200) LEGEA „FECIORILOR BOIEREȘTI”

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.248, 19 aprilie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Nu s-a reprodus niciodată, n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

Menționat de Emilia Șt. Milicescu, *op. cit.*, p. 94; de Al. Săndulescu, *Delavrancea*, Buc, E.P.L., 1964, p. 255.

Am reprodus textul din *Voința națională*.

GaroflidN. (1845 — 1900) — medic și avocat.

(p. 207) DL. MAIORESCU

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.282, 4 iunie 1892, p. 1; nr. 2.283, 5 iunie 1892, p. 1; nr. 2.284, 6 iunie 1892, p. 1. Semnat: „*\". Am dat o singură dată titlul celor trei articole, marcând cele trei părți cu cifre romane. Nu s-au reprodus niciodată în periodice sau în volume. N-au fost comentate sau semnalate de presa vremii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 221) SE DUC ACEIA...

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.288, 12 iunie 1892, p. 1. Semnat: „*„. Nu s-a retipărit, n-a fost semnalat și nici comentat în presa vremii.

S-a reproduș textul din *Voința națională*.

(P- 225) O LĂMURIRE

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.403, 3 noiembrie 1892, p. 3, la rubrica „Ultime informațiuni”. Semnat: „Barbu Ștef. Delavrancea”.

Nu s-a retipărit niciodată; n-a fost semnalat sau comentat de presa vremii.

N-a fost menționat de bibliografii nici antum, nici postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P. 227) DON RODRIGO

A apărut în ziarul *Voința națională*, IX, nr. 2.427, 2 decembrie 1892, p. 3. Semnat: „Delavrancea”. N-a fost reproduș și nici menționat sau comentat.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 231) D. HAȘDEU

A apărut în ziarul *Voința națională*, X, nr. 2.6:5. 22 octombrie 1893, p. 1.

Semnat: „D...” (inițiala lui „Delavrancea”).

N-a fost reproduș, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum în periodice, volume sau bibliografii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 233) SIRE

A apărut în ziarul *Voința națională*, X, nr. 2.69 :. 7 noiembrie 1893, p. 1. Semnat: „Un țăran.”

N-a fost reproduș, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum în periodice, volume sau bibliografii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 239)

BOIERULE

A apărut în ziarul *Voința națională*, X, nr. 2.702, 13 noiembrie 1893, p. 1. Semnat: „Același țăran.” N-a fost reproduș nici anluni, nici postum în periodice sau volum. Semnalat de Al. Sămlnlescu, *op. cit.*, p. 255.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 245) ÎN NAȚIUNE ȘI AFARĂ DE NAȚIUNE

A apărut în ziarul *Voința națională*, X, nr. 2.721, 5 decembrie 1893, p. 1. Semnat: „D...” (inițiala lui „Delavrancea”).

Nu s-a retipărit antum sau postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 251) D-UJI GENERAL MÂNU

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.749, 14 ianuarie 1894, p. 1, datat: „12 ianuarie 1894”; nr. 2.750, 15 ianuarie 1894, p. 1, datat: „13 ianuarie 1894”; nr. 2.751, 16 ianuarie 1894, p. 1. Datat „15 ianuarie 1894”. Semnat: „Un țăran.” Am indicat, o singură dată titlul și am notat cu cifre romane cele trei articole.

Nu s-a reproduș, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum în periodice, în volume sau în bibliografii.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

Helvidius Priscus, stoic roman, născut în anul 75 e.n., tribun al plebei, dușman al lui Vitellius și al lui Vespasian, care îl condamnă la moarte pentru curajul cu care l-a înfruntat în Senat.

Vespasian (Titus Flavius Vespasianus) (9—79 e.n.) — împărat roman, fondator al dinastiei „Flaviana.”

(p. 267)

CE VOIEȘTE M.-SA?

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.775, 15 februarie 1894, p. 1. Nesemnat, dar analiza conținutului și a stilului relevă paternitatea lui Delavrancea, ca și la seria de articole nesemnate ce urmează.

N-a fost reproduș, comentat sau semnalat nici antum, nici postum.

Se reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 270)

PAVANA!

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.780, 20 februarie 1894, p. 1. Nesemnat. N-a fost reprodus, semnalat sau comentat nici antum, nici postum.

Ediția reproduce textul din *Voința națională*.

Conservatorul C.C. Arion, în discursul său din Cameră, se referă la acest articol, afirmând că autorul lui este Delavrancea (*Dezbaterile Adunării deputaților*, 11 decembrie 1894, p. 166).

(p. 273)

ZIUA DUMINECEI

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.786 27 februarie 1894, p. 1. Nesemnat. Nu s-a retipărit, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum.

Se reproduce textul din *Voința națională*.

(p. 277)

8 APRILIE

«O A PĂRUT ÎN ZIARUL *Voința națională*» XI, nr. 2.821, 10 aprilie 1894, p. 1. Semnat: „Un cetățean.” Nu s-a republicat niciodată, n-a fost menționat sau comentat de presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 280)

O YES!...

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.847, 14 mai 1894 p. 1. Nesemnat. Nu s-a retipărit, n-a fost semnalat sau comentat

Reproducem textul din *Voința națională*.

(P- 283)

IUBIȚI STUDENȚI

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.852, 20 mai 1894, p. 1. Semnat: „Un amic.”

Studentii protestaseră împotriva condamnării patrioților ardeleni din procesul Memorandumului, printre care dr. Vasile Lucaciu fusese condamnat la 5 ani și dr. Ioan Rațiu la 2 ani.

Nu s-a retipărit, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 287)

ULTIME INFORMAȚIUNI. HAȘDEU

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.949, 21 septembrie 1894, p. 3, la rubrica „Ultime informațiuni”.

Nesemnat. N-a fost semnalat, comentat sau reprodus. Apelativele, tonul și relațiile cunoscute dintre Delavrancea și Hașdeu fac evidentă paternitatea sa asupra articolului de față.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p.289)

PASIUNILE POLITICE SI PUBLICISTUL

A apărut în ziarul *Voința națională*, XI, nr. 2.988, 8 noiembrie 1894, p. 1; nr. 2.990, 11 noiembrie 1894, p. 1; nr. 2.991, 12 noiembrie 1894, p. 1; nr. 2.992, 13 noiembrie 1894, p. 1.

Nesemnat. N-a fost semnalat sau reprodus.

Delavrancea pornește de la aceleași idei în discursul ținut un an mai târziu la 22 martie 1895 în Cameră (*Dezbaterile Adunării deputaților*, 7 aprilie 1895, p. 1179).

Reproducem textul din *Voința națională*.

Lahovari Iacob (1846 — 1907) — general, ministru de război în 1891—1894, când s-a retras din cauza demisiei în corpore a ofițerilor de cavalerie.

Dilke, sir Charles Wentworth (1843 — 1911) — om politic britanic, liberal radical.

Parnell Charles Stewart (1846 — 1891) — om politic irlandez. Mișcat de condițiile grele de viață ale țăranilor, el imprimă luptei sale o coloratură socială. O „dramă particulară” îi îndepărtează partizanii cu puțin înainte de moarte.

Afacerea Panama — scandal politic în Franța. Compania franceză a Canalului de Panama fu pusă în lichidare în 1889. Începând din 1891 se începe urmărirea administratorilor, dintre care unii erau acuzați că au corupt pe parlamentari. Relevarea corupției și totuși lipsa sancțiunilor judiciare au contribuit la scăderea prestigiului Republicii Franceze, la schimbarea guvernanților și la nașterea unei puternice neîncredere cu privire la plasamentele industriale.

(p. 309) DIN NĂZDRĂVĂNIILE D-LUI P. P. CARP

A apărut în ziarul *Voința națională*, XII, nr. 3.281, 11 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: „Bir.”

N-a fost reprodus, comentat sau semnalat în presa vremii.

Reproducem textul din *Voința națională*.

(p. 311) PATRIA UNORA ȘI PATRIA TUTURORA

A apărut în ziarul *Epoca*, VII, nr. 1.694—144, 30 mai 1901, p. 1; nr. 1.695-145, 31 mai 1901, p. 1; nr. 1.696-146, 1 iunie 1901, p. 1; nr. 1.697-147, 2 iunie 1901, p. 1; nr. 1.693-148, 3 iunie 1901, p. 1. Semnat: „Delavrancea”.

Nu s-a retipărit niciodată în periodice și-a în voium, ii-a fost menționat sau semnalat de nici un material bibliografie antum sau postum. Reproducem textul din *Epoca*.

(P- 332) E CEVA DE REVIZUIT...

A apărut în ziarul *Epoca*, VIII, nr. 2.070—259, 24 septembrie 1902, p. 1. Semnat: „Delavrancea.”

Nu s-a retipărit niciodată, antum sau postum, în periodice sau în volum.

N-a fost menționat de nici un material bibliografic.

Reproducem textul din *Epoca*.

(P- 335) ABILITĂȚI STERILE...

A apărut în ziarul *Epoca*, VIII, nr. 2.065-264, 29 septembrie 1902, p. 1. Semnat: „Delavrancea”.

Nu s-a retipărit niciodată, antum sau postum, în periodice sau în volum.

N-a fost menționat de nici un material bibliografic.

Reproducem textul din *Epoca*.

(P- 339) ION RAȚIU

A apărut în ziarul *Epoca*, VIII, nr. 2.140—319, 24 noiembrie 1902, p. 1. Semnat: „Delavrancea”. Nu s-a retipărit niciodată, antum sau postum, în periodice sau în volum.

N-a fost semnalat de nici un material bibliografic.

Reproducem textul din *Epoca*.

(p. 342) „AGRICOLA”

A apărut în *Epoca*, IX, nr. 329, 3 decembrie 1903, p. 1. Semnat: „Delavrancea”. Nu s-a retipărit niciodată, în volum sau în periodice.

N-a fost menționat în materiale biobibliografice.

Reproducem textul din *Epoca*.

„Agricola” — pseudonimul lui *Dimitrie Protopopescu (Take)*, (1850—1911); semnase cu acest pseudonim broșura *Asociațiuni sătenesti* (1903).

(p. 347) NĂRAVURI ȘI TENDINȚE

A apărut în ziarul *Epoca*, IX, nr. 335, 10 decembrie 1903, p. 1. Semnat: „Delavrancea”.

Nu s-a retipărit niciodată, în periodice sau în volum.

Reproducem textul din *Epoca*.

(p. 352) SPRE VIITOR

A apărut în ziarul *Epoca*, XI, nr. 109, 23 aprilie 1905, p. 1.

Semnat: „Ignotus”. Nu s-a retipărit niciodată, n-a fost semnalat sau comentat nici antum, nici postum, în nici un material bibliografic.

Reproducem textul din *Epoca*.

(p. 360) PARTIDELE ISTORICE ȘI PARTIDUL
CONSERVATOR-DEMOCRAT
(Studiu istorico-politic scris de „Un fiu de țăran”)

A apărut în ziarul *Epoca*, XIV, nr. 181, 6 august 1903, p. 1; nr. 182, 7 august 1903, p. 1; nr. 183, 8 august 1903, p. 1; nr. 184, 9 august 1908, p. 1; nr. 185, 10 august 1903, p. 1. Semnat: „Un fiu de țăran”.

Nu s-a retipărit niciodată în periodice sau în volum; n-a fost semnalat sau menționat în materiale bibliografice, antum sau postum. Reproducem textul din ziarul *Epoca*.

Credem că trebuie considerat ca urmarea studiului publicat în mai-iunie 1901 în ziarul *Epoca*, intitulat *Patria unora și patria tuturor*, semnat de Delavrancea, retipărit în ediția prezentă la p. 311—331.

(p. 373) ASTA NU SE POATE...

A apărut în ziarul *Epoca*, XXII, nr. 252, 13 septembrie 1915, p. 1. Semnat: „Delavrancea”. Nu s-a retipărit niciodată, n-a fost semnalat sau comentat în presa vremii.

Reproducem textul din *Epoca*.

(p. 376) SCRISORI FĂRĂ RĂSPUNS

Au apărut în ziarul *Epoca*, XXII, nr. 258, 13 septembrie 1915, p. 1; nr. 265, 26 septembrie 1915, p. 1; nr. 272, 3 octombrie 1915, p. 1; nr. 280, 11 octombrie 1915, p. 1; nr. 299, 30 octombrie 1915, p. 1; nr. 307, 7 noiembrie 1915, p. 1; nr. 314, 14 noiembrie 1915, p. 1. Semnat: „Delavrancea.”

Am dat o singură dată titlul comun, marcînd cu cifre romane cele șapte articole-scrisori. Nu s-au retipărit în periodice sau în volum, nici antum, nici postum.

Reproducem textul din *Epoca*.

Benst Friedrich Ferdinand, baron și apoi conte (1809 — 1886) — om politic saxon, ministru al afacerilor externe al Saxe (1849); ministru de interne (1853); președinte al consiliului după Sadowa (1866), își dă demisia și intră în slujba împăratului Frantz-Josef.

Carlyle Thomas (1795 — 1881) — istoric și critic englez, cunoscut mai ales prin cartea sa *Eroul și cultul eroilor*, demonstrînd importanța personalităților în evoluția umanității.

Carpenter William-Benjamin (1813 — 1885) — fiziologist englez, profesor la Facultatea de medicină din Edinburg, apoi la Londra. Opera la care se referă Delavrancea poate fi *Principles of mental physiology* (1874).

Dalailama — titlu dat șefului religiei budiste cu reședința la Lhassa, considerat încarnarea spiritului lui Buda.

Gunaris Demetrios (1867—1922) — om politic grec, președinte al Consiliului de Miniștri între 1915 și 1917, care a preconizat o politică de neutralitate în timpul primului război mondial, provocînd astfel căderea regelui Constantin — „Tino”.

Constantin I („Tino”) (1868—1923) — rege al Greciei între 1913 și 1917. Atitudinea sa favorabilă primului război mondial îl silește să abdice.

Salandra Antonio (1853—1931) — om politic italian, președinte al Consiliului de Miniștri între 1914 și 1916, căruia i se datorește intrarea Italiei în primul război mondial.

Thersites (în mitologia greacă) — erou care participă la asediul Troiei: urît, laș și lăudăros, insultă pe toată lumea. Ahile îl ucide cu o singură lovitură de pumn.

Venizelos Eleutherios (1864 — 1936) — om politic grec. După debarcarea „aliaților” în Tesalonic (1916), el constituie un guvern disident și determină abdicarea regelui Constantin I. Mare patriot, luptînd pentru unitatea Greciei. La revenirea lui Constantin I pe tron, e condamnat la moarte în contumacie.

Buescu Pană (1833—1968) — profesor de chimie; a luat parte la complotul urzit pentru detronarea lui Cuza.

(p. 404) LUCACI ȘI GOGA

A apărut în ziarul *Epoca*, XXII, nr. 358, 30 decembrie 1915, p. 1, de unde îl reproducem. Semnat: „Delavrancea.” Datat: „27 decembrie 1915”.

Retipărit fragmentar în ziarul *Ardealul*, I (Caracal), 31 decembrie 1915, p. 1, cu prilejul candidaturii lui Octavian Goga pe lista deputaților de Romaniți, precedat de specificația următoare:

„Marele scriitor și om politic d. Barbu Delavrancea, care în curînd va veni și el la Caracal să-și spună prin grai viu părerea despre candidatura d-lui Goga, publică în *Epoca* un articol din care extragem următoarele rînduri scrise cum numai Delavrancea poate să scrie...”.

La 1 ianuarie 1916 a avut loc o întrunire politică la Caracal, la care au participat Take Ionescu, principele Basarab Brîncoveanu, Nicolae Titulescu, Octavian Goga și Delavrancea. Ziarul local *Ardealul* din 3 ianuarie 1916 relatează:

„D-l Barbu Delavrancea, primit la tribună cu tunete de aplauze, spune că niciodată n-a mai văzut în țara românească o alegere la care și pentru care toate partidele politice să-și dea mîna. Completînd icoana zugrăvită de d-l Vaiaș, vede pe pedestalul statuei de la Sibiu lungul șir de căciulari, de coșai, de secerători, de plugari cari au consfințit unirea cu sîngele lor. Noi n-am venit să-l sprijinim pe Goga, care a fost trîntit la alegerile ungurești de jandarmii unguri și de abuzurile administrației ungurești; va fi și aici tratat la fel de poliția și administrația ungurească? Nu cred, a zis maestrul cu vocea tunătoare de emoție și convinsă. Explică apoi pe înțelesul tuturor cum se face votarea, cum să vorbească între patru pereți cu conștiința lor de români, căci aici nu e alegere de la partid la partid, aici se dă lupta între cei ce vor înfăptuirea și între cei ce vi se pare că ar vrea să ucidă, să sfarme, să dis-

trugă idealul național. Cercetînd cine sunt candidații, înfierează pe cei doi contracandidați streini de orice pămînt românesc, în vreme ce moșii, strămoșii lui Goga își au casele în pămîntul Ardealului, străbătut de plugul țaranului român.

Celor ce ar avea vreo nedumerire asupra țaranului român, Goga le amintește alegerea munteanului Goleescu la Huși și a moldoveanului Negri la București, la 1857, la unirea parțială. Cine ar fi avut atunci obraznicia să le discute cetățenia? !

Face apoi un admirabil portret al poetului, al omului politic, al scriitorului care este **O. Goga**, dezmințind apoi cu puternice argumente infamia ce i se face lui Goga cînd i se spune că ar fi înregimentat în vreun partid. Goga reprezintă Ardealul. „Votați pe apostolul și veți avea conștiința împăcată”.

Treitschke Heinrich von (1834—1896) — istoric german.

Bernhardi Friedrich von (1849—1930) — general german, strateg, filozof și istoric, unul dintre principalii teoreticieni ai pangermanismului militar.

Vasile Mangra (1852—1918) — arhiepiscop al Transilvaniei, susține în 1899 pe **I. Goidiș** ca episcop al Ardealului, împotriva intereselor naționale.

(p. 409) „ANGLIA NU MINTE!”

A apărut în ziarul **România**, Iași, I, nr. 17, 12 februarie 1917, p. 1. Semnat: „Delavrancea.”

N-a fost retipărit. A fost menționat de Lucian Predescu, **Barbu Delavrancea**, Buc. f.a., p. 114, și de A. Martin, **B. Delavrancea, Opere**, II, E.S.P.L.A., 1954, p. 387.

Reproducem textul din **România**.

Ziarul **România**, apărut în refugiu la Iași, se subintitula „organ al apărării naționale” și avea colaboratori pe Mihail Sadoveanu, Corneliu Moldovanu, Octavian Goga, N.N. Beldiceanu, A. Vlahuță, George Ranetti, C. Gongopol, I. Agârbiceanu și Delavrancea.

Asquith Herberl Henry (1852—1928) — om politic britanic, prim-ministru din 1903—1916, în timpul primului război mondial.

Bethmann-Hollweg Theobald von (1856—1921) — om politic german, cancelar al Imperiului austro-ungar între 1909 și 1917.

Frobenius Leo (1873—1933) — etnolog german, specialist în probleme etnologice africane, profesor la Universitatea din Frankfurt.

Grey Edward (1862—1933) — ministru de externe englez din 1905—1916, autorul intrării Angliei în primul război mondial la 4 august 1914.

Lloyd George David (1863—1945) — om politic britanic, ministru al înarmării, apoi ministru de război și prim-ministru în timpul primului război mondial; joacă un rol primordial în negocierile de pace de la Versailles.

(p. 414) RUȘII

A apărut în ziarul **România**, Iași, I, nr. 25, 26 februarie 1917, p. 1. Semnat: „Delavrancea.”. N-a fost retipărit nici antum, nici postum. Menționat de Lucian Predescu, **op. cit.**, p. 114, și A. Martin, **op. cit.**, p. 387.

Reproducem textul din **România**.

(p. 419) ÎNVIEREA

A apărut în ziarul **România**, Iași, I, nr. C0, 2 aprilie 1917, p. 1. Semnat: „Delavrancea.”

Retipărit postum în ziarul **România**, București, nr. 18, aprilie 1919, p. 1, sub aceeași semnătură.

Menționat de Lucian Predescu, **op. cit.**, p. 114, de A. Martin, **op. cit.**, p. 387, și de Emilia Șt. Milicescu, **op. cit.**, p. 96.

Reproducem textul din **România**.

Thor (în mitologia scandinavă și germanică) — zeul trăsnetelor și al fulgerelor, fiul cel mai mare al lui Odin.

Wolan (sau **Wothan**) — cel mai mare zeu din mitologia germanică.

Walkirie (sau **Valkyrie**) — divinitate scandinavă și germanică a destinului luptătorilor, mesageră a lui Odin sau Wotlian.

G L O S A R

A

- ablutiune*, s.f. — (la orientali) purificare; (la catolici) purificare prin spălare cu apă și vin după comuniune; spălare.
- abstruz*, adj. — abstract; greu de înțeles.
- abulie*, s.f. — boală nervoasă, caracterizată prin slăbirea voinței, inerție, nehotărîre, imposibilitate de a acționa.
- acciz*, s.n. — impozit pe unele obiecte de consum la intrarea într-o localitate (altădată).
- adiată*, s.f. — testament.
- afamat*, adj. — flămînd, hămesit (din fr. *affame*).
- afipt*, s.n. — afiș (vechi).
- afortiori*, adv. — obligatoriu (lat.).
- alemanic*, adj. — germanic.
- angulos*, adj. — colțuros.
- anosteală*, s.f. — plictiseală, urît.
- apodictic*, adj. — convingător, demonstrat.
- apostat*, s.f. — renegat.
- apostazie*, s.f. — renegare, dezertare (de la principii, de la o religie).
- arghirofil*, adj. — iubitor de bani; lacom de avere.
- arhitravă*, s.f. — element în arhitectura clasică, sprijinit pe capitulul coloanei și susținînd friza.
- aserțiune*, s.f. — afirmație.
- augur*, s.m. — preot la romani care prevedea viitorul după strigătul păsărilor.
- avilit*, adj. — înjosit.
- azăvadă*, s.f. — adăpost.

B

baiarac, [s.m. — (vechi) steag (din turc. *bairak* — steag de mătase foarte lat purtat înaintea sîngeacului); *a ridica bairaku* — a-ți proclama meritele.
bancrutar fraudulos, s.m. — falit care produce acte false în intenția de a-și însuși o parte din banii deponenților.
bandieră, s.f. — steag, drapel.
basamac, s.n. — rachie de proastă calitate.
basetă, s.f. — josnicie.
beldie, s.f. — prăjină.
berbant, s.m. — afemeiat, om incorect.
bilos, adj. — supărăcios.
blagomanie, s.f. — manie de a glumi fără rost.
blagorodnic, adj. — nobil.
boscări, vb. — a face scamatorii, a înșela.
burgrav, s.m. — comandant al unui oraș ori al unui fort în Germania evului mediu.
burui, s.n. — butoiaș.

C

calemgiu, s.m. — copist; funcționar, logofăt în cancelaria statului.
calpac, s.n. — **gluga**; căciulă.
calpuzan, s.m. — falsificator, escroc.
camelotă, s.f. — stofă grosolană.
carmen, s.n. — cîntec.
catenă, s.f. — lanț.
cazuar, s.n. — struț australian mai mic.
cealma, s.f. — turban; fișie de pînză înfășurată împrejurul capului la orientali.
ceșnic, adj. — lipsit de gust.
chacónna, s.f. — dans spaniol vechi în trei timpi. I se mai zice și *pas-sacaille* (din span. *chacóna*).
chinăros, s.n. — praf negru folosit la vopsit; funingine calcinată.
chisăliță, s.f. — fiertură din fructe, fără zahăr.
cîn, s.n. — ordin, rang, funcție.
cînie, s.f. — unealtă, instrument; mijloc.
cinocefal, s.n. — maimuță din Africa, al cărei cap este alungit ca al unui ciine.

cișit, s.n. — asortiment de mărfuri: lichidare.
clamoare, s.f. — strigat.
cliftor/viște, s.f. — pufit'va birfei, a eului.-iiiiiei: însușire caracteristică a unui grup uman care parvine prin lipsă de scrupul.
cloritic, adj. — de culoare verde-gălbuie, dată de o boală a ficatului; clorotic.
colăcer, s.m. — flăcău însărcinat să vestească ziua unei nunți la țară și să facă invitația.
conă-ire, s.f. — popas, găzduire.
cornișă, s.f. — ornament compus din ciubuce în relief în partea de sus a zidurilor unei clădiri.
cranerie, s.f. — încăpățînare, fanfaronadă (din fr. *crânerie*).
cuhne, s.f. — bucătărie eu vatră.
cursier, s.m. — cal de călărie.

D

dalac, s.n. — inflamația splinei la bovine sau la cai; pustiită molipsitoare și adesea mortală.
dezgrădinat, adj. — smuls; despărțit.
delă, s.f. — acțiune în justiție; proces.
delicvescent, adj. — care are proprietatea de a atrage umiditatea din aer și a se face astfel lichid.
delirium tremens, s.n. — boală caracterizată printr-o tremurare nervoasă a feței și a membrelor, pricinuită de alcoolism.
deliu, s.m. — om curajos și voinic.
deluviu, s.n. — potop.
deriziune, s.f. — batjocură, zeflemisire.
derviș urlător, s.m. — sectă de călugări musulmani al căror serviciu religios constă în primul rînd din a scoate urlete.
dezavua, vb. tr. — a reprobă, a contesta un fapt care ți se atribuie.
digă, s.f. — stavilă, zăgaz.

a

edicul, s.n. — construcție mică; chioșc; nișă în care se adăpostește de intemperii, în piețe publice, o statuie.
efeminare, s.f. — moleșire prin vicii.
eolian, adj. — (de la *Eol*, zeul vînturilor în mitologia greacă) pus în mișcare de vînt.

F

facțiune, s.f. — grup politic urmărind interese diferite de ale partidului din care s-a desprins. — **g**

famelic, adj. — flămînd, înfometai.

fatigă, s.f. — oboseală (de la fr. *fatigue*).

fatuitate, s.f. — aroganță, înfumurare, îngîmfare.

felonie, s.f. — trădare, necredință, înșelăciune.

fortuit, adj. — întîmplător, accidental.

fugos, adj. — impetuos, aprins.

funambulesc, adj. — acrobatic; lipsit de seriozitate.

futil, adj. — lipsit de interes, de valoare, de importanță (din lat. *futilis*; fr. *futile* cu același sens).

G

gavotă, s.f. — dans vechi francez în doi timpi; compoziție muzicală specială pentru acest dans.

gigă, s.f. — dans popular vechi, cu mișcări foarte vii, de origine britanică (din fr. *gigue*).

giubelgiu, s.m. — purtător de giubea; boier.

giubeliu, s.m. — v. *giubelgiu*.

gnomă, s.f. — maximă, formulă plină de înțelepciune (cuvînt făcut de Paracelsus în secolul al XVI-lea din cuvîntul grecesc *gnome*, „intelență”).

H

haitic, s.n. — haită de lupi porniți după pradă.

hatie, s.f. — zăgaz făcut din nuiile și bolovani pentru abaterea unui curs de apă sau stăvilirea revărsării.

havalea (pl. *navalele*), s.f. — îndatorire, obligație apăsătoare.

heraldică, s.f. — știința care se ocupă cu blazoanele nobiliare.

I

ideațiune, s.f. — formare a ideii, concepție (din fr. *ideation*).

iglindisi, vb. intr. — a se oglindi, a se privi în oglindă.

ignobil, adj. — lipsit de noblețe, ordinar, josnic.

ignominie, s.f. — mîrșăvie, josnicie.

ilan-ilan, s.n. — (corect *ilang-ilang*) parfum extras din florile unui arbore cu același nume din Indonezia și Madagascar.

impesta, vb. tr. — a molipsi cu ciumă; a corupe moralicește; a vicia aerul.

impiu, adj. — nelegiuit; lipsit de respect pentru ideile morale, pentru personalitățile recunoscute de mare valoare.

impudență, s.f. — nerușinare.

inamovibilitate, s.f. — calitatea de a nu fi mutat sau destituit dintr-o funcție.

inchiela, vb. ref. — a se neliniști (de la fr. *inquieter*).

incurare, s.f. — abatere de la preocuparea principală, paranteză.

ingredient, s.n. — element care intră în compoziția unui medicament, a unei băuturi, a unui amestec oarecare.

inima, vb. tr. — însufleți (de la lat. *anima*).

ipislat, s.m. — supraveghetor, îngrijitor; epistat.

ipochimen, s.m. — personaj; tip, individ; pramatie.

irezolut, adj. — nehotărît (din fr. *irresolu*, cu același sens).

irmilic, sm. — monedă turcească de aur, care a circulat și în țările noastre; icosar.

isov, s.n. — plantă pomenită în *Biblie*, din care se făceau mănunchiuri ca de busuioc pentru stropire cu apă sfințită; isop.

istrion, s.m. — (la romani) actor care juca farse grosolane, însoțindu-se de flaut; actor prost, cabotin.

iznav, s.n. — corporațiune, breaslă; meșteșugar cîrpaci.

încăpută, vb. tr. — a încropi, a înnodea traiul.

J

juisor, s.m. — cel ce caută să-și procure numai plăceri materiale, carnale (din fr. *jouisseur*, cu același sens).

L

ladru, s.m. — hoț, avar, sordid (din fr. *ladre*, cu acest sens).

lampas, s.n. — fișie de stofă colorată, cusută de-a lungul pantalonilor ofițerești, marcînd prin culoarea ei arma celui ce-i purta; fișie de mătase lucioasă pe pantalonii de frac sau de smoking.

legat, s.n. — sarcină dată cuiva prin testament.

libațiune, s.f. — vărsare de lichid în cinstea zeilor; petrecere, beție.

libră, s.f. — veche unitate de greutate de circa 490 g.; cuvînt folosit cu acest sens și acum în Franța (din lat. *libra*).

logomanie, s.f. — mania de a vorbi.

lon.ganimil.ate, s.f. — răbdare, îngăduință.

lovit, adj. — potrivit, adecvat.

M

malversațiune, s.f. — deturnare de bani publici, delapidare.

msfitic, adj. — rău mirositor și vătămător.

megalomanie, s.f. — înclinare de a te arăta persoană importantă; grandomanie.

meși, s.m. pl. — pantofi de piele galbenă subțire, cusuți de șalvari, peste care se puneau papucii; pantofi purtați numai în interior.

mezat, s.n. — vânzare publică, licitație.

microcefalie, s.f. — caracteristica cuiva care are capul de dimensiuni subnormale.

N

nabab, s.m. — titlu dat în India marilor ofițeri din dinastia lui Ta. merlan și guvernatorilor de provincii; om bogat.

nard, s.m. — unsoare aromatică scoasă din rădăcina unei plante din India.

neavuabil, adj. — rușinos; de nemărturisit.

nimfal, adj. — zeiesc; frumos, grațios, eterat.

O

obrocit, adj. — fermecat, vrăjit; incapabil de a avea o atitudine.

ofusca, v.b. tr. — a supăra, a jicni.

oneros, adj. — (despre sarcini) greu, incomod; de care se leagă cheltuieli.

oripilant, adj. — îngrozitor, cere-ți zbirlește părul.

orșav, s.n. — compot; chisăliță.

ostracia, v.b. tr. — a exila, a proscie.

ovidiolatru, adj. — adorator al poetului Ovidiu.

P

pahiderm, s.n. — mamifer cu pielea foarte groasă și cu picioarele terminate în copite; persoană groasă de obraz, nerușinată, insensibilă.

palauii, s.n. — (în vechea Troie) statuia zeiței Minerva, păstrată în templu ca ocrotitoare a orașului; obiect, lege de ocrotire.

paliativ, adj. — alinător, dar nu curativ al durerii.

panachidă, s.f. — serviciu religios făcut mortului la 40 de zile de la moarte; parastas; priveghi.

panegiric, adj. — apologetic; discurs de laudă cu tendințe apologetice.

pasiocris, s.m. — membru al congregației de călugări desculți ai Sfintei Cruci, fondată în Italia în 1720.

pasmanterie, s.f. — industrie, negoț sau prăvălie de ceaprazuri; găitanerie.

patacă, s.f. — piesă de 5 franci de argint.

pataramă, s.f. — pățanie, întâmplare neplăcută.

patent, adj. — evident, îndeobște cunoscut.

pavana, s.f. — vechi dans francez.

pehlivănie, s.f. — scamatorie; înșelăciune.

peremptoriu, adj. — decisiv; fără replică.

peripatetic, adj. — adept al filozofiei lui Aristotel; care are loc în timpul unei plimbări.

pernicios, adj. — primejdios.

peșin, adv. și adj. — în numerar.

pitac, s.n. — scrisoare sau decret domnesc.

polisonerie, s.f. — acțiune sau vorbire licențioasă (din fr. *polissonerie*, cu același sens).

pomadist, s.m. — persoană superficială, bărbat care se unge cu pomezi; efeminat.

pomojnic, s.m. — ajutor de pretor.

poslujnic, s.m. — servitor mănăstiresc sau boieresc, scutit de bir.

pospai, s.n. — prafoarte fin de făină care pătrunde peste tot în moară.

praftoriță, s.f. — foaie (în fierărie).

prapurcic, s.m. — purtătorul steagului; sublocotenent.

preposler, s.m. — șef (din lat. *praepositus*); antepus.

proboscidă, s.f. — trompă de elefant.

prodrom, s.n. — simptom (la o boală); introducere; preambul.

pronator, adj. — (despre mușchi) care slujește la executarea deplasării înainte a minii (din fr. *pronateur*, cu acest sens).

prorogare, s.f. — prelungirea în timp a unei sesiuni, examen, concediu etc.

puantilist, s.m. — adept al procedului neoimpresionist în pictură constând din alăturarea de puncte multicolore din care se reali-

zează peisajul, portretul sau obiectul pictat (Seurat și Signac — șefii școlii puantiliste).

pungui, vb. tr. — a escroca, a înșela, a fura pe cineva.

K

reconducțiune, s.f. — reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă.

reprimandă, s.f. — muștrare, ceartă, critică.

riveran, adj. și s.m. — (despre țări) așezat pe malul unui fluviu, cale de comunicare din care situație decurg drepturi speciale pentru locuitorii aflați pe malurile lui.

rost, s.n. — întretăierea firelor din urzeală trecute printr-o iță cu cele trecute prin cealaltă iță, lăsînd între ele un spațiu prin care trece suveica.

rușfet, s.n. — ^învoială agricolă prin care țăranul se angaja să are boierului o întindere de pămînt.

S

sabur, s.m. — plantă din care se scoate o rășină foarte amară; odogaci.

saftian, s.n. — marochin; toval.

silf, s.m. — (în mitologia celtică și germanică) geniu al aerului, ființă fantastică cu aspectul unui tînăr frumos.

sivac, adj. — cărunt.

soitariu, s.m. — măscărici, bufon; în țările române, în timpul fanario. țărilor, însoțeau pe domn (cîte patru) și beizadele (cîte doi), purtînd căciuli mari de piele de tigru din care ațirna o coadă de vulpe, iar pe căciuli, oglinjoare, și rîdeau tot timpul în hohote.

solgăbirău, s.m. — funcționar administrativ în Austro-Ungaria de altădată.

soliloc, s.m. — monolog; convorbire cu sine însuși.

soliped, s.m. — animal cu picioarele terminate într-un singur deget copitat.

spată, s.f. — element al războiului de țesut cu care se bat firele de bătătură, transversale, în urzeală.

spolie, s.f. — deposedare prin fraudă; profit ilicit.

superfetație, s.f. — obiect de prisos, fiind în cantitate prea mare.

supinalor, adj. — (despre mușchi) care duc palma mîinii în afară și înainte (din fr. *supinateur*, cu acest sens).

surată, s.f. — nume dat capitolelor din *Coran*, la musulmani.

tabie, s.f. — redută; șanț care desparte satul de ogor.

teletin, s.n. — iuft mai fin, roșcat și cu miros puternic; piele provenită din tăbăcăriile rusești.

tesac, s.n. — sabie scurtă și lată, purtată odinioară de infanteriști și de sergenții de stradă.

testa, v. tr. — a lăsa prin testament cuiva un bun.

tripota, vb. tr. — a mînuiești necinstit bani; a înșela la jocuri de noroc.

tui, s.n. — steag făcut din două-trei cozi de cal, alb, împletite și purtate în virful unei sulii roșii cu semilună.

turpitudine, s.f. — ticăloșie, rușine.

țarmurean, s.m. — locuitor de pe marginea unei ape curgătoare; a unei mări.

țelină, s.f. — loc nelucrat; pîrlog.

țifloi, s.n. — țeava de trestie.

U

ubicuitate, s.f. — calitatea de a fi prezent pretutindeni.

ugurliu, adj. — care aduce noroc; care prevestește viitorul.

ulema, s.f. — teolog și legiuitor la musulmani.

umeri, vb. refl. — a se lupta, a se osteni.

cu acest sens).

valie, s.f. - v. 1.

zăcaș, adj. - dușmănos, răzbunător.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

B. Delavrancea în anul 1905.	128—129
Portret din 1908 (revista <i>Theater—Kunst—und Literatur</i> — <i>Zeitung</i> din Viena și Cernăuți).	128—129
Delavrancea cu fiica sa Cella și Ștefana Yelisar, la Budăile negre din satul Dumitrești, lângă Rîmnicu-Sărat, în 1911.	192—193
Diploma de onoare a Societății „România Jună” de la Viena, acordată lui Delavrancea în urma discursului său de recepție la Academia Română, în 1913.	192 — 193
Delavrancea, pe strada Rotari, în anul 1913.	288—289
Delavrancea cu Al. Vlahuță la Dumitrești, în apropiere de Dragosloveni, în 1914.	288—289
Ultima locuință a lui Delavrancea din București — Școala centrală. Pe scări, fiicele sale Cella și Riri.	384—385
Ultimul portret al scriitorului, la Iași.	384—385

CUPRINSUL

PUBLICISTICĂ. ARTICOLE POLITICE (2)

Un om.....? (¹²⁵)	
Lupta noastră.....	11(425)
Strigătul lor.....	14(425)
Șarlatan.....	17(425)
Rezoluțiunea noastră.....	21(426)
Onoare[al] lui Panu.....	25(426)
Bătrînii luiPake (Năravuri politice).....	30(426)
Ignoranți și calpuzani.....	39(427)
Apologiști și detractori.....	43(427)
Luceafărul regimului.....	49(427)
Două morale.....	53(427)
„Inimi de cine...”.....	57(428)
La mănăstire!.....	61(428)
Reacțiune... economică.....	65(428)
Lumina electrică.....	69(428)
Lahovaryus Magnus.....	73(428)
Tartarin ministru.....	76(429)
Liniște?.....	80(429)
Studentii la Botoșani. Inaugurarea bustului lui Eminescu.....	84(429)
D. Teodor Rosetti.....	91(429)
Clodiu.....	91(430)
„Dura lex, sed lex”.....	94(430)
Ministerul „forțelor respective”.....	98(430)
Guverne personale.....	105(430)
„Suntem pe bancă!”.....	109(430)
Raportorul zestre.....	113(431)
Ce sunteți?.....	117(431)

O leorie constituțională	122(431)
Vechi și banal...!	139(431)
Jugul vizirului	142(432)
Judecatorule	146(432)
1892	149(432)
Nerozia lor	152(432)
Cinste!	156(433)
Glume populare	159(433)
în 1892	165(433)
Noul mesagiu	169(433)
Coroana și providența	173(433)
Providența	178(434)
Coroana și lupul	183(434)
Tinerimea noastră	187(434)
Un om cu slea	190(435)
Românii	193(435)
Amende... neonorabile	196(435)
Legea „feciorilor boierești”	200(435)
Dl. Maiorescu	207(435)
Se duc aceia	221(436)
O lămurire	225(436)
Don Rodrigo	227(436)
D. Hașdeu	231(436)
Sire	233(436)
Boierule	239(437)
în națiune și afară de națiune	245(437)
D-lui general Mana!	251(437)
Ce voiește m.-sa?	267(437)
Pavana'l	270(438)
Ziua duminecei	273(438)
8 aprilie	277(438)
O yes!	280(438)
Iubiți studenți	283(438)
Ultime informațiuni. Hașdeu	287(439)
Pasiunile politice și publicistul	289(439)
Din năzdrăvăniile d-lui P. P. Carp	309(440)
Patria unora și patria tuturor	311(440)
E ceva de revizuit	332(440)
Abilități sterile	335(440)
Ion Rațiu	339(440)

„Agricola”	342(441)
Năravuri și tendințe	347(441)
Spre viitor	352(441)
Partidele istorice și pailidul conservaiei-demo- cral (Studiu islorieo-politic scris de „Un fiu de țăran”)	356(441)
Asta nu se poate	373(442)
Scrisori fără răspuns	376(442)
Lucaci și Goga	404(443)
„Anglia nu minte!”	409(444)
Rusii	414(445)
învierea	419(445)

Note. 4 2 3

Glosar. 4 4 7

Tabla ilustrațiilor. 457

